

Thesis

By

OPEFEYITIMI, Joseph

Ayo

**OBAFEMI AWOLOWO
UNIVERSITY, ILE-IFE**

**Itupale Alawomo-Litireso Fun Ayajo Ni
Ile Yoruba: a Literary Analysis of Ayajo
un Yorubaland**

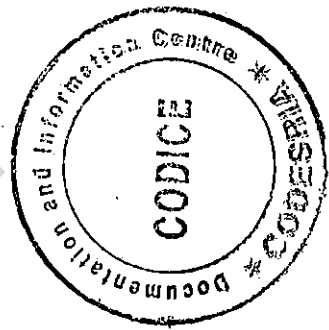
2009

02 SEP. 2009

05.06.02
OPE

14518

**ÌTÚPALÈ ALÁWÒMÓ-LÍTÍRÉSÒ FÚN
ÀYÁJÓ NÍ ILÈ YORÙBÁ**
(A LITERARY ANALYSIS OF ÀYÁJÓ IN YORÙBÁLAND)

ÒPÉFÈYÍTÌMÍ Joseph Ayò
B.A. (Ed.) (Hons.) (Yorùbá/History) IFÈ
M.A. (Yorùbá Literature) IFÈ

THIS IS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY
IN YORÙBÁ LANGUAGE AND LITERATURE, IN THE DEPARTMENT
OF LINGUISTICS AND AFRICAN LANGUAGES, FACULTY OF ARTS,
OBÁFÉMI AWÓLÓWÒ UNIVERSITY, ILÉ-IFÈ

2009

AUTHORIZATION TO COPY

AUTHOR: ÒPÉFÈYÍTÌMÌ Joseph Ayò

TITLE: ITÚPALÈ ALÁWÒMÓ-LÍTÍRÉSÒ FÚN AYÁJÓ

DEGREE: Ph.D. YORÙBÁ LANGUAGE AND LITERATURE

YEAR: 2009

I, Òpéfèyítimí Joseph Ayò (ARP/01/02/H/0118) hereby authorize the management of Hezekiah Oluwasanmi Library to copy my thesis in whole or part, in response to the request from individual researchers and organizations for the purpose of private study or research.

Signature

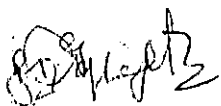
27-02-2009

Date

ÌJÉRÌÍSÍ (CERTIFICATION)

Mo jérìí sí i pé ìwádìí yíí jé ti ÒPÉFÈYÍTÌMÍ Joseph Ayò tí ó kọ ní

Èka-èkò Lìngúístìkì àti Lítirésò ilẹ̀ Afírìkà lábé àmójútó mi.

Dr. J.B. Agbájé
(Supervisor)

Dr. (Mrs.) J.O. Sheba
Head and Chief Examiner
Department of Linguistics
and African Languages

07/02/2009

Date

03-03-09

Date

ÌFIJÚBÀ

Fún Ọlórún

Fún Ọgbórómèdè

Fún Ifá-sun-ọlá-dé

Fún Àrìyò

Fún Ọpẹ̀fẹ̀yítimí

Fún Ọ̀nì

CODESRIA - LIBRARY

ÌDÚPÉ

Ọnà ọpé mi pọ.

Mo kókó dúpé lówó Elédàá mi tó sọ pé mo pàpà máa gba Ph.D. àti pé àkókò tó láti gba oyè náà.

Mo dúpé lówó Dr. Bòdé Agbájé. Ọun ni alámmòójútó isẹ iwádíí yíí. Sùúrù tí kò ní ààlà ló ní fún mi nídíí isẹ náà. Ìmòrán rẹ lóòrè-kóòrè wúlò púpò fún àseyorí isẹ yíí.

Ọpọn ọpé mi sún kan ọmọwé Sọlá Ajíbádé. Ọmọwé yíí ni mo lè pé ní "co-supervisor" isẹ iwádíí yíí. Mo mò pé iríjù Ọlọrun tó jẹ ló fi sẹ́jú àánú wò mí. Ó ka isẹ iwádíí yíí fíní-fínní. Ó sàisùn tí í dánwò. Sọlá - bí Ọlọrun tí ń bẹ, tí Èmíí rẹ sì wà láàyè, orí kò ní í di irù mọ ọ lówó.

Mo fi àkókò yíí dúpé lówó Ọmọwé Láídé aya Sheba. Nígbà tí mo mú àkòrí isẹ yíí, tí mo sọ fún un pé "Ayájó" ni, ó ní kí n lọ ronú lóri isòro tí mo fẹ fi àkòrí ọrọ náà yanjú. Gbólóhùn náà se isojí isẹ akadá fún mí. Aya Shébà tún rán mí lówó nígbà tí mo se àwíjare lóri àbá isẹ yíí níwájú igbimọ akadá tó se alága wọ. Ó tún sọ gbólóhùn itaniji miiran léyìn tí mo yege àbádòhun isẹ yíí pé, kí n tètè gbé isẹ náà wá lódidi kí a yanjúu rẹ, kí a le fi í sẹyin. Igbà méjì ló ka isẹ náà tó sì se itónisónà tó péye.

Mo tún dúpé gidigidi lówó Ọjògbón Fẹmi Adéwólé. Fínnífínní ni ó bá mi ka isẹ iwádíí yíí. Gbogbó àtúnse tí ó dá lábàá ló ran àkotó isẹ yíí lówó. Ó tún gbé iwé àpilẹkọ Ph.D. enikan fún mí bí àwòta. Àwọn àbá fún àkọyanjú tó dá nígbà a ń wo "Form A" mi lójó kan kò kéré rará. Mo dúpé

púpò.

Ọpọn ọpẹ mi sún kan Ọmọwé Akeem Sáláwù, Bídèmi Fábùnmi àti Adéolá Aya Fáléyẹ náà. Gbogbo àwọn onímò ijìnlẹ yí fi ọgbón wọn ràn mí lówó lórí "Form A" púpòpúpò. Igbà gbogbo tí a bá ti rìn padé ni wọn sì ñ sòrò itanijí fún mi. Iṣẹ èyin náà yòc̄ yorí sí rere o.

Ọmọwé Abíọdún Ọgúnwálé ni Ọlórun lò láti jẹ kí n bèrè Ph.D. yí. Ọnà tó gbà bá mi sòrò yí mi lókàn padà, nítorí pé mo ti kókó ẹ "Ebeneseri" sí ọrò oyè M.A. tẹlẹ. Àdúrà mi fún Bíọdún ni pé, kò ní í fàrà sínú kú.

Mo rántí pé Dr. G.O. Akómọláfẹ - olórí Èka Èkó "Dramatic Arts" tẹlẹ pé mí jókòó sínú ọfíisì wọn, tí wọn so pé bí n kò bá ẹ Ph.D., bí igbà tí mo bá dùn ọpọlọ mi ní àhààní ñlànà ni. E ẹun, Ọlórun yòò máa rán atónisónà sí àwọn ọmọ èyin náà.

Mo fí àkókò yí rántí èka èt̄ èkó lábé ijoba ilẹ Amérikà. "Fulbright Scholarship" tí wọn fún mi ní ọdún èkó 2004/2005 gbà mí láàyè láti kàwé ní "Indiana University at Bloomington". Àwọn iwé tí mo kà ní ilé-ìkàwée wọn àti àwọn tí mo rá bọ ní ilé-itàwé náà wúlò fún mi púpò. Àjọṣe Amérikà àti Nàìjíríà kò ní í kan o.

Mo tún dúpẹ lówó àwọn tó ẹtò "CODESTRA" náà. Àwọn náà fún mi ní "Scholarship" fún iṣẹ iwádíi yí. E ẹ é púpò, ètò tí ẹ gbé kalẹ náà kò ní tètì láéláé.

Tààràtà ni ọnà ọpẹ mi gba ọdò Ọjọgbón Wálé Adégbítẹ, ti Èka-ìmò

Èdè Geèsí lo. Itósónà tí Ọ̀jògbón yíí ẹ̀ se fún mi àti iwé tó fún mi kà wúlò púpò. Mánìgbàgbé ni ìrànlowó rè lórí isẹ̀ yíí. Mo mò pé Ọ̀lórún yòò jẹ́ kí Ọ̀jògbón Adégbítẹ̀ gùn lémíí taya tomo. E ó kéré oko délé o.

Mo dúpẹ̀ púpò lowó Ọ̀mowé Elégbéléye ti Èka-imò Saikólóji. Ìrànlowó kan ni gbígbà tí ó gbà láti kópa nínú àbádísẹ̀ iwádíí yíí. Èwẹ̀, ó so gbólóhùn kan pé "you need to break barriers", nígbà tí mo fé máa ro wáhálà tó rò mò bí mo ti se máa rí àwon àyájọ̀ kójo lókó iwádíí. Ìdùnnú àti èrè tó rò mò gbólóhùn Ọ̀mowé Elégbéléye yíí, ló bomi rin àwon isoro tí mo bá pàdé loko iwádíí, tí n kò fi káààrè títí tí mo fi setán. Iwájú ni isẹ̀ eyín náà yòò máa lo.

Mo dúpẹ̀ púpò lowó àwon omo mi. Gbogbo igbà ni Kúnlé máa n bèèrè nípa itèsiwájú isẹ̀ yíí, tó sì tún máa n fi àdúrà àti àawè ràn mí lowó. Èmi-Mímò kò ní í fi iwo náà silè o - Kúnlé. Ìdí tí mo fi nílati dúpẹ̀ lowó Aanu-Oluwa àti Aríbisálà (Big Boy) ni pé, won máa n yo mi lenu púpòpúpò, lakooko tí mo n ko isẹ̀ iwádíí yíí. Bí won se n yo mi lenu tó ni inú mi máa n dùn tó. Orisun ayò nlá ni Ọ̀lórún fi àwon omo náà se fún mi. Iyá won náà seun-seun. Ó n se itójú àwon omo náà tẹmi lórùn. Mo gbà á ládúrà pé, a ó bára wa kalé o.

Sẹgun àti Idowú lórò opé sún kàn. Abúrò mi àtátà ni won. Sẹgun ló sisẹ̀ itọka àwon abená imò fún mi ní Abẹ̀okúta àti Ijẹ̀bú-Ipàrà. Ní àkókò náà, ó gbà èmi àti onífótò mi lálẹ̀jò fún ojò méta, ó náwo, ó nára, ó sì ná mọ̀to rẹ̀ pelú. Igbà gbogbo náà ni Idowú n bèèrè nípa ilosiwájú isẹ̀ iwádíí

yii. Ó sì máa ñ fi ààwẹ àti àdúrà jagun ẹmí fún mi lóòrè-kóòrè. Lágbara Olórún, ayé kò ní í fi wá súra wa o.

Opé tún ni opé mi tó sí. Opé -omọ ọrẹ mi àtàtà. Oun ló tẹ isẹ iwádíí yii láti ibèrè dé ọpin. Isowó-sisẹ Opé yá púpọ - àsèè ó ti kàwé gboyè nínú Kònpútà láti ilé èkọ Gbogbonise ti Ijọba Àpapọ tó wà IÉde nínú imọ Kònpútà ló fà á. Yàtò fún yiyáwọ, ñ ko ì tí ì rí ọsìsẹ ọwọ tó fara da ọrọ owó tó ti Opé. Omolúàbí gidi ni Opé. Abájọ tí àwọn lóókọ-lóókọ nídíí isẹ akadá lógbà yii fi máa ñ du omọ náà pé kí ó bá wọn sisẹ. Adúrà mi ni pé iwo náà yóò gboyèmóyè, o kò sì ní í sílẹ ọkọ yà lórúko Jésù - Ààmin.

Mo tún dúpẹ púpọpúpọ lówọ Arábinrin Adébáyọ (Máma Nífèẹmi) tó bá mi fi Ifaradà se àtúnse isẹ yii lẹyin tí mo ti "defend" rẹ tan. E seun, Olúwa yóò máa ran ẹyin náà lówọ o.

N.kò gbodọ gbàgbé Ọjògbón àgbà, Alàgbà Kólá Owólabí. Baba rere ni wọn jẹ sí mi. Afénifèrè ni wọn. Wọn gbà mí níyànju baba sí omọ lórí isẹ yii. E ó pẹẹ fún wa o.

Eégún nlá tí ñ kẹyin igbàlẹ ni Ọjògbón P.A. Ọgúndẹji - alábòjuútó isẹ iwádíí yii láti Yunifásítí Ibàdàn. Wọn kó àwọn iwé tó wúlò fún àtúnse isẹ yii fún mi. Wọn fi sùúrù bá mi mójú tó àtúnse isẹ yii. Wọn tilẹ bá mi tún àwọn ibi kòòkan kọ fúnra wọn. E seun, e ó jèrè isẹ yin. E ó sì jèrè àwọn omọ yin náà.

Léekan sí i, mo tún dúpẹ lówọ gbogbo yin púpọ-púpọ.

E seun seun.

Joseph Ayò ỌPÉFÈYÍTÌMÌ

ÌTÓKA ÀKÓÓNÚ

Ojú-lwé

Authorization to copy	ii
Certification	iii
Ìfijúbà	iv
Ìdúpè	v
Ìtóka Àkóónú	ix
Abstract	xii
Asamò	xiv
1.0 ORÍ KIÍNÍ: ÌFÁÁRÀ, ÈRÒNGBÀ ISÉ ÀTI ÈDÈ-ÀMÚLÒ	
1.1 Ifáára	1
1.2 Èròngbà isé	3
1.3 Ibi tí agbara isé yíi mo	4
1.4 Ilànà isewádíí	5
1.5 Ipò àyájó nínú lítírèsò alohùn Yorùbá	6
1.6 Èdè-amúlò àyájó	7
1.7 Itosè-orò	14
2.0 ORÍ KEJÌ: ISÉ TÓ WÀ NÌLÈ LÓRÍ ÀYÁJÓ ÀTI TÍÓRÌ ÀMÚLÒ ..	
2.1 Ifáára	15
2.2 Isé tó wà nílè lóri àyájó.....	15
2.2.1 Isé tó wà lákosilé	15
2.2.2 Isé tó wà nínú wikipedia.comi	42

2.2.3	Èrì-láti enu àwon abená-ìmò	45
2.3	Tíorì àmúlò: Ifojú-àwùjo-wádií-itàn	48
2.3.1	Ìmò-ibára-eni-gbé-pò	50
2.3.2	Ìmò onà-ìsòtàn	55
2.3.3	Ìmò ifiwádií-sòtumò	62
2.4	Ìtosè-òrò	66
3.0	ORÍ KETA: IBÁTAN, IPÍNSÍSÒRÍ ÀTI ÌLÒ ÀYÁJÓ	
3.1	Ifáára	67
3.2	Ibátan àyájó	67
3.2.1	Ìtàn iwásè	68
3.2.2	Ese ifá	70
3.2.3	Ofò	74
3.2.4	Ase	81
3.3	Ipínsísòrí	84
3.4	Ìlò àyájó	86
3.5	Ìtosè-òrò	88
4.0	ORÍ KERIN: ITÚPALÈ ÀYÁJÓ	89
4.1	Ifáára	89
4.2	Àwon kókó-òrò inú tíorì ifojú-àwùjo-wádií-itàn	89
4.3	Ijeyò àti itúpalè kókó-òrò kòòkan nínú àyájó	90
4.3.1	Ifowósowópò yanjú ìsorò	90
4.3.2	Àyájó bí "òrò" alágbára àti ipa orúko nínú ewi-àwíṣe	91

4.3.3	Ibásepò apàyájó àti olùgbótàn àyájó	96
4.3.4	Àhunpò itàn: Sísí isèlè lówéláwé	99
4.3.4.1	Ibojú-wèyìn	101
4.3.4.2	Ifidí-òdodo-múlè	102
4.3.4.3	Ìmúradè	104
4.3.5	Apè	105
4.3.6	Àditú-èdè	106
4.3.7	Iyántàn-fééré	109
4.3.8	Ifohunpèeyàn	114
4.3.9	Ìpàrokò	118
4.4	Àfàyo	122
4.5	Ìtosè-òrò	126
5.0	ORÍ KARÙN-ÚN: ÀYÈWÒ ÀYÁJÓ LÁTI SÁÀ DÉ SÁÀ	127
5.1	Ìfáára	127
5.2	Àyájó láyé àtijó	128
5.3	Àyájó lóde òní	129
5.4	Ojó iwájú àyájó	141
5.5	Ìtosè-òrò	145
6.0	ORÍ KEFÀ: ÀGBÁLOGBÁBÒ	146
6.1	Àfikún ìmò	147
6.2	Ibi tí isè kù sí	149
	Akójopò orúko iwé	151

Àsomó I: Àkójò-èdè-fáyèwò oko iwádìí kílíní	172
Àsomó II: Àbò oko-iwádìí kejì: (Abénà-ìmò, fótò àti ifòrò-wáni-lénu-wò)	253

CODESRIA - LIBRARY

ABSTRACT

This study primarily attempted a collection of *àyájó* corpus. It also examined its narrative plots and analyzed the sociological functions with a view to criticizing the style of *àyájó* genre among the selected Yorùbá dialectal groups.

This study involved field-investigative method of research. *Àyájó* corpus were collected with a tape recorder and its demonstrate performance recorded with video-camera. Also, a photographic documentation of *Àyájó* performers were taken from two custodians each (Herbalist and Ifá priests) from Ifẹ, Èkìtì, Oṅdò, Ọyó, Ìkálẹ̀, Ìjẹ̀sà, Ìjẹ̀bú, Ègbà, Ọwọ̀ and Ìgbómìnà sub-ethnic groups of Yorùbá. The data collected were analyzed within a theoretical framework of Socionarraneutics, which is an amalgam of Sociological, Narratological and Hermeneutic theories.

The study found that inspite of certain similarities, there exist significant differences between *àyájó* on the one hand, and *ọfọ* incantations, ifá verses and *àṣẹ* concepts on the other. Besides, three broad categories of *àyájó*, namely luck-bringing, neutralizers and feat-achieving were identified. However, the neutralizers were also further subdivided into those of cases, charms and witchcraft. Allusion, personification and symbolism were found to be basic to the functional activities of *àyájó* genre. Moreover, the study highlighted the unique structural and thematic features of *àyájó* within the broad category of incantations and related genres.

This study concluded that *àyájó* ritualistic performances remain a major traditional means of solving and resolving human spiritual problems from the past to date. In addition, although majority of *àyájó* texts still remain authentic as contained in the *odù* corpus of *ifá* as its source, yet the use of some have undergone noticeable changes. For instance, musicians and film-makers now make use of *àyájó* in their music and plays, where many features are retained while some are jettisoned. Notably, the functions performed by *àyájó* in Yorùbaland sustained its existence from cradle to date; and these same functions, will see *àyájó* through the future.

Supervisor: Dr. J.B. Agbaje

No. of pages: i-xvi, 388

ÀŞAMÒ

Işé yíí pilẹ şe àkójoṗò ewi àyájó. Ó tún sàgbéyèwò àwọn àhunṗò itàn àti itúpalẹ iwúlò àyájó lówùjo, ní ibámu pèlú irètí yíyíiri isowólò àyájó láàrin àşàyàn àwọn ẹka-èdè Yorùbá wò.

Iwádíí yíí jẹ mọ ilànà lílọ sí oko fún işèwádíí. A gba àwọn afò àyájó sínú fónrán téèṗù, a sì fi kámèràa fídíò gba wón pèlú. Láfíkún, a fa fòtò àwọn abènà-imò àyájó méjì méjì (Adáhunşe kan àti Babaláwo kan) láti inú ẹyá Yorùbá to jẹ Ifè, Èkìtì, Ohndó, Òyó, Ìkálẹ, Ìjèsà, Ìjèbú, Ègbá, Òwò àti Ìgbómìnà. A şe itúpalẹ fún àkójo-èdè-fáyèwò nípa ilò tíòrì ifojú-àwùjo-wádíí-itàn, tó jẹ àhunṗò imò Ibára-ẹni-gbéṗò, Onà-isòtàn àti Ifiwádíí-sòtumò.

Işé iwádíí yíí rí i gbámú pé lóòótó ní àfijó diẹ-diẹ ní be, şugbón iyàtò tó jinlẹ ló wà láàrin afò àyájó lápa kan àti ewi-àwíşe ofò, ẹşe-ifá àti àşe ní apá kejì. Èwè, àpíngbòrò oríşíí àyájó méta tó jẹ àwúre, atúbi àti àbilù ni iwádíí yíí sàwárí. Síbèsíbè, atúbi tún jẹ atúpin sí afòràn, isàsí àti ẹleye. Iyántàn-féééré, ifohunpèèyàn àti ifòròpàrokò ni a rí bí ipilẹ onà-èdè fún işé tí afò àyájó ní jẹ. Láfíkún, iwádíí náà sàfihàn ihun àti kókó-òrò tó jẹ àbùdá àyájó láàrin àwọn ewi-àwíşe àti ibátan wón.

Işé iwádíí yíí forí tí síbí pé àkóşe àyájó sì jẹ ilànà ibilẹ pàtàkì tí à ní lò yanjú işòro; tí a sì fi ní tún işòro ajemó tí ẹmí yanjú láti igbà iwáşe di isinsinyí. Láfíkún, lóòótó ọṗò àyájó ló sì wà bó tí n wáyé láti inú odù-ifá tó jẹ orísun wón, síbè ilò àwọn kan tí dàmúlùmálà. Àwọn akorin àti aşeré-sínú-

fíimù, bí àpẹẹẹ, tí n lo àyájọ nínú orin àti eré, tí wọn ní ẹ àmúlò abala àyájọ, tí wọn sì ní yọ abala miíràn kúrò. Ní pàtàkì, isẹ ribiribi tí àyájọ ní ẹ lówùjọ ni ó gbé e ró láti igbà àtijọ di sáà yíí. Àwọn isẹ kan-náà, ni yóò mú ẹmí rẹ gùn lójọ iwájú.

Alámòójútó: Òmòwé J.B. Agbájé

Ojú-iwé: i-xvi,388

CODESRIA - LIBRARY

ORÍ KIÍNÍ

ÌFÁÀRÀ, ÈRÒNGBÀ ISÉ, ÌSÈWÁDIÌ ÀTI ÈDÈ-ÀMÚLÒ

1.1 Ìfààrà

Ní odún 1992, Òjògbón Ayò Bámgbóṣé ṣe agbáterù *Èdè-Ìperi Yorùbá: Ìdì kiíní*. Ni ojú iwé 22 iwé náà, wón túmò ọ̀rọ̀ kan tí ọ̀yìnbó n pè ní "incantation" sí "ewi-awíṣe". Wón fi àyájó ṣe ọ̀kan nínú àpẹ̀rẹ̀ ewi-awíṣe náà. Sùgbón àbúdá isé àtòkọ̀ Èdè-Ìperi Yorùbá kò fún Bámgbóṣe (1992: 22) ni àhàfààní láti ṣàlàyé ìdì tí àyájó fi jẹ̀ ewi-awíṣe. Èyí jẹ̀ ohun kan pàtàkì tí a fẹ̀ gbé ṣe nínú isé yìí. Olábímtán (1972:2) tí ṣe àpẹ̀júwe àyájó gégé bí ọ̀rọ̀ kan tí gbogbo èyàn n ló láti tóka sí àtíjọ̀ bọ̀ tí jẹ̀ mó àsikò yìí sí. Sùgbón onímò náà kò rún ọ̀rọ̀ ilò àyájó tó jẹ̀ ipohùn isẹ̀nbáyé lóde òní kúnná, kò sì wo ojú iwájú àyájó ni ọ̀nà tí a fẹ̀ gba pe àkíyèsí sí i nínú isé ọ̀tẹ̀ yìí. Olátúnjì (1984:145) náà sàpẹ̀júwe àyájó gégé bí ọ̀wó ewi-awíṣe asòtàn tí ó jẹ̀ irúfẹ̀ eṣe-ifá nínú èyí tí a n tepele mó ipofò jú àyèwò lo. Àkíyèsí kan ni pé iyàtò láàrin eṣe-ifá àti àyájó kò hàn tó nínú isé náà. Èyí jẹ̀ ọ̀kan lára ohun tí a fẹ̀ pe àkíyèsí sí nínú isé yìí. Siwájú sí i, Olátúnjì (1970, 1984), Olábímtán (1971) àti Rájí (1991) gbà pé odù-ifá ní orisun àyájó. Sùgbón wón kò fi bí odù náà ṣe n jẹ̀ jade nínú afò àyájó hàn. Isé yìí yòò gbiyànjú láti ṣe iwádíí nípa odù tó bí àyájó kòòkan tí a bá rí gbà láti oko iwádíí. Lóòótó ni Olábímtán (1980) wo ihun àyájó, ó sì pín in sí ọ̀nà márùn-ún, sùgbón ọ̀nà méfà isalẹ̀ yìí ni isé rí gbá mú. Àlàyé kíkún yòò sì wà nípa rẹ̀ nínú isé yìí.

- (a) Àpèjúbà.
- (b) Gbólóhùn atóka isèlè inú àyájó.
- (d) Itóka olú-èdá-itàn àyájó.
- (e) Kókó-òrò tí àyájó dá lé; tàbí ohun tó ṣelè sí olú-èdá-itàn náà; tàbí yiyán itàn/isèlè inú àyájó fééré.
- (e) Awijàre olú-èdá-itàn lóri kókó-òrò tàbí isèlè náà; tàbí sísí ilàna iyánjú isèlè náà lówélawé.
- (f) Àmúlò àwijàre náà fún eni tó n lo àyájó nísinsinyí.

Síwájú sí i, lára ohun tó ṣokúnfá isè iwadii yii ni pé àkòsilè àwọn ara isaájú fi yéni pé inú odù tí àwọn babaláwo tí n yò esè-ifá náà ni wọn tí n yò àyájó. A mò pé lóòótó ni èyí, sibè ki í ṣe àwọn babaláwo nikan ló n lo àyájó. Nitorí pé isè àwọn ará isaájú lóri àyájó kò sòrò bá itànkálè àyájó, je idí kan tí a fi sèwadii nípa àyájó lódò àwọn adáhunṣe¹ tàbí onisègùn² pèlú òdò àwọn babaláwo. Yàtò fún èyí, a tún gbiyànjú láti wo bí àyájó ti dí àmúlò fún àwọn oṣèrè inu fiimù àti olórin inú fónrán-ìgbohùn-silè lóde oní. Àwọn ara isaájú kò ṣe èyí nínú isè wọn.

Lítirésò alohùn gbàgbò pé pàtàkì ni olùgbò n kó nínú àwọn èyà lítirésò náà. Àwọn isè tó wà nilè lóri àyájó, bíi tí Olábímtán (1971) àti Olátúnjí (1984) sòrò nípa èmí-àirí tó n ṣisè àtubòtán tí àyájó n lépa. Sibè wọn kò run àjòṣe apàyájó àti olùgbò àyájó kunná rará. Isè iwadii èyí gbiyànjú láti ṣe èkúnreré àlàyé nípa ibáṣepò yii. Ó tún lo èrì tó já sí afò àyájó láti ṣàlàyé nípa apàyájó bí èwí-ayé àti olùgbò àyájó bí ègbà-òrun.

Iṣẹ iwádíí yíí tún ṣàkiyèsí pé ọ̀nà márùn-ún tí Ọ̀lábímtán (1971) pín ewi-àwíṣẹ́ tí àyájó jẹ́ sí, tí Orímóògùnjé (1989) náà fàra mó, yàtò díẹ́ sí bí iṣẹ́ iwádíí ọ̀tẹ́ yíí tí sàwàrí àpíngbòòrò méta, tí ọ̀kan nínú wọn tún jẹ́ àtúnṣẹ́ sọ̀nà méta miíràn. Ídì miíràn tún niyí tí a fi gbé iwádíí ọ̀tẹ́ yíí se bí àtúnṣẹ́ sí àkiyèsí tó wà nílẹ́. Láfíkún, ipò àyájó nínú àwọn lítírésò alohùn Yorùbá; ijọra àti iyàtò àyájó sí àwọn ipohùn tó fàra pé e bí esè-lfá; ọ̀fọ́ àti itàn-iwáṣẹ́ kò hàn fún àsoyẹ́ nínú àwọn iṣẹ́ tó wà nílẹ́. Èyí náà jẹ́ ara àláfó tí a fẹ́ fi iṣẹ́ yíí dí.

Lákòótán, àkiyèsí ni pé ilò tíòrì ifojú-ihun-wo afọ́ lítírésò tí Ọ̀lábímtán (1971) àti Orímóògùnjé (1989) lò fún itupalẹ́ àwọn ewi-àwíṣẹ́ fi síbí afọ́ ewi nìkan. Nítorí pé kò ká àwọn àbùdá apohùn àti olùgbọ́, jẹ́ idí kan pàtàkì tí a fi gbiyànjú sín tíòrì méta pò nínú iṣẹ́ yíí kí ipa orisun, afọ́ àti àbò ewi-àyájó lè hàn kedere ju bí o tí hàn tẹ̀lẹ́ lọ.

1.2 Èrò̀ngbà Iṣẹ́

Èrèdí iṣẹ́ iwádíí yíí ni pé àṣírí tó rọ́ mó àyájó pípè àti ipò ọ̀wọ́ tí a to àwọn onímò̀ ìbílẹ́ nípa rẹ́ sí kò jẹ́ kí ipohùn náà hàn sí tawo-tògbèrì lówùjọ. Bèè, bí a bá wo ipò tí wọn to àyájó gan-an sí, gégé bí ilànà Ìsafá lówùjọ, a ó rí i pé ó yẹ́ kí a ṣiṣẹ́ iwádíí tó jinlẹ́ nípa rẹ́. Ídì ni pé, ipa èsìn òkèèrè lówùjọ wa n jẹ́ kí àwọn babaláwo, oníṣègùn àti olólùfẹ́ àyájó dínkù lójoojúmọ́ ni.

Iṣẹ́ iwádíí yíí n lépa láti se

(a) àkójọ ewi àyájó láti inú ẹ̀ka-èdè mewaá ní ilẹ́ Yorùbá: Ifẹ́,

Èkìtì, Òhndó, Òyó, Ìkálè, Ìjèsà, Ìjèbú, Ègbá, Òwò àti Ìgbómìnà;

- (b) àgbéyèwò ihun ewi àyájó;
- (d) itúpalè isé tí àyájó n̄ se lówùjọ; àti
- (e) àyèwò isowólò tó hàn nínú èdè àyájó.

1.3 Ibi tí agbára isé yíí mọ

Yorúbá bọ wọn ni "akèhgbè ni yóò júwe àtokùnbò" àti pé "bí omo bá ti rí ni à n̄ se àna rẹ". Nítorí náà, ibi àkójọ-èdè-fáyèwò ni a ó ti kókó sàlàyé ibi ti agbára isé iwádíí yíí mọ. Inú èka-èdè Ifè, Ìjèsà, Èkìtì, Òhndó, Òwò, Ìjèbú, Ègbá, Òyó, Ìkálè àti Ìgbómìnà nìkan ni a ó ti se àkójọ-èdè fáyèwò. Iyẹn ni pé, a kò ní í sàkójọ kankan láti ilẹ̀ Yorúbá miiran. Ọ̀pọ̀ ni tíọ̀rì itúpalè lífírèsò tó wà. Sùgbón nínú isé yíí, ilànà méta pére ni a fé ló. Èkíní ni onà-isòtàn, nítorí itàn iwásè tí àyájó jé. Èkejì ni ibára-ẹni-gbé-pò, nítorí isé tí àyájó n̄ jé lówùjọ. Èketa sì ni ifiwádíí-sòtumò, kí èdè ayájó tó jinlẹ̀ ju ti ojoojúmọ̀ lè yé wa yékéyéké. Iyẹn ni pé, ilò tíọ̀rì miiran tó yàtò sí mètèèta tí a mẹnù bà wọnyí kò kan isé iwádíí yíí. Lóòótó ni pé abé ewi-àwíṣe ni àyájó wà, sùgbón a kò ní í rún ewi-àwíṣe kankan kunná ju àyájó Ọ̀rúnmilà lọ. Ídí tí a fi sọ èyí ni pé, àwọn onímọ̀ isáájú sáábà máa n̄ se àfiwe àwọn ewi-àwíṣe láidojú isé kọ ọ̀kan pató. Agbára isé yíí kó kan bí a ti n̄ se àkójọpọ̀ èròjà aájò tí a n̄ pè ni àyájó. Ìgbàgbọ̀ wa ni pé àwọn onímọ̀ tó wa ní èka-èkọ̀ ipòògùn ló le máa sòfintótó àkójọ iyèròsun, koóko ifá àti àwọn èròjà miiran tí à n̄ se ni èlò sójú ọ̀pọ̀n ifá kí a tó pe àyájó rẹ.

1.4 Ogbón Ìṣewádíí

Kí ṣé yíí lè ní àṣeyorí, a lọ sí oko ìwádíí. A fi téèpù gba ewi àyájó sílè ní oko ìwádíí, a lo kámèrà fídíò ká ìpohùn àyájó sílè, a sì ya fòtò àwọn abénà-ìmò àyájó. Abénà ìmò méjì méjì (òkan babaláwo, èkejì oníṣègùn) ni a mọ̀mọ̀ fi ọ̀rọ̀ wá lẹnu wò láti inú ẹ̀ka-èdè Ifè, Èkìtì, Òndó, Ọ̀yọ̀, Ìkálẹ̀, Ìjẹ̀ṣà, Ìjẹ̀bú, Ẹ̀gbá, Ọ̀wò àti Ìgbómìnà. A lo ilànà ifojú-àwùjọ-wádíí-ìtàn (tí ó jẹ̀ àsínpò ìmò ibáragbépò, ọ̀nà-ìsòtàn àti ifiwádíí-sòtumò) ṣe itúpalẹ̀ àṣàyàn àwọn àpẹẹrẹ̀ àyájó tí a gbà.

Ní oko ìwádíí, àwọn ìṣòro bíi m̀eta ló dojú kọ̀ wá. Ìṣòro kííní wáyé ní Adó-Èkìtì. A bèèrè babaláwo kan ní ilé tí a m̀o pé ó n gbé nígbà kan. Sí iyálẹnu wa, àwọn tí a bá ní àwọn kò m̀o babaláwo ní tàwọn o. “Láyé tí gbogbo èniyàn ti di ọ̀pó Jéésù mú, ẹ̀yin sì n wá babaláwo kiri”. Ọ̀nà tí a gbà yanjú ìṣòro yíí ni pé a bú s̀erín-in, a sì ní kí wọn má bíínú. Ìṣòro keji ni pé, nígbà tí a dé ọ̀dò babaláwo kan ní ilú Ọ̀kítípupa, baba náà wọ̀ s̀òkòtò, s̀ùgbón kò wọ̀ ẹ̀wù. Ó sọ̀ pé oorú mú òun. Nígbà tí a n bá ṣé lọ, iyàwó baba yíí sọ̀ pé bí kò bá wọ̀ ẹ̀wù, òun kò ní í jẹ̀ kí ó dá wa lóhùn m̀o. Babá sì ní òun kò ní í wọ̀ ẹ̀wù nítorí oorú. Ọ̀nà tí a gbà yanjú ìṣòro yíí ni pé àwa náà bọ̀ ẹ̀wù wa sílè, ó ku s̀òkòtò bí ti baba yíí. Ìgbà yẹn ni iyàwó baba náà tó fi wá sílè. Ìṣòro kẹta ni bíbèèrè tí àwọn abénà ìmò kòòkan n bèèrè owó tó pò lówó wa ní àwọn ibi kòòkan. Ọ̀nà tí a gbà yanjú ẹ̀yí ni fifi kún owó tí a kókó fi sílè.

1.5 Ipò àyájọ nínú lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn Yorùbá

Èso àwùjọ ni gbogbo èyà lítírẹ̀ṣọ̀ tó bá hù lówùjọ; wón sì n yẹ igbésí ayé èdá àwùjọ wò ni. Wàyí o, bí a bá wo àwùjọ Yorùbá àtijọ, àwọn èyà lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn nìkan ló jẹ èso àbáláyé kí òyìnbò tó kò àṣà mò-òn-kọ-mò-òn-kà àti lítírẹ̀ṣọ̀ àpilẹ̀kọ dé. Ní ojọ ojọun, àwọn elẹ̀sin ibílẹ̀ ló n sẹ̀dá ọ̀pọ̀ afọ̀ tí à n pè ní lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn lówùjọ Yorùbá. Ọ̀kan pàtàkì nínú èsin ibílẹ̀ Yorùbá ni "Ifá" jẹ. Ọ̀rúnmilà tí ó jẹ olùdásilẹ̀ èsin náà ni a mò gégé bí "elẹ̀rìí-ipín" tó n bání bá elédàá eni sọ̀rọ̀ láti igbà iwá tí sẹ̀ títí di òní yíi.

Mérin ọ̀tọ̀tọ̀ ni èyà lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn tí Ọ̀rúnmilà sẹ̀dá: àrọ̀, iyèrè-ifá, eṣe-ifá, àti àyájọ. Iṣẹ̀ tí Ọ̀rúnmilà n fi ọ̀kọ̀ọ̀kan ṣe fún àwọn olùsin tó jẹ omolẹ̀yìn rẹ̀ yàtọ̀ síra wọn. Bẹ̀ẹ̀ gégé ni iyatọ̀ wà nínú ipèdè èyà lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn yíi kọ̀ọ̀kan. Ní ti àyájọ, mímú iṣẹ̀lẹ̀ atijọ wá sí irántí fún àmúlò ire fifà, iṣẹ̀gun ọ̀tá àti Ìbánijà ni àyájọ̀ wà fún. Rirọ̀ tí a n rọ̀ ọ̀, nígbà tí a bá n pè é sà, ni ó yà á sọ̀tọ̀ sí àwọn lítírẹ̀ṣọ̀ Ọ̀rúnmilà tó kù.

Ohun ti ó yẹ kí a kiyèsí níbí pé, bí àwọn èniyàn bá sọ̀ pé babaláwo "n safá bí eni saàgùn", àyájọ̀ ni wón ní lókàn, àti pé ilànà tí à n gbà lo àyájọ̀ jọ ọ̀nà tí à n gbà lo ọ̀ògùn ni wón n sọ̀rọ̀ bá. Nítorí pé irúfẹ̀ àwọn odù ifá kan ló n hu àyájọ̀ ni wón ṣe n sọ̀ bẹ̀ẹ̀. Ní pàtò, abẹ̀ ipínsísọ̀rì àràngbọ̀ ni àyájọ̀ wà gégé bí Ọ̀látúnjì (1984) ti pín in. Ọ̀nà méta tó gbòòrò ni a lè sọ̀ pé lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn Yorùbá pín sí: ọ̀rọ̀-geere, ewi àti eré-oniṣe. Sùgbón ewi ní àtúnpin sí ọ̀nà méta: àràngbọ̀, isàré àti orin. Ọ̀kan lára àpẹ̀rẹ̀ isọ̀rọ̀kéwi ni àyájọ̀.

E jé kí a wo àtẹ isàlẹ̀ yìí:

Ìpínsísòrí lítírésò alohùn		Àpẹẹrẹ díẹ̀
Àpíngbòòrò	Àtúnpín	-
Òrò geere	-	Ìtàn, àlọ onítàn
Ewì	Àrángbó	Eṣe-ifá, àyájó, oríkì, àlọ-àpamò
	Ìsàré	Ìjálá, iwi-eégún, òòṣà-pípẹ̀
	Orin	Aremọ̀, dàdàkúàdá, àgídigbo
Eré-oniṣe	-	Èlégún-sàngò, eégún-onídán

Àtẹ ipò tàbí ààyè àyájó nínú ipínsísòrí lítírésò alohùn.

Bí a bá wo inú iwé *Èdè-Ìpèrí Yorùbá: Ìdí kííní*, wọn pe àyájó ní àpẹẹrẹ "ewi-àwíṣe (ofò, àásán, àyájó, ògèdè, ohun-ifá)". Àbùdá afò àyájó tó ní í ṣe pẹ̀lú àṣe ló jé kí wọn pè é ní ewi-àwíṣe. A tún lè ní ewi-onítàn nítorí pe abala ìtàn inú ewì nàà ṣe pàtàkì fún àwíṣe afò àyájó.

1.6 Èdè Àmúlò

Nínú iṣẹ̀ iwádii yìí, ó yẹ kí a pe àkíyèsí sí àwọn ọ̀rọ̀ kan tó jẹ̀ iṣẹ̀ nàà lógún, bí wọn ti hàn nínú èdè-ìpèrí tàbí bí a ti ṣẹ̀dá wọn fún lílò. Bí a bá ní kí a ṣe àwọn ọ̀rọ̀ nàà ní àwòpò, àtẹ isàlẹ̀ yìí yóò ràn wá lówó.

Àwọn èdè-àmúlò náà	Àwọn tó hàn nínú èdè-iperí	Àwọn tí kò hàn nínú èdè-iperí
1. Afare tàbí àwúre		---
2. Àbilù		---
3. Atúbi tàbí aróbi		---
4. Ewì-àwíṣe	---	
5. Èwí-ayé		---
6. Ewì-onítàn	---	
7. Ègbà-òrun		---
8. Ìbojúwèyìn	---	
9. Ìfidí-òdodo-múlẹ̀		---
10. Ìfohun-pèèyàn	---	
11. Ìfojú-àwújo-wádí-itàn		---
12. Ìmò ibára-ẹni- gbépò	---	
13. Ìmò ifiwádí-sòtumò	---	
14. Ìmòlára		---
15. Ìmúradè	---	
16. Ìmò-òná-Ìsòtàn	---	
17a. Ìfòròpàrokò	---	
17b. Ìfèròjà-pàrokò		---
17d. Ìpàrokò	---	
18. Ìsodomo		---
19. Ìyántàn-fééré		---
20. Òrò abàṣe		---

1. **Afare, àwúre tàbí akóredé³**

Àdàpè ní afare jẹ fún iwúre. Nínú isẹ iwádíí yíí, a sòrò nípa àyájó afare tàbí iwúre. Ọnà tí à ń gbà lo àyájó láti fa ire mọra tàbí láti wí ire fúnra eni tàbí fún elòmíràn nípa ilò àyájó ni àyájó afare tàbí àwúre tùmò sí.

2. **Àbílù**

Èyí jẹ irúfẹ àyájó tí à ń lò láti bi ibi lu elòmíràn. Àwọn àdàpè àbílù ni àsàpa àti apè. Àwọn babaláwo so pé "Èlà" kì í rọ sí àyájó àbílù. Ìdí ni pé ọ̀rìsà ẹ̀rò ni Èlà, ifá ikà sì ni àbílù.

3. **Atúbi⁴ tàbí aróbi.**

Àyájó atúbi tàbí aróbi jẹ èyí tí wọn ń lò láti pèrò sí ibi tí ọ̀tá bá rán síni. Iyẹn ni pé wọn ń lò ó láti rọ ibi padà sódò oníbi. Ìdí niyí tí a tún fi lè gbó nípa àyájó idábipadà gégé bí àdàpè fún atúbi tàbí aróbi. Ọ̀rò mìíràn tí wọn tún ń lò fún irúfẹ àyájó yíí ni mádaárikàn. Iyẹn ni pé àdàpè ni atúbi, aróbi, idábi-padà àbí mádaárikàn nínú isẹ-iwádíí yíí.

4. **Ewi-àwíṣe**

Gégé bí ó ti hàn nínú èdè-iperí Yorùbá, àyájó jẹ àpẹẹrẹ ewi-àwíṣe kàn. Ó lè jẹ nítorí pé ohùn àyájó ní àkíyèsí tó jẹ mó àṣe nínú ló fa eléyíí. Ìdí niyí tí a fi sòrò kíkún lórí àṣe nínú isẹ iwádíí yíí. Igbàgbò pé àyájó máa ń jìṣe tí wọn bá rán an ló fà á ti wọn fi ń pè é ni ewi-àwíṣe.

5. **Èwí-ayé**

Nínú isẹ iwádíí yíí, èwí-ayé jẹ jáde gégé bí apàyájó láti inú odù Ọ̀yèkúlogbè. Ọ̀un ló tùmò sí eni tó ń pe àyájó fúnra rẹ tàbí tó ń pè é nítorí

elòmíràn.

6. Ewì-onítàn

Apeere ewì-onítàn kan ni àyájó. Ìdí ni pé abala itàn inú re yà á sòtò sí àwọn ewì alohùn mìíràn. Nítorí pé àyájó máa n sọ itàn sùgbón ilànà ewì tí igbékalè re jé ni à fi n pè é ni ewì-onítàn.

7. Ègbà òrun

Odù òyèkùlogbè tó fi apàyájó hàn bí "èwí-ayé" náà ló tóka sí àwọn olùgbó àyájó tó wà lórùn gégé bí "ègbà-òrun". Iyẹn ni pé àwọn olùgbó àyájó tí a kò lè fojú rí, tí a gbà pé wón jé ará-òrun ni "ègbà-òrun" tùmọ sí nínú isé yíí.

8. Ibojúwèyìn

Ibojúwèyìn ni a pe ògangan ibi tí a ti mú itàn iwáṣe inú àyájó wá sí irántí. Níbè ni a ti n dárúko olú-èdà-itàn àti ohun tó sele sí i nínú àyájó. Ògangan ibi ibojúwèyìn nínú àyájó ni àyájó fi jọ ilànà lílo ohun tí wón n pè ní "precedence" ni kóótù odé-òní fún ìdájó. Kò sí iyàtò láàrin ibojúwèyìn tí Cuddon (1998:534) sọ pe Genette pè ni "*analepsis*" yíí àti ohun ti à n pè ní "*flashback*". Àdàpè ni wón.

9. Ifidí-òdodo-múlè

Nínú àyájó, sṣe àkíyèsí nípa dídárúko àwọn èdà-itàn, iyá àti bàbá pèlú ilú wón nígbà mìíràn jé ètè síso itàn lònà tó bójú ayé mu.

10. Ifohunpèyàn

Éyí jé onà-èdè kan tí máa je yọ nínú àyájó bí o sì n hàn nínú gbogbo

èyà lítíresò. Nínú rẹ̀, à ñ sòrò ohun tí ko lémíí gégé bí èniyàn. Èyí ñ jé kí a lè máa fojú inú wo àwon isèlè inú àyájó bí igbà tí kò pé púpò tí won wáyé.

11. Ifojú-àwùjọ-wádíí-itàn

A sèdá ọ̀rò alákanpò yíí láti dúrò fún odidi tíọ̀rì kan tí a hun láti ara tíọ̀rì méta. Nínú ifojú-àwùjọ-wádíí-itàn, "ifojú" ni ó dúrò fún tíọ̀rì. "Àwùjọ" ló dúrò fún ibára-èni-gbé-pò ní àwùjọ. Abala "wádíí" ló dúrò fún ìmò ifiwádíí-sòtumò; nígbà tí a fi "itàn" dúrò fún ìmò ọ̀nà-isòtàn.

12. Ìmò ibára-èni-gbépò

A lo ọ̀rò yíí gégé bí ó ti je yọ nínú èdè-ìperí. Adapè rẹ̀ ni sosíólójí lítíresò.

13. Ìmò ifiwádíí-sòtumò

Èyí ni ọ̀kan nínú àwon tíọ̀rì méta tí a sín pò se ọ̀kan. Nínú isé yíí, ó jé abala tí a tí lo ilànà iwádíí àti tíọ̀rì rẹ̀ tan iná Itúpalè wo ilò èdè àti àwon ọ̀nà-èdè inú ewi àyájó.

14. Imólára

Imólára⁵ ni a tùmò ọ̀rò gèèsí kan tí won pè ní "mood" sí. Ó jé bí isèlè inú afò kan tí ká èni tó sọ ọ̀ lára tó. Iyẹn ni pé ihà tó kọ sí àwon isèlè inú afò nàa yoo máa hàn nínú ilò èyà ara rẹ̀. Bí ọ̀rò bá je mó ijó, a le rí àkíyèsí pé ọ̀un nàa féé máa jó gégé bíi tí èdá-itàn inú afò kan, bí apeere. Ó sì lè fajúro bí isèlè láabi kan bá sè sí ọ̀kan lára àwon èdá itàn.

15. Imúradè

Èyí ni ọ̀rò tí a fi tùmò àtubòtán tí à ñ retí nínú àyájó. "Prolepsis

anticipation" gan-an ni ọrọ Genette (1972) tí a túmò sí "imúradè". Iyẹn ni ohun tí à ñ retí nípa ilò àyájó kan bí àpẹẹrẹ.

16. Imò ọ̀nà-ìsòtàn

Tíòrì kan tí àwọn Gèèṣì pè ni "*narratology*" ni èdè-ìperí Yorùbá pè ni imò ọ̀nà-ìsòtàn. Imò yìí fẹ́ kí a máa wo ìhun afò fínnífínní. Ó tún fẹ́ kí á máa wo àjọṣe láàrin aṣafò àti olùgbọ. Àwọn onímò tó yapa léyìn tíòrì ifojú-ìhun-wo afò tó tepelẹ́ mọ afò láìwó ipa aṣafò àti olùgbọ ló dá tíòrì imò ọ̀nà-ìsòtàn sílẹ́ fún itúpalẹ́ ìtàn.

17a. Ifòròpàrokò

Nínú ipàrokò, ọrọ síṣo ñ wáyé. Ọrọ tí a ba so gégé bí ewi àyájó ni a pè ní ifòrò-pàrokò nínú iṣẹ́ yìí.

17b. Ifèròjà-pàrokò

À ñ ló iyèròsùn àti àwọn koóko-ifá tí a so dì ebu lójú ọpọn ifá kí a tó so ọrọ tàbí kí a tó pe àyájó lé e lórí lópò igbà; pàápàá nílẹ́ babaláwò. Ilò àwọn ebu-ifá àti iyèròsùn bá yìí là ñ pè ní ifèròjà-pàrokò, pàápàá nígbà tí a bá dá wọn sórí ọpọn ifá jẹ tàbí tí a fẹ́ wọn sínú aféfé.

17d. Ipàrokò

Ipàrokò ni ọrọ Yorùbá tí àwọn onímò fí túmò tí gèèṣì kan tí ñ jẹ "*symbolism*". Iyẹn ni pé nínú iṣẹ́ yìí, a rí odidi àyájó kòòkan gégé bí ilàna ipàrokò sí àwọn èmí-àìrì tí a fẹ́ kó mú àyájó náà wá sí imúṣe.

Ìsòdomo

A yá ọrọ yìí ló láti inú àkíyèsí Abímbólá (1977:122) kan ni. Ó túmò

sí pé eni yòowù tí a bá ti rúbọ fún ʃáájú sisa àyájó ifá fún ti di ọmọ òòṣà tí à n pè ní Ọrúnmilà. Èyí yóò jẹ kí ẹ létò láti jẹ ànfààní àyájó tí Ọrúnmilà jẹ orísun fún.

19 Iyántàn-fééré⁶

Nínú Èdè-Ìperí Yorùbá, wọn túmò "*allusion*" sí iyánròfééré. Níwón igbà tí ó jẹ pé odindi itàn ni wón n yàn fééré nínú àyájó ló mú bí à ẹ lo iyántàn-fééré nínú iṣe yíí. A lérò pé ó bá ohun tí a n gbé yè wò mú rẹgí ju iyánròfééré lọ. A rí i pé òtító ni ọrò yíí. Ìdí ni pé itàn iwásè tí a n mú lò nínú àyájó gan-an jẹ èyí tí kì í gùn púpò.

20. Ọrò-abàṣe

A ló "ọrò-abàṣe" fún itumò àyájó nítorí pé àkíyèsí tó jẹ mó mímú ọrò wá sí imúṣe wá nínú àbùdá àyájó. Iyẹn ni pé àwọn ọrò àti gbólóhùn kòòkan máa n wá nínú ewi-àwíṣe tí a pè ní àyájó tí ó lágbára àṣe nínú.

1.7 Ítosè ọ̀rọ̀

1. Adáhunṣe ni àwọn tó nímọ̀ nípa ọ̀gùn tàbí àyájọ̀ tó le dédé ṣe àmúlò wọn léèkòòkan. Wọn kò kó iṣe babaláwo tàbí ti iṣẹ̀gùn.
2. Oníṣẹ̀gùn ni àwọn tó kọ́ṣe iṣẹ̀gùn Ibílẹ̀ Yorùbá tí wọn si fi ń ṣiṣe ṣe.
3. "Akóredé" jẹ̀ àdàpẹ̀ fún "àwúre" nínú iṣe yíí. Àwọn kan tún ń da akóredé tàbí àwúre pè ní "afare".
4. Àwọn kan ń da "atúbì" pè ní "aróbi".
5. Ọ̀jògbón Ọ̀gúndẹ̀jì ló dábàá ọ̀rọ̀ yíí fún wa. A sì rí i pé "imólára" tùmọ̀ ohun tí a ní lẹ̀kàn ju "imúlára" tí a lò tẹ̀lẹ̀ lọ.
6. Ọ̀jògbón Ọ̀gúndẹ̀jì láti Yunifásítì Ibàdàn jẹ̀ kí ó yé ni pé nínú àyájọ̀, iyántàn-fééré ló yẹ kí a lò dípo iyánrò-fééré nítorí pé itan-iwásẹ̀ ni à ń yán fééré nínú àyájọ̀.

ORÍ KEJÌ

ISÉ TÓ WÀ NÍLÈ LÓRÍ ÀYÁJÒ ÀTI TÍÒRÌ ÀMÚLÒ

2.1 Ífáàrà

Gégé bí àṣà isé iwádíí síṣe, ètò ni kí á wo isé tó wà nílè lóri àyájó tí a dojú isé-iwádíí kọ. Ilàna tí a gbà ṣe èyí ni wíwo isé onímò lóri àyájó lókòòkan. Nínú isé yíí, a wo idí tí onímò tàbí ònkòwé fi gbé isé ṣe. A wo àfojúsùn onímò kòòkan. A sì wo àfàyo tí isé eni kòòkan ní, pàápàá nípa àyájó tí à síṣe iwádíí lé lóri. Ní pàtàkì, a wo ibi tí àfàyo onímò kòòkan tí kan isé iwádíí tí ṣe yíí.

2.2 Isé tó wà nílè lóri àyájó

Ònà mèta òtòtò ni a pín àyewò isé tó wà nílè lóri àyájó sí.

Ní ònà kííní, a wo isé àwon onímò isé akadá, bí ó ti hàn nínú àkòsílè won lóri àyájó; gégé bí èyà lítirésò alohùn Yorùbá kan. Lónà kejì, a wo inú èrò ayélukára¹ fún àwon imò nípa àyájó, tí àwon onímò ti so lójò síbè. Lákòótán, nítorí pé àpèere lítirésò Yorùbá kan ni àyájó, ònà keta tí a gbà dojú kọ isé tó wà nílè ni wíwo ojú tí àwon abénà-imò fi wo ipohùn náà.

2.2.1 Isé tó wà lákòsílè

Àfojúsùn gbogbo onímò èdè àti lítirésò Yorùbá tó ṣe àpèrò nígbà kan ni láti fenu kò lóri "èdè ìperí Yorùbá". Àfàyo ni pé, Bamgboṣe (1992:22) tó ṣe olóòtú àkòṣo isé yíí pe "incantation" ní "ewi àwíṣe (ofò, àásán², àyájó, ògèdè³, ohùn ifá)". (Tiwa làkíyèsí). Iyẹn ni pé orúkọ àjùmòjé fún "ofò",

"àásán", àyájó "ògèdè" àti "ohùn-ifá" ni "ewi àwíṣe", àti pé "incantation" ni itúmọ orúkọ tí wọn n jùmọ jẹ lédè Gèèsi.

Àkíyèsí àkókó ni pé, nítorí àìní orúkọ aṣeyàtò tó jẹ Gèèsi fún àwọn èyà lífíréṣò alohùn bí "ofò", "àásán", àyájó "ògèdè" àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ, ló fà á tí a fi n ṣe àwòpò àwọn kan lára àwọn ewi-àwíṣe Yorùbá wònyí. À n ṣe àwòpò yí láinaání àbùdá iyàtò òkòòkan. Bẹ̀ẹ̀, iyàtò wònyí ló sọ wọn lórúkọ tí òkòòkan n jẹ ní àwùjọ Yorùbá. Àkíyèsí kejí tó fa àwòpò ofò, àásán àti àyájó ni ilò onà-ìpè tí ó pa wọn pọ. Ọ̀rò-ìṣe "pè" tí ó jẹ atókun ilànà ipohùn yí ló jẹ atóka àkíyèsí pé ebí ni wọn, àti pé bọya ni a lè dá òkan wò láìwo òmíràn' mó on. Nítorí náà, ọmọ iyá tí wọn jẹ gégé bí ewi-àwíṣe ló fa ànjọ́rín yí. Èwè, "ohùn ifá" kì í ṣe àpẹ̀ẹ̀ "ewi-àwíṣe" tó dá dúrò bí èyà lífíréṣò alohùn kan bò ti hàn nínú àyọ̀lò tí à n yiiri wò. Ìdí ní pé, "ohùn-ifá" jẹ orúkọ àjùmọ̀jẹ fún ipohùn enu Orúnmìlà méré̀èrin. "Èṣe-ifá", "àrò", "iyèrè-ifá" àti "àyájó" sì ni àwọn àròfò méré̀èrin náà.

Àkólè'ìṣe iwádíí Olabimtan (1971) fún gbígba oyè Èm-Eè ni Yúnifásítì Èkó ni "Ofò and Àyájó: Two categories of Yorùbá Traditional Incantatory Poetry": (Ofò àti Àyájó: Ìsòrí Ewi Àwíṣe Ìṣeṣe Yorùbá Méjì). Ní orí kííni, Olábímtán sọ ní ojú-ìwé kẹrin pé àyájó ni ọ̀rò kan tí gbogbo èniyàn n' ló láti tọka sí igbà àtijó gégé bí ó ti jẹ mó ìṣelè ìsinsínyí. Ní ojú-ewé karùn-un, ó fi yéni pé àyájó máa n tọka sí ìṣelè kan ní àkókò kan pátó. Ó ní àbámọ́dá tó rò mó àyájó ní í ṣe pẹ̀lú pípè agbára àìrí láti dáhùn' sí ohun tí enìkan n' fẹ.

Olábimtan (1971:6) ṣe àtòkò àwọn àkíyèsí m̀erin tí àyájò ní tí ọ̀fò kò ní. Èkínní ni pé Ọ̀rúnmilà ni orírún àyájò, èkejì ni síso mò odù ifá kan pátó, jìjé mò isèlè àtíjò kan ni èketa, nígbà tí èkerin jẹ̀ ijẹyọ àwọn ilà ọ̀fò nínú àwọn àyájò bíi mélòò kan.

Ní ojú-ewé keje isẹ̀ Olábimtan tí à ń gbéyèwò ni ó ti ṣàpèjúwe àyájò. Ó ní

Àyájò incantations are words spoken, chanted or sung by a magician or a believer in magic (usually as a set of formula referring to events of the past) to invoke divinities, ancestral spirits and supernatural forces believed to be inherent in certain objects, in order to accomplish a desired end.

(Ewì-àwíṣe àyájò ni àwọn ọ̀rọ̀ tí alábaámọ̀dà kan, tàbí eni tí ó gbàgbọ̀ nínú àbámọ̀dà sọ, tí ó fò nílànà isàré tàbí tí ó kọ̀ lórin (gégé bí ipèdè alárògún-tèlé-ń-tèlé tó ń tọ̀ka sí àwọn isèlè àtíjò) láti pe àwọn ọ̀òṣà, eégún àti agbára àírí tí a gbàgbọ̀ pé ó forímù sára àwọn èròjà kan, kí a lè rí àtubòtán kan tí a ń fẹ̀.

Olábimtan (1971:9) fi yéni lábẹ̀ àkíyèsí rẹ̀ nípa ilò ọ̀fò àti àyájò pé, gbogbo èniyàn ló ń lò wọn láti ré ibi fò, fún fífà ire, láti fa igboya àti fún ààbò lówó ibi tí a rí àti èyí tí a kò rí.

Àṣíkù orí kínní isẹ̀ Olábimtan (1971) ló ti ṣe àdàkọ ewì-àwíṣe kan tó gùn gan-an. Ó dá lórí àyájò àwúre kan tó sòrò nípa bí eku àgọ̀ tí di èyí tó dára jù nínú gbogbo ekù, tí odù èjìogbè tí di èyí tó gbayì jù lọ nínú gbogbo odù.

Ní orí kejì isẹ̀ iwádíí Olábimtan (1971) ni a ti kà nípa ọ̀gangan-ipò àṣà nínú àwọn ewì-àwíṣe. Ó bèrè nípa àkíyèsí pé àwọn ohun tó ń fara hàn

nínú ewi-àwíṣe ni igbàgbó ìṣèṅbáyé, ihà tí àwọn èèyan ko sí nṅkan, ihùwásí tó dájú nípa èniyàn, ẹranko, ewéko àti itọka sí àwọn òtító tí gbogbo Yorùbá mọ.

Ó ṣàlàyé pé Olórun ló ń ṣàkóso ohun gbogbo, pé gbogbo ìṣèlè ni ó ní ọwọ́ irúfẹ́ ẹmí àìrì kan nínú, àti pé àwọn Yorùbá maa ń pe òkú-òrun fún iránwọ́ nígbà ìṣòro (bí ọdà-ọjò). Ó fi kún ọrò rẹ pé nínú ewi-àwíṣe mádàárìkàn, itọka sí àtubòtán ìṣèlè tí yóò forí sánpón ni wọn ń tẹnumọ, sùgbón ọpọ ewi-àwíṣe àwúre ló ń tẹnumọ àtubòtán ìṣèlè tí ó nílàti yorí sí rere tàbí tó ń tọka sí afọ rere tí gbogbo Yorùbá tí a bí sínú àṣà mọ.

Olábimtan (1971:55) tún so pé nínú igbàgbó Yorùbá, Olórun fún ohun kòòkan tí ó dá ní orúkọ pàtàkì kan, àwọn orúkọ náà ti di orúkọ àṣírí báyii; àwọn olóògùn ló sì ń tójú irú orúkọ bẹẹ. Ídì nìyí tí a fi ń bá orúkọ àjẹjì fún àwọn ohun kan pàdé nínú ewi-àwíṣe. Olábimtan (1971:58) tún fi yéni pé síṣòrò bá àwọn àkíyèsí òtító tí kì í yẹ nípa èniyàn, ewéko, ohun ẹlẹmíí tàbí aláilẹmíí máa ń ní agbára lórí eni tó bá gbó ewi-àwíṣe. Ó fi kún ọrò rẹ pé ní àwùjọ Yorùbá àtijó, ipàrokò (bí ilò oyin níbi ìṣomọlórúkọ) jẹ ara igbésí-ayé àwọn èniyàn tó ń hàn nínú ewi-àwíṣe.

Orí keta isẹ Olábimtan (1971:68) ló dá lé ihun ewi-àwíṣe. Ọnà méta pàtàkì ni ó pín igbésè inú àyájó sí. Èkínní ni ipè. Èyí ni pípe ẹmí-àìrì tó jẹ mó-àyájó kòòkan wá sí itòsí. Èkejì ni ọrò itàn àti ipèdè ọfọ. Ó so pé abala yii ni itàn tí a ń fi àyájó pa tí ń wáyé, àti pé ipèdè ọfọ máa ń jẹ jade ni igbésè náà, "Implied situation with ọfọ" gan-an ni ó pe igbésè kejì inú àyájó. Igbésè keta tí ó túmò sí àpẹmóra ni òun pé ní "application". Ó túmò

sí àpẹmọra nitorí ilò arópò orúkọ bí "ẹmi" àti "mi" tó hàn nìbẹ. Ọnà miiran tí a lè fi tùmò rẹ ni ilò tàbí "àmúlò". Iyẹn ni isẹ tí a fé kí àyájó jẹ fúnni.

Àkiyèsí kan pàtàkì ni pé àtúnwò ba igbésè inú àyájó nínú isẹ Ọlabimtan (1980) tó ti sẹ àfikún igbésè méjì miiran tí kò pọn dandan tó méta àkókó (tó di èkìíní, èkejì àti ikarùn-ún báyii) tó jẹ kò-şéé-má-níi fún gbogbo àyájó.

Ní orí kerin isẹ Ọlabimtan (1971:127) ni ó ti fi yéni pé ilò onírúúru ọnà-èdè, pàápàá àwítúnwí àti àwòrán-inú ni ewi-àwíşẹ n lo, tí àtubòtán tí ó n lépa fi n wá sí imúşẹ. Bó ti so ó gan-an ni pé

Ofo and Ayajo incantations achieve their various purposes by the use of several poetic devices, principally repetition and imagery.

(Ewi-àwíşẹ Ọfò àti Àyájó n sísẹ nípa ilò orííríşíi ọnà-èdè ajeméwì, pàápàá àwítúnwí àti àwòrán-inú)

Iyẹn ni pé àwítúnwí àti àwòrán inú ni ọnà-èdè méjì tó jẹ olúborí nínú ofò àti àyájó. Ó ní onírúúru ọnà ni àwítúnwí gbà n fara hàn nípasẹ àwítúnwí kónsónánti, àwítúnwí fawèlì, àwítúnwí awé-gbólóhùn, àwítúnwí kókó-òrò, àwítúnwí ilà. Ó tún so pé isẹ àwítúnwí nínú ewi-àwíşẹ ni láti tenumó kókó-òrò kan tàbí kí itumò tó jẹ mó àtubòtán tí à n lépa mú olùgbò lókàn.

Síwájú sí i, Ọlabimtan (1971:136) fi kún ọrò rẹ pé ònkà méta, méje àti mèsàn-án jẹ ti àbámọdà lówùjọ Yorúbá iwáşẹ. Èyí ló sì so pé ó fà á tí à n se àwítúnwí níye igbà wòn-on-nì nínú ewi-àwíşẹ. Ó ní kókó-òrò inú ofò tàbí àyájó maa n fara hàn nípa ilò dídógba tí ó jẹ ọnà-èdè pàtàkì miiran nínú ewi-àwíşẹ. Isẹ rẹ sì ni àkidélé kókó-òrò náà àti fifun eni tó n lo ewi náà ni ifókànbale pé àtubòtán tó n lépa dájú. Ó yẹ kí a mú àkiyèsí kan wá

si irántí nihìn-ín. Olábimtan (1971:127), gbà wí pé olúborí ni ọ̀nà-èdè àwítúnwí àti àwòrán-inú nínú ọ̀fò àti àyájó; dídógba si jẹ ọ̀nà-èdè kan tó ẹ̀ pàtàkì púpọ̀.

Wàyí o, Olabimtan (1971:152) ẹ̀ àgbéyèwò àwòrán-inú nínú ọ̀fò àti àyájó. Ó ní ohun tó pilẹ̀ ọ̀nà-èdè yíí ni igbàgbọ̀ Yorùbá nípa pé ohun yòówù ó lẹ̀ jẹ̀ ní rúfẹ̀ agbára kan nínú; bí o' bá sì wu ohun náà, ó lẹ̀ hùwà bí ènìyàn. Ìdí niyí tí ifohùnpèèyàn ń fa ilò àwòrán-inú tó sì ń jẹ̀ kí itumọ̀ ewi-àwíṣe hàn kedere. Ní pàtàkì, Olabimtan (1971:157) sọ pé nígbà tí a bá ń fẹ̀ àtubòtán ní kíákíá ní eléwí àwíṣe máa ń sàmúlò àwòrán alágbára tó ń yàwòrán iṣisẹ̀. Àpẹẹrẹ̀ tó fún wa ni

Gbogbo eni tó bá gbélé perí mi níbi,
Wàràwàrà.
Kò máa bóṣu yíí lo;
Wàràwàrà.

Ó sọ pé nínú àyọ̀lò òkè yíí "wàràwàrà" jẹ̀ ọ̀rọ̀ firómòrísí tó ń fi iyára iṣẹ̀lẹ̀ àti àtubòtán hàn.

Olábimtan (1971:178) parí àláyé nípa ọ̀nà-èdè nínú ọ̀fò àti àyájó síbí ilò àwọn àrokò. Ó ṣàkíyèsí ilò "agbe", "àlùkò" àti "odíderé" gégé bí èyí tó wọ̀pọ̀ nínú ewi-àwíṣe. Ó sọ pé ọ̀pọ̀ àtubòtán tí à ń fi ọ̀fò àti àyájó lépa ní í ẹ̀ pèlú ilò àfiwé-elélẹ̀ọ̀ àti onírúurú ọ̀gangan-ipò tí àwọn ọ̀rọ̀ ajẹmọ̀ àfiwé-elélẹ̀ọ̀ bá ti jẹ̀ yọ̀.

Orí karùn-ún tí iṣẹ̀ Olabimtan (1971) parí sí ni ó tí ẹ̀ ipínsísòrí ọ̀fò àti àyájó. Ó sọ ní pàtó pé ọ̀nà márùn-ún wònyí ni a lẹ̀ fi àtubòtán tí ewi-

àwìṣe n lépa pín wọn sí. Èkínni ewi-àwìṣe tí kì í jé kí ibi dé ọ̀dò eni. Ó pe èyí ní "*preventive incantations*". Èkejì, ewi-àwìṣe tó n dáàbò boni tó pé ní "*protective incantations*". Èketa ni àṣewòsàn tó pé ní "*curative incantations*". Ó pe ekerin ní "*luck-bringing*" tí a lè túmò sí àwúre. Ó sọ pé ewi-àwìṣe tí a fi n se ibi (tó pé ní "*feat-achieving*") ni ìkarùn-ún.

Wáyí o, àfàyò inú iṣe Ọlábímtan (1971) pò díẹ̀. Àkókó ni sísàpèjúwe àyájó bí: ("*a word generally used to refer to the past in relation to the present*"). (òrò kan tí a máa n sáàbà lò láti tọka sí igbà àtijọ́ bó ti je mó àsikò yí). Ní orí kejì iṣe Ọlábímtán tí à n yèwò la ti kà á pé "*ancient Ifá priests are appealed to in àyájó to help the reciter to achieve the purpose of the incantations*" (à n bẹ̀ àwọn awo Ifá igbàani nínú àyájó láti sèrànwọ́ fún alàrán-àngbó kí onítòhún le rí àtubọ́tán to n lépa). Àkíyèsí ni pé kì í se inú gbogbo àyájó ní apàyájó tí n rawọ́ èbẹ̀ sí àwọn babaláwo àtijọ́ bó ti wọpọ́ nínú eṣe ifá tí Ọlábímtán (1971:132) fi se afiwé àyájó. Ó seese kó jé pé àìsì àpẹẹre ohun tí à n lo ọfọ́ fún tí a kò lè lo àyájó náà fún ni Ọlábímtan (1971) fi sísé àfiwé èyà ewi-àwìṣe méjèèjì. Iṣe rẹ̀ lórí "ilò", "ipínsísòrí", "onà-èdè" àti "ihun" jẹ̀ ipilẹ̀ iṣe atónisọ̀nà fún gbogbo àwọn tó bá fe sísé lórí ewi-àwìṣe nígbà yòówù ó lè jé, irú èyí tí a gùnlé yí.

Nípa tí èdè tí lítirésọ́ n gùn wáyé, Ọlábímtan (1971) sàyewò "*repetition*" àwítúnwí, "*parallelism*" dídọgba-gbólóhùn, "*imagery*" àwòran-inú, "*phonaesthetics*" firódàrà, "*symbols*" àrokò àti "*metaphor*" afiwé elélọ́, gégé bí àwọn onà-èdè tó je ọfọ́ àti àyájó lógún. Nígbà tí a se àwòfin àbùdá,

ìṣẹ̀ àtí ṣowòlò àyájó, a rí i pé "ìfòròpàrokò" ni ó ṣe pàtàkì jù. Ìdí ni pé irúfẹ̀ àrokò kan tí ewí-ayé fi n ránsẹ̀ sí ègbà-òrun ni àyájó. Nígbà tí àtubòtán tí a fi àyájó kan lépa bá rí bí a ti fẹ̀ ni a gbà pé ègbà-òrun fi àṣẹ̀ sí i. Ìdí niyí tí a fi ka àyájó kún ewí-àwíṣẹ̀. Ní ti ihun tí Olabimtan (1971) mú ní òkúnkúndùn nínú ewí-àwíṣẹ̀ méjèèjì, ihun àyájó kò tẹ̀ lé òfin káriayẹ̀ kankan. Ìdí ni pé aṣẹ̀dá àyájó kì í ṣe èrò, bẹ̀ẹ̀ sì ni àwọn ṣẹ̀lẹ̀ inú àyájó kì í se oríṣíì kan.

Wàyí, e jé kí á wo àpẹ̀rẹ̀ ewí-àwíṣẹ̀ kan tí Olábimtan (1971:115) pè ní "àyájó" nitorí ibi tó gbà kan ṣẹ̀ l'wádíí yíí.

Amáiyégún l'orúkọ tí à ípéfá	}	Invocation (ipè)
Amáiyégún lorúkọ tí à íp'òòṣà		
Olómọ - Àjíkí l'orúkọ tí à íp'èbejì		
Ogbò ilá kì ír'ólóko dī ojú	}	Implied situation with ofò (Òrò-itàn toun tí ofò)
5 Wèrèpè ètadún, abèrín sèsè		
Bí oṣó bá rí mi loníí, èrín sèsè		
Wèrèpè ètadún, abèrín sèsè		
Ajé tó bá rí mi loníí, èrín sèsè		
Wèrèpè ètadún abèrín sèsè		
10 B'ónísègùn bá rí mi loníí, èrín sèsè		
Wèrèpè ètadún, abèrín sèsè	}	Application (Àpèmóra)
Kí gbogbo ẹ̀ni bá rí mí loníí		
Kí wọn máa yò mómí.		
Kí wọn máa r'èrín sí mi ni o		

Olábimtan (1971:117) so pé:

"... lines 1-3 are the "invocation" part... The situation in the above àyájó starts from line 4 and ends at line 11. The application part starts immediately after line 11 and

ends at line 13..."

(... ilà 1-3 ni abala 'ipè'... Òrò ìtàn inú àyájó yí bèrè láti ilà 4, ó sì pari sí ilà 11. Abala àpèmóra bèrè léyìn ilà 11, ó sì pari sí ilà 13)".

Ibi. tí àkíyèsí òkè yí fi kan isẹ iwádíí yí ni pé, a kò lè pe afò kan ní àyájó láìní itòka sí isèlè iwásè ojú tí a yà sòtò tàbí tí a yà lò nàà. Pàápàá jù lo bí a bá wo oríkì tí Olábímtán (1971:86) fún "the situation" gégé bí àwon ipèdè "which refers to a past incident", (tí o tóka sí isèlè tó ʒaájú), a ó rí i pé, kò sí ("past incident") isèlè àtijó kankan tí ilà 4 sí 11 tókà sí.

Láfikún, Ipèdè tí Olábímtán (1971:92) sọ pé ó n ʒaájú "situation" bí "a dá fún" àti àwon àdàpe rẹ tó ní a lè fi dá ipín rẹ mọ kò sí nínú afò tó pé ní àyájó yí. Àkíyèsí ni pé a kò lè fi ipèdè nàà dá àyájó mọ tori pé ó n wáyé nínú esẹ ifá àti iyèrè-ifá nàà. Léèkan sí i, "a díá fún" kí í ʒe àmì-ídámọ fún àyájó gégé bí iwádíí tí a ʒe nísinsínyí ti fi hàn.

Síwájú sí i, isẹ Olábímtán (1971) jẹ mọ bí "ofò" àti "àyájó" ti jẹ síra won. Ní ojú-ìwé 86 ní ó ti dojú isẹ kọ àyájó tó jẹ isẹ iwádíí yí lògún. Ó ʒe itúpalè ihun afò mókànlá tí ó pé ní àyájó sùgbón a rí i pé méré nínú àwon afò nàà jẹ ofò bó ti hàn nísàlè yí.

Apeere	Irufé afò	Ojú iwé
1	'àyájó àlobò'	86
2	Ofò isóra'	90
3	'àyájó ipónnilé'	93
4 àti 5	'àyájó isangbèsè'	96, 99
6	'Ofò iwùniyàn	104

7	'Ofò idájè'	106
8	'àyájó abíwéré'	107
9	'Àyájó ìdábipadà	109
10	'Àyájó akòbì'	113
11	'Ofò Ọ̀yìnsèsè'	115

Àtẹ̀ òkẹ̀ yíí tún fi hàn pé Ọ̀lábímtán kò yan ìpín kankan nínú máraàrún tí ó pín "incantations" sí láàyò, gégé bí Orímóògùnjé (1989:1) náà ti sọ.

Lákòótán, a kan sáará sí ìṣẹ̀ Ọ̀labimtan (1971) nítorí ipò rẹ̀ gégé bí abẹ̀nà ìṣẹ̀ lámèétó fún ewi-àwíṣẹ̀. Ìṣẹ̀ náà ti pàjùbà beere sílẹ̀, ònkọ̀ níru ìṣẹ̀ tiwa yíí sì jẹ̀.

Ìṣẹ̀ Fábùnmi (1972) *Àyájó: Ijìnlẹ̀ Ohùn Ifẹ̀* jẹ̀ àkòjopọ̀ ewi-àwíṣẹ̀ mọ̀kànlélógóta. Nínú gbogbo wọn, ó pe méjì ní "àyájó ibà" (ojú iwé 1-3), "ayájó àwúre" sì jẹ̀ mārùn-ún (ojú iwé 10-17). "Ohùn", "Ofò" àti "Èrò" ni ó pe iyókù. Nínú èrò ìṣáájú rẹ̀, Fábùnmi (1972: vii) sọ pé: "àyájó ohùn Ifẹ̀ jẹ̀ igèdè tàbí ijìnlẹ̀ ofò ẹ̀nu tí àwọn ará àtìjọ́ máa ń lò láti ṣe ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ nkan ní'lé aiyé". Àkíyèsí pàtáki ní "ohùn Ifẹ̀" tí ó pe àyájó, nítorí pé ó fi orírùn rẹ̀ hàn bí ìṣẹ̀ iwádíí yíí náà ti jẹ́rífí sí i. Ní pàtáki, a ń pe àyájó mọ̀ "Ifẹ̀" bí ó ti hàn nínú èrò Adéoyè (1985:177) pé

Ọ̀gbéfẹ̀-Gbádò: Bì o tilẹ̀ jẹ̀ pé àwọn ilú tí Ọ̀rúnmilà gbé pọ̀ ní òde ayé, àrà ọ̀tọ̀ ni tí àwọn ilú méjì yíí. Ilé-Ifẹ̀ níbi tí ayé ti bèrẹ̀... ní ilú tí Ifá kọ̀kọ̀ dó sí, Adò sì ní àwọn babaláwo pè nílé Ifá....

lyen ni pé. Ọrúnmilà pé ní Ilé-Ifè àti Adó-Èkiti ju àwọn ilú miiran tó ti sawo nílẹ̀ Yorùbá nígbà ayé rẹ̀ lọ.

Wàyí o, àkíyèsí wa ni pé Fábùnmi (1972) lo "àyájọ" láti dúrò fún gbogbo ewi-àwíṣe Yorùbá sùgbón "ọfọ" ni gbogbo àpeere ewi tó pé ní "àyájọ". Síbè, nínú àwọn tí ó pé ní ọfọ ni a ti rí àyájọ. Bí àpeere, "àyájọ" ni afọ tí ó pé ní "ọfọ àrísòyìn" (ojú iwé 7), "ọfọ àgbélépòtá" (ojú iwé 18, 24, 26), "ìgèdè inájà tàbí ọfọ afèrò" (ojú iwé 36, 38), ọfọ aròbí tàbí ayebí" (ojú iwé 43), ọfọ afòràn" (ojú iwé 48).

Sùgbón, àkíyèsí pàtàkì ni pé, yàtò fun àwọn "àlàyé" nípa ọrò tó ta kókó, kò sí itúpalẹ̀ tó jẹ mọ̀ iṣe lámèètò fún ọkankan nínú àwọn ewi-àwíṣe náà. Eléyí kì í ṣe àléébù nítorí pí iṣe àkòjopò ni Fábùnmi (1972) ṣe fún ewi-àwíṣe.

Nínú iṣe Abimbólá (1977:120, 121, 132), ó pe Ọwónrín Méjì eṣe èkẹrín, èkẹfà àti Ogunda Méjì, eṣe èkẹrín ní "Ọfọ Ifá tàbí àyájọ". Lára àwọn àkíyèsí tó ṣe nípa ọkan lára àwọn eṣe náà ṣe pàtàkì. Abimbólá (1977:120-121) sọ pé

Ọfọ Ifá ni eṣe yíi jẹ. Ọfọ inú rírun ni.

Ifá pe inú rírun ni orúkọ tí ń jẹ nínú eṣe náà ... Ifá wá sọ pé inú rírun báyii kò gbodò mú ọmọ Ifá tàbí ọmọ Odù ... Àwọn Yorùbá gbàgbọ̀ púpọ̀ nínú ọfọ papáá ọfọ Ifá tàbí àyájọ. Wọn gbà pé Ifá mọ orúkọ àṣírí tí gbogbo àìsàn ń jẹ. Bẹ̀ẹ̀ náà ni Ifá ṣe mọ orúkọ ewé àti egbò kòòkan, ó sì tún mọ orúkọ àṣírí àwọn ẹ̀bọra àti irúnmolẹ̀ tí ń gbé ilé ayé ... Ifá mọ gbogbo májẹmú tí àwọn ẹ̀bọra, àjẹ

àti àìsàn orìṣìírìṣìí bá gbogbo àwọn òòṣà dá.
Léyìn ìgbà tí Ifá ba pé orúkọ ... yóò ná án lẹ
sí inú Odù tí ó sọ ìdí rẹ̀ tí àìsàn náà ko fi gbọ̀dò
ṣe eni náà bọ́yá nítorí àdéhùn ìgbà láéláé kan.

(Tiwa àkíyèsí)

A rí i pé "àyájó" ni Abímbólá (1977) dà pé ní "ofò-Ifá". Ó mẹnù ba bí ilò
àyájó ti jẹ̀ ti "omọ Ifá": Ó sọ pàtàkì orúkọ àṣírí nínú àyájó pípè, ó sì jẹ̀ kí a
mò pé ọ̀rò nípa májẹ̀mú tó dà pé ní "adéhùn ìgbà láéláé" ṣe pàtàkì nínú
àyájó.

Láfíkún, àkíyèsí kan pàtàkì tí Abímbólá (1977) tún ṣe nípa àyájó ni
jìjẹ̀rìí sí àkíyèsí kan tí a ṣe pé a kò lè fi ìpèdè "a dífá fún" ṣe àmì-ìdámò fún
àyájó. Abímbólá (1977:122) sọ nínú ọ̀rò rẹ̀ pé

Ofò Ifá kan ni eṣe ifá yìí já sí. A ó ṣe àkíyèsí pé
kò sí gbólóhùn "a dífá fún" nínú eṣe yìí nítorí pé
ofò lásán ni: kí í ṣe dandan kí gbólóhùn yí wà
nínú ofò Ifá.

A gbà pé ilànà ìṣowò-ṣedá ewi ni ìpèdè "a dífá fún", kí í ṣe àmì ìdámò fún
àyájó. Ìpèdè náà ló n jẹ̀ bí atọ́ka ihun tó n kàn léyìn ìbèrè àwọn afò tí
Ọ̀rúnmilá bá ti lò ó. Ìrírí fi hàn pé kò-ṣeé-máníí ni ìpèdè náà hínú eṣe-Ifá àti
iyèrè-ifá. Lóòótó ló sì n jẹ̀ yọ nínú àyájó-ifá kan tàbí òmíràn, síbè, kò pọ̀n
dandan. Sùgbón nínú àyolò òkè yìí, a fẹ̀ sọ níhìn-ín pé ọ̀rò àyájó kojá "ofò
lásán" gégé bí Abímbólá (1977:122) ti sọ.

Bólórundúró (1979:3) sọ nípa àyájó pé

Ní ti àyájó, kò ṣe pàtàkì láti kó àwọn èròjà jọ kí a
tó rán àyájó níṣé. Bí a bá ti pèè ni orúkọ tó n jẹ̀,
ó láti ṣe ìṣé tí a rán an ni.

Iṣẹ iwádifí yíí fi hàn pé idá mèsàn-án nínú mēwàá àyájó ló ní àkóṣe àti pé àyájó oògùn ni Àràbà Ifá ní Òkè-Igbó pe àyájó tí kò bá ti ní ebu ifá, (Àsomó II, 3a). Bólórundúrò (1979:4-5) fi kún ọ̀rò rẹ̀ pé, "ohun tó bá le gan-an ní à ń lo àyájó fún" àti pé, "àkàwé ẹ̀ pàtàkì púpọ̀ nínú ọ̀gèdè tàbí ọ̀fọ̀". Àkíyèsí ni pé, kò sí ohun tí a kò lè lo àyájó fún. Àyájó àwúre kò lòunḡkà. Àyájó fúnra rẹ̀ ni kì í ṣohùn igbàkúùgbà.

Láfíkún, ó sọ ní ojú-ewé 19-20 pé:

Àwọn nḡkan bí itàn ilú, itàn àwọn ohun tó ti kojá, bí a ẹ̀ ń lo ilé ayé. Àwọn babaláwo àti olúwo ni wọn máa ń mọ̀ ọ̀ye bí nḡkan bá ti ń lọ sí. Ifá kò àkójá gbogbo nḡkan tí ń bẹ̀ láyé.

Nínú àyọ̀lò òkè yíí, a fẹ̀ pe àkíyèsí sí "itàn àwọn tó ti koja, bí a ẹ̀ ń lo ilé ayé": Itàn tí ó kojá ni à ń rọ̀ nínú àyájó, àwùjọ̀ igbà àtijọ̀ ni ó sí jẹ̀ mọ̀. Lóòótọ̀, a ń lò ó ni ayé isinsinyí nitorí pé àtirandíran ni ẹ̀dá aláàyé, agbára sí ń bẹ̀ nínú imú-nḡkan-wá sí-irántí. Nínú iṣẹ̀ yíí, ọ̀rò tó jẹ̀ mọ̀ àrómọ̀dọ̀mọ̀ ẹ̀ pàtàkì nitorí pé nínú àyájó, ọ̀mọ̀ ẹ̀ni tí à ń ẹ̀ ló ń fúnni ní irèti iṣẹ̀gun.

Olábímtán (1980:14-15) tún ẹ̀ àfiwé "igbésẹ̀" inú ọ̀fọ̀ àti àyájó bá yíí pé

Gégé bí akiyesi wa, ètò èrò inú ọ̀fọ̀ yatò sí ètò èrò inú àyájó. Itàn ifá ni àyájó bá lọ, ọ̀fọ̀ a sì ma sùyo nínú rẹ̀. Márùn-ún ni igbésẹ̀ tí a ti sàkíyèsí nínú àyájó. Àwọn máraàrún ni ipè (tí a pè ni orúkọ inagijẹ̀ babaláwo nínú ẹ̀ṣe ifá. A pè é ni ipè nínú àyájó nitorí pé igbàgbó àwọn èyàn wa ni pé ẹ̀mí àlírí àwọn tí ó ni orúkọ ni á ń pè kí wọn wá siṣẹ̀ fún wa), ọ̀rò itàn (èyí ni itàn tí o rọ̀ mọ̀ àwọn tí a pè). Ọ̀rò imúwáyé, Àpèmọ̀ra àti Ewù...

Ètùtù lataare, kòlá òun obi!

Èyí n tóka sí àwọn èdá òrun kan ti Yorùbá n pè ní "òrò". Àwọn ló n síšé gbígbé òrò èwi-ayé (babaláwo/apáyájó) lọ sódò àwọn ègbà-òrun fún àṣe, tí ewi-àwíṣe tí à n pe ní àyájó n lépa fún èdá èniyàn.

Adéniji (1982) kò lo "àyájó" gégé bí òrò kan nínú iwé rẹ, síbẹ, ṣàṣà nínú àwọn afò tó pè ní "ofò rere" yíi ni kì í ṣe àyájó. Gégé bí àyájó, àkíyèsí ni pé púpò nínú wọn ni Adeniji (1982) sọ inú odù ifá tí wón ti jáde. "Lilo ofò yíi" tó kọ, si jẹ àkóṣe fún ilò àyájó kòòkan. Iyẹn ni pé "lilo ofò yíi" jẹ ilàna síṣò èròjà ofò náà di ẹbu àti bí a ó ti ṣe ẹbu náà. Èyí yàtò sí itúpalẹ tí à n reti. Nítorí náà, kò sí itúpalẹ ajemóṣe lámèétó fún òkankan nínú "ofò rere" wònyẹn. Gbogbo wọn sì wà lábẹ isòri àwúre, akóredé tàbí afarẹ.

Òpéfèyítimí (1984) dá lóri chun tó pè ní "Iwúre: Yorùbá supplicatory-Blessing Chants". Nínú rẹ ló ti wo "Igbàgbọ Yorùbá nípa Iwúre", "àwọn kókó-òrò tó máa n jẹyọ nínú iwúre", "bátàni iwúre", "onà-èdè inú iwúre" àti "àkójopò iwúre". Ní pàtàkì, lábẹ àwọn "kókó-òrò tó máa n jẹyọ nínú iwúre", Òpéfèyítimí (1984:40-59) ṣàlàyé nípa "àyájó-iwúre". Lábẹ àyájó-iwúre, Òpéfèyítimí (1984:40) sọ wí pé Òjògbón Olabimtan ló là á yé òun pé àyájó-iwúre là n pe àyájó tí wón ba fi sùre. Ní ojú iwé 41 ni Òpéfèyítimí tún sòrò nípa bi Òjògbón Olátúnjì (1984) ti fi yéni pé "àwọn èdá kan wà tí a n pè rán níṣe nínú ofò àti àyájó; wí pé irú ṣe tí a óò bá rán wón ni yóò ṣokunfà orúkọ tí a ó fún wón". Òpéfèyítimí (1984:42) wá pín àpẹẹrẹ ohun tó pè ní àyájó-iwúre sọnà méta lábẹ iwúre òòṣà, ayeyẹ àti òtòlòrìn.

Siwájú sí i, Òpéfèyítímí (1984:48) sọ pé

Ìwádìí mi fi hàn wí pé púpọ̀ nínú àwọn àyájó ló ń ní gbólóhùn "diá fún" lóòótó, sùgbón kì í ẹ̀ se gbogbo ọ̀fò tí kò bá ní gbólóhùn yìí ni kì í ẹ̀ se àyájó.

Èyí ní ẹ̀sì tí ó fò sí ọ̀rọ̀ Olátúnjì (1971:231) pé, "àyájó ni à ń pe ọ̀fò tí ó ní itàn nínú tabì tí ó ní ipèdè "diá fún" tí à ń bá pàdè nínú ẹ̀sẹ̀ ifá"

Àwọn àpẹẹrẹ̀ àyájó-ìwúre mìíràn tí Òpéfèyítímí (1984) tún kọ̀ silẹ̀ níwònyí:

- (i) Ìwúre pẹ̀lú ohùn ifá láti ẹnụ awo Fátúnàṣe láti ilú Ijerò Èkiti.
- (ii) Àyọ̀lò láti ara ìwúre ayeye igbéyàwó tí Olóyè Àjàyí Fábùnmi ẹ̀se fún tokotaya Anímáshahun ní ilú Ọ̀yọ̀ ní 1981.
- (iii) Díẹ̀ nínú ìwúre isílẹ̀ fún Ọ̀gbéni Olúṣolá Oláwùmí ní àdúgbò Ilòdè, Ilé-Ifè, láti ẹnụ Olóyè Àjàyí Fábùnmi ní 12/9/81.
- (iv) Díẹ̀ nínú ìwúre nídíí ọ̀òṣà Àtimojò ní ilú Ìwó láti ẹnụ Alàgbà Olásùpò, babaláwo Fèésu ní 16/8/81.

Nínú isẹ̀ Òpéfèyítímí (1984:40-48), àkíyèsí fún isẹ̀ ìwádìí tí ọ̀tẹ̀ yìí ní pé púpọ̀ nínú àpẹẹrẹ̀ afọ̀ tó pé ní àyájó ìwúre ní ojú-ewé 43, 44, 47, 51, 52, 58, ni kì í ẹ̀ se àyájó ìwúre. Ìwádìí tí fi hàn bá yìí pé 'ọ̀fò-ìwúre' ni wón. Àwọn àpẹẹrẹ̀ tó hàn ní ojú-ewé 48, 50, 54, 56 àti 59 nikan ni ojúlòwò àyájó.

Lóòótó ni pé abala kan nínú isẹ̀ Olátúnjì (1984) dá lórí "ọ̀fò", sùgbón ohun tí ó sọ̀ nígbà tí ó ẹ̀ se àyàbá sí àyájó ẹ̀se pàtàkì fún isẹ̀ wa yìí. Olátúnjì (1984:145) ní

Ayájó, which is a class of narrative incantations, are no more than ẹsẹ-ifá in which the incantatory rather than the divinatory is emphasised. The Yorùbá call all incantation ọfò... Ayájó is often used to refer to those ọfò in which mythical allusions abound or which have the - dia fún element of ẹsẹ-ifá... Not all àyájó are told on pulverized substances nor are all ọfò containing mythical allusions àyájó... it would be ideal and consistent to refer to all incantations as ọfò or ogede, no matter their functions.

(Àyájó, tó jẹ ìsòrí ọwọ ewi-àwíṣe asòtàn kan, kò ju ẹsẹ-ifá nínú èyí tí a tẹpẹlẹ mó ipọfò dípò àyèwò lọ.. Ọfò ni Yorùbá máa ń pe gbogbo ewi-àwíṣe.. A sáábà ń lo àyájó láti tọka sí ọfò nínú èyí tí itókasi iwáṣe pọ tàbí tó ní ipèdè "díá fún" tí à ń lò nínú ẹsẹ-ifá... gbogbo àyájó kọ là ń pè sòrí èròjà tí a lò lúbúlúbú, gbogbo ọfò tó ń rọ ìtàn iwáṣe sì kọ ni àyájó. Ìbá bójú mu, ìbá sì se déédéé kí a máa pe gbogbo ewi-àwíṣe ni ọfò tàbí ọgèdè, isẹ yòowù tí wọn lè máa jé.

Àkíyèsí wa lóri gbogbo àlàyé òkè ni pé àwọn abénà-ìmọ isẹ iwádíí wa gbà pé àyájó kọja ẹsẹ-ifá. Ìdí ni pé, lóòótó, ọdù tó bí ẹsẹ-ifá ló ń bí àyájó, sùgbón ilò wọn yàtò síra. Bí àpẹẹrẹ, a ń lo ẹsẹ-ifá láti wádíí ọrọ, a sì ń fi ẹbọ rírú inú rẹ bẹbẹ fún iyanjú isòro. Ní ti àyájó, à ń lo ẹbu-ifá pẹlú irótàn iwáṣe láti yanjú isòro. A kí í sọrọ bá ẹbọ tí ònlo-àyájó yóò rú rára nínú àyájó, àyáfi tí a bá tọka sí èròjà ẹbọ tó ti rú saájú bó ti wúlò fún àyájó ọtẹ yíí nikan. Bẹẹ niyí, ọrọ ẹbọ tí a ní kí onibèèrè rú, ó rú u tàbí tí kò rú u àti àtubòtàn ọrọ nípa ẹbọ náà ló ẹ pàtàkì jù lọ nínú ẹsẹ-ifá kíkì. Láfíkún, kí í se gbogbo "ewi-àwíṣe" ni Yorùbá ń pè ní "ọfò". Isẹ iwádíí yíí fi hàn pé,

àwọn babaláwo kan kì í pe gbogbo ewi-àwíse ní ofò.

Àkiyèsì méjì niyí. Èkíní, itókasi íselè àtijó jé dandan kí a tó lè pe afò ni àyájó. Èkejì, lóòótó, à n bá ipèdè "díá fún" nínú òpò àyájó sùgbón a kò lè fi dá àyájó mò nítorí pé kì í se gbogbo àyájó ló n ní ipèdè nàà. Nípa ipèdè "a dífá fún" àti àdàpè rẹ gbogbo, ipèdè tí Ọrúnmilà fi n sèdá ewi ese - ifá, iyèrè ifá àti diẹ nínú àyájó ni. Ó sáábà n wáyé léyìn ipínrò tàbí igbésè kíni ewi rẹ. Idí niyí tó fi jé pé igbésè tàbí ipínrò keji ni ipèdè nàà máa n bó sí nínú ese àti iyèrè ifá tó pón dandan fún. Àkiyèsì ni pé kì í se gbogbo igbà ni àwọn gbólóhùn tó saájú rẹ máa n jé orúko awo isáájú. Iṣe atókun tàbí àlàyé nípa iselè tó tẹ lé àwọn gbólóhùn bẹẹ ni wón n se nínú àyájó. Nítorí nàà, àbẹ tíorí 'àgbékalè ipohùn' ("oral formulae") la lè to ipèdè nàà sí. Ó n sise gégé bí ilàna tí Ọrúnmilà n gbà mú emí ewi tó sèdá gùn. E jé kí a gbọ ohun tí Bauman (1977:21) sọ nípa àgbékalè ipohùn pé

Such formulae are in effect, markers of specific genres, and in so far as these genres are conventionally performed in a community, the formulae may serve as keys to performance. Alternatively, the formulae may be a naming of the genre itself... A third possibility is a formulae that performs some referential function (however conventional) for the item itself, as in "once upon a time" which places the action of a folkale in the past.

(Irú àgbékalè-ipohùn bẹẹ n sise itoka irufé eya litiresò kan, níwón igbà tí àwọn eya nàà bá n

wáyé lówùjọ kan, àgbékalẹ̀ ìpohùn náà lẹ̀ máa síṣẹ́ dídá ìṣèrè mò. Tàbí kí àgbékalẹ̀-ìpohùn náà jẹ́ ilànà síṣọ̀ èyà lítírésọ̀ náà lórúkọ... Ohun kẹ́ta tó tún ṣeé ṣe ni àgbékalẹ̀-ìpohùn tó ń ṣiṣẹ́ ìtókasi iwúlò (bó ti wù ó ń wáyé tó) fún ìpohùn gan-an, bí "ní ìgbà láéláé" tó júwe ìṣèlẹ̀ inú àlọ gégé bí èyí tó ti kojá.

Nítorí náà, níwòn ìgbà tó jẹ́ pé ohun tí a bá lẹ̀ fi dá nńkan mò jẹ́ dandan láti hàn nínú ohun tí a fẹ́ fi dá mò, tí ìpèdè "díá fún" kò sí jẹ́ kànhpá fún gbogbò afọ̀ ayájọ̀, ìdí nìyí tí ìpèdè "a díá fún" àti àdàpè rẹ̀ kò fi lẹ̀ jẹ́ àmì ìdámọ̀ fún àyájọ̀. Síwájú sí í, lójú Olatúnjí (1984:146), *"Themes in ofò... are best treated under beneficial and malefic categories"*. (Ọ̀nà tó dára jù láti ṣàlàyè àwọn kòkò-òrò inú ofò ni ìpínsísòrí ajemọ̀ ire àti ibi). Àwọn abẹ̀nà-ìmò ìṣẹ́ iwádíí ìsinsìnyí gbà pé ìpínsísòrí "ofò" gbòdò ju méjì lọ, gégé bí ilépa èdá láyè tí kojá méjì péré. Ìgbàgbò òkè yíí ló ṣokùnfà ilò àpẹ̀rẹ̀ ofò àwùre àti àbílù nínú èyí tí Olatunji (1984:153-158) ti ṣe ìtupalẹ̀ *"invocation"* (apẹ̀), *"problem"* (okùnfà-apẹ̀) *"assertion"* (gbòlòhùn máyẹ̀) àti *"application"* (ilò ofò). Iwádíí fi hàn wá pé yàtò fún àyájọ̀ àwùre àti àbílù, oríṣíí àyájọ̀ mìíràn pàtáki ni "atúbí".⁴

Orínmòògùnjé (1989:1) bèrè ọ̀rò lóri àwùre pé

"A lot of literary works has been done on incantations... and its classification... based on the function they perform (preventive, protective, curative, luck-bringing and feat achieving) but since then, none of the categories has been given any in-depth study."

(Òpò ìṣé-ònà lífírésò ní wòn tí gbé ṣe lórí ewi àwíṣe.. àti ipín sí sòrí rẹ... tí wòn gbé ka orí ìṣé tó n ṣe (idádúró, idáàdòbò, ìṣewòsàn, awúre àti àbílù...) sùgbón láti igbà náà, kò sí òkankan nínú ipín náà tí a tǐ ṣìṣe iwádíí to jinlẹ lẹ lórí.

Àkíyèsí wá ní pé, lójú ayé, nínú ònà gbogbo tí Orímóògùnjé (1989:1) sọ pé wòn pín ewi-àwíṣe sí, méjì tí àkókó (idádúró àti idáàbòbò) wònú ara wòn débí pé ìsòrí kan ló yẹ kí wòn wà. Ìdí ní pé "ewi-àwíṣe" tó bá lágbára dídá ibi dúró tí n ṣìṣe idáàbòbò ẹni tó lò ó, bẹẹ sì ní tí oní-ìdáàbòbò lágbára láti dá ibi tó bà n bọ dúró. Bí àpẹẹrẹ, nínú ìṣe kan tó sọ nípa ilo nńkan alágbára , Amadi (1969:27) lo ọrọ kan tó pè ní "precautions" tí a le tùmò sí "mádàáríkàn"⁵. A lẹ fi èyí tùmò "protective" (idáàbòbò) àti "preventive" (onídádúró) tí Olabimtan (1971) àti Orímóògùnjé (1989) lò. Amadi sọ pé

...Charms for protection could be on the offensive when the wearer's person was threatened. Since a threat could be anything from a good natured curse to a knife duel, the wearer of a powerful charm was best avoided.. these precautions proved useful because Olumba prospered under their influence

(Emphasis, ours)

(...Òògùn fún ààbò lẹ bání jà bí a bá halẹ mọ ẹni tí ó lò ó sára. Níwòn igbà tó jẹ pé ihalẹ bẹrẹ níbi ifèpè-bání-ṣeré débí ifòbẹ-bání-jà, ó sàń kí a yágò fún ẹni tó bá lo òògùn lílẹ. Àwòn ìṣóra mádàáríkàn wònyí ṣèrànwọ tóri pé Olumba rí àtamú nípasẹ ilò wòn)

(Tiwa làkíyèsí)

Ó hàn gbaṅgba pé iṣe iṣora náà ni 'mádaárikàn' n̄ se. Àti pé, bí a bá dári sọ àwọn tó n̄ lo aájò ara wònyí, ó le léwu fún ọ́tá.

Agbájé (1993) se agbéyèwò ohun tó pè ní: "Incantation As a Means of Healing in Yoruba Land" tí a lè tùmò sí (Ewi-Àwíṣe bí Ilàna Ìṣewòsàn ní Ilẹ̀ Yorùbá). Nínú iṣe náà, Agbájé fi yéni pé "Ọ̀sanyìn" ni ọ̀ṣà ọ̀gùn, àti pé "àgbo mímú, àtòlá, gbéré sínsín, àgúnmu jíjẹ, ọ̀ṣe dúdú pèlú ọ̀fọ̀ pípe jẹ ilàna ìṣewòsàn ní ilẹ̀ Yorùbá". Ó fi kún àláyé rẹ̀ pé: "incantation could be defined as powerful words that makes our wishes come into reality with immediate effect" (ewi-àwíṣe la lè ṣàpèjúwe gégé bí àwọn ọ̀rò alágbára tó n̄ jẹ kí èròṅbà eni wá sí imúṣe ní wàrà-n̄-sesà) àti pé bí ọ̀fọ̀ rere ti wà ni búburú wà pèlú. Ọ̀rò nipa agbára inú orúkọ àbísọ, orúkọ àṣírí, lílo ataare, epo pupa, èjẹ, omi-ìgbín àti emu láti pe àwọn èmí-àírí ni Agbájé (1993) tún pe àkíyèsí sí gégé bí èròjà alágbára, kí ó tó fún wa ní àpẹẹrẹ ewi-àwíṣe méjọ: ọ̀fọ̀ àkèekèè, inú-rirun, èfórí, èjẹ, iná, májélé, ijíkuú àti ìgbèbí. Ní ikádíí àláyé rẹ̀ ló ti sọ pé àwọn "herbalists" (adáhunṣe/oníṣegùn) ló ni ọ̀fọ̀. Ó tún ní ilàna méta lá n̄ gbà kó ọ̀fọ̀: àjẹbí, àkómò àti ààjà, àti pé èewò rọ̀ mọ̀ iṣe ìṣegùn. Àkíyèsí kííní ni pé "àyájọ̀"; gégé bí kókó-ọ̀rò kan, kò hàn nínú iṣe Agbájé (1993) yíí, síbẹ̀, àyájọ̀ ni méta àkókó nínú àpẹẹrẹ ewi-àwíṣe méjọ tó fún wa. Iyẹn ni pé Agbájé (1993) kò pààlà láàrin ọ̀fọ̀ àti àyájọ̀. Raji (1993:100) sọ pé

Ọ̀rò ijínlẹ̀ tó lágbára ni Ọ̀fọ̀, Àyájọ̀, Ọ̀gèdè àti Áásán. Àyájọ̀ kọ̀ọkan ló ní odù kan pàtò tó so mọ̀. Ọ̀fọ̀ kì í so mọ̀ odù kankan. Àyájọ̀ máa n̄ ní

ofò nínú. Ofò kì í ni àyájó nínú. Ọrúnmilà ló ni àyájó. Ọsanyin ló ni ofò. Àwọn babaláwo ló ni àyájó. Àwọn onísègùn ló ni ofò...

(Tiwa làkíyèsí)

Àkíyèsí tí a ẹ̀ ni pé, títi di 1993, àwọn onímò kò tí ì yé í so àyájó mọ ẹ̀yà ewi-àwíṣẹ̀ mīràn. Àṣẹ̀ iwádíí ijínlẹ̀ nípa àyájó gégé bí ewi-àwíṣẹ̀ tó dá dúró fúnra rẹ̀ ló fa ẹ̀yí.

Wàyí o, Rájí (1993:100-104) fún wa ní àpẹ̀rẹ̀ onírúurú ofò àti ògèdè. Nítorí pé kò rí àpẹ̀rẹ̀ àyájó fún ònkàwé nínú *Ìtupalẹ̀ èdè, aṣa àti lítírésò Yorúbá* fi hàn pé àwọn abẹ̀nà-ìmò kì í sáábà fi àyájó fún èniyàn bí ofò. Síbèsibè, Rájí (1993) rí Ọrúnmilà bí aṣẹ̀dá àyájó àti Ọsanyin bí aṣẹ̀dá ofò. Àkíyèsí Rájí (1993) nípa aṣẹ̀dá àyájó bójú mu sùgbón isẹ̀ iwádíí yíi ẹ̀ àwá rí ojúlówó àkójo-èdè-fáyèwò àyájó.

Dòpámú (2000:53-79) yẹ̀ ijeyọ̀ Èṣù nínú àwọn ewi-àwíṣẹ̀ bí méléò kan wò. Nínú ewi-àwíṣẹ̀ méeédógún tó ti ẹ̀ aṣíhàn ijeyọ̀ Èṣù yíi, ó pe òkan soṣo ní àyájó. Dòpámú (2000:63) so nípa àyájó náà pé

Literally Àyájó means "the day a thing happened" or "precedents" or "anniversary-day". It means a day in the past when something happened. Thus, in Àyájó, we meet with stories and myths which refer to critical events in the past. We recall such incidents or events in the past to bring about similar incidents or events at present. In other words, in reciting such myths, we renew the forces that formerly brought about the desirable outcome and effect in a similar outcome in the present situation.

(Àyájó ni "ojó tí ohun kan ṣelẹ̀" tàbí "àṣeṣáájú" tàbí "ojó-odún-kan". Ó túmọ̀ sí ojó kan látijó tí ohun kan ṣelẹ̀. Nítorí náà, nínú Àyájó, à ń ṣalábàápàdé itàn àti itàn-iwáṣẹ̀ tó ń tọ́ka sí ìṣelẹ̀ mánìgbàgbé tó ṣelẹ̀ ní lgbà láélaé. A ń mú ìṣelẹ̀ àtijó bẹ̀ẹ̀ wá sí irántí láti ṣe àmúwáyé irú rẹ̀ nísinsinyí. Iyẹn ni pé, nípasẹ̀ rírán irúfẹ̀ itàn-iwáṣẹ̀ bẹ̀ẹ̀ gbọ̀, à ń mu ìsojì bá àwọn ẹ̀mí-àìrì tó kókó kó ipa nínú mímú àtubòtán ìṣáájú wáyé, kí wọn tún le ṣe bẹ̀ẹ̀ lóṣe yìí.

A níláti kan sáará sí àkíyèsí òkè yìí nípa àyájó. Ìdí ni pé ó bá àwọn àkíyèsí nípa ìṣe iwádìí yìí mu.

Wàyí o, àkíyèsí kan ni pé kì í ṣe eyọ̀ afọ̀ kan ṣoṣo tí Dòpamú (2000) pè ní àyájó nìkàn ni àyájó nínú ewì mèèèdógún tó lò. Bí àwọn ewì-àwíṣe náà ti fẹ̀ léra nìwònyí.

- (i) Aṣétàá (Incantation that conquers the enemy)
(ojú-iwé 54a)
- (ii) Aṣétàá (Incantation that conquers the enemy)
(ojú-iwé 54b)
- (iii) Mádàárikàn (Incantation against all sorcery attack)
(ojú-iwé 56)
- (iv) Afòrán (Incantation used to foil a problem or case or to get out of trouble. It is used by litigants) (ojú-iwé 57)
- (v) Àwúre (Incantation that brings good luck and total well-being)
(ojú-iwé 59)
- (vi) Àwúre (Incantation for good luck and prosperity)
(ojú-iwé 60)

- (vii) **Àwùre** (Incantation for good luck and prosperity)
(ojú-ìwé 64)
- (viii) **Gbígbe aláìsàn dide** (Incantation for healing)
(ojú-ìwé 66)
- (ix) **Ìsàsí** (Evil magic that makes a person behave abnormally and do things that may lead to death) (ojú-ìwé 68)
- (x) **Aróbi** (Incantation that removes evil things from one's way)
(ojú-ìwé 69)
- (xi) **À-yí-padà orí burúkú** (Removal of ill-luck)
(ojú-ìwé 72)
- (xii) **Àwùre gbígba teni-eléni** (Taking someone else's luck)
(ojú-ìwé 74)
- (xiii) **Apè** (Magic used by a lover to call a woman in her dreams)
(ojú-ìwé 75)
- (xiv) **Àbílù** (Evil Magic to harm someone)
(ojú-ìwé 76)
- (xv) **Àbílù** (Evil Magic to harm someone)
(ojú-ìwé 78)

Ní gàsíkíá, àkóónú afò (i), (ii), (iv), (x), (xi), àti (xii) òkè wònyí sòrò nípa itàn-ìwáṣẹ̀, bẹ̀ẹ̀ ni kò sí itókasi ọ̀rò nípa ẹ̀bọ̀ nínú àwọn afò náà. A kò mọ̀ idí tí Dòpámú kò fi pè wọn ni àyájó.

Ọ̀rò nípa ilò ohun tí a lè pè ní èdè-iperí ló tún ẹ̀ pàtàkì láti wò nínú isẹ̀ Dòpámù (2000c) yíí. Bí àpẹ̀ẹ̀rẹ̀, ó lo "incantation" (ewi-àwíṣẹ̀), fún àwọn

afò (i), (ii), (iii), (iv), (v), (vi), (vii), (viii) ati (x). "Evil magic" (àbámọ́dà ibi) ló pè àwọn afò (ix), (xiv) àti (xv). Ó sì pe afò (xiii) ní "magic" (àbámọ́dà tí kò ní ibi nínú). Àkíyèsí ni pé oríṣíí méjì ni ewi-àwíṣe: ofò àti àyájó. Bí a bá mọ àbùdá ofò tó jẹ oríki tewé-tegbò tí Ọsanyin jẹ orísun rẹ, a dábàá ilò "herb-incantation(s)" fún itumò rẹ ni Gẹ̀ẹ̀sì. Ní ti àyájó tó jẹ pé ẹ̀rò itàn iwáṣẹ̀ ló jórúko mọ, a dábàá "myth-incantation(s)" fún èdè-iperí rẹ ní Gẹ̀ẹ̀sì. Ǫdí ni pé bákan-n-méjì ni oríṣíí ewi-àwíṣe, ofò tàbí àyájó.

Ní ti àbámọ́dà tí àwọn kan n ló, ohun tí a mọ bí májìkì (magic) ní ilànà àlùpàyí dà tí àwọn ọ̀pídán máa n fi sọ ǹnkan di pùpọ̀ lójú agbo Ịṣẹ̀rẹ̀. Ịyẹn ni bíi ka máa yọ ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ bílẹ̀èdì (tí wọn ti fi fọ̀nrán so pọ̀) láti enu; kí a sọ bisikílìtì tàbí sùùtì bíi méléó kan di pùpọ̀, kí a máa pín in lójú agbo. Alábàámọ́dà⁶ ni à n pe irú àwọn ẹ̀dà ènìyàn báyií. Irú àwọn alábàámọ́dà báyií ni Olóògbé Peller. Ịṣẹ̀ Ịṣọ̀dípùpọ̀ yìí gan-an ni wọn n pè ní àbámọ́dà, kí í ṣe ịpohùn tàbí afò rárá. Lákòótán, a ṣe àkíyèsí pé ewi-àwíṣe ire ni Dọ̀pámú (2000) ka àyájó "apè" (pípe obìnrin lógànjọ̀ pẹ̀lú ilò ewi àwíṣe) kún, sùgbón "abilù" ni a ka irú àyájó bẹ̀ẹ̀ kún. Ǫdí ni pé irú àyájó bẹ̀ẹ̀ máa n se ịjànba fún ẹ̀mì àti ilera irú obìnrin tí a bá rán an sí. Wọ̀nrán-wọ̀nrán ní rú obìnrin bẹ̀ẹ̀ máa n se tí tí wọn yóò fi dọ̀gbọ̀n lo ẹ̀rò fún un. A n lo "apè" pe ènìyàn láti irin àjò wálé. Bó bá dé tí kò tètè jẹ ẹ̀rò, ọ̀pọ̀lọ̀ rẹ̀ kò ní í ṣiṣe bí ti tẹ̀lẹ̀ mọ. Ǫdí niyí tí a fi ka irú àyájó bẹ̀ẹ̀ kún "abilù".

Nínú ọ̀dún 2000 yìí kan náà, Dọ̀pámú (2000b) kọ̀wé lórí ohun tó pè ní *MÁDÁRÍKÀN: Ofò Ịṣẹ̀gun*. Ó kó ewi-àwíṣe tó pè ní ofò yìí jọ, wọn jẹ

Àyájó is a mythical verbal art that man employs to gain favour from the supernatural agents in such a way that reference is made to primordial experiences. Every excerpt of àyàjò is a commemoration of the present situation... At times, àyájó features as a kind of bond/agreement between two parties-supernatural agents and man.

(Àyájó jẹ ipohùn onítàn iwáṣẹ ti èdá èniyàn n ló láti wá ojú-rere àwọn èmí-àírí ní ilàṅà itòka sí ìrírí iwáṣẹ. Afò àyájó kòòkan máa n jẹ itòka isẹlẹ isáájú àti isàfiwé ti isinsinyí... Lópò igbà, àyájó n wáyé bi àdéhùn láàrin èdá méjì - àwọn èmí-àírí àti èniyàn).

Àyólò òkè yìí jẹrífí sí isẹ iwádíí ti à ṣe yìí nipa ipàkiyèsí sí àyájó afò tó ní itàn-iwáṣẹ nínú, tó n tòka sí isẹlẹ isáájú fún àmúlò fún ilépa ọ̀tẹ̀ yìí; àti pé à n rí àkiyèsí ajẹmọ̀ àdéhùn tàbí imúlẹ̀ nínú rẹ̀.

Sibẹ̀, ó ṣe é ṣe kó jẹ pé irúfẹ̀ àwọn afò àyájó ti Orímòògúnjẹ (2004) ló fún isẹ̀ rẹ̀ ló wáyé ní ilàṅà ọ̀rọ̀ geere láti ẹnu àwọn abẹ̀nà-ìmọ̀ rẹ̀. Ó tún lè gbà pé afò tí ó bá ni itàn nínú yẹ kó wà nílàṅà kíkọ̀ itàn sílẹ̀. Sùgbón isẹ̀ iwádíí ọ̀tẹ̀ yìí ṣe àdàkọ̀ gbogbo afò àyájó nílàṅà kíkọ̀ ewi sílẹ̀. Ídí kííni ni pé, ewi-onítàn ni àyájó. Iyẹn ni pé ilàṅà ewi ni ipohùn àyájó, 'lòòótọ̀ ló jẹ pé itàn wà nínú ohun tí à n fi ewi náà sọ. Bóyá ìdí nìyí tí àwọn onímọ̀ bí Ọ̀lábímtán (1970, 1980), Ọ̀látúnjì (1970, 1984) lórí àyájó àti Abímbólá (1975, 1977) lórí ewi-onítàn tó jẹ ẹ̀ṣe-ífa àti iyẹ̀rẹ̀-ífa fi ṣe àdàkọ̀ àwọn àkọ̀jọ̀-èdè-fáyẹ̀wò tiwọn náà ní ilàṅà kíkọ̀ ewi sílẹ̀. Ohun tó ṣe pàtàkì ni pé àkiyèsí ọ̀nà tí a gbà dá ewi onítàn yòowù ó lè jẹ kọ, ko ṣe àkóbá kankan fún itumọ̀ tí gbogbo wa n fi itúpalẹ̀ fà yọ.

Lákòótán, bí a bá bojúwèyìn wo gbogbo isẹ̀ àwọn onímọ̀ tí a ti mẹnụ

bà, a ɛ àkiyèsí pé àpèjúwe, àmi-idámò àti ihun tí wòn fún àyájó pèlú bí wòn ti pín àyájó sí isòrí àti àlàyé wòn nípa àwọn ohun tí à n lo àyájó fún, kò kún tó. Bákan náà, kò sí onímò kankan tó sín imò ọ̀nà-isòtàn, ibára-ẹ̀ni-gbẹ̀-pò àti ifiwádìí-sòtumò pò ɛ itupalẹ̀ àhunpò-itan, iwúlò àti ilò èdè àyájó, kí ọ̀ye itumò àwọn afò náà lè hàn síni kedere. Yàtò fún èyí, kò sí onímò isáájú kankan tó yan àyájó nikan soṣo láàyò. Iṣẹ̀ iwádìí yíí dá lóri àyájó gégé bí ewi-àwíṣe alohùn Yorùbá, lábé ipínsísòrí isòròkéwì, tó dá dúró láàyè ara rẹ̀.

2.2.2 Iṣẹ̀ tó wà nínú Wikipèdià.com

Wikipèdià jẹ̀ orísun kan tí ó yẹ kí a gbé wò nípa ewi-àwíṣe tí àyájó jẹ̀ ọ̀kan lára rẹ̀. Nínú rẹ̀, wòn pín àlàyé sí ọ̀nà mèsàn-án wònyí

- (a) Igbà wo ni lílo ọ̀fò bẹ̀rẹ̀
- (b) Ohun tí ọ̀fò jẹ̀
- (d) Pàtàkì orúkọ nínú ọ̀fò
- (e) Àyájó
- (e) Ilànà tí àwọn ẹ̀ṣe ọ̀gèdè n tẹ̀ lé
- (f) Ibátan àti iyàtò odù Ifá àti Ogede
- (g) Odù Ifá àti Ọ̀fò
- (gb) Igbésè tí ó wà nínú ọ̀gèdè
- (i) Èpè

Ìtupalẹ̀

(a) Ìgbà wo ni lílo ọ̀fọ̀ bẹ̀rẹ̀

Èyí jẹ́ àyẹ̀wò ìṣẹ́ Bọ̀lọ̀rundúró (1979) tí a tí yẹ̀wò léyìn ìṣẹ́ Abímboḽá lẹ̀ẹ̀kan. Ní sọ́kí, ìṣòro nípa àsikò tí ọ̀fọ̀ lílò bẹ̀rẹ̀ àti àrìyànjiyàn ìtàn nípa bóyá Egbèjì, Àròní tàbí Ọ̀sanyìn ní ó dá ọ̀fọ̀ tí à ń pè sí òògùn silẹ̀ ní ó hàn nínú ìṣẹ́ náà.

Àtubòtán tí àkiyèsí náà ni fún ìṣẹ́ yíí ní síṣòrò nípa Ọ̀sanyìn tí ìṣẹ́ iwádíí yíí náà gbà pé ó dá òògùn àti ọ̀fọ̀ rẹ̀ silẹ̀. Abo oko iwádíí wa ló sì fa gbígba tí a gba èyí gbọ.

(b) Ohun tí ọ̀fọ̀ jẹ́

Ìṣẹ́ Bọ̀lọ̀rundúró (1979) kan náà ni èyí tí jẹ́ yọ. Nínú rẹ̀, wọn fa ibi tó tí sòrò lórí "ọ̀fọ̀" àti "ògèdè" yọ. Ó ní ó ń jẹ́ kí ìrètí yá kíákíá. Ó ní ọ̀fọ̀ jẹ́ "òjìṣẹ́, améweje fún egbòogi". Ó tún ní à ń lo ọ̀fọ̀ láti sọ ìṣẹ́ tí a fẹ́ kí egbòogi se. Ó ní igbàgbọ̀ Yorùbá nínú ohun tàbí ọ̀rò kò kéré. Ó tún sòrò nípa ipa tí atẹ̀gùn àti olúgbòhùn tó pè ní èdà-àìrì ń kó nínú ọ̀fọ̀.

Àkiyèsí ní pé ohun tí Bọ̀lọ̀rundúró (1979) pè ní "olúgbòhùn" ní èrì ìṣẹ́ iwádíí àyájọ̀ pé ní ègbà-ọ̀run. Olúgbòhùn jẹ́ irúfẹ́ òògùn kan tí wọn ń se sínú ìkòkò lóko, tí wọn fí ń se èpè lẹ̀ẹ̀kòòkan.

(d) "Pàtàkì orúkọ nínú ọ̀fọ̀"

Lábẹ̀ àkòrí yíí, Bọ̀lọ̀rundúró (1979) sòrò nípa iwúlò "orúkọ àbìsọ" tàbí "orúkọ ìṣẹ̀nbáyé", nínú ògèdè pípe.

A ní èrì pé àwọn orúkọ àṣírí wà tó ń ṣiṣe nínú àyájọ̀ pípe tàbí nígbà

tí a bá ń sà á.

(e) "Àyájó"

Bólórundúró (1979) sọ pé kò ẹ ẹ pàtàkì láti kó àwọn èròjà jọ fún ilò àyájó àti pé "ohun tí ó bá le gan-an ni a ń lo àyájó fún". A ti ẹlàyé nípa òtító idí àkíyèsí méjèèjì òkè yìí ẹájú.

(e) "Ìlànà tí àwọn ẹẹ ògèdè ń tẹ lé"

Bólórundúró sọ pé ọrò "àgbedò", "èewò" àti "àkíyèsí bí nńkan ẹ ń ẹlẹ" jẹ ilànà tí ewi ògèdè máa ń tẹ lé.

(f) "Ìbátan àti iyàtò odù ifá àti Ògèdè"

Nípa ibátan àti iyàtò odù ifá àti ògèdè, Bólórundúró (1979) yìí kan náà sọ pé "ewi àdáyéba ni odù ifá àti ọfọ jẹ". Ó ní ọmọ iyá ni odù-ifá, ọfọ àti ògèdè. Ó ní ọfọ tàbí ògèdè wà nínú odù, gégé bí ẹẹ ifá ti wà nínú ògèdè. Àkíyèsí ni pé iwádíí yìí kò fidí rẹ múlẹ pé ẹẹ-ifá wà nínú ògèdè. Bóyá nítorí pé a kò dojú ẹẹ iwádíí yìí kọ ògèdè ni àti pé kókó-ọrọ yìí kò fi bẹẹ jẹ àyájó lógún.

(g) "Odù Ifá àti Ọfọ"

Bólórundúró (1979) sọ pé, "odù ifá yàtò sí ọfọ tàbí ògèdè". Òtító ni àwọn àkíyèsí rẹ wọnyí.

(gb) "Ìgbésẹ tí ó wà nínú ògèdè"

Bólórundúró (1979) sọ pé "lilo ọrọ tí kò ní itumọ kan pàtò" jẹ ìgbésẹ kan nínú ògèdè. Irú àkíyèsí tó jọ èyí ló mú kí á lo tíọrí ifiwádíí-sòtumọ kí a lẹ ẹlàyé gbogbo ipèdè tó bá jọ àditú.

(i) Èpè

A rí i kà pé èpè wà fún eni tí ó bá "dalè". Wón ní "èpè alájobí" máa n se. Isé èpè (gégé bí o ti hàn ni pé) "ó máa n ba ti èniyàn láyé jé" Olè jíjà, ipàniyàn àti iró pípa lé jé kí a sè èpè.

Lápapò, isé inú wikipédíà yí kò yàtò sí èyí tí a ti wò nípa isé Bólórundúró lábé àyewò isé àwon onímò. Idí ni pé, isé tí Bólórundúró se ni odún 1979 (tí wón yò lò sínú wikipédíà yí) jé òkan lára èyí tí a ti yiiri wò.

2.2.3 Èrí láti enu àwon Abená-ìmò

Ní Ilé Ifè, Awo Adéyefá da àyájó pé ní "Ifá". Ó sọ pé:

Èjlogbè tó n wò ò nì, ibi tó gbé é dárú wà níbè.
Tó bá ti jé Ifá ijà ni, èniyàn ò gbodò fowó tè é...
Ìkeke igi ni, kówó ma baà máa gbòn. Àyájó àbílù
Ifá tée fè máa kọ yí, ifá jèrò-jèrò ni.

(Àsomó II, 1a)

Ìsípáyá Awo Adéyefá fi hàn pé gbogbo odù ló ní abala ire àti ibi nínú. Àkíyèsí pé "ikeke igi" ni a fi n tẹ ifá tàbí àyájó ijà kí owó awo ma baà máa gbòn nígbà ogbó náà jé ara ohun tí a sè sè rí gbà láti oko iwádíí. Bèé gégé ni òrò nípa pé bí a bá lo àwon àyájó àbílù, a ní láti lo èrò.

Èwè, Awo Adéyefá sọ nípa ifá àbílù pé

- (i) Mèè fèé kọ sínú ni. Kéèyàn bá n ran wéléwélé, eni òhún á máa bínú. Mèè fèé lò. Àmó tí mọ bá fèé lò ó, maa wá a nínú ilé. Mèè fi sítòsí kí n mọ bàà tètè ri. Èmi éi péé bínú. Èniyàn le máa jeun kọ máa rántí. Kọ bá wà nínú, á máa dààyàn

láàmú ni. E mò i ohun bá jẹ mò èpè, ó burú.
Sùgbón ọ̀n gbodò.gbàgbé aṣo torí ọ̀tútù.

(ii) "Èlà" a rò sí Ifá àbilù

(Àsomó II, 1a)

Àlàyé òkè yìí wúlò ní jìjé tí ó jẹ kí a mò pé ọ̀pò babaláwo ni kò nífèé sí kíkọ̀ àyájọ̀ àbilù sórí. Awo Adéyefá sọ pé nítorí ìbínú ni. Ó jẹ kí a mò pé ìbínú tí ó wà lára iwà ọ̀un ló fà á tí ọ̀un fi ń kọ̀ àyájọ̀ àbilù sínú iwé. Àkíyèsí pé kí a má ̀ṣe máa fínú ran àyájọ̀ àbilù wà lára idí tí a rò pé àpẹẹrẹ̀ rẹ̀ kò fi pọ̀ tó ti àwọn àyájọ̀ àwúre àti atúbì. Àkíyèsí pé bó bá wà nínú, ó le máa da èniyàn láàmú náà tún jẹ̀ idí mìíràn tí a rò pé àpẹẹrẹ̀ rẹ̀ kò fi pọ̀ tó àwọn yòókù.

Olóyè Abíódún Ifálọ̀ba fi yé wa pé "ínú ifá ni a ti rí oògùn. Sùgbón àwa babaláwo, a kí í pé é ni oògùn. Wọn a ní kí wọn lọ pé àyájọ̀ Ifá yẹn." Ó tún sọ ọ̀rọ̀ kan pé; "wọn a kó o sínú agbada, wọn a jó o, ó debu. Tó bá debu tán, wọn a tẹ̀ é ní Ètúrá Orilànà". Iyẹn ni pé "ebu" ni àwọn babaláwo ń pé ohun tí àwọn adáhunṣe tàbí oníṣẹ̀gùn ń pé ní "èjòògùn".

Aràbà Òkè-Igbó tún sọ nípa àyájọ̀ "tita ọ̀jà" báyii pé
Tí èniyàn bá sọ pé ọ̀un ọ̀ tà. Tá a bá dá
Ọ̀wónrín-Méjì... Tí a bá wá kifá yẹn, a máa ni ó
máa tà, ó máa jèrè. Ọ̀kàn rẹ̀ máa balẹ̀. "Kí loun
á ṣe?" Ó kókó máa rúbọ̀ o. Tí ó bá wá rúbọ̀ tán,
tí Èṣù jẹun, tí àwọn iyàmi ọ̀ṣòròngà jẹun tán, ni
àá wá ní kó lọ wá àwọ̀ ẹ̀tà wá, kí ó sì wá ewé
ọ̀pọ̀tọ̀. Àa wá gún "oṣe" yẹn fún un. Àa wá tún tẹ̀
Ifá Ọ̀wónrín-Méjì. A wá gbà iyèrè-òsùn rẹ̀ sí i.

(Àsomó II, 3a)

Àyọlò òkè yíí bá àkíyèsí pé ifá dídá, ifá kíkí àti ẹbọ rírú ló n ɣaájú, àti pé ibi tí à n fi àdàgbà ọ̀rọ̀ oníbèèrè rọ̀ sí ni ó ti n kan àyájọ̀ ifá pípè.

Àgbà Awo kan tí à n pè ní Bàbá Tẹ̀pọ̀n ní Òkè-Èyìnmi ní Àdó-Èkítì sọ̀ pé ọ̀run ni àyájọ̀ ifá ti wá àti pé atẹ̀gùn ni. Eléyíí jẹ́rífí sí ìdí tí a fi n pe Ọ̀rúnmilà tó jẹ́ oríṣun àyájọ̀ ní Èlérífí-Ìpín. Ìpín rọ̀ mọ̀ ọ̀run eni. Ọ̀rọ̀ nípa àyájọ̀ gégé bí atẹ̀gùn yíí tún jẹ́rífí sí àkíyèsí pé aféfé, ti Awo Adéyefá (Asèdá Ifá ti Ilé-Ifè) pè ní "ẹ̀fùfù-lẹ̀lẹ̀ ló n gbé àyájọ̀ ifá lọ̀ síbi tí wọ̀n bá rán an.

Awo Èlẹ̀buibọ̀n sọ̀ pé

Àwọ̀n àyájọ̀ miiran wà tó jẹ́ wí pé ẹ̀nu lásán ni wọ̀n máa n ló láti wí i. Àwọ̀n miiran tún wà tó ní àkóṣe... Àwọ̀n kan sì wà tó jẹ́ wí pé ataare lásán ni wọ̀n máa fi sẹ̀nu láti máa pè wọ̀n. Àwọ̀n ẹ̀mí-àìrífí, àwọ̀n ajogún, àwọ̀n irúnmọ̀lẹ̀, àwọ̀n tí ó jẹ́ bí ọ̀jísẹ̀, iránsẹ̀ Olódùmarè, orúkọ̀ wọ̀n ni a máa n dá sínú àyájọ̀ yíí. A sì máa n sọ̀ ipò tí a wà, nígbà tí a bá n pè wọ̀n, àbí isẹ̀ tí ọ̀kòòkan gbà láti máa se. A sì máa n rán wọ̀n níṣe náà.

(Àsomọ̀ II, 4a)

Nínú Ìṣípáyá òkè yíí, àwọ̀n ilàná tí à n gbà pe àyájọ̀ hàn. Irúfẹ̀ àwọ̀n ẹ̀dá tí à n pè nínú àyájọ̀ hàn. A tún rí i pé à n rán àwọ̀n ẹ̀dá inú àyájọ̀ ní isẹ̀ tí àwọ̀n fúnra wọ̀n gbà ní ipilẹ̀ ni. Awo Èlẹ̀buibọ̀n tún jẹ́ kí a mọ̀ pé inú Ifá ni àyájọ̀ ti wá àti pé kúlẹ̀kúlẹ̀ ọ̀rọ̀ ni itàn tí a fi n pa.

Ní ilú Ìbòkun ní ilẹ̀ Ìjèsà, Awo Nílerè sọ̀ nípa àyájọ̀ àbílù pé

A kò lè sòrò àyájó abilù láijé pé a bá n ̄ se é. Fún àpèere, bí èniyàn bá fẹ rán Sàngó, ó ti gbòdò gbé èjẹ àgbò dání. A á ti se gbogbo rẹ kalè, kó bá ti gbọ gbàà, á da èjẹ àgbò nì le lóri, kẹ bá dà á, Sàngó yèn a padà yá bá a lèsèkèsè ni.

(Àsomó II, 6a)

Eléyí fi hàn pé à n̄ fi àyájó rán àwọn òòṣà níṣe, èewò sì rọ mọ àkókò àyájó pípè àti ilò èròjà àyájó.

Ní sókí, gbogbo àwọn ètí tí ó hàn nínú isẹ àwọn ará isáájú, tí a tọka sí wọn lókè yíí ni isẹ iwádíí wa fẹ yanjú.

2.3 Tíòrì àmúlò: Ifojú-àwùjọ-wádíí-itàn

Bí a bá ní kí a sòrò nípa ipa ti tíòrì n̄ kó nínú isẹ iwádíí tó je mọ ipohùn, Finnegan (1992:25) ti féréè bu òrò sọ tán nígbà tí ó sọ pé

... interest in oral tradition and verbal art is... to understand people's cultural activities and artistries... some knowledge of the existing theoretical literature opens up greater appreciation of problems and possibilities, whether in developing the most appropriate research strategy, previous unconsidered questions or assessing the work of others...

(...ifé sí ipohùn isẹnbáyé àti isẹ-ona ipohùn jẹ onà... láti ní òye sí àwọn ohun isẹṣe àti onírúurú isẹ-ona... imò tíòrì lítirésò tó wà nilẹ n̄ ranni lówó láti lè se àwòfin àwọn isòro àti onà-ábáyọ, yálà nípa isẹdá onà isewádíí, isáfihàn àwọn àkíyèsí tí ará isáájú kò se tabí sise lámèétó isẹ àwọn onímọ miíràn...)

Nínú àyọ̀lò òkè yíí, a rí àkíyèsí nípa lááríjà lílo tíọ̀rì fún itúpalẹ̀ isẹ̀ ọ̀nà tó jẹ̀ mọ́ lífírésọ̀ alohùn gégé bí ọ̀nà ti irú itumọ̀ àkójo-èdè-fáyewò nípa wọn fi lẹ̀ yé èniyàn délé. Ídí niyí tí kò fi yani lẹnu pé ní ọ̀dún 1971 tí Olábímtán ẹ̀ se isẹ̀ lórí ewi-àwíse, ó ẹ̀ se àmúlò ilàna ifojú-ihun-wò nínú itúpalẹ̀ rẹ̀.

Àkíyèsí ni pé, bí a bá wo àbùdá 'ifowó-sowópò yanjú isòro' l'awùjo, tí ó jẹ̀ lááríjà àyájó, a ó rí i pé irin-isẹ̀ imọ̀ ibára-eni-gbé-pò tó jẹ̀ mọ́ ọ̀rọ̀ àwùjo wúlò fún itúpalẹ̀ abala ilépa àti isòro tí à n fi àyájó yanjú. Imọ̀ ibáragbépò yíí ni Akiwowo (1988:113) dà pé ní ti "àjogbé" tàbí "isùwàdá". Bí a bá tún wo ọ̀rọ̀ ihun-itàn tó ẹ̀ se pàtàkì fún itúpalẹ̀ nínú àyájó, imọ̀ ọ̀nà-isòtàn ni àwọn Gẹ̀ẹ̀sì dá sílẹ̀ fún àyewò ihun-itàn nikan kò tó. Ní ti abala ilò èdè tí ó ẹ̀ se pàtàkì fún àyewò, nítorí pé èdè ni ẹ̀şin tí ipohùn n gùnì wáyé, a şàkíyèsí wí pé imọ̀ ifiwádíí-sòtumọ̀ ní ó péye jù láti ẹ̀ se àmúlò irin-isẹ̀ rẹ̀ fún itúpalẹ̀ isowólò àyájó.

È jẹ̀ kí a wo ogbon tí a dá fún àkànpò tíọ̀rì mètẹ̀tẹ̀ta okè yíí ẹ̀ se ọ̀kan. 'À şedá tíọ̀rì kan láti ara mètá tí a mẹnù bà şáájú. A da tíọ̀rì pé ní "ifojú" nítorí ilàna ifojú-wo-nnkan ni tíọ̀rì jẹ̀. Èyí tí a pé ní "ibára-eni-gbépò", (*sociology of literature*) ni à n dàpè ní "àwùjo". Èyí tí a pé ní ọ̀nà-isòtàn, (*narratology*) jẹ̀ ilàna itútàn(palẹ̀). A mú ọ̀rọ̀-orúko "itàn" láti inú "imútànso". A tún wo ti "ifiwádíí-sòtumọ̀" (*hermeneutics*) tó jẹ̀ pé ọ̀rọ̀ itanná wá itumọ̀ èdè inú afò ló jẹ̀ é lógún jù, a mú ọ̀rọ̀ isẹ̀ "wádíí" (*neutics*) tó kẹ̀yìn ọ̀rọ̀ náà láti fi kún ọ̀rọ̀ kan şoso tí a şedá náà. Gbogbo àniyàn wa 'yori sí àkànpò:

Ìfojú + àwùjo + wádíí + itàn

Ní báyií, a níláti wo irin-isé tífí mètèèta tí a sínpò yíí léyò kòòkan, kí a lè se àṣàyán kókó-òrò tí a ó ṣàmúlò nínú òpò kókó-òrò tí òkòòkan dá lé lórí.

2.3.1 Ìmò ibára-eni-gbépò

Ní ti ifojú ìmò ibára-eni-gbépò wo lítírésò tí a fi "àwùjò" dúró fún, è jé kí a fi àpèjúwe Baldick (2004: 238) lórí (sociology of literature) ìmò ṣosíolójí lítírésò bèrè báyií pé

Sociology of literature, a branch of literary study that examines the relationships between literary works and their social contexts, including... kinds of audience... dramatic presentation, and the social positions of authors and readers.

(Ìmò ṣosíolójí lítírésò jé ẹka ìmò lítírésò kan tó n ṣàgbéyèwò àjọṣe láàrin isé lítírésò àti ògangan-ipò wọn láwùjò, pèlú... irúfẹ olùgbó... ilànà isèré ati ipò ònkòwé àti ònkàwé.)

Nínú àpèjúwe yíí, a rí i pé ògangan-ipò tí àwọn Gèèsì n pé ní "context" se pàtàkì fún ìmò ṣosíolójí lítírésò. Bèè ni oríṣííríṣíí àwọn òlùgbó tí à n ní. Yàtò fún èyí, ohun tí wọn pé ní ipò "ònkòwé àti ònkàwé" láwùjò jé èyí tí a ó dà pé ní ti 'asòtàn àti olùgbótan' nínú isé iwádíí yíí, nítorí àpèrè lítírésò alohùn tí àyájó jé.

Ohun tó jé kí òrò ògangan-ipò, orisun (ònkòwé tàbí apohùn) àti àbò (ònkàwé tàbí olùgbó) jé àwọn onímò ṣosíolójí lítírésò lógún niwònyí:

Bámidélé (2000:23) rí àwọn nńkan wònyí gégé bí òrò àṣà àti àwùjò nínú

lítirésò tí àwọn tíṣrì tó kù kò mú lókùn-únkúndùn. È jẹ kà gbò ohun tó so gan-an

Criticism will always have two aspects, one turned towards the structure of literature as a whole and one turned towards the other cultural phenomena that form its environment. Together they balance each other.

(Ìṣẹ́ lámẹ́tọ́ gbọdò máa ní abala méjì, kí ọkan máa wo ihun lítirésò kí èkejì sì máa wo abala àṣà tó jẹ mó àyíkà rẹ. Lápapọ wọn á ranra wọn lówọ)

Níhìn-ín, àfàyo ni pé léyìn tí a bá ti lo (àwọn) tíṣrì láti tú ihun afò lítirésò palẹ́ tán, a tún gbọdò wá èyí tí a ó fi tàn ìmọlẹ́ sí àwùjọ tí lítirésò náà jẹ èso fún. Bí a bá sì n sọrọ àwùjọ, àwọn èniyàn, àyíkà àti àṣà ẹ pàtàkì. A tilẹ́ gbàgbò pé àwùjọ ló pilẹ́. Nínú rẹ ni ìṣedá èyà lítirésò tí a fẹ́ túpalẹ́ ti jáde. Ǫdí niyí tí a fi rò pé ìmò tó jẹ mó àwùjọ ló yẹ ká kókó tanná rẹ wo ewì.

Duncan (1961:59) tún so pé, "This kind of analysis assumes that the practice of literature... concern with specific social problems". (Irú itúpalẹ́ báyii gba pé ìṣẹ́ lítirésò... jẹ mó irúfẹ́ àwọn ìṣòro àwùjọ bí mélé kan). Àkiyèsí yii wúlò fún ìṣẹ́ iwádíí yii nítorí pé àwọn ìṣòro àwùjọ bí eḡ, ìsàsí àti ogun àwọn eleye ni a fẹ́ wo àyájọ́ nípa wọn. Lábe ifojú ìmò ìbára-èni-gbé-pò wo lítirésò, ọ̀rò kan tí Duncan (1961:112) tún so, pàápàá nípa ipa ilò àmi fún olùgbò, ipa ọ̀gangan-ipò fún ara èni àti olùgbò, kò ẹ́é fowó ró sẹyin nítorí pàtàkì rẹ́ fún àyájọ́.

A sociologist must do more than stress the persuasive quality of symbolic appeals to audiences... must point out specific sociological contexts in the process of

identification, as these arise when the self and the other are addressed.

(Onímò sosiólòjì lítirésò gbòdò ẹ̀ ju pé kó pàkíyèsí sí àbùda igbateni tí àmì ñ ẹ̀ fún olùgbó lẹ ... ó gbòdò sọ pátó ọ̀gangan-ipò ibàra-eni-gbé-pò lákòókò tó bá ñ ẹ̀ àfàyo, nitorí àwọn nńkan wọnyí ñ wáyé nígbà tí a ñ bá ara ẹ̀ni tàbí elòmíràn wí).

Nínú àyájọ̀, ọ̀rọ̀ "ọ̀gangan-ipò" tí Scheub (2002:61-62) pé ní "performance context" sọ idí tó fi jẹ̀ dandan fún àyèwò nínú lítirésò alohùn

here we are dealing with the images of history, for example, of places and people known, of creatures, personification; and this more conscious evocation of emotions becomes inextricably entangled in a most complex way with the regular nonverbal abstracted activities caused by sound and body. Neither of these two processes is a mere background of metronome; each is vital to the experiencing of the poem, to its ultimate meaning. "Meaning," of course, in a complex sense that includes - indeed, is dominated by-feeling. That is why performance context is so critical to an analysis of oral poetry.

(níhìn-ín, à ñ sọ̀rọ̀ nípa àwọn àwòrán imọ̀-itan, bí apeere, ọ̀rọ̀ nípa àwọn ibi kan àti ènìyàn tí a mọ̀, àwọn èdá Ọlọrun, ọ̀pọ̀ ifohùnpèèyàn, àti pé mímọ̀-ọ̀n-mọ̀ ta idùnnú jí yíí ñ so mọ̀ àwọn nńkan àfòyemọ̀ tí a ñ fẹ̀yà ara ẹ̀ látigbà-dégbà tí iró àti ara ñ mú wáyé. Kò sí ọ̀kankan nínú ilàna méjèèjì yíí tí a lè sọ pé ó kàn jẹ̀ ipilẹ̀ yíí lásán, ọ̀kọ̀kan ló ẹ̀ pàtàkì fún irírí ewi kan, fún itumọ̀ rẹ̀ tí a ñ lépa. "Itumọ̀", dájúdájú, máa ñ jẹ̀ èyí tí imọ̀lára máa ñ mú wáyé. Idí nìyí tí ọ̀gangan-ipò iṣèrè fi kanpá fún itupalẹ̀ ewi alohùn).

Lóòótó, bí a bá wo ìdí tí a fi ń ṣe iṣẹ́ iwádíí nípá àwọn lífírésò alohùn àwùjò, a fẹ́ ní òye nípá afọ ewi, itàn àròsò tàbí eré-oníṣe, kí a sì lè fa oríṣííríṣíí ìtumò yò ní ibámu pèlú àṣà, ojú-àmúwayé àti ìgbàgbó àwọn èniyàn inú àwùjò náà ní.

Ìmò sosiólòjì lífírésò tún ní í ṣe pèlú ilò "òrò" láwùjò. È jẹ́ kí a gbò ohun tí Duncan (1961: xi-xii) sọ pé

No one can finish a study of the sociology of literature without feeling deeply how much he has not said about words... For words are wonderful things. They evoke great power for evil as well as for good.

(Emphasis, ours)

(A kò lè parí iṣẹ́ ifojú-ìmò ibara-èni-gbápò wo lífírésò láìronú lóri ọ̀pọ̀ ohun tí a ko tí ì mẹnù bà nípá ọ̀rò... Nítorí pé ọ̀rò jẹ́ nńkan iyanu. Wọn ń ta agbára-ńlá jí fun ibi àti fún ire)

(Tiwa làkíyèsí)

Àwa náà nílátí wo àyájó bí itàn tó jẹ́ 'òrò abàṣe' nínú iṣẹ́ yíí.

Dundes (1984:103) sọ nípá bí ọ̀rò abàṣe yíí ti hàn láàrín àwọn Èskimo pé

That is why myths are true stories and cannot be false stories. Their truth has no origin in logic...

The efficacy of myth for the end of cult, the preservation of the world and of life, lies in the magic of the word, in its evocative power, the power of mythos in its oldest sense... as a secret and potent force..." It is said that it is so and therefore it is so;" that was the sentence in which an Eskimo of the Netsilik tribe expressed forcefully the magical truth, that is the power to make real which the spoken word possesses.

(Ìdí nìyí tí itàn iwásẹ́ fi jẹ́ itàn ọ̀títọ̀ tí kò lè jẹ́ itàn irọ̀. Ọ̀títọ̀ wọn kò ní orisun nínú irònú... Ìmúṣe

itàn-ìwásẹ̀ fún àtubòtán awo, síso ayé àti èdá inú rẹ̀ lójó fún ìgbà pípé wà nínú ìṣẹ̀ iyanu tí agbára ipè ní fún síso ọ̀rò, agbára tó wà nínú bí ìwásẹ̀ tí pé tó... àṣírí tó wà nínú agbára àwíṣe... Wón ní "bẹ̀ẹ̀ gégé ló rí, nítorí náà bẹ̀ẹ̀ sí ní ó rí"; jẹ̀ gbólóhùn tí Eskimo láti Ìran Netsilik kan fi sàlàyé ọ̀títọ̀ oníméríyíírí, ìyẹn ní agbára láti sọ ohùn di imúwáyé, tí ọ̀rò ẹ̀nu ní)

Nítorí náà, bí a bá wo ohun tí Duncan sọ, tí a sì wo ẹ̀yí tí Dundes sọ nípa pàtàkì "ọ̀rò", tí a sì rí àyájọ̀ gégé bí ewi-àwíṣe, a le gbà pé afọ̀ tó ní agbára ọ̀rò ìwásẹ̀ ní àyájọ̀.

Nínú ìṣẹ̀ Akiwoṣo (1986:113), ó ṣe àwárí àwọn ìjìnlẹ̀ ọ̀rò Yorùbá bí mélòò kan láti inú odù Ọ̀ságun-ún-dá⁷. Àwọn kókó-ọ̀rò náà ṣe pàtàkì fún ìṣẹ̀ iwádíí àyájọ̀ gégé bí ilàna tí à ń gbà wá ojú-rere àti ìrànlọ́wọ̀ sí àwọn ìṣòro èdá láwùjọ̀. Àwọn kókó-ọ̀rò ibẹ̀ ní "aṣùwà", "aṣùwàdà", "ìṣùwà", àti àwọn ipèdè tó pé ní "aṣùwàdà-sunwòn", "òfin àtẹ̀wọ̀labàlà", àti "àìṣùwà". Àwọn kókó-ọ̀rò wònyí ṣe pàtàkì fún imọ̀ sọ̀siólọ̀jì Ìtírẹ̀ṣọ̀ nítorí àwọn ìdí wònyí. Oníbèèrè tó lo sọ̀dò babaláwo ń hùwà "ìṣùwà" ní, nítorí pé, kò fẹ̀ dá nikan dojú kọ̀ ìṣòro rẹ̀. Aájọ̀ àyájọ̀ tí babaláwo ṣe fún un náà jẹ̀ ọ̀nà láti wá àbáyọ̀ sí àwọn ìṣòro "aṣùwàdà èniyàn" tí Akiwoṣo túmọ̀ "*human society*" sí. Ní sọ́kí, nínú imọ̀ Ìbàrà-ẹ̀ni-gbẹ̀-pọ̀, kókó-ọ̀rò wònyí: ipa ọ̀gangan-ipò, irúfẹ̀ olùgbọ̀, ilàna ìṣèré, ipò asòtàn àti olùgbọ̀, ìṣòro tàbí ilépa, àyẹ̀wò afọ̀ bí ọ̀rò àti ìṣùwà tàbí ifowósowópọ̀ ní a pe àkíyèsí sí.

2.3.2 Ìmò ọ̀nà-ìsòtàn

Tífọ̀rì kan ni ó jẹ mọ ọ̀nà-ìsòtàn. Ó jẹ mọ irin-iṣẹ́ fún itúpalẹ̀ ọ̀rọ̀-geere, ewi àti eré-onítàn.

Láfikún, Baldick (2004:166) jẹ ká mọ pé

narratology, a term used since 1969 to denote the branch of literary study devoted to the analysis of narratives and more specifically of forms of narration and varieties of narrator.

(Ìmò ọ̀nà-ìsòtàn jẹ ọ̀rọ̀-ìperí tí à bẹ̀rẹ̀ sí i lò láti ọ̀dún 1969 fún èyà lítírésò nínú èyí tí a ń ṣe itúpalẹ̀ itàn pàápàá àkíyèsí tó jẹ mọ onírúurú ọ̀nà igbàsòtàn àti oríṣííríṣìí asòtàn.)

Nínú àyọ̀lò ọ̀kẹ̀ yíí ni, a ti rí i pé 1969 ni a tẹ̀pẹ̀lẹ̀ mọ̀ ilò ọ̀nà-ìsòtàn, àti pé ó jẹ irin-iṣẹ́ lámèétó lítírésò tó ń sọ̀rọ̀ nípa 'ọ̀nà-ìsòtàn' àti onírúuru 'asòtàn'.

Ọ̀rọ̀ nípa ọ̀nà-ìsòtàn àti asòtàn yíí ṣe pàtàkì débi pé ó yẹ kí a sọ àsoyán nípa ohun tó jẹ àwọn onímọ̀ ọ̀nà-ìsòtàn lógún nípa wọn. Gẹ̀gẹ̀ bí Cuddon (1998:534) ti fi yéni pé

he (Genette) distinguishes between recit (i.e the chronological order of events in a text/narrative), histoire (the sequence in which events actually occur), and narration (the act of narrating itself)... He also has much to note about the narrator and the kind of 'voice' he uses and the relationship of the narrator to the 'narrate'. He distinguished between three basic kinds of narrator: the 'heterodiegetic' (where the narrator is absent from his own narrative); the 'homodiegetic' (the

narrator is inside his narrative as in a story recounted in the first person); and 'autodiegetic' (the narrator is inside the narrative and also the main character.

(Genette pa ààlà sààrin iwàléra (bí àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ náà ẹ̀ wá léra), *isòtàn* (aáyan síso ìtàn gan-an)... Ó tún ní ọ̀pọ̀ àkíyèsí nipa asòtàn àti 'ohùn' tó ń lo pèlú ìbásepọ̀ láàrin asòtàn àti olùgbótàn... Ó pààlà sààrin irúfẹ̀ asòtàn méta: "afarasin" (níbi tí asòtàn kò tí sí nínú ìtàn rẹ̀) "afarahàn" (níbi tí asòtàn tí hàn nínú ìtàn bí ìtàn tí a gbé kalẹ̀ lònà eni àkókó) àti "afarahàn-asòpómúléró" (níbi tí asòtàn tí hàn nínú ìtàn rẹ̀ tó sì tún jẹ̀ olú-èdà-itàn).

Àkíyèsí pàtàkì tí a ẹ̀ nipa igbékalẹ̀ tíọ̀rì isòtàn Genette yìí ni pé ó dára fún ìtàn àwà aláwọ̀-dú dú tó ní àṣà lífírẹ̀sọ̀ alohùn. Ọ̀rọ̀ kan tí Genette lò tó jẹ̀ bí atọ̀ka ni "voice" tó jẹ̀ mó ilò ohùn asòtàn. Àwọn kókó ọ̀rọ̀ miíràn láti inú Cuddon (1998) tí a tọ̀ka sí saájú ni

"Prolepsis anticipation" - any narrative maneuver that consist of narrating or invoking in advance an event that will take place later... "analepsis" - any invocation after the fact of an event that took place earlier than the point in the story where we are at any given moment... "anachrony" - all forms of discordance between the two temporal orders of story.

("Ìmúradè" - ìtàn yòowù ó lè jẹ̀, tí a bá ń sọ̀rọ̀ bá ìṣẹ̀lẹ̀ tí yóò wáyé ló jọ̀ iwájú... ìbojúwèyìn - mímú ìṣẹ̀lẹ̀ ìṣàájú wá sí ọ̀gangan ibi tí a dé nísinsinyí nínú ìtàn pípá... "ìfidí-òdodo-múlè" - jẹ̀ ilànà fífí ètò sí àwọn àkíyèsí inú ìtàn.)

Yàtò fún ohùn asòtàn, irú èdá tí asòtàn jẹ àti ipa tó n kó nínú itàn tí tífòrì yíí mú lókùn-únkúndùn ẹ̀ se pàtàkì fún ipò Ọ̀rúnmìlà, babaláwo àti apàyájó nínú iṣẹ́ iwádíí yíí. Ní pàtàkì, a rí àwọn ọ̀rọ̀-ìperí - "narrator" - asòtàn àti ohun tí wón pè ní "narration" tí àdàpè rẹ̀ tún jẹ́ "narrative" gégé bí Baldick (2004:165) ti ṣàlàyé pé

narration, or another term for a narrative... will consist of a set of events (the story) recounted in a process of narration (or discourse), in which the events are arranged in a particular order (the plot).

(ìsòtàn tàbí àlájẹ́ fún itàn tí a sọ... yòò ní àwọn iṣẹ̀lẹ̀ nínú (itàn yẹn) tí a n̄ s̄i lówéláwẹ̀ nígbà tí à n̄ sọ itàn lọ (tàbí afọ̀) nínú èyí tí a to àwọn iṣẹ̀lẹ̀ ni ọ̀nà kan pátó (àhunpọ̀-ìtàn) náà.)

Nínú àyọ̀lò ọ̀kẹ̀ yíí, a fẹ́ pe àkíyèsí sí "ìsòtàn" gégé bí ọ̀nà tí à n̄ gbà s̄i itàn lówéláwẹ̀. Iyẹn ni pé ohun tí wón pè ní "àhunpọ̀-ìtàn" ẹ̀ se pàtàkì fún wa. Lábẹ̀ tífòrì ọ̀nà-ìsòtàn, Finnegan (1992:39-40) pe àkíyèsí sí kókó-ọ̀rọ̀ bíi mèlòò kan pé

narrative is present in myth... the central focus is usually on verbally-realised narrative stories, with poetic forms; on the oral-formulaic analysis of mainly poetic texts... narratological work has renewed interest in story, sometimes in conjunction with other approaches.

(a rí ìsòtàn nínú itàn-iwáṣẹ̀... ifojúsùn máa n̄ dá lórí itàn tí a fi ọ̀rọ̀ pa, nílànà ewi... itúpàlẹ̀ ipèdè ìsòtàn pọ̀ nínú afọ̀ itàn eléwì... iṣẹ́ ìmọ̀ ọ̀nà-ìsòtàn tí jẹ́ kí a ní ifẹ́ sí itàn, lópọ̀ ìgbà pèlú ilò àwọn tífòrì mífiràn.)

Àwọn kókó-òrò bí "itàn-iwáṣẹ̀", "itàn alohùn", "itàn eléwì" àti "ìpèdè isòtànṣò" jẹ̀ èyí tí a rí gbámú láti inú tíòrì ọ̀nà isòtàn, tó sì wúlò fún isẹ̀ yìí. Òrò nípa pé à ń ṣe àmúlò àwọn tíòrì mìíràn láti kún imò ọ̀nà-isòtàn lówó tún ni èyí tó tún máa jẹ́rírí sí ìdí tí a fi sọ tíòrì méta di ọ̀kan láti ló ó fún itúpalẹ̀ isẹ̀ yìí.

A sàkíyèsí pé ohun tí Genette (1972) pé ní "voice" tí a túmọ̀ sí "ohùn" ń lani lóyè pé irin-isẹ̀ náà bá àbùdá itàn alohùn Yorùbá mu. Ìdí ni pé litírẹ̀ṣọ̀ alohùn ni ó jẹ̀ ọ̀mọ-ọ̀nìlẹ̀ lówùjọ Yorùbá bí a bá ń sọ̀rò nípa litírẹ̀ṣọ̀ alohùn àti àpílẹ̀kọ. Ìdí kan tún nìyí tí a fi yan ara irin-isẹ̀ imò ọ̀nà-isòtàn láàyò láti ṣe itúpalẹ̀ àyájó. Nínú itàn síṣọ, ó dájú wí pé àhunpò-itàn (plot) ṣe pàtàkì fún àyèwò. Tíòrì tí a pé ní imò ọ̀nà-isòtàn yìí ṣe pàtàkì púpọ̀ fún àyèwò itàn ní ibámu pèlú èrò Macey (2000:264) pé àhunpò-itàn gan-an ni ó jẹ̀ tíòrì yìí lógún jù ló.

Whilst narratology can be broadly defined as the study of narrative, it is perhaps best described as the structuralist study of narrative plots.

(Bí a ti lè sàpèjúwe imò ọ̀nà-isòtàn lónà tó gbòòrò gégé bí èkó lórí itàn, ó jọ pé ọ̀nà tó dára jù láti sàpèjúwe rẹ̀ gan-an ni imò ifojú-ihun wo àhunpò-itàn)

Nítorí náà, níwòn igbà tó jẹ̀ pé itúpalẹ̀ àhunpò itàn lè ranni lówó láti tú ṣu délẹ̀ ikòkò àyájó, tí imò ọ̀nà-isòtàn sì jẹ̀ tíòrì tó mú àgbéyèwò àhunpò-itàn lókùn-ún-kún-dùn, ìdí nìyí tí a fi yan tíòrì náà mó àwọn mìíràn láti ṣedá ọ̀kan.

Ní sọkí, àwọn kókó-òrò tí ó jẹ̀ yọ lábé imò ọ̀nà-isòtàn níwònyí:

1. Lábé asòtàn

- (i) Oríṣií asòtàn àyájó
- (ii) Níbo ni ásòtàn wà sí itàn àyájó

2. Labé isòtàn

- (i) Oríṣií ọ̀nà-isòtàn
 - (a) Ìbojúwèyìn - ohun tí Genette (1972:40) pè ní "*analepsis*".
 - (b) Ìmúradè - ohun tí Genette (1972:67) pè ní "*prolepsis anticipation*".
 - (d) Ìfòdodomúlè - ohun tí Genette (1972:40) pè ní "*anachrony*".
 - (e) Ààtò (iwáléra isèlè) - ohun tí Genette (1972:33) pè ní "*order*".
 - (e) Ipa àwọn "èdá inú itàn" - tí Finnegan (1992:40) pè ní "*narrative characters*"; tí Marcey (2000:262) pè ní "*characters of mythical tales*".

3. Àhunpò itàn

- (i) Ìgbésè tàbí ètò kókó-òrò inú àyájó.
- (ii) Itúpalè ọ̀nà àgbékalè ipohùn

Lákòótán, idí tí a fi yan diè ló lára kókó-òrò inú imò ọ̀nà-isòtàn ní ọ̀rò tí Finnegan (1992:172) sọ nípa ojú tí àwọn onímọ náà fi ní wo isòtàn tó bá àbùdá gbogbo lífírésò alohùn Yorùbá àti àyájó gan-an, ni pàtó, mú rẹgí. Ohun tó sọ náà ni pé

The contributions of readers/audiences, neglected in formalist studies, are now more often noticed, sometimes in the context of the heterogeneous and often ideological dialogics involved. This in turn can imply a view of narration as performance, or of narrative structure as emergent in the interaction between performer(s) and audience. A further set of questions which, though still

focusing on the text, also lead beyond it, concerns the interaction between fiction and event: a complex inter-relation in which it is no longer always assumed that 'events' necessarily come first.

(Àwọn ipa tí ònkàwé/olùgbò ní kó, tí ìmò ifojú-ààtò-wò kò kòbi ara sí, tí dí èyí tí lámèétó ní pe àkíyèsí sí, nígbà miíràn ni ògangan-ipò àjòṣe àti èrò-báyèṣerí tó ní hàn nínú wọn. Èyí lè padà wá dí àkíyèsí ìsòtàn gégé bí ìṣèrè, tàbí ihun itàn bí èyí tó ní wáyé nípasè àjòṣe láàrin àwọn òṣèrè (asòtàn) àti olùgbò (olùgbótàn). Àwọn ibèèrè miíràn tó sì jẹ mọ afò, tó sì nawójà kojá rẹ, jẹ mọ àjòṣe tó wà láàrin itàn-àròṣo àti ìṣèlè: àjòṣe tó nípon débí pé a kò saábá ní méfò mọ pé ìṣèlè ló ní ṣaájú.)

Nínú àyọ̀lò yíí, a rí i pé tíòrì ajemótàn tí wọn ní mú ló ní 1969 yíí bá àwòfin àbùdá itàn alohùn àwọn adúláwò mu.

Bí a bá fé wo irin-iṣẹ́ tí Genette (1972) dábaá fún itúpalẹ́ itàn, àwọn kókó-òrò méje wònyí - ohùn, ààtò, ibojúwèyin, imúradè, ifidí-òdodo-múlẹ́, imòlára àti irúfẹ́ asòtàn ni ó ṣe pàtàkì.

Láwùjọ Yorùbá, oríṣííríṣíí itàn ni a ní tó jẹ alohùn. Àyájọ́ jẹ òkan lára itàn-iwáṣẹ́ Yorùbá. Ohun tó ya àyájọ́ sòtò sí àwọn itàn Yorùbá tó kù ni àbùdá rẹ́ tó jẹ ewi. Ìdí nìyí tí a fi ní pé é ní ewi-onítàn. Bí a bá fi abala ohùn wo àyájọ́, a lè sọ pé oko iwádíí ni a ti lè sòrò bá ohùn apàyájọ́. Ògbón miíràn tí a lè dá (bí a ti ṣe nínú iṣẹ́ iwádíí yíí) ni lilo èrò agbohùnsilẹ́ fún kíkà ohùn apàyájọ́. Àkíyèsí ni pé ohùn tí a fi ní pe àyájọ́ jẹ tí ìsòròkéwì. Lọ̀dò àwọn babaláwo, ohùn tí wọn ní lò kò yàtò sí èyí tí wọn fi ní ki ifá. Àkíyèsí kan ni pé àwọn abala miíràn máa ní wà tó jẹ pé kíkọ́ ni wọn ní kọ́ ibè lórín nínú àyájọ́ miíràn. Iyẹn ni pé, àyájọ́ lè wáyé nílànà ìsòròkéwì tàbí orin.

Bí a bá sòrò nípa ààtò, àkíyèsí ní pé a lè pín àyájó kòòkàn sí ìbèrè, ààrin àti iparí. A sì lè tún "ààrin" pin sí bí àwọn kókó-òrò ibè bá ti pò tó. Àkíyèsí nípa ibojúwèyìn tàbí mímú ìṣẹ̀lẹ̀ ìṣáájú wá sí irántí ṣe pàtàkì púpò nínú àyájó. Ìdí ní pé kókó-òrò yíí gan-an ni ìṣẹ̀lẹ̀ ìṣáájú tí apàyájó n lò bí ẹ̀rí fún àwíjare tirè. Ọ̀rò nípa "imúradè" nínú àyájó náà ṣe pàtàkì. Ìdí ní pé abala yíí ni apàyájó ti n sọ àtubòtán tó n fẹ. Ó le jẹ owó ló fẹ ni; ó le máa lépa ìṣégun ìṣòro kan ní pàtò. Àkíyèsí "ifidí-òdodo-múlẹ̀" nínú àyájó jẹ síṣo ọ̀rò tó ti pé, bí ẹ̀ni pé ó sèsè n ṣẹ̀lẹ̀ ni. A tún n fidí òdodo múlẹ̀ nínú àyájó nípa dídárúko àwọn ẹ̀da itàn pèlú jíjúwe wọn. Nínú àyájó, à n dárúko òbí ẹ̀dà-itàn bí a ti n ṣe láyé òde-òní.

Ọ̀rò nípa "imòlára" nikan ló sòroó ṣàlàyé jinlẹ. Ìdí ní pé, bí a bá ti gba ewi àyájó silẹ, ipa imòlára ibè kò ṣeé ṣìṣẹ̀ lámèétó lé lórí. Ìdí kííni ní pé, àwọn àkójo-èdè-fáyewò àyájó tí a gbà lènu abènà-ìmò gégé bí ewi àyájó yàtò fún àyájó tí apàyájó n lò lógangan-ipò àkòṣe tàbí àmúlò àyájó. Lọ̀rò kàn, alára ló lé mọ̀ pàtò bí ara ọ̀un ti rí. Ìdí nìyí tí ọ̀rò nípa imúlára tí Gennette dá lẹ̀bàá fún àyewò nínú itàn fi nira láti sọ ọ̀rò tó dájú nípa rẹ̀ nínú àyájó. Bí a bá wo "irufé asòtàn", bakan-n-méjì ló n jẹ̀ nínú àyájó. Bí ó bá jẹ̀ àyájó tí à n pè sà fúnra ẹ̀ni ni, à n rí àpẹ̀rẹ̀ asòtàn afarahàn. Sùgbón tó bá jẹ̀ èyí tí a n bá ni sà tàbí tí a bá ni pè ní, a n rí àpẹ̀rẹ̀ asòtàn afarasin.

Ní gásíkíá, púpò nínú àbá Gennette (1972) ló wúlò fún itupalẹ̀ itàn Yorùbá tí a n pè ní àyájó. Bí a bá ní kí a ṣe é ni àròpín à-gbé-lógórùn-ún, a lè sọ pé, ilànà náà gbà bí àádòrùn-ún. Ìdí ní pé àwọn kókó-òrò tí à pè ní imòlára

àti ohùn ló sòroó wá rí nínú àyájó, bí a bá ti gba afò rẹ dà kọ sílẹ tán.

2.3.3 Ìmò ifiwádii-sòtúmò

Ó tó kí a fi ika tó ọ wí pé nígbà tí wọn kókó n lo tíọri ifiwádii-sòtumò yíi, àwọn iwé èsìn ni wọn n fi yè wò. Ìdí niyí tí ọkan lára àwọn onímò náà fi sọ pé

The word hermeneutics was originally confined to the interpretation of sacred scriptures: but during the 19th century, it broadened its scope to encompass the problem of textual analysis.

Eagleton (1983:66)

(Ọrọ tí a pè ni ifiwádii-sòtumò jẹ èyí tí a kókó fi sọri itúpalẹ afò ajemésìn: sùgbón ni ọrúndún kọkándínlógún, àmúgbòòrò bá ilò rẹ débi ìyànjú isòrò tó rọ mọ títú odidi afò palẹ).

A ẹ àkíyèsí pé ohun tó fà á tó fi jẹ pé lífírésò tó jẹ mọ èsìn ni wọn kókó n fi tíọri "ifiwádii-sòtumò" tú palẹ ni pé àkòsilẹ tàbí afò ajemésìn ni gbogbo àgbáyé jẹ èyí tó n rọ mọ isẹṣe. Ìdí niyí tó fi pọn dandan láti lè máa sẹwádii nípa irú èdè "àárò" bẹẹ kí ó tó yéni. Kò sì tún yani lẹnu pé nígbà tó di ọrúndún kọkándínlógún, wọn bèrẹ síf lo tíọri ifiwádii-sòtumò láti tú àwọn àkòsilẹ tí kì í ẹ ti èsìn palẹ. Ohun tó fa èyí ni pé bí ọjọ tí n gorí ọjọ ni imò ijìnlẹ nípa ilò èdè n dínkù láàrin àwọn ọdọ. Ó sì ẹ pàtàkì láti ẹ iwádii kí itumò tí à n lépa nípasẹ itúpalẹ lè yéni délẹ.

Ìtàn ilò tíọri ifiwádii-sòtumò fún itúpalẹ àwọn lífírésò pín sí sàà mэта. Ajíbádé (2003:20) pa itàn ilò imò ifiwádii-sòtumò tó pín sí sàà mэта náà báyii pé

The history of hermeneutics may be divided into three distinct phases: prior to the late eighteenth century, hermeneutics was primarily concerned with matters of biblical and theological interpretation... Hermeneutics entered its second phase when Schleiercher and Wilhelm Dilthey guided it towards a universal method of cultural and social understanding... The third and most important contemporary phase of hermeneutics concerns the existential hermeneutics of Martins Heidegger and the closely related philosophical hermeneutics of Hans-Georg Gadamer.

(A lè pín itàn-irí-èdá nípa ifiwádíi-sòtumò sí sàà mèta ọ̀tọ̀tọ̀: kí ọ̀rúndún kejídínlógún tó parí, ifiwádíi-sòtumò jẹ mọ ọ̀rò itúpalẹ bíbẹli àti àkoọ̀lẹ̀ ajemésin míràn... Ifiwádíi-sòtumò bẹrẹ sàà kejì nígbà tí Schleiercher àti Wilhelm Dilthey sọ ọ̀ di ilànà níni ọ̀ye nípa àṣà àti àjọṣepọ̀... Sàà kẹta ifiwádíi-sòtumò tó jẹ tí sàà yìi jẹ mọ ifiwádíi-sòtumò wíwàláàyè tí Martins Heidegger, àti èyí tó sún mọ tí ifiwádíi-sòtumò lǝlǝlè-èrò Hans-Georg Gadamer).

Nínú àyọ̀lò ọ̀kẹ̀ yìi, a rí sàà mèta isàmúlò imọ ifiwádíi-sòtumò fún itúpalẹ̀ isẹ̀-ọ̀nà. Sùgbón ní pàtàkì, a fé pe àkíyèsí sí sàà kíni tí ilò rẹ̀ wà fún lífírẹ̀ṣọ̀ èsìn. Sàà kejì sòrò ilò rẹ̀ fún isẹ̀ tó jẹ mọ àṣà àti àwùjọ̀, àti ohun tó ṣe pàtàkì lójú Gadamer. Iyẹn ni pé iwádíi nípa bí ọ̀rò ajemọ̀-itàn àti àṣà tí rí jẹ yọ nínú isẹ̀-ọ̀nà ṣe pàtàkì láti tanná rí itumọ̀. Ní sọkí, àwọn kókó-ọ̀rò bí apẹ̀ àti àditú-èdè, ọ̀nà-èdè bí iyántànfééré, ifohùnnpèèyàn àti ipàrokò ni a ó yàn ló lábẹ̀ tíọ̀rì yìi.

Àtẹ àwọn kókó-òrò inú imò ibára-eni-gbépò, ònà-isòtàn àti ifiwádii-sòtumò tí a sínpò di Ifojú-àwùjọ-wádii-itàn

Nónbà	Ìbára-eni-gbépò	Ònà-isòtàn		Ìfiwádii-sòtumò	
	1	2		3	
a	Ipa ògangan-ipo àti ilò àmì	a	Oríṣíríṣí asòtàn	a	Ìrírí olùwádii
b	Ìrúfẹ olùgbó	b	Ìbáṣepò asòtàn àti olùgbótàn	b i ii	Ìlò-èdè apè Àdítú-èdè
d	Ìlànà isèré	d	Ìlò ohùn	d i ii iii	Ònà-èdè Ìyánròfẹéré Ìfohùnpèeyàn Ìpàrokò
e	Ipo olùṣo àti olùgbó	e i ii iii	Àhunpò itàn: ṣiṣi isèlè lówéláwé Ìbojúwèyìn Ìfòdodomúlẹ Ìmúradè	e	Ìṣewádii
e	Ìṣuwá yanjú isòro	e	Ìtupalẹ ète-isèdá- ipohùn		
f	Afò bí òrò abàṣe àti agbára isolórúko				

Wáyí o, gégé bí àtẹ àwọn kókó-òrò òkè yí ti fi hàn, àkiyèsí ni pé àwọn kókó-òrò bíi mélòó kan kò ṣeé rí fún itupalẹ nínú ewi àyájọ. Àpẹẹrẹ ni 3a (ìrírí olùwádii) àti 3e (Ìṣewádii). Bẹẹ sì ni àwọn kókó-òrò kan tún wonú ara won, pàápàá lábẹ imò 1 (imò ibáragbépò) àti 2 (ònà-isòtàn). Àpẹẹrẹ ni 1b àti 1e tó jọ 2a àti 2b. Nítorí náà, ohun tí a ṣe ni pé, a mú 2b nítorí pé ó jẹ mọ òrò itàn tó ṣe pàtàkì nínú àyájọ. A fi òrò nípa 1a, 1d àti 2d sílẹ nítorí pé inú fòtò tí a bá fi fidiò yà ní àkiyèsí nípa won ti lè hàn. "Ìrírí olùwádii (3a) yòò jẹ àmúlò

nínú itúpalẹ̀ - èyí tó sòroó tọ́ka sí ní pàtó, torí pé kò lẹ̀ hàn nínú àkọ́jọ-èdè-
fáyẹ̀wò tí a ó tú palẹ̀. Lẹ́yìn gbogbo àkíyèsí tí a ẹ̀, àtòkọ̀ àwọn irin-iṣẹ̀ tí a pè
ní kókó-òrò tó kù nìwònyí:

Kókó-òrò inú Ifojú-àwùjọ-wádíí-itàn:

- a. Ifowó-sowópò yanjú isòro
- b. Àyájó bí ọ̀rò abàṣe àti ipa orúkọ nínú ewi-àwíṣe.
- d. Ibáṣepò asọtàn àti olùgbótàn àyájó.
- e. Àhunpò-itàn: sísí isèlẹ̀ inú àyájó lówéláwé
 - (i) Ibojúwèyìn nínú àyájó
 - (ii) Ifidí-òdodo-múlẹ̀ nínú àyájó
 - (iii) Imúradè nínú ayájó
- e. Apè
- f. Àditú-èdè
- g. Iyantàn-fééré
- gb. Ifohunpèyàn
- h. Ipàrokò

Àwọn irin-iṣẹ̀ tí a tò sókè yíí ní a óò mú lò fún itúpalẹ̀ àwọn àṣàyàn àyájó nínú
isẹ̀ iwádíí yíí.

Ìtṣṣṣ-òrò

1. Ayélukára

A lo ọ̀rò yíí fún ẹ̀rọ tí wọ̀n ní pè ni kọ̀nputà. Ídí ni pé kò sí ibi tí a kò le fí ẹ̀rọ náà tan ìmọ̀lẹ̀ ìmọ̀ sí ni gbogbo àgbáyé.

2. Àásán

Àfàyọ̀ kan tí a rí látí oko ìwádíí ìṣẹ̀ yíí ni pé "àyájọ̀ àbílú" ní àwọ̀n babaláwo ní pè ní "àásán".

3. Ògèdè

Àfàyọ̀ mííran tí a rí látí oko ìwádíí ìṣẹ̀ ni pé "ọ̀fọ̀ àbílú" ní àwọ̀n onísègùn ní pè ni "ògèdè".

4. Ohùn-ifa

Àfàyọ̀ kan tún ni pé ohùn-ifa kò dádúró gégé bí èyà lítírésọ̀ alohùn kan bí ọ̀fọ̀, àásán tàbí ògèdè. Ohùn-ifa jé orúkọ̀ àjùmọ̀jẹ̀ fún gbogbo àwọ̀n èyà lítírésọ̀ alohùn tí Ọ̀rúnmilà jé orísun fún ní.

5. Mádàárikán

Ó jé ọ̀rò tí àwọ̀n babaláwo àti olòògùn máa ní lo fún òògùn tàbí àyájọ̀ tó bá ní sísẹ̀ arọ̀bi tàbí isọ̀ra.

6. Alábàámọ̀dá

Ó jé ọ̀rò tí Dr. (Mrs) Láídé Sheba dá lábàá fún ìtumọ̀ "magician". Àbámọ̀dá wá jé ìtumọ̀ fún "magic".

7. Ọ̀ságùn-ún-dá ni àmúlù odù ẹ̀ṣe kan ọ̀sá méjì lóṣùn-ún àti ẹ̀ṣe kan ògúndá méjì lósi.

ORÍ KETA

ÌBÁTAN, ÌPÍNSÍSÒRÍ ÀTI ÌLÒ ÀYÁJÓ

3.1 Ifáára

Ní orí kí ní isé iwádíí yíí, òrò nípa àyèwò isé tó wà ní lórí àyájó fí hàn pé ibátan tàbí iyàtò tó wà láàrin àyájó, esè-ifá, ofò àti àṣe kò hàn kedere tó. Ìdí ní pé bí a bá sọ pé itàn-iwáṣe tó n hàn nínú àyájó ṣe pàtàkì fún èyà ewi-àwíṣe náà, a lè sọ pé ṣe bí esè-ifá náà máa n ní irú itàn-iwáṣe bẹẹ. Bí àyájó àti esè-ifá bá wá fí itòka sí itàn-iwáṣe jọra wọn, kí ní iyàtò láàrin èyà ewi méjèèjì? Èwè, bí ofò àti àyájó bá je ewi-àwíṣe nítorí ilò wọn, kí ní iyàtò láàrin àwọn méjèèjì? Àti pé, irú àṣe wo ni àwọn ipohùn méjèèjì n ló. Bí a bá sì wá dojú isé iwádíí kọ àyájó fúnra rẹ, ọ̀nà mélòó ni a lè sọ pé ó pín sí? Bẹẹ gégé ni ó yẹ kí a wo onírúurú ọ̀nà tí àwọn èniyàn n gbà lo àyájó. Nítorí náà, àwọn àkíyèsí àti ibèèrè wònyí ni a fé wá idáhùn àti àlàyé fún ní Orí Keta yíí.

3.2 Ibátan Àyájó

Àkíyèsí ní pé àwọn isèlè tó sè ní àwọn ojò tó tí pé ní à n yá ló tí a n pé ní àyájó. Nítorí pípé tó tí pé, àwọn isèlè náà tí di itàn. Itàn pín sí oríṣíí márùn-ún. Èkíni ní àwọn itàn tó je mó igbà ìṣèrè-pèpè. Kò sí èdá èniyàn kan tó wá láàyè bá yíí, tó lè sọ pé ojú òun ló ṣe. Irú itàn yíí ní à n pé ní itàn-iwáṣe (myth). Irú itàn bẹẹ ní ó wá nínú àyájó. Oríṣíí itàn kejì ní èkò-itàn-gidi (history). Èyí ní itàn tí wọn n pa nípa isèlè mánìgbàgbé kòòkan láwùjọ, nígbà kan, tí elérif wá fún. Èyí jẹ itàn àwọn isèlè tí kò pé púpò jù, tó sojú àwọn tó lójó lórí

láwùjọ. Bí àpẹ̀ẹ̀rẹ̀, a le rọ̀yin àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ tó wáyé ní orílẹ̀-èdè wa nígbà tí Nàìjíríà gba òmìnira ní odún 1960.

Irúfẹ̀ itàn kẹ̀ta ni itàn àwọn akoni-kàyééfi. Èyí ni àwọn tó jẹ̀ èdà-èniyàn nígbà kan tó ti pé diẹ̀ séyin. Nípasẹ̀ àwọn ìṣẹ̀ takuntakun tí wọn gbé se láwùjọ, wọn di èdà èniyàn tí kò ṣeé gbàgbé. Àkíyèsí ni pé ogun jíjà pò láyé àtíjọ. Àwọn aṣaájú ogun nígbà náà, láàrin èyà Yorùbá kòòkan ni irú itàn bẹ̀ máa ń dá lé lóri. Bí àpẹ̀ẹ̀rẹ̀, a rí Ògèdèngbé láàrin àwọn Ìjẹ̀ṣà, Fábùnmi ní ilẹ̀ Èkìtì, Ògúnmolá àti Èfúnṣetán Aníwúra ní Ìbàdàn, Sòdeké ní ilẹ̀ Ègbá àti bẹ̀è bẹ̀è lọ. Ọ̀wọ̀ itàn mìíràn tí ó yàtò sí ti àwọn mètèèta òkè yíí ni itàn inú àlò. Àwọn itàn náà wà fún kíkọ̀ omodé lẹ̀kọ̀ọ̀ ni. A tún ní itàn olówe. Wọn saábà máa ń jẹ̀ yọ̀ láti inú Ifá.

3.2.1 Itàn iwásè

Itàn-iwásè tí àwọn èniyàn máa ń sọ pé oríṣiíríṣií. Gégé bí Powell (2001:5) ti fi yéni pé

Divine myths (sometime called true myths or myths proper) are stories in which supernatural beings are the main actors; such stories generally explain why the world, or some aspect of it, is the way it is. Legends (or sagas) are stories of the great deeds of human heroes or heroines, legends narrate the events of human's past. Folktales are stories whose actors are ordinary people or animals, folktales serve both to entertain the audience and to teach or justify customary patterns of behaviour.

(Ìtàn-ìwásẹ̀ ajemórìṣà (tí wọn ń dàpè ní itàn-ìwásẹ̀ òtító tàbí ògidi itàn-ìwásẹ̀) jẹ̀ àwọn itàn nínú èyí tí àwọn èmí-àìrì tí ń jẹ̀ èdà-itàn, irú itàn náà sáábà ń sàlàyé idí tí ayé tàbí abala rẹ̀ ẹ̀ se rí bó ti rí yìí. Itàn-akoni kàyééfi jẹ̀ itàn nípa àgbése ńláńlá àwọn akoni èdà lókùnrin tàbí lóbìnrin; itàn-akoni ń sọ àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ nípa èdà ènìyàn nígbà láéláé. Àlò jẹ̀ itàn tí àwọn akópa tí jẹ̀ èdà-ènìyàn lásán tàbí eranko; àlò ń ṣiṣẹ̀ dídá olùgbò lárayá àti ikónilékòò tàbí fifi ilànà ihùwàsí lówùjò múlẹ̀).

Àfàyo tí àyọ̀lò òkè yìí ní fún ọ̀rọ̀ nípa àyájọ̀ ni pé, àyájọ̀ jẹ̀ irúfẹ̀ afò tó ní itàn tí Powell (2001) kòkò mẹnù bà gégé bí itàn-ìwásẹ̀ ajemórìṣà nínú. Àkiyèsí kan pàtàkì nípa itàn-ìwásẹ̀ tí ó ń jáde láti inú ọ̀tálúgba-dín-mérin odù-ifá ni pé, lákòókò, ó jẹ̀ ipohùn tí à ń pè ní àyájọ̀. Lẹ̀kẹ̀jì, ó jẹ̀ itàn eléwì. Iyẹn ni pé àbùdà irú itàn bẹ̀ẹ̀ yàtò sí ọ̀lòrò-geere bí àwọn itàn yòókù tí àwọn èdà tó yàtò fún babaláwo máa ń pa. Idí niyí tí à fi ń pe àyájọ̀ ní ewi-onítàn.

Àwọn itàn-ìwásẹ̀ inú àyájọ̀ máa ń jọ̀ ti inú ẹ̀ṣe-ifá àti iyèrẹ-ifá nítorí idí méjì. Èkíní, Ọ̀rúnmilá ni aṣẹ̀dà itàn inú èyà lítíresò alohùn métèèta. Èkẹ̀jì, ìgbà (tí Ọ̀rúnmilá wà láyé) kan náà ni ìṣẹ̀lẹ̀ inú itàn kòòkan wáyé. Nítorí pé bí babaláwo bá ti ń kífá lọ, ibi tí oníbèèrè bá ti gbọ̀ itàn tó jẹ̀ mọ̀ ọ̀rọ̀ tó gbé e wá sílé awo yòò hàn nínú ìṣesí rẹ̀ sí itàn tó bá gbọ̀. Ẹ̀gbọ̀n ní tí àyájọ̀, babaláwo ló máa ń di ibò bèèrè irú àyájọ̀ tí yòò yanjú ìṣòro oníbèèrè lówọ̀ Ifá. Bí àwọn babaláwo bá ń sa ifá tí à ń pè ní àyájọ̀ yìí (tàbí tí àwọn mìíràn tí ó nímọ̀ náà bá ń pe àyájọ̀), ohun tí wọn ń ẹ̀ se ní pé wọn ń tan itàn inú àyájọ̀ náà dé orírùn rẹ̀ kí ó lè ṣiṣẹ̀. Àwọn babaláwo ní ìṣè tí wọn lè fi iyèrẹ-ifá náà ẹ̀ se fún ilú.

3.2.2 Eṣe-ifá

Eṣe-ifá ni àwọn ewi inú ojú-odù m̀erindínlógún àti òjílúgba ọmọ-odù tí ọmọ ikòsè Ifá n kọ nípa wọn. Bí a bá fẹ pààlà sí eṣe-ifá àti àyájọ-ifá, a lè ṣe àlàyé wònyí. À n "ki" eṣe ifá. Àwọn tí kì í ṣe babaláwo n "pe" àyájọ. Sísà ni àwọn babaláwo n "sa ifá" àyájọ. Iyẹn tọka sí àkiyèsí ilò "pè" tàbí "sà" bí a bá n sòrò nípa ọnà-ìpè tàbí ọrò-ìṣe àmúlò fún àyájọ. Kíkì nikan ni à n kì eṣe-ifá. A ṣe àkiyèsí pé àwọn tí kì í ṣe babaláwo tó n lo àyájọ ló n le sọ pé àwọn n pe àyájọ. Àwọn babaláwo le sọ pé àwọn fẹ sa ifá tàbí sa ifá àyájọ.

Ọnà tí à n gbà kọ nípa eṣe-ifá àti àyájọ tún fi iyàtò láàrin wọn hàn diẹ. Abimbólá (1976:19-20) sọ nípa eṣe-ifá kíkọ báyii pé

"The training starts by teaching the would-be priest how to use the paraphernalia of the divination system. This includes how to use the divining chain and the sacred paimnuts of divination to find out the appropriate odù and eṣe relating to a particular client.

(Ikòsè náà bèrè níbi kíkọ eni fẹ di babaláwo ní ilò èròjà idáfá. Lára rẹ ni ilò ọpèlẹ àti ikin láti sàwári odù àti eṣe gan-án tó jẹ mọ oníbèèrè kan).

Abimbólá (1976:19) sọ pé "dídá-ọwọ" làwọn babaláwo n pe ilò ọpèlẹ, wọn sì n pe tí ikin ní "ètítẹ-alẹ", nígbà tí wọn n pe kíkọ eṣe-ifá gan-an ni "rírán ifá".

Ní ti àyájọ èwẹ, Abimbólá (1976:25) sọ nípa kíkọ rẹ pé

... after initiation the training becomes specialized. Among the most important areas in which a priest of Ifá may specialize, the most important are healing, chanting of Ifá text, and the knowledge of rare texts in the literary corpus.
(emphasis, ours)

(... léyìn ifinimawo, ikòsé yóò dí tí àkànṣe. Lára abala tó ṣe pàtàkì tí akófá tí lè ní ìmò ijìnlẹ̀ ní iwòsàn, ìpohùn afọ ifá àti ìmò nípa àwọn afọ tó sòwón nínú odù.
(Tiwa làkíyèsí)

"Pípe àwọn afọ ifa" - "chanting of Ifá texts" tùmò sí kíkọ àwọn afọ tí babaláwo n pé sí ẹbọ. Àwọn ohùn tó sòwón nínú odù - "the knowledge of rare texts in the literary corpus" ni "àyájọ-ifá tí wọn n pé ní "ohùn Ifẹ". Èyí ni ìṣipayá tí a fi iwádíí gbọ láti oko iwádíí. Nítorí náà, iyàtò kan tó wà láàrin ẹṣe-ifá àti àyájọ ni pé gbogbo babaláwo ló n kọ ẹṣe-ifá. Sùgbón kí í ṣe gbogbo wọn ló n ló nípa àyájọ àbílù, bí àpẹẹrẹ. Ní ti afọ ẹbọ tí a sọrọ bá, bí babaláwo bá pèsè ẹbọ tán, ohun tí ó wọpọ̀ ní títún àwọn ẹṣe ifá tó yọ sí oníbèèrè kí sọrí ẹbọ náà kí wọn tó gbé e síbí tó yẹ. Wọn sì tún ní àwọn afọ ifá miiran tó jẹ mó gbígbé àwọn irúfẹ ẹbọ kan kalẹ.

Ibátan tó wà láàrin àyájọ àti ẹṣe-ifá ni pé inú odù ifá ni àwọn méjèèjì tí n jẹ jáde. Bí èniyàn kò bá sí tún wo ihun wọn fín, kò ní í mọ iyàtò láàrin wọn. Ní ti ẹṣe-ifá, abala ẹbọ tí ó jẹ mó ẹṣe náà gbódò fara hàn kí a tó kí í tán. Sùgbón ọrọ nípa ẹbọ rírú kí í fi ara hàn rára nínú àyájọ pipé àyàfi bí a bá tọka sí èròjà ẹbọ tí a ti kókó rú nínú àyájọ kan. E jẹ kí a wo àpẹẹrẹ ẹṣe

ifá kan àti àyájó kan tó hàn ní isàlè yìi.

Àpẹẹrẹ Eṣe Ifá kan (látí inú Abímbólá 1976:18)

Ìpín I		Òré ò gbelèta Elèjì lòrè gbà
Ìpín II		A díá fún Sòoróyè, Omọ aṣaworoko
Ìpín III	5	Wón ni ó rúbọ nítorí ajé
Ìpín IV		Wón ní ó rèku méjì olùwéré Kó réja méjì abìwègbàdà...
Ìpín V		Gbogbo rẹ náà ló rú
Ìpín VI		Igbà tó rúbọ tán, 10 Táyé yẹ é tán
Ìpín VII		Ó wáá bẹrẹ sí í yin àwọn awo rẹ Àwọn awo rẹ ñ yin 'Fa
Ìpín VIII		Ó ní: Ó wáa tó gégé Kifá ó solé dojà fáwo 15 Èmi ṣawo Mo ṣàgbè Tèmi ó san ¹

Àpeere Àyájó kan

Ìpín I

Òdídí ní í sawo ayé

Èlà gbòò ní í sawo ọrun

Ìpín II

Àwọn ló dífá fún Ọrúnmilà

Ìpín III

Nígbà tí ayé dì Ọrúnmilà lówó

5

Tí ayé dì Ọrúnmilà lésè

Ìpín IV

Ọrúnmilà tọ òdídí ayé lọ

Ó ní òdídí ayé gbà mí

Ayé dì mí lówó

Ayé dì mí lésè

10

Òdídí ayé loun ò tó ọ ọ gbà

Ó ní máa lọ sódò Èlà-gbòò awo òde ọrun

Ọrúnmilà dódò Èlà-gbòò awo òde ọrun

Ó ní Èlà-gbòò awo ọrun gbà mí

Ayé dì mí lówó,

15

Ayé dì mí lésè

Ìpín V

Èlà-gbòò ní 'àti kí tún ni?'

O ní bí ayé bá dì ọ lówó

Bí ayé bá dì ọ lésè

Kí o jáwè túdè

20

Kí o fi tú tówó

Kí o wagbò túdè

Kí o fi tú tèsè

- Kí o sọ fún wọn pé
- Kí í re Agbe kó má leè dáró
- 25 Kí í re Àlùkò kó má leè kosùn
- Kí í re Odíderé,
- Kó ma leè sèkó ìdí ẹ yẹbeyebe
- Lílù tí wọn bá ń lu gúgúgúdú
- Ó ń mára gúdúgúdú le ni
- Ìpín VI** 30 Mo jáwé bọ̀hì lónìí o
- Kí gbogbo ibi ara mi máa bómi lo
- Kí ọ̀nà mi là o!²

A rí í dájú pé nínú ẹ̀sẹ̀-ifá òkè yíí, ipín mètá (III, IV àti V) tó hàn ní ilà karùn-ún dé ẹ̀kejo ni ọ̀rò tó je mó ẹ̀bọ̀ tí je jáde. Sùgbón ọ̀rò nípa ẹ̀bọ̀ kò hàn nínú àpẹ̀rẹ̀ tí àyájọ̀. Ohun tó fara pé ẹ̀ ni àwọn ẹ̀ròjà àyájọ̀ tí àwọn babaláwo ń pè ní "koóko-ifá" bí "ewé àti egbò túdè, agbe, àlùkò, odíderé àti gúdúgúdú". Ní gàsíkíá, lóòótó a lè sọ pé ilànà ibèrè ẹ̀sẹ̀-ifá àti àyájọ̀ ń jọra wọn, sùgbón ọ̀rò nípa ẹ̀bọ̀ tí à ń lò láti yanjú iṣòrò oníbèère gan-an ló ẹ̀ pàtàkì jù nínú ẹ̀sẹ̀-ifá kíkì. Nítorí náà, bí ọ̀rò itàn-iwásẹ̀ tilẹ̀ pa ẹ̀sẹ̀-ifá àti àyájọ̀ pò, itàn-iwásẹ̀ inú àyájọ̀ gan-an ni agbára re nígbà tí ẹ̀bọ̀ inú ẹ̀sẹ̀-ifá dúró gégé bí ohun tí ó ẹ̀ pàtàkì jù lo nínú ẹ̀sẹ̀-ifá.

3.2.3 Ofò

Òkàn nínú àwọn onímò tó ṣaájú nínú iṣẹ̀ iwádíí nípa "ofò" ni Olábimtán (1971:4). Ó sọ nípa àpèjúwe ofò pé

It is very likely that 'o fò' (you speak) is what becomes ofò due to vowel harmony. This can to some extent explain the spiritual involvement of the user. It is he, (his real self, the spiritual side of him) that gives force to the 'mystic words'.

(Ó ʂéé ʂé kó jé pé 'o fò' (iwo sòrò) ló di ofò nítorí ànkòò fáwèlì. Èyí lè ʂàlàyè dáàyè kan nípa ìmísí tí èmí apofò. Òun ni (iyen òun tikalára rẹ, abala tó jẹ mọ èmí rẹ) ló n fún ọrò ijìnlẹ ní ipá.

Iyen ni pé láti inú ni agbára tí ọrò n ʂámúlò tí n wá. Ó sì ní í ʂé pèlú bí èdá tí jìnlẹ nínú èmí tó. Iyen ni pé àpèsẹ ofò ní nńkan ʂé pèlú agbára inú, ọkàn tàbí èmí ẹnì.

Olábímtán (1971:7) fi kún ọrò rẹ nípa ofò pé

Ofò, incantation, are words spoken, chanted or sung by a magician or a believer in magic (usually as a set of formula referring to the names or attributes of certain objects or unfailing features of certain situations) to constitute a unit of supernatural power for accomplishing a desired end.

(Ewì-àwíʂe ofò ni àwọn ọrò tí aláàámọdá kan tàbí ẹnì tó gbàgbọ nínú àbámọdá sọ, tí a sun tàbí tí a kọ lórin (nílànà àgbékalẹ tó n tọka sí orúko tàbí àwòmọ inú àwọn èròjà kan tàbí àwọn àbùdá tí kí í yè nípa àwọn àyè kan) láti di idá èmí àìrì fún ʂíʂe ifé ẹnì parí.)

Àyolò òkè yìí sọ ọrò ofò àti apofò mọ ètẹ àbámọdá. Ó jé kí a mọ pé ọnà-ìpohùn mẹta ni ofò lè gbà jáde láti ẹnù. Ó sọ nípa bí ilò orúko àti àkíyèsí nípa àbùdá nńkan tí n jẹ àmúlò nínú èdè ofò. Àkíyèsí kan ʂoşo tí a rò pé ó

ye kí a tún sọ ni síso ọfọ mọ àbámọdà. Àbámọdà kì í lo ilànà ọfọ láti rí àtubòtán gégé bí ifiwádíí-sòtumò ti ranni lówọ láti mọ. Iṣẹ àlùpàyídà ni à ñ fi àbámọdà ṣe, ṣùgbón ọfọ ñ lo agbára ọrọ láti mú nṣkan wáyé. Èyí ló kan ọrọ nípa ìgbàgbọ tó wà lábé ilò ọfọ. Olatúnjì (1984:140) sọ nípa ìgbàgbọ náà pé

First is the belief in sympathies, for Yorùbá ontology accepts a belief in an impersonal dynamic vital force which is immanent in varying degrees in all things, animate or inanimate, and in human or supra-human beings.

(Àkókọ ni ìgbàgbọ nínú ìbákédùn, nítorí àkíyèsí Yorùbá nípa iwàláàyè fi ààyè gba ìgbàgbọ nínú agbára èmí àírí tó forímù níwòn sínú ohun gbogbo, èlémíí tàbí aláilémíí, àti nínú èdá èniyàn tàbí àwọn abàmi èniyàn).

Àkíyèsí òkè yí jẹ kí ó di mímọ fúnni pé inú àṣà àti ìgbàgbọ àwùjọ nípa ojù-àmúwayé ni a ti lè ṣàlàyé ọpọ tó gbé ọfọ ró.

Ọfọ jẹ ilànà tí à ñ gbà ta àwọn èròjà tí a fi pèsè òògùn jí lákòókò tí a bá ñ sa òògùn náà. Ọpọ àwọn onímọ³ ló ti ṣiṣe lórí "ọfọ", ṣùgbón fifi ìdí bí èròjà òògùn tí ñ jẹ jáde nínú ọfọ kò múlẹ tó. A ó ṣe èyí kí á tó wa fi ibátan àti iyàtò láàrin òun àti àyájọ hàn.

Àpẹẹrẹ ọfọ kan

Ègbò kan ṣoṣo IAgba fi ñ bọgbó,

Tó fi ñ gbagbó lówọ onigbó.

Egbo kan ṣoṣo nìjòkùn fi ñ bọdàn,

Tó fi ñ gbòdàn lówọ ọlòdàn.

- 5 Egbò kan soṣo IÒdùkú fi ñ bọ ebè,
 Tó fi ñ gbebè lówọ elébè.
 Ilútòròòò.
 Olúmogbàà.
 Èyin lèé gba towọ omodé.
- 10 Èyin lèé gba towọ àgbàlagbà.
 Gbogbo ire.
 Ire gbogbo.
 Tí ñ bẹ lódò okúnrin.
 Tí ñ bẹ lódò obinrin.
- 15 Kí e máa gbé won bọ,
 Lódò èmi (Lágbájá) lónif.
 Nítorí pé bí a bá pakún nígbó,
 Bí a bá pakún lódàn,
 Oḍo isaasùn náà là ñ gbé e bọ o⁴.

Àwon èròjà inú ofọ òkè yìi niwònyí

- (a) Egbò agba (ilà 1)
- (b) Egbò ijòkùn (ilà 3)
- (d) Okùn òdùkú (ànàmò) (ilà 5)
- (e) Ikún kan (ilà 17)
- (e) Ìsaasùn (ọbè) alámò (ilà 19)

A ñ lo ofọ láti ta irú àwon èròjà won jí nítorí pé kí a tó pé won lóògùn, a

nílátí ẹ̀ wọn ní èjọ̀, ègún tàbí ẹ̀rọ̀. A ń lò orúkọ̀ tàbí oríkì àwọn èròjà náà gégé bí a ti sẹ̀dá wọn sínú àwọn gbólóhùn ọ̀fọ̀. Gégé bí onímò nípa òògùn àwọn Yorùbá kan tó ń jẹ̀ Buckley (1986:146) ti sọ̀ - *"the incantation will list the different ingredients, and explain how they, when combined together, will do the task required"* (ọ̀fọ̀ náà yóò to àwọn èròjà náà lẹ̀sẹ̀sẹ̀, yóò sì sàlàyé bí gbogbo wọn, nígbà tí a bá pà wọn pọ̀ tán, yóò ti ẹ̀ ẹ̀ tí a fé).

Sùgbón ní ti àyájọ̀, ọ̀rọ̀ nípa itàn kan tí ó sù yọ̀ látí inú irúfẹ̀ odù kan tàbí jù bẹ̀ẹ̀ lọ̀ gbòdò fara hàn. Ó ẹ̀ẹ̀ ẹ̀ kí a rí ìpèdè tó jọ̀ ti ọ̀fọ̀ nínú àyájọ̀ nítorí pé irúfẹ̀ ewi-àwíşẹ̀ kan pàtàkì gégé bí ọ̀fọ̀ ní àyájọ̀. E jẹ̀ kí a wo àpẹ̀rẹ̀ àyájọ̀ isàlẹ̀ yíi fún àkíyèsí nípa itàn-iwáşẹ̀ tó yọ̀ látí inú odù Eredú-mérin.

Àpẹ̀rẹ̀ àyájọ̀ kan.

Àwògbé ní ó nì ẹ̀ ọ̀mọ̀ Àsá.

Èrú Èjìogbe ní í ẹ̀.

Òun ló bí ẹ̀fún.

Òun ló bí èèdì.

5 Òun ló bí ẹ̀pè.

Kí ẹ̀fún má ẹ̀ fún mí.

Kí èèdì má ẹ̀ di mí.

Kí ẹ̀pè má ẹ̀ mú mí.

Ọ̀rọ̀-wón-ta-bóró ọ̀mọ̀ àwòdì.

10 Èrú Ọ̀yèkú Méjì ní í ẹ̀.

Òun ló bí igèdè.

Oun ló bí àásán.

Òun ló bí ìsònà.

Kí igèdè má mú mí.

15 Kí àásán má ràn mí.

Kí ìsònà má mú mí.

A-kò-i-tí-i-dé-ibi-ijà-ó-ṣubú-yéké,

Èrú Ìwòrì Méjì ní í ṣe.

Òun ló bí ṣànpònná.

20 Òun ló bí àṣedànù.

Kí n má ríbi àṣedànù.

Orí búburú kò ṣe é pààrò.

Èru Òdí Méjì ní í ṣe.

Òun ni ó bí ìsàsí.

25 Òun ni ó bí àbilù.

Kí ìsàsí má ràn mí.

Kí àbilù má ràn mí.

Àwọn méréèrìn yí di egbèrìn èniyàn ó lé méréin!

Wọn ní bí ẹ bá dé ilé-ayé,

30 Kín ni ẹ ó máa ṣe?

Wọn ní èniyàn ni àwọn yòò máa paje?

Òrúnmilà ní wọn ò gbọdò pa ọmọ òun je?

- Ó ní ọ̀dúndún kò ní í jẹ́ kí wọn dún,
Ohùn búburú nínú ilé mi.
- 35 Tètè kò ní í jẹ́ kí wọn fẹ̀sẹ̀ ọ̀ràn telẹ̀ ní ilé mi.
Ó ní àridan kò ní í jẹ́ kí wọn dán,
Ohun burúkú wò ní ilé mi.
Èni tí ó bá ń pe orí mi ní ibi.
Ikú ni kí ó pa olúwaa rẹ̀ jẹ.
- 40 Èni tí ó bá ń pe orí mi ní ibi,
Ilú kí í gbára jọ̀ fi èèrù sebè?
Àti èmi àti ọ̀mọ̀ mi,
A bọ̀ lówó aṣeni.
Èni tí ó bá ń perí mi ní ibi,
- 45 Àti emi àti ọ̀mọ̀ mi àti iyàwó mi,
Bí ọ̀gèdè bá pọ̀n tinú rẹ̀ a domi-mọ̀ ọ̀n nínú.
Àjẹ́ tí ó ń gbélé perí mi ní ibi.
Tètèrègún-mòjò bá mi da omi pa wọn.
Orí àwògbé ni ó ní ẹ̀ ọ̀mọ̀ àjẹ́.
- 50 Kí àjẹ́ má leè pa mi jẹ́ àti ọ̀mọ̀ mi.
Kí ọ̀tá má leè pa mí àti ọ̀mọ̀ àtaya mi.
Atabọ̀rọ̀ atabọ̀rọ̀ orúkọ tí à ń pe Èṣù.
Bí wọn bá rán Èṣù àti Bílísì sí mi.
Kí wọn má leè dé ilée mi.

55 A-kò-í-tí-ì-dé-ìbí-ìjà-ó-ṣubú-yégé,

Orúkọ tí à nì pe *Ṣànpònná*.

Bí wọn bá rán *Ṣànpònná* sí mi,

Kí ó má leè dè ọ̀dò mi.

Orí burúkú kò ṣeé pààrò,

60 Orúkọ tí à n pe àwọn àjé-ilé àti àjé-ayé.

Èyin àjé-ilé àti àjé-ayé mo bá a yín mulè lóní o.

E kò gbọ̀dò pa èmi àti ìdílé mi jẹ o.⁵

Ìtàn-iwáṣe nínú àyájọ̀ ọ̀kè yìí hàn láti ilà 29 sí 32. Bí a bá sì wo ilà 35de 37, a ọ̀ò rí gbólóhùn ọ̀fọ̀ nìbè. Ojú-odù méréin ọ̀tọtò: Èjìogbè, Ọ̀yèkú Méjì, Ìwòrì Méjì àti Ọ̀dí Méjì tí àwọn awo n pè pọ̀ ní "Èrẹ̀dú méréin" ní orisun àyájọ̀ ọ̀kè yìí.

3.2.4 Àṣe

Nínú lítirésò alohùn Yorùbá, àṣe ni àkójọ̀pọ̀ àwọn gbólóhùn tí a sọ dí aṣò tó n fí àbùdà agbára inú àwọn èròjà ọ̀ògùn hàn. Bí àpẹ̀rẹ̀, bí a bá sọ pé

Àṣe sọ̀sọ̀ n bẹ̀ lẹ̀nu sọ̀sọ̀.

Àṣe kòlòbò n bẹ̀ lẹ̀nu ilákòṣe.

Àṣe wàá nì tí ìrèké.

Ọ̀rò tí ọ̀kété bá bálẹ̀ sọ̀ nílẹ̀ n gbọ̀.

Ọ̀rò tí ekòlò bá bálẹ̀ sọ̀ nílẹ̀ n gbà⁶.

ohun tí aṣafọ̀ n mú lò ní agbára tí ègùn sọ̀sọ̀ ní tó fí n gúnni, tí ìgbín ní tó fí n sé ibọ̀, tí igi ìrèké fí n dún bí a bá kán an, tí ìrù ọ̀kété fí n mú kí ilẹ̀ rọ̀ fún un ní gbígbẹ̀, tí enu ekòlò fí n wọ̀nú ilẹ̀ lérò.

Wáyí o, irúfẹ àṣẹ tí ó tún lè wá sọkan wa ni a lè pè ní àṣẹ àgbélẹ̀rọ. Irú àṣẹ yíí ní a n kó èròjà tó já sí èyà ara tàbí odidi nńkan bí ilákò, irú òkété àti oṣẹ dúdú sí inú iwo etu, àgbò tàbí àgbọ̀nrín. Bí wọn bá ti pèsè irú àṣẹ báyii, wọn máa n fi wọn pamọ síllé di ojọ tí ilò máa kàn wọn. Bí ó bá sì jẹ àṣẹ tí à n dàpè ní "olùgbohùn" ni a pèsè, a ó lọ fi pamọ sí oko di ojọ tí ilò máa kàn án, nítorí ọ̀rò-òdi tí àwọn omodé máa n sọ láàrin ilé lẹ̀kọ̀ọkan. Àkíyèsí kìní nípa àṣẹ àgbélẹ̀rọ báyii ni pé "gbà lákò, gbà lábo" ni wọn. A lè fi wúre, a sì lè fi ṣẹ èpè.

Ọ̀pọ̀ onímọ̀ ló ti ṣiṣẹ̀ lóri "àṣẹ". Hallgren (1995) ka gbogbo iṣẹ̀ tó rí nípa àṣẹ nílẹ̀ Yorùbá, ó sì ṣe àgbéyẹ̀wò àkíyèsí ohun tí eni kọ̀ọkan sọ. Ní sọkí, Hallgren (1995:92) fi orí àwọn àkíyèsí rẹ̀ tì sibi àfàyo pé

Àṣẹ is both good and bad in its nature, exactly as it is with divine and human authorities... Àṣẹ is distributed through sacrifice, through consecrated objects and through words. All three means mostly interact within a context where humans try to change a static and undesirable situation.

(Bákan-n-méjì ní ọ̀rò iṣẹ̀ àṣẹ, ire tàbí ibi, gégé bó ti rí láàrin eni-òòṣà àti èniyàn tó jẹ̀ agbára èdà... À n lo àṣẹ nípasẹ̀ ètùtù, ohun-èlò-iyàsọtò àti ọ̀rò. Ilànà mètẹ̀ẹ̀ta yíí sáábà n "rìnpọ̀" ní ọ̀gangan-ipò tí èdà èniyàn bá ti n gbiyànjú láti ṣe iyípadà sí ipò kan tí kò tẹ̀ni lẹ̀rùn.

Ìyẹn ni pé, oríṣííríṣíí iṣẹ̀ ni a mọ̀ mọ̀ àṣẹ tí àwọn èdà ọ̀run àti aláàyè n ló nípasẹ̀ ètùtù, èròjà àti ọ̀rò tó ní agbára fún àtubọ̀tan lóri ilépa èdà.

Wàyí o, ìbèèrè tí ó yẹ kí a dáhùn ni pé, báwo ni àkíyèsí Hallgren (1995) nípa àṣẹ yíí ṣe kan àyájọ? Ọ̀nà tó gbà kàn án ni àbùdá àyájọ àti igbàgbọ nípa orírùn àti èròjà rẹ tí gbogbo wọn ní ìmísí irúfẹ agbára tí à ń pè ní àṣẹ yíí. Ìdí ni pé gégé bí afọ tó ní ìmísí Ọ̀rúnmilà àti àwọn èdá ọ̀run mífàran bí Èlà nínú, à ń pe àyájọ láti ṣe iṣẹ tí a rán an. Hallgren (1995:79)

tún sọ pé

... àṣẹ indicates the fundamental ritual and creative power of words and language. We have this circumstance when words are used with authority, for instance, when they derive from the Ifá corpus (divination texts) and are ritualized by a babalawo or when they are used to invoke God and his powerful agents in some other contexts.

(àṣẹ ń tọka ipilẹ̀ ètùtù àti agbára iṣẹ́dá ǹnkan tí ọ̀rọ̀ àti èdè ní. Irú àkíyèsí yíí ń wáyé nígbà tí a bá lo ọ̀rọ̀ pẹ̀lú àṣẹ, bí àpẹ̀rẹ, nígbà tí orísun wọn bá jẹ odù-ifá (afọ̀ iṣà̀yẹ̀wò) tí babaláwo sì ṣe é, tàbí bí a bá lo àwọn ọ̀rọ̀ náà láti pe Olódùmarè àti àwọn iránsẹ̀ alágbára rẹ̀ ní àwọn ọ̀gangan-ipò kan.

Ìṣàkóṣe àyájọ máa ń jọ ètò iṣètùtù, àwọn afọ̀ rẹ̀ jọ tí àṣẹ. À ń pe Èlà, àti àwọn Odù (tí a gbà bí emẹ̀wà Olódùmarè) ní àkókò tí iṣafá àyájọ bá ń lọ lówó, bó ti hàn nínú àkíyèsí inú àyọ̀lò òkè yíí.

Àfikún kan ni pé bí àwọn èyàn tí a fún ní ìmọ̀ àyájọ̀ bá pè é, igbàgbọ̀ ni pé yóò ṣiṣẹ̀ tí wọn rán an, nítorí ìmísí Ọ̀rúnmilà àti babaláwo tó fúnni ní àyájọ̀ náà. Ìdí niyí tí. Yorùbá fi ń júbà orísun ewì alohùn Yorùbá tí

won n yá lò. Yàtò fún èyí, àṣẹ tó wà nínú àwon èròjà tí a lò tún n ran iṣé àyájó lówó. Bí a bá ti ṣe é bí won ti n ṣe é, igbàgbò ni pé yòò rí bó ti n rí látilẹ wá. Bí a bá wá pé é tí kò dáhùn, tí a sà á tí kò jẹ, a jẹ wí pé ó wuni kò welédàá eni niyen.

3.3 Ipínsísòrí àyájó

Bí a bá n sòrò ipínsísòrí, ọrò nípa bí nńkan tó pò ti ṣe wà ní olórijori ni à n sọ. Ìsòrí bíi méta ọtọtò ni àwon babaláwo pin àyájó ifá sí. Èkínni ni àwúre, èkejì ni atúbi, èkẹta sì ni àbílù. Ó yẹ kí á rán ra wa létí nihìn-ín pé Olábimtan (1971) pín ewi-àwíṣe ọfò àti àyájó sí ọ̀nà márùn-ún: idáàbòbò, idádúró, aṣewòsàn, àwúre àti abílù. Àkiyèsì ihìn ni pé àyájó tó bá n ṣiṣé idádúró náà lẹ ṣiṣé idáàbòbò kí ó sì tún ṣe iwòsàn pẹlú. Ìsòrí atúbi ni métẹ̀tẹ̀ta yíi wà. "Àwúre" ni a lẹ dà pé ní afáre tabí akóredé nígbà tí ìsòrí tó pé ní "àbílù" náà jẹ ipín kan tí iṣé iwádíí yíi kò rí jà niyàn.

Ní ti oríṣíi àyájó tó wà, ó yẹ kí a sọ níbi pé àyájó tó lẹ wà ní ipin kan lẹ pò ju ti èkejì lọ. Sùgbón àtúpín àyájó máà n pò níye lábe ọ̀nà méta pére tí ipínsísòrí wa yíi jẹ. Ídí ni pé bí a bá fi àyájó àwúre ṣe àpẹ̀ẹ̀rẹ, oríṣííṣíí ire ló n bẹ, èyí wù mí ọ̀ wù ọ̀ sì ni won. Gégé bí Olátúnjí (1984:148) ti yán an- "there is no end to such themes - the multiplicity of human desires is reflected in the variety of the themes" - (òpin kò sí fún irú àwon isòrí wòn-òn-ní - "bí ilépa èdá ti pò tó ló n ṣe okùnfà won". Iyẹn ni pé, a kò le sọ pé oríṣíi àyájó àwúre, àbílù tabí atúbi bá yíi ló wà ní pátó.

Ní sọkí, a lẹ fi àtẹ isàlẹ yíi ṣe àtòka ipínsísòrí Ayájó. Àwon àpẹ̀ẹ̀rẹ

orìṣìí àyájó tó wà lábé ipín kòòkan jé àbò iwádìí iṣé yíí.

ÀTÙN-PÍN-SÍSÒRÍ ÀYÁJÓ

ÀPÍNGBÒÒRÒ	ÀWÚRE	ARÓBI			ÀBILÙ
ÀTÚNPÍN		AFÒRÀN	ÌSÀSÍ	ELEYE	
ÀPEERE	Ìdalájé	Àṣẹ̀fijìn	Apèèdì	Ìyónú	Ikú
	Ìdolókìkì	Ètì	Apàsàsí	Ìbáyémulẹ̀	Ọ̀ràn
	Ìkólé	Ejọ̀	Apèpè	Ìbájẹ̀emulẹ̀	Èṣe
	Ìfókọ̀		Adábipadà	Ìyàmi	Ọ̀fò
	Ìfàya		Apẹ̀fún	Àjé	Ègbà
	Ìtajà		Apàásán		Ìsínwín
	Ìdolọ̀mọ̀		Mádààríkàn		Apè
			Ìsóra		Àrùn

Àtẹ̀ àtùn pín sísòrí àyájó.

Àkíyèsí tí a ṣe ni pé ọ̀nà mèta tó gbòòrò: àwúre, atúbì àtì àbilù ni àwọn awo tí a fòrò-wá-lẹnu-wò pín àyájó sí. A sì tún ṣe àkíyèsí pé mèta ni àtúpín atúbì tí wọn ń dà pè ní aróbi. Írírí fí hanní pé à ń ṣàtúnwí àwọn gbólóhùn tó ṣe pàtàkì (fún ìdì kan tàbí òmíràn) nínú àwọn ewi-àwíṣe nígbà mèta mèta. A rí i pé ẹ̀eta jẹ̀ iye tó ṣe pàtàkì nínú ewi-àwíṣe gégé bí eéjì tí ṣe pàtàkì fún ojú àmúwayé. Àkíyèsí mīràn tí a tún ṣe ni pé, aárùn-ùn, eéje, ẹ̀ewàá, ogún àtì igba náà gbajúmò nípa òhàkà àwọn chun kan. Láfíkún, àdàpè ni gbogbo ọ̀rò tí a lò ṣe àpeere àwọn àyájó atúbì eleye. Ìyẹn ni pé kò sí iyàtò nínú àyájó iyónú, ibáyémulẹ̀, ibájẹ̀emulẹ̀, iyàmi tàbí àjé.

Gégé bí a ti sọ ṣáájú, àwọn àyájó inú àtẹ̀ òkè yíí jẹ̀ àpeere orìṣìí àwọn tó kù ní ìsòrí kòòkan ni. Ìyẹn ni pé bí a bá rí omíràn tí a lè tọka sí, yóò jẹ̀ àpeere ọ̀kan nínú àwọn tó wà nínú àtẹ̀ òkè yíí ni. Ìdì ni pé Ọ̀lábímtán

(1971:86-113) sòrò nípa "Àyájó àlọbò", "Àyájó ipónnilé", "Àyájó isangbèsè", "Àyájó abíwéré" àti "Àyájó idábipadà". Bí a bá wo àlọbò àti abíwéré, abé ipínsísòrí àwúre ni wón wà nígbà tí "idábipadà" bó sáábè isàsí tí ó jẹ òkan lára àtúnpín-sísòrí-atúbi.

3.4 Ilò Àyájó

Àkíyèsí pàtàkì kan ni pé òrò nípa ipínsísòrí àti irúfẹ àyájó tí ó n bẹ, bí a ti sàlàyé lókè yìí, jẹ èyí tí a pín nípasè ilò tàbí isẹ tí à n fi òkòòkan se. Iyẹn ni pé ipínsísòrí àyájó àwúre jẹ àwọn tí a fi n fa ire fúnra eni tàbí fún elòmíràn. Lábẹ ipín yìí èwè, àyájó àwúre idalájé jẹ èyí tí a fi n fa ire ajé. Ní ti atúbi, a sàkíyèsí pé a lè tún òun nikan pín sí isòrí mэта miiran tí òkòòkan n júwe irú ibi tí a fi wón sọrí. Bẹẹ gégé ló jẹ pé isòrí àyájó àbílù n tọka sí oríṣìí ajogun ti wón lè bì lu èèyàn.

Ó dájú pé ògangan - ipò se pàtàkì fún ilò àyájó. Bí àpẹẹrẹ, ó le jẹ oríta mэта, etí-odò, idí igi irókò, abé òrùlé tàbí ita gbangba ni a ti gbòdò pé àyájó miiran. Ibẹ ni a sì níláti rí i pé ó ti wáyé kí a lè ní ifòkànbalè pé àtubòtán tí a n lépa yòò wá sí imúṣe. Ohun 'miiran tó jẹ mó ilò àyájó ni iye igbà tí a gbòdò pé afò náà tàbí abala kan nínú afò náà. Bí àpẹẹrẹ igbà mэта jẹ iye tó wópò nípa ipín àkókò nínú àyájó pípè. Òrò nípa iye tún jẹ mó èròjà tí a fi n pe àyájó. Bí àpẹẹrẹ, bí a bá gbò nípa ogún orógbó, eyo orógbó kan tó tutù ni a ó sẹ sí ọnà ogún. Èyí ló so mó ọnà-èdè ifààbò-ròpò-odidi nínú ewi-àwíṣe bí àyájó. Òrò nípa àkókò náà tún se pàtàkì fún ilò àyájó. Bí àpẹẹrẹ, àyájó miiran wà tí a kí i

pè ní igbà ògbelẹ̀. Òmíràn wà tó jẹ pé òòrùn kàntàrì ni a n ló ó. A rí èyí tó jẹ pé ààrin òru ni sí sà rẹ̀, púpò nínú àyájó ló sì jẹ àjípè.

CODESRIA - LIBRARY

Ìtosè-òrò

1. E wo inú Abimbólá (1976) ojú iwé 57.
2. Olùwádíí gba àyájó yíí láti enu olóògbé Akéwúlà ní àdúgbò Igbódò ní Ilé-Iḡè. Lára isòro tí mo bá padé ní oko iwádíí èèkeji ni pé mo ti mo Alàgbà Akéwúlà láti odún 1984 tí mo ti n sísé Em.Eè. Ní ojò ti mo débè nínú oṣù keta odún 2008 ni won ni "ose tó kojá" ni Baba kú àti pé oròrì rẹ ní mo n wo "yíí".
3. Nínú àwon èyàn bẹè ni Bólórundúró (1976); Raji (1991, 2003).
4. A gba àyájó yíí ní odò Alàgbà Jímò ní oko Àjéngbèé tó wà ní Ojàoko Iébàá Ibòkun. Ó tó odún márùn-ún séyin tí a ti gbà á.
5. Inú àkoólè iwé Ògùn Olóyè Mathew Opéfèyítimí ni a ti da èyí ko. Olóyè náà ni baba olùwádíí yíí.
6. Díè lára àwon ipèdè tí olùwádíí máa n gbó nípa àṣe niyí.

ORÍ KERIN
ÌTÚPALÈ ÀYÁJÓ

4.1 Ìfáàrà

A tí sọ ọ́aájú pé irin-iṣẹ́ ifojú-àwùjọ-wádii-itàn ni a ó fi ẹ̀ ẹ̀ itupalẹ̀ àwọn àṣàyàn àyájó márùn-ún: Àwúre, Afòrán, Ìsàsí, Ẹ̀leyẹ̀ àti Àbílù. Wàyí o, àwọn kókó-òrò tí a ó máa wá ìjẹyọ wọn nínú àyájó kòòkan tí a bá n tú palẹ̀ niwònyí.

4.2 Àwọn kókó-òrò inú ifojú-àwùjọ-wádii-itàn

- a. Ìfowósowópò yanjú iṣòro
- b. Àyájó bí "òrò" alágbára àti ipa orúkọ nínú ewi-àwíṣẹ.
- d. Ìbáṣepò apàyájó àti olùgbótàn àyájó
- e. Àhunpò-itàn: ọ́sọ́ àwọn iṣẹ̀lẹ̀ lówéláwé
 - (i) Ìbojúwèyin
 - (ii) Ìfidí-òdodo-múlẹ̀
 - (iii) Ìmúradè
- e. Apè
- f. Àditú-èdè
- g. Ìyantàn-fééré
- gb. Ìfohunpèèyàn
- h. Ìpàrokò

4.3 . Ijeyo àti itupalè kókó-òrò kòòkan nínú àyájó

4.3.1. Ifowosowopò yanjú isoro

"Àyájó àwúre (àwíṣe)1"(ojú-iwé 177-180) tó hàn nínú àkòjò-èdè-fáyewo ní oko iwádíí kííní ni àpẹ̀rẹ̀ tí a kókó fẹ̀ lò. Bí a bá wo (o.i. 177-180 ilà 35 sí 37) tó kà pé:

"Ayé wá dì olódikondi

Wón wá bẹ̀ Ọ̀rúnmilà pé

Kó bá àwọn gba iwo-àṣẹ̀ lówọ̀ Ekò (ojú-iwé 178)

a ó rí ilànà àgbájowọ̀ (ìṣùwà) nípa lílọ̀ tí wón lẹ̀ "bẹ̀ Ọ̀rúnmilà" yanjú isoro gbígba "iwo-àṣẹ̀" lówọ̀ Ekò. Iyànjú isoro lówọ̀ ló fa ilò àyájó yíí, nítorí pé láìsì ilò àṣẹ̀, kò lè sí irin-ìṣẹ̀ láti fi ètò sí idárúdapò nílẹ̀ ayé.

Àyájó atúbi (ejó) 36" (ojú-iwé 226-228) fi hàn pé bí a bá dáràn ejó, à ñ sá kiri kí a lè rí idàndè. Bí àpẹ̀rẹ̀, isoro ibínú tó hàn ní ilà 14, èyí tó fa irojọ-eni-kiri, ni àyájó yíí ñ fẹ̀ iségun fún. Lábe àyájó atúbi, bí a bá wo "àyájó atúbi (ìsàsí) 17" (ojú-iwé 201-203), ifowosowopò lóri ilepa ló jẹ̀ mọ̀. Ilépa tí à ñ fi àyájó yíí wá ni ààbò lóri iwo, àbilù, àásán, ògèdè àti isàsí. Ilépa miíràn tí ó tún yẹ̀ kí á tọ̀ka sí ni tinú "àyájó atúbi (eleye) 42" (ojú-iwé 234-237) bó ti hàn nínú àkòjò-èdè-fáyewo oko iwádíí kííní! Ohun tí à ñ fi àyájó náà lépa ni pípẹ̀ láyé àti orò. Àkiyèsí yíí hàn nípa ilò "àtẹ̀pẹ̀" tó wà ní ilà 12, àti owó ñlá-ñlá (ilà 89).

"Àyájó àbilù (apè) 55" (ojú-iwé 252-253) ni a fẹ̀ fi ṣe àpẹ̀rẹ̀ ifowosowopò yanjú isoro miíràn.

Eni tí a fẹ́ fi àyájọ́ yíí pè ni obinrin kan tí apàyájọ́ fẹ́ fi sàya. Ìṣòro ni irètí yíí jẹ́ fún apàyájọ́ nítorí pé obinrin náà kò fẹ́ ẹ́ aya rẹ̀ lójú bọ̀rò. Ọ̀nà tí Apàyájọ́ sì gbà sùwà dá Ìṣòro náà ni sísẹ̀ àwárí àyájọ́ yíí lódò ení tí ó mò ọ̀n, nítorí pé kò lè dá obinrin nàà fẹ́ láìṣàmúlò agbára àyájọ́ yíí.

4.3.2. Àyájọ́ bí ọ̀rò alágbára àti ipa orúko nínú ewi-àwíṣe

Nínú "àyájọ́ àwúre (àwíṣe)¹" (ojú-iwé 177-180) tí à ñ lo bí àpẹ̀rẹ̀, gbólóhùn "èyí tí mo bá wí, kó mọ ọ̀n ẹ́ (ilá 6 àti 7) jẹ́ atọ́ka pé afọ̀ abàṣe ni àyájọ́ yíí. Bí a bá fi gbólóhùn náà kún ilò "iwo-àṣe" àgbèlẹ̀rọ̀ tí Ọ̀rúnmilá fẹ́ gbà lówọ̀ Èkò, ọ̀rò tí O'keefe (1979: 672) sọ̀ pé *"Once man falls into the deep well of his symbolic self, action becomes symbolic, statuses, situations and identities can be changed by words"* - (Ní kété tí èdá bá tí ñ lúwẹ̀é nínú odò ilò àmí iran rẹ̀, iṣe yóò di tí alámi, àwọn ipò, iṣẹ̀lẹ̀ àti àwomọ̀ ẹ́é yí padà nípasẹ̀ ilò ọ̀rò) yóò yé wa. Èyí tùmọ̀ sí pé bí a bá lo àmí iṣeṣe sọ̀ àkànsọ̀ ọ̀rò, irú ọ̀rò bẹ̀è tí yàtò fún ọ̀rò eréfèé, afọ̀ àti àmí tí a lò tí gbà agbára láti inú iḡbàgbọ̀ àwọn Yorùbá.

Láífa ọ̀rò gùn, àyájọ́ gégé bí àkànsọ̀ itàn tí a pa ni 'Herman (2002:103) tọ́ka sí (*"the point of narrative, the reason for its being told"*) - (*láárijà* Ìsòtàn, idí tí a fi sọ̀ ọ̀). Iyẹn ni pé, idí tí a fi sọ̀ itàn yíí ni láti jẹ́ kí ó fún un ní agbára àwíṣe. Kí láárijà yíí lè jọ̀ ni a ẹ́ rí ijẹ́yọ̀ àwọn orúko tí àwùjọ̀ Yorùbá tí so agbára àṣe mọ̀ àbùdá iwà wọn. Irú àwọn orúko bẹ̀è ni "ọ̀ká (ilá 8 àti 9); nínú èyí tí gbólóhùn "ọ̀ká jogún oró" ñ lani-lóyẹ̀ pé "oró" jẹ́ atọ́ka irú ọ̀rò agbára tí à ñ wí yíí. Bẹ̀è gégé ni ọ̀rò-orúko bí "Erè" àti

"Gùnǹtere", tó jé pé bí a bá lajú rí wòn lásán, a ó mò pé abàmi ẹ̀dà afàyàfà ni wòn. Ní pàtàkì, àkíyèsí àyájó gégé bí àkànsọ ọ̀rọ̀, nínú èyí tí isọ̀lórúko tí ó ń s̄is̄ẹ̀ àwíṣẹ̀ yíí, ni a lè fi àfàyo is̄ẹ̀ Smith (1982:3) j̄eríí sí pé, *"In the execution of literature, precision and secret knowledge becomes vital, the numinous is invoked and terror inspired as a means of defamiliarization"* - (Nínú àmúlò lífírésò, isojú-abẹ-níkòò àti imò àṣírí pòn dandan, a ń ke pe ẹ̀mí-àírí, iwáriri sì tún ń wáyé gégé bí ilànà isodògbèrì). Ọ̀nà kan tí a tún le gbà ṣàlàyé ilànà isodògbèrì yíí ni pé ọ̀títọ̀ inú àwọn gbólóhùn bíí mèlòò kan máa ń jé imò àṣírí nítòótọ̀. Bí àpẹ̀rẹ̀, àwọn gbólóhùn bí "Àyàmò bí Ólùsolẹ̀ kó bọka... bÉrè... bí Gùn-ùn-tere lómọ" jé ẹ̀rí tí apàyájó yíí lò, tí kò ṣeé takó nítorí pé àṣírí tí kò hàn sí gbogbo ẹ̀niyàn ni.

Bí a bá sì tún wo "ayájó atúbì (ejó) 36" (ojú-ìwé 226-228) tí a yàn ṣe àpẹ̀rẹ̀, a ó rí i bí afò alágbára tí orúkọ àwọn ẹ̀dà itàn inú rẹ̀ ṣis̄ẹ̀ àrokò. Àyájó yíí jé ọ̀kan lára èyí tó gbajúmò nítorí agbára tó ní fún is̄ẹ̀gun, pàápàá lórí ejó tó bá ti fejú, bí ejó kóòtù. Ní pàtàkì, a rí ipa isọ̀lórúko tó jé bí atọ̀ka àwọn àwòrán is̄ẹ̀lẹ̀ inú afò àyájó yíí. Bí àpẹ̀rẹ̀, "Òmimì" ni wòn pe "obìnrin ayé" nínú àyájó yíí. Àwòrán tí "Òmimì" yà síni lókàn ni ohun tàbí ẹ̀dà-ẹ̀niyàn tó ń mi ǹhkan'. Bí a bá sì wo ohun tí ojú Ọ̀rúnmilà rí nípasẹ̀ "Òmimì" tó "bá sùn", ẹ̀rí ni àkíyèsí wa yíí yòò jé fún itumò tí a fún Ọ̀mimì yíí. Rírò tí wòn ń rọ̀ Ọ̀rúnmilà léjọ̀ kiri tó èyí tó ń múni kábàámò pé oun dódò "obìnrin ayé" - ẹ̀dà tó yẹ̀ kí a máa sá fún.

Èwẹ̀, oríkì tí a fún àparò tún lani-lóyè àtubòtán is̄ẹ̀gun lórí isòrò tí à ń

fi àyájọ̀ yíí lépa. Nínú àyájọ̀ yíí, àparo ni wọn kì ní "yèyè, ọmọ a-ké-kaa-kaa-jáko". "Yèyè" ya àwòrán ohun ti kò paramọ̀, "a-ké-kaa-kaa-jáko" náà n yàwòrán nípa ariwo tí gbígbọ̀ rẹ̀ hanní léti. Ídí nìyí tí kò fi yà wá lẹnu nígbà tí a rí i wí pé ipasẹ̀ àparò ni Ọ̀rúnmilà gbà rí ìdàndè sí ọ̀rọ̀ rẹ̀ tí wọn ti rò fún tajá-teran. Iyẹn ni pé, bí "gbogbo èniyàn" - (ogún orógbó, oḡbọ̀n obì, irínwó ataare) ti gbọ̀ sí aṣemáṣe tí Ọ̀rúnmilà ṣe tẹ̀lẹ̀ náà ni àparò ti ké kiri fún àwọn tó gbọ̀ àlọ ọ̀rọ̀ láti gbọ̀ àbọ̀ Ìṣégún ọ̀rọ̀ kan náà.

È jẹ́ kí a tún wo "àyájọ̀ atúbi Ìsàsí 17" (ojú-ìwé 201-203) tí a yàn bí àpẹẹrẹ̀ fún itúpalẹ̀ fún àlàyé nípa àyájọ̀ bí afọ̀ alágbára àti ipa tí orúkọ́ n kó nínú àyájọ̀, ní tirẹ̀, àyájọ̀ yíí jẹ́ àkànsọ̀ ọ̀rọ̀ nítorí tí a mú un láti inú odù-ifá Èjìogbè. Lára àwọn gbólóhùn tó jẹ́ ọ̀rọ̀ abáṣe tàbí alágbára náà ni:

"A kì í morúkọ̀ ikú, kíkú ó pani, A kì í morúkọ̀ àrùn, kí o gbéni sánlẹ̀. A kì í morúkọ̀ ebo, kó tún múni mó".

Àwọn gbólóhùn mètèèta tí a gbé kalẹ̀ yíí dàbí Ìṣoníṣokí láárijà tí ó wà nípilẹ̀ àyájọ̀ náà.

Ní ti "àyájọ̀ atúbi ẹ̀lẹ̀yẹ 42", (ojú-ìwé 234-237) bí a bá sọ̀rọ̀ nípa agbára ọ̀rọ̀ àti ipa orúkọ́ nínú ewi-àwíṣe yíí, àkíyèsí nìwònyí. A rí i pé gbígbé ilé ayé rò mó rírìn kiri lóri iṣẹ̀ ayé (ilá kẹrin àti ẹ̀karùn-ún). Sùgbọ̀n, àwọn èniyàn lè má fẹ́ gbà pé kí a pé nìbẹ̀. Ídí nìyí tí a fi níláti lo àwọn "ọ̀rọ̀" tàbí gbólóhùn tí yòò kàn án nípa fún adínìlówọ̀ kó má ṣe dí wa lówọ̀ láti gbé ayé pé. Irú àwọn gbólóhùn tàbí ipèdè ọ̀wọ̀ bẹ̀è ni àyájọ̀ yíí. Ohun tó sì sọ̀ àyájọ̀ náà di ti ọ̀wọ̀ ni àwọn àkíyèsí tó jẹ́ mó àṣírí tó le ṣe àkóbá fún adínìlówọ̀ nítorí ipèdè èpè tó hàn ní ilà 16 àyájọ̀ yíí. Láfikún, gbólóhùn bí

"a bọwọ fálùkì" (ilà 82) jẹ irú àwọn gbólóhùn tó n kinni nilò nitori àkíyèsí ijánú tí itumò wọn ní. Ijánu bẹẹ hàn nipa ilò orúkọ àṣírí tí àṣà ipohùn tí fi òfin de àwọn tó n jẹ ẹ láti jáwọ nínú iwà láabi, lóri ọrọ àwọn tó bá mọ àṣírí náà.

Bí àpẹẹrẹ, bí a bá sọ pé "alágàda nílá lorúkọ à á pAyé", a ti fi hàn pé a mọ Ayé gégé bí ẹni tó ní agada lówọ. Nitori pé agada yíi jẹ ohun-ìní àṣírí tí "Ayé" mò bí nńkan ijà tí òun n ló, bó bá rí ẹni tó mọ àṣírí yíi, ó gbọdò bọwọ fún un, kí ó má di pé ẹni tó mọ àṣírí náà yóò gbà á lówọ onínúkan. Àkíyèsí mīràn ni ìmò nípa pé bí a bá fún irúfẹ̀ ẹ̀dá kan ní ohun kan tó jẹ bí àṣírí tó jẹ mọ ẹ̀dá náà, yóò fa idùnnú fún ẹni tí a fún. Ẹyí ni ọrọ nípa "ẹfun" àti "Ayé"; "ẹpẹ" àti "Ọgún". Àkíyèsí yíi náà ló kan ilò ẹpẹ tó hàn nínú àyájọ yíi fún "omodé", "àgbàlagbà" àti "iyàmi àjẹ" (ilà 22 sí 24).

Ijínlẹ̀ ọrọ̀ inú àyájọ̀ yíi náà ló kan ilò ẹ̀dẹ̀ tó n fa àròjínlẹ̀ kí ọ̀yẹ̀ itumò inú rẹ̀ tó sọ síni lókàn. Bí àpẹẹrẹ, ilà 29 sí 32 jẹ bí òwúṣúwuṣù tí itumò rẹ̀ rúni lójú. Bí àpẹẹrẹ, ipèdè:

Ẹyẹ ẹyẹ, fapá ẹyẹ.

Ẹyẹ ẹyẹ, fẹsẹ ẹyẹ.

Ẹyẹ bẹ, fẹsẹ bẹ omọ owú alágbèdẹ;

Ó di wò ó.

(ojú-ìwé 235)

jẹ ẹyí tí a sàkíyèsí pé ọrọ̀ ẹyẹkẹyẹ là n sọ, nitori pé apá àti esẹ nikan ló jọ ti ẹyẹ tí kì i ẹ gbogbo ara. Ẹyí tó n lani lóyẹ pé àwọn ẹ̀dá ẹ̀niyàn kan (àjẹ) máa n yá ẹyà ara ẹyẹ ló fún isẹ ibi sise. Sùgbón, a rí àkíyèsí nípa ibi kan tí wọn kò gbọdò dé lákòókò tí wọn bá para dà báyií - iyẹn ni "ilé arọ" níbi

tí ese won kò tí gbòdò kan omo-owú alágbèdè, kó máa baà "dí wò ó" ní ilẹ̀. Èyí jẹ̀ àṣírí ikilò fún àwon "eye" láti so ewé gbé-jéé-mówó. Ídí ni pé "omo" Ọ̀rúnmilà ni apáyàjọ̀ yìí. Ìmùlẹ̀, májẹmú tàbí àdéhùn sì ti wà pé, "Ènikéni, tó bá jẹ̀ nínú àsèjẹ̀ yìí. Nínú àwon omo Ọ̀rúnmilà. Àwon yòò yónú sí í" (ilà 76-78). Ídí niyí tí a fi ń pe irú àyájọ̀ yìí ní "Ìyónú àwon àgbà/àjẹ̀", gégé bí a ti fi hàn ṣaájú.

"Àyájọ̀ àbilù (apè) 55" (ojú-iwé 252-253) náà jẹ̀ èyí tí a kò lè ṣàisòrò nípa rẹ̀ gégé bí ọ̀rò alágbára nínú èyí tí orúkọ àwon èdá-itàn inú rẹ̀ kó ipa ribiribi. Bí àpẹ̀rẹ̀, àyájọ̀ yìí ṣe àmúlò àmì "àáké" tó ní agbára láti wonú igi láifí ti ilẹ̀ igi ṣe. Bí ọ̀rò bá sì ti dí èyí tí à ń pe èmí ewé "iná" (ilà 9),-ti "èèsì" (ilà 12) "ààràgbá" (ilà 15), "ofoyin-in" (ilà 19) àti "àhjàdùnù" (ilà 14) sí, ọ̀rò náà ti dí alágbára. Ohun tó mú àyájọ̀ yìí yàtò fún ọ̀fò ni àwon gbólóhùn 4 sí 8--(Ọ̀un-ló dífá fún Kòníbíirè... O ní yòò fẹ̀ ọ̀un) Èyí jẹ̀ itàn tó jáde láti inú odù ifá Ọ̀wónrín - ilà 36.

Ní tí ipa isolórúko, ọ̀rò-orúkọ tó dúró fún orúkọ obìnrin tí Ifá fẹ̀ fi ṣe aya, tó kò, ní itumọ̀ tó fi àtubòtán tí apáyájọ̀ yìí ń fẹ̀ han. "Kòníbíirè" (ilà 4) tí ó jẹ̀ orúkọ obìnrin tí won ní Ọ̀rúnmilà ń fẹ̀ yìí, tùmọ̀ sí èni tí kò lè sá lọ sí ibòmíràn. Yorùbá gbà pé orúkọ ń roní, bí a bá ti sọ obìnrin ní Kòníbíirè, tàbí tí a gbé àyànmópìn-in kòníbíirè wọ ọ̀ nínú èmí, ó pọ̀n dandan kó hùwà tó jọ̀ tí èni tí kò gbòdò lọ ibòmíràn. Ohun tí yòò ṣelẹ̀ gan-an niyí sí obìnrin tí à ń fi àyájọ̀ yìí perí. Iyẹn ni pé obìnrin náà kò ní í le kúrò ní ilẹ̀ Ọ̀rúnmilà, àyáfi àlobò.

4.3.3 Ibásepò asòtàn àti olùgbótàn

Nínú "àyájó àwúre àwíṣe 1" (ojú-ìwé 177-180) tí à fi ṣe àpẹẹrẹ kíńí, asòtàn ni a lè pe apàyájó ní ògangan ipò ipàyájó yíí. Sùgbón olùgbótàn pín sí méjì - àwọn èdà-èniyàn tí a lè fojú rí tó n pe àyájó náà àti àwọn èmí-àírí (Èlà, Òrúnmìlà, Àrò, Olúsolè) tí Yorùbá gbà pé èmí wọn n wá sítòsì lákòókò tí àyájó yíí bá n lọ lówó. Ìgbàgbò ni pé agbára àwọn èmí-àírí ju ti èdà èniyàn lọ. Gégé bí Powell (2001:5) ti sọ

The supernatural beings who appear as principal characters in divine myths are depicted as superior to humans in power and splendor. They control awesome forces of nature - thunder, storm, rain, fire, earthquake or fecundity.

(àwọn èmí-àírí tó n jẹ yọ bí olú-èdà-itàn nínú itàn-ìwásẹ ajemórò-òrun ni à n fòrò yàwòrán wọn gégé bí alágbára tó ju ti èdà-èniyàn lọ. Àwọn ló n sàkóso ààrà, ijì, òjò, iná, ilè-rírí àti isèsò).

Nígbà mìíràn, bí ó bá jẹ pé à n ṣe àkòṣe àyájó fún eni kan ni, irú eni bée, ipò olùgbótàn ni ó n wà, tí eni tó n pé é fún un yòò jẹ asòtàn.

Wàyí o, gbólòhùn tó parí àyájó yíí, "Àrò ó rò mó on dandan ni" jẹ atọka àkíyèsì òkan lára olùgbótàn tí à n ṣàlàyé nípa rẹ. Ní ògangan-ipò àyájó yíí, "Àrò" jẹ bí irúfẹ agbára àírí kan tó jẹ èmí tí yòò jẹ kí àyájó náà rí bí wọn ti fé. Ibásepò láàrin apàyájó àti olùgbáyàájó náà hàn nínú ipèdè "dandan ni" tí ó kásẹ afọ yíí. "Dandan" n fi yéni pé òrò bí imùlẹ kan wà láàrin apàyájó àti olùgbó-àyájó tó jẹ idí rẹ tí "Àrò" fi gbòdò rò mó àṣé inú ewi yíí.

Nínú "àyájọ atúbì (ejọ) 36" (ojú-iwé 226-228) àkiyèsí nípa àjọse asòtàn àti olùgbótàn nìyí. Asòtàn tó wà ní ipò apàyájọ yí jẹ kí ìṣẹ̀lẹ̀ àtijọ kan di mímọ̀ fún olùgbótàn tó wà ní ipò olùgbéjọ nínú àyájọ yí. Asòtàn tàbí apàyájọ yí jẹ kí ejọ tó kan Ọ̀rúnmilà gbòngbòn láyẹ ojoun yé olùgbótàn àyájọ yí. Gégé bó ti jẹ pé àwọn olùgbótàn àkókó (orógbó, obì, ataare) ti sùn igbéjọ náà síwájú, tí Àparò sì tú ejọ náà ká, bẹẹ gégé ni olùgbótàn ọ̀tẹ̀ yí (yálà nílẹ̀ ejọ ni tàbí ibòmíràn) yòò tu ejọ náà ká nígbèyìn. Ìdí ni pé, gbogbo ènìyàn ló gbà lówùjọ Yorùbá pé "mo múra" (mo ẹ́ ẹ́ gbé) ni àparò ń kẹ. Àbùdá àti ìṣesí àparò tó já sí fifò, sísalọ̀ mọ̀ olóko lówọ̀ náà tún jẹ bí àfiwé èlẹ̀lọ̀ fún títú ejọ ká.

Èwẹ̀, bí a bá wo "àyájọ atúbì (isàsí) 17" (ojú-iwé 201-203) àkiyèsí nípa ìbáṣepọ̀ apàyájọ àti olùgbótàn àyájọ náà kò farasin. Èni yòówù tó bá ń lo àyájọ yí ni asòtàn ní ọ̀gangan-ipò tí ó bá ti ń wáyé. Lára àwọn olùgbótàn ni à lè ka "Èlà" tó hàn ní ilà méta àkókó kún. Ní oko iwádíí, Awo Ifáyemí Èlẹ̀bùibon gbà pé àdàpẹ̀ Ọ̀rúnmilà ni Èlà. Ó gbà pé ilànà ijúba aláṣekù ni pípẹ̀ tí à ń pè é nílẹ̀ babaláwo lákòókò tí àyájọ̀ síṣà bá ń lọ̀ lówọ̀ (àsomọ̀ II, 4a).

Ní ilú Ìbòkun, Awo Nílerè fi ère Èlà hàn wá nínú ọ̀pọ̀n ikin Ifáa rẹ̀. Ó fi yéni pé ọ̀òṣà èrò ni Èlà fún babaláwo. A ya fọtò Èlà yí (ẹ wo àsomọ̀ II, 6a). Ìdí ti babaláwo fi ń pè é ni pé bí ọ̀òṣà Ifá bá gun babaláwo, kí Èlà tó jẹ ọ̀òṣà èrò, sùúrú àti àlàáfíà lè pètù sí babaláwo náà lára. A ṣàkiyèsí pé èyí jọ ìṣẹ̀ Èmí Mímọ̀ nínú ẹ̀sìn Ọ̀moléyìn Jéésù.

Asèdá-Ifá ní Ilé-Ifè, Awo Adéyefá se isipayá bí Ọ̀rúnmilà àti Èlà ti jé ibo tó rọ̀. Bí Ọ̀rúnmilà ti se gba "Ọ̀ní" lówó Èlà, tí Èlà padà sọrun. Bí ó ti jé, pé eyi ló bí "odún Ipèlà" tí àwọn babaláwo n se lósù karùn-ún lódoodún. Ó tún so pé owó Èlà ni "Ire" tí à n dà pé ní "Ọ̀ní" wà, ló fà á tí àwọn babaláwo fi máa n pé Èlà kí ó lè mú "Ire Ọ̀ní" wá lákòókò tí àyájọ̀ bá n lo lówó. Lójú Baba Tẹ̀pọ̀n-Awo Ifá ilú Adó Èkítì, ọmọ Àgbọ̀nnirẹ̀gún ni Èlà. Èlà kò kú, ó padà sọrun láàyè ni. Isẹ̀ àwìşẹ̀ ni Olódùmarè fi rán an láti ọrun. Pípè tí a sì n pé é nínú àyájọ̀ jé ilànà ijúbà. Èlà ni a lè fi wé Jéésù tó padà lo sọrun láàyè. Gégé bí isipayá Awo Ifáyemí (Olóyè Olóta) ti Ilá Ọ̀ràngún, torí pé Èlà jé ọmọ àikú, tó jé pé ohun tó bá ti so bẹ̀è ló máa n rí, ni àwọn babaláwo se n pé é kí aşẹ̀ rẹ̀ lè gun ọ̀rọ̀ wọ̀n. Afáyọ̀ wá ni pé, Èlà jé irúfẹ̀ ibo tí a so mó ọ̀rọ̀ ire gbogbo tí à n fi àyájọ̀ wá. Ọ̀kàn yóò lè balẹ̀ pé a ti se é bó ti ye, yóò sì rí bí a ti fẹ̀, bí a bá ti pé é bí ijúbà şaájú àyájọ̀.

Bẹ̀è gégé ni a lè so pé Èjio gbè tí a tẹ̀ safá yíí jé olùgbótàn àyájọ̀ náà. Lẹ̀yìn tí a bá ti pe àyájọ̀ yíí tán, tí a lo díẹ̀ nínú ebu rẹ̀, a níláti fẹ̀ iyókù síta ní irẹ̀tí pé àwọn Ègbà-ọ̀run tó wá nínú afẹ̀fẹ̀ tí àwọn náà jé olùgbótàn yíí yóò rí àròko àyájọ̀ náà.

Wàyí o, bí a bá wo "àyájọ̀ atúbi (eleye) 42" (ojú-ìwé 234-237), àkiyèsí wọ̀nyí fara hàn. Asòtàn yíí ni eni tó n pe àyájọ̀. Àwọn olùgbótàn ni "ayé" (ilá kẹ̀rin), ilẹ̀ (ilá karùn-ún) àwọn àjẹ̀ (ilá 66) àti Ọ̀sá méjì (ilá 87). A tilẹ̀ rí ọ̀rọ̀² isẹ̀ tó jé bí atòka iképè sí Ọ̀sá-méjì ní ilá tó kẹ̀yìn náà. Ọ̀rọ̀-ise náà ni "wá", kí a tó rán an níşẹ̀ tó hàn ní ilá náà àti èyí tó tẹ̀ lé e. Ibáşẹ̀pọ̀ tó sì wá láàrin

asòtàn àti olùgbótàn náà sì ni ẹ̀rí tí a fẹ́ kí olùgbótàn jẹ́ sí ọ̀rọ̀ asòtàn àti iṣẹ́ tí asòtàn rán olùgbótàn.

Ní parí, bí a bá wo inú "àyájọ̀ àbílù (apẹ) 55" (ojú-iwé 252-253), ó hàn pé apàyájọ̀ ni ẹ̀ni tó ń ṣe àmúlò àyájọ̀ yíí. Àwọn olùgbọ̀-àyájọ̀ náà ni Ọ̀rúnmilà (ilà 10) Àh̄jò̀nù Apàyájọ̀ (ilà 24) ẹ̀mí ewé-iná, èèsin àti àáràgbà (ilà 9, 11 àti 15), Ọ̀wónrin ẹ̀lẹ̀sẹ̀ kan (ilà 27) pẹ̀lú etí inú obinrin tí à ń sa àyájọ̀ náà sí. Ibáṣepọ̀ tó sì wà láarin Apàyájọ̀ àti olùgbótàn àyájọ̀ náà ni ipàkíyèsí sí àwọn idí pàtàkì tí ẹ̀ni tí a safá àyájọ̀ náà sì fi gbọ̀dọ̀ jẹ́ hòò. Idí tí ẹ̀yí fi ṣe pàtàkì ni ẹ̀mí-àirójú àti àisun tó le ṣe àkóbá fún ilera rẹ̀, bí kò bá jẹ́ ipè.

4.3.4 Àhunpọ̀ itàn

Nínú "àyájọ̀ àwúre (àwíṣe) 1" (ojú-iwé 177-180) tí à ń lò ṣe àpẹẹrẹ̀ tí àwúre, ó hàn pé a hun àwọn kókó-ọ̀rọ̀ wònyí pọ̀ ní ẹ̀sẹ̀-n-tẹ̀-lé: iképe Ẹ̀là, kí ó lè mí agbára àwíṣe sí àyájọ̀ yíí, itọ̀ka iṣẹ̀lẹ̀ iṣaájú nípa ikú baba ọ̀ká àti ọ̀bàkan rẹ̀, ipíngun olúsolẹ̀ làifún Ekò níbè; iwo àṣe baba tí Ekò gbé, àtubótàn láabi tí iṣẹ̀lẹ̀ yíí fà, kíkẹ̀ gbàjarẹ̀ tọ̀ Ọ̀rúnmilà àti wíwá tí Ọ̀rúnmilà wá Ekò rí, gbígba tí Ọ̀rúnmilà gba iwo-àṣe lówó Ekò, iṣẹ̀ "ibùkún" àti ijeníyà tí Ọ̀rúnmilà fi àṣe náà ṣe àti oríṣun àṣe ojó kíńí.

Bí a bá wo "àyájọ̀ atúbì (ejọ̀) 36" (ojú-iwé 226-228) tí à ń tú palẹ̀ yíí, bátàni tí àhunpọ̀-itàn rẹ̀ tẹ̀ lé niyí: iképe Ẹ̀là àti àkíyèsí iwà ikojá àyè, itọ̀ka sí olú-ẹ̀dà-itàn, ekú-ẹ̀dà inú itàn àti ohun tó dá náà, àròkiri tí ẹ̀sẹ̀ Ọ̀rúnmilà fà àti ojú rere tí Ọ̀rúnmilà rí lódò àwọn tí ayé fi ejọ̀ rẹ̀ sùn (- iyeṅ "ogún

orógbó", "ogbòn obi" àti "irinwó ataare"), títúkà tí àparò tú ejò Ọ̀rúnmilà ká, àti síṣe àmúlò ejò yìí tí apàyájò fi orin tó kádíi àyájò náà ṣe.

Kókó-òrò mèsàn-án ni a hunpò nínú "àyájò atúbi (isàsí) 17" (ojú-iwé 201-203): ìjúbà Èlà àti àkíyèsí nípa ìṣèlẹ̀ tí à n retí, orúkọ àṣírí èdà-itàn tí à pè ní Iwo, Àbilù, Àásán, Ọ̀gèdè àti Ìsàsí, àkíyèsí nípa agbára tàbí èèwò tó rò mọ̀ mímọ̀ orúkọ àṣírí; àtubòtán mímọ̀ orúkọ àṣírí; dídárúkọ èdà-itàn méjì mífirán; àjọṣe láàrin èdà-itàn méjèèjì nílẹ̀ ayé; àkíyèsí tí èdà-itàn kan ṣe nípa ohun tí ayé le fi èdà-itàn keji ṣe, itọka sí òtítọ̀ tí kò lẹ̀ jẹ́ kí èròngbà ọ̀tá ṣe lórí èdà-itàn tàbí apàyájò àti iképè èmí-àìrì tí a rán níṣe nínú àyájò yìí àti itọka sí odù tó jẹ́ orisun àyájò náà.

Ọ̀nà mọ̀kànlá tí ihun "àyájò atúbi (ẹ̀leyẹ) 42" (ojú-iwé 234-237) pín sí nìwònyí: iképè Èlà nípa bí àdà òlá tí ayé n fi pani kò fi ní í ṣenì lóṣe bí èpè ṣe é mú ara ọ̀gún le, àtubòtán kan (títẹ̀ ilẹ̀ ayé pé) tí à n fi àyájò yìí wá; síṣe èpè fún gbogbo ọ̀tá apàyájò; ipèdè atọka ìdigun ijà ẹ̀leyẹ; irú ijà tí àwọn ẹ̀leyẹ bá lóba lóba jà; iyànjú ẹ̀leyẹ láti bá Ọ̀rúnmilà ja irú ijà ránni-sòrun bẹ̀; èsì tí Ọ̀rúnmilà fún àwọn ẹ̀leyẹ nípa ọ̀nà tí Ọ̀rúnmilà yòò gbà ṣe àṣeyọ́rì; orúkọ àṣírí àtirandíran ẹ̀leyẹ tí Ọ̀rúnmilà sọ fún àwọn ẹ̀leyẹ tó fé gba àṣeyọ́rì lówò rẹ̀, ìmùlẹ̀ láàrin àwọn ẹ̀leyẹ àti Ọ̀rúnmilà, isàmúlò àyájò yìí fún ẹ̀ni tó n lò

ó tàbí tí à n lò ó fún, àti itọka odù ió bí àyájò yìí.

Bí a bá wo àhunpò-itàn "àyájò àbilù (apè) 55" (ojú-iwé 252-253) tí à n tú palẹ̀ yìí, kókó ọ̀rò méje wònyí ló hàn láti ìbèrẹ̀; wọ ààrin, dé ìparí rẹ̀:

íkèpè Èlà láti ṣe imísí irú agbára tí àáké àti Ọsanyin ní sí àyájọ tí a fẹ́ pè, dídárúko èdá-Itàn tó kò láti fẹ Ọrúnmilà, bí Ọrúnmilà ti ṣe wo mó obìnrin náà; èdè tí Ọrúnmilà pè láti fi dandan lé fifé tó fẹ i fẹ obìnrin náà; fifi ọ̀rọ̀ tó já sí ọ̀fọ̀ ifá fẹ obìnrin náà tipátipá; rírán èmí àìsùn sí obìnrin náà àti fifi iṣẹ́ fifa obìnrin náà wálé lé Ọwónrín-elésè-kan lówó.

4.3.4.1 Ibojúwèyìn

A rí àpẹ̀rẹ̀ gbólóhùn ibojúwèyìn nínú "àyájọ awúre (àwíṣe) 1" (ojú-iwé 177-180) láti ilà 8 "Baba ọ̀ká ló kú", dé ilà 35, "Ayé wáá dí olódikondì". Abala ibojúwèyìn jẹ ilànà mímú àwọn iṣẹ̀lẹ̀ iṣáájú wá sí Irántí, tó n sṣẹ́ títan imọ̀lẹ̀ sí iṣẹ̀lẹ̀ tó n lọ lówó, kí iṣẹ̀lẹ̀ tó n lọ lówó náà lè yèni délẹ̀. A rí itọ̀ka ibojúwèyìn náà nínú "àyájọ atúbi (ejọ) 36" láti ilà kẹ̀sàn-án - "Àwọn ló dífá fún Ọrúnmilà" (tó bá Ọ̀mìmi láṣepọ̀, tó fa ibínú ayé), tó fi dé ilà 39 - "Ó tí mú un jẹ".

Nínú "àyájọ atúbi (ìsàsí) 17" (ojú-iwé 201-203) àkíyèsì nípa ètẹ̀ ibojúwèyìn hàn ní ilà 23 sí 44 tó mú itàn nípa "Ọ̀fòòò" (ilà 23) tí í ṣe ìnagijẹ̀ Ọ̀gúndàrikú (ilà 26, 36 àti 38) àti Ọ̀fàáà (ilà 34) tó jẹ̀ orúko àṣírí odù Ọ̀bàrà Méjì tí á dàpè ní ilà kẹ̀rìnlélógbòn.

Nínú "àyájọ atúbi (ẹ̀lẹ̀yẹ̀) 42" (ojú-iwé 234-237) tí a yàn fún itúpalè yíí, ibojúwèyìn bèrẹ̀ níbi gbólóhùn "Eyẹ wólé Alára" (ilà 33) dé "Àwọn yóò sì máa bọ̀wọ̀ rẹ̀" (ilà 79) tití dé ibi tó sọ̀rọ̀ nípa itàn-iwásẹ̀ tí a mú wá sí Irántí. Iṣẹ̀lẹ̀ tí Apàyájọ̀ yíí mú wá sí Irántí ni ti Kòníbífrè tí Ọrúnmilà gbà lówó Àgbònìrègún, bó ti hàn ní ilà 4 sí 15 "àyájọ̀ àbílù (apè) 55".

4.3.4.2 Ifidí-òdodo-múlẹ̀

Kókó-òrò ifidí-òdodo-múlẹ̀ ẹ̀ se pàtàkì fún itúpalẹ̀ nínú itàn-iwáṣẹ̀ nítorí pé itàn-iwáṣẹ̀ ajẹmọrun tí à ń pè ní àyájọ̀ yàtò sí àlọ. Pettazzoni (1984:103) sọ pé

Myths are true stories... The efficacy of the myth... lies in the magic of the word, in its evocative power, the power of mythos in its oldest sense... as a secret and potent force; the power to make real which the spoken word possesses.

(Itàn-iwáṣẹ̀ jẹ̀ òtító. Ipa láti rí àtubòtán inú itàn náà... ń bẹ̀ nínú àbámọ̀dá ọ̀rọ̀, nínú agbára ipè, agbára itàn-iwáṣẹ̀ tó ti pẹ̀; gégé bí àṣírí àti agbára ńlá; agbára láti ẹ̀ imúwáyẹ̀ tí ọ̀rọ̀ tí a sọ jáde ni).

A rí í pé ọ̀rọ̀ tí a sọ jáde, tó jẹ̀ itàn-iwáṣẹ̀ yíi ni a le tan agbára rẹ̀ dénú ohun tí wón pè ní "mythos" nínú àyọ̀lò òkè yíi. "Mythos" yíi ni agbára tó wà nínú itàn tó ti pẹ̀ nítorí àṣírí tó rọ̀ mó àwọn isẹ̀lẹ̀ inú itàn náà.

Nínú "àyájọ̀ àwúre (àwíṣẹ̀)1" (ojú-iwé 177-180) tí à ń yẹ̀wò, àwọn gbólóhùn bí mélòò kan hàn bí atọ̀ka fún àkíyèsí ifidí-òdodo-múlẹ̀. Bí àpẹ̀rẹ̀, ilà 15 sí 21 - "Wón pín ogún baba tán... layé ò bá rọ̀jú mó", ń fi yéni isẹ̀lẹ̀ ojú ayé nípa ipíngún. Bẹ̀ẹ̀ gégé ni ilà 36 dé 64 - "Wón wá bẹ̀ Ọ̀rúnmilà... Ó báá gbàwo àṣẹ̀ lówọ̀ rẹ̀", - tó sọ onírúurú igbésẹ̀ àti akitiyan tí ó le ẹ̀lẹ̀ lójú ayé. Lọ̀rọ̀ kan, kókó-òrò ifidí-òdodo-múlẹ̀ ni a lè sọ pé ó sọtumò ọ̀we Yorùbá tó sọ pé "ẹ̀rí jẹ̀mi nìsọ" fún wa nípa itàn inú àyájọ̀ yíi.

Ète ifidí-òdodo-múlẹ̀ hàn nínú "àyájọ̀ atúbi (ejọ̀) 36" (ojú-iwé 226-228) nípa pé Ọ̀rúnmilà láṣepọ̀ pẹ̀lú obínrin tí ayé ń lò láti kó bá ọ̀kúnrin.

"Ayé" tí wọn lò gégé bí èyán fún irú obìnrin yíí jé kí a gbà pé lóòótó Òrúnmilá kojá àyè rẹ̀, nítorí pé àránsí ni irú obìnrin bẹ̀ẹ̀ gbòdò jẹ̀. Ídì ni pé nínú igbàgbọ̀ Yorùbá, bí a bá sọ pé "ayé" ni èniyàn, ewu rọ̀ mọ̀ irú ẹnì tó bá a láṣepọ̀. Láfikún, bí a bá fetí-balẹ̀ gbọ̀ igbe àparò, ó máa ń jọ "mo múra" nítòòótó. Àwọn àkíyèsí wònyí ló dúró bí ilàná ifidí-òdodo-múlẹ̀.

Ìlàná tí a lò fidí òdodo "à'yájọ atúbì (isàsí)17" (ojú-ìwé 201-203) múlẹ̀ ni síṣòrò nípa àwọn ẹ̀dá inú ìtàn náà bí ẹnì pé bàbá sí ọmọ̀ ni wọn: "Ògúndárikú ló *bí* Òbàrànlá". Èwẹ̀, a tún rí àpẹẹrẹ̀ isòrò-nìgbèsì tàbí idáhùnsí-ìbèèrè láàrin àwọn ẹ̀dá ìtàn méjèjèì tí a sèsè mẹnuba yíí ní ilà 38 sí 44. Láfikún, nítorí òtítọ̀ tó wà nínú àkíyèsì "ara finní ni tí réfe", "àwòkòròò ni tìgbín" àti pé àwọ̀ tòtò kí í yí padà tún jẹ̀ ẹ̀rí ilàná ifidí òdodo ìtàn yíí múlẹ̀.

Àkíyèsí yíí hàn nípasẹ̀ àpólà gbólóhùn bí "Èyẹ̀ wọ̀lé", (ilà 37) "wọn lọ sílé..." (ilà 40) àti àwọn itàkuròsọ̀, isòrò-nìgbèsì tí a fi gbólóhùn ìbèèrè oun idáhùn dúró fún ní ilà 50 -" wọn ní kẹ́ẹ̀ gbó, kẹ́ẹ̀ tọ̀, àbọ̀rú-àbọ̀yẹ̀ o"; "Báwo ni oó tí ẹ̀ ẹ̀ ṣe àṣeyọ̀rí? (ilà 59) àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Àwọn àkíyèsí wònyẹn ń fi ilàná ìdojúkojú fikùnlukùn hàn.

Ọ̀gbọ̀n ifidí-ododo-múlẹ̀ yíí ni a rí níbi tí wọn tí sọ̀rọ̀ nípa iwà "ewé iná" (ilà 12); "èèsìn" (ilà 14), "ààràgbá" (ilà 34), "ọ̀lọ̀yìn-ín" (ilà 23), "ẹ̀ja" (ilà 33), "akàn" (ilà 34). Bẹ̀ẹ̀ náà ni iwà "pẹ̀pẹ̀ye" (ilà 35) àti tí "àìdan" (ilà 41).

4.3.4.3 Ìmúradè

Àpẹ̀rẹ̀ kókó-òrò ìmúradè ni gbólóhùn tó parí "àyájọ̀ àwùre (àwíṣẹ̀)1" (ojú-ìwé 177-180) pé, - "Èyí tí mo wí lóníí // Arò ó rọ̀ mọ̀ ọ̀n dandan ni" (ilà 87 àti 88); tí ó jẹ̀ àwítúnwí àníyàn Ịṣáájú pé, "Ó ní èyí tí mó bá wí kó mọ̀ ọ̀n ṣẹ̀", (ilà 6 àti 7).

Ilà 40 (mo múráá) àti 41 (mo mú jẹẹ) ni ó dúró gégé bí gbólóhùn ìmúradè nínú "àyájọ̀ atúbi (ejọ̀) 36". Àníyàn náà sì ni pé apàyájọ̀ yòò jẹ́rì ọ̀rò tó torí rẹ̀ pé àyájọ̀ yíí.

Àníyàn tí a dá nínú "àyájọ̀ atúbi (isàsi) 17" (ojú-ìwé 201-203) hàn ní ilà 46 (Ọ̀nà-ikú ni kí o dí) àti 55 (Àwọn ọ̀táà mí kò ní í rọ́jú). Bẹ̀ẹ̀ sì ni ilà 21 sí 55 (Èmi Lágbaájá ti morúkọ̀ èyin mètèèta wònyí/ E kò tún gbọ̀dọ̀ mú mi mọ̀) náà jẹ̀ àníyàn ìpilẹ̀ tí a gbé ti ilà 46 àti 55 lé.

Ìmúradè gégé bí ilà ná fífi àtubòtán lélé àti gígarùn wo ọ̀jọ̀ iwájú lógangan "àyájọ̀ atúbi (eleye) 42" (ojú-ìwé 234-237) tí à ò túbale, hàn ní ilà 15 dé 32 tí apàyájọ̀ ti gbe àwọn ẹ̀dá tó bá gbèrò pé kó má tẹ̀lẹ̀ yíí pé ṣẹ̀pẹ̀. Ó sì hàn ní àwọn ilà tó ti rán Ọ̀sá Méjì níṣẹ̀.

Àníyàn tí Apàyájọ̀ "àyájọ̀ àbílù (apẹ̀) 55" (ojú-ìwé 252-253) dá hàn ní ilà 16 àti 17 tó sọ̀ pé kí obínrin náà má le fọ̀kàn balẹ̀ níbikíbi tó bá wà. Bẹ̀ẹ̀ gégé ni àníyàn náà tún sù yọ̀ ní ilà 36 àti 37 tí apàyájọ̀ ti pe Ọ̀wónrín rán níṣẹ̀. Àkíyèsí pàtàkì kan tó ní í ṣe pẹ̀lú jìjẹ̀ tàbí àìjẹ̀ àyájọ̀ yíí ni irúfẹ̀ Ọ̀wónrín tí a rán níṣẹ̀ náà, ẹ̀lẹ̀sẹ̀ kan ni. Èyí ni pé ẹ̀sẹ̀ kan odù Ọ̀wónrín ni a ó tẹ̀ ẹ̀bu ifá yíí. Ó yẹ̀ kí á mọ̀ pé ẹ̀dá tó bá fi ẹ̀sẹ̀ kan dúró, ara rẹ̀ kò lè

balè kó má baà ṣubú. Nínú àyájó yìí, a ti gbé ìrísí idúró Òwónrín-elésè-kan wo obìnrin tí à ñ perí nínú èmí. Ohun tó sì máa jẹ àtubòtán ni pé, kò ní í le dúró fókàn balè níbi tó bá wà.

4.3.5 Apè

Apè jẹ ilànà pìpe àwọn èmí-àìrì tó jẹ mó ohun tí à ñ fi àyájó lépa láti wá sí itòsì lákòókò tí pìpe àyájó bá ñ lọ lówó. À ñ pè wón gégé bí elèrìí, olùrànlówó àti èdá tí a gbòdò júbà fún nìtorí pé "a kì í farí léyìn olórí". A rí àpèrè ipè yìí ní ilà 1 dé 4 - "Èlà rò wááá... Ifá ló dìre" nínú èyí tí a ti rí "Èlà" àti "Òrúnmilà" tó jẹ àwọn èdá tí a pè nínú "àyájó àwùre (àwìṣe)¹" (ojú-iwé 177-180) tí a yàn ṣe àpèrè àyájó kìní.

Apè ni "Èlà rò wáá" tó jẹ gbólòhùn méta àkókò nínú "àyájó atúbì (ejó) 36" (ojú-iwé 226-228). Yàtò fún èyí, títa tí à ñ ta ogún orógbó, ogbòn obi àti irínwó ataare tí a ti jòpò fún isafá yìí jì jẹ irúfè ipè kan sí àwọn èròjà náà.

Nínú "àyájó atúbì(isàbí) 17" (ojú-iwé 201-203) ti à ñ yèwò, àpèrè apè hàn ní ilà márùn-ún àkókò nínú èyí tí a ti képe "Èlà", "Olóhùnrégémèjiewón" àti "Òkàsàmòbò". Ọwó èda kejì tí a tún képe hàn ní ilà kẹfà sí èkejò nínú èyí tí ilà kòòkan jẹ orúkọ ìnagijẹ irúfè àwọn "èdá" tí à ñ pè bí a bá ñ fi àyájó bání jà.

Nínú "àyájó atúbì eleye 42" (ojú-iwé 234-237), a képe "Èlà" kí ó le lànà apàyájó, dé idí ire gbogbo tó ñ fi àyájó yìí lépa àti ìṣégún tó ñ fé lórí àwọn àjẹ. A ti tóka sí àwọn èdá miiran tí a ké pè nínú àlàyé wa ní abala (ii) tó ṣaájú. A kì í pe "Èlà" níbèrè àyájó àbilù nípa dídárúko rẹ lèmèta. Bí a

bá sí wo iró "o" tó parí ilà 36, ó là wá lóyè pé ipè sí Ọwónrín ẹlèsè kan ni gbólóhùn tó wà ní ilà náà. Idí ni pé nínú ịsowọ kọ ewi àyájọ sílẹ̀, bí a bá ti fi kún wóróhùn ọ̀rọ̀ níparí ilà, irú àfàgùn bèè jẹ atọka apè. Ịsẹ̀ "Ọwónrín-ẹlèsè-kan" náà ni láti sịsẹ̀ àlákáláá fún obinrin tí à n pé. Ịsẹ̀ àlákáláá yíí tí ó yàtọ̀ fún àlàáfíà àti ẹ̀rọ̀ tí òòsà Ẹ̀là dúró fún ni kí í jẹ kí a pé é sí àyájọ̀ àbilú.

4.3.6 Àditú-èdè

Àditú-èdè tùmọ̀ sí èdè tí a "dì" sùgbọ̀n tí ó ẹ̀sẹ̀ tú nípa síṣàlàyẹ̀ ìtumọ̀ ọ̀rọ̀, àpólà gbólóhùn tàbí gbólóhùn tí a "dì" náà. Nínú "àyájọ̀ àwúre (àwíṣẹ̀) 1" (ojú-ìwé 177-180) tí à n tú palẹ̀, bí àpẹ̀rẹ̀, "gùn-ùntere" jẹ irúfẹ̀ ejò kan. Ọ̀pọ̀ ènìyàn ló lè má mọ̀ ìtumọ̀ yíí nítorí ilò ọ̀rọ̀ yíí fún ejò náà kò wọ̀pọ̀ mọ̀. Gbólóhùn "akérémodò wẹ̀wù iràwé" náà jẹ ilànà ịsòhùndèyàn nínú èyí tí "akérémodò" tùmọ̀ sí "òdò kékeré", "ẹ̀wu iràwé" sì tùmọ̀ sí pé àwọn ewé tó bọ̀ láti orí àwọn igi àdúgbò ibi tí odò náà wà ti bo odò náà lójú. Sùgbọ̀n gégé bí ilànà àfiwé-ẹ̀lẹ̀lọ̀ kan, ó tùmọ̀ sí pé 'ọ̀pọ̀ ịṣẹ̀lẹ̀ àkókò yẹn ló rú àwọn ènìyàn lójú gégé bí ewé tó bo ojú akérémodò. Ịsẹ̀ tí àditú-èdè báwọ̀nyí n' ẹ̀sẹ̀ ni pé ó fi ewi àyájọ̀ hàn gégé bí afọ̀ ịṣẹ̀sẹ̀.

Ìpèdè kan tó jẹ àditú-èdè nínú "àyájọ̀ atúbì (ejó) 36" (ojú-ìwé 226-228) ni "Ayé faragbágoka", nínú èyí tí "fara-gbá-goka" tùmọ̀ sí 'faraya púpọ̀' tàbí 'bínú gidigidi'. Ọ̀rọ̀ yíí fi hàn pé ohun tó le ịa fẹ̀ gbọ̀ nípa rẹ̀. Pàápàá jùlọ̀, ó so mọ̀ ọ̀rọ̀ nípa abala odù tó hu àyájọ̀ yíí. Àmúlù odù náà ni "iká" tó bá

"òtúrá" kòwòpò rìn dí "ìkátùúrá". Ìyẹn ní ohun tó lè kaka níbèrè sùgbòn tó tókà, tó rá-bí isó. Nígbà tí a gbọ pé "ìkátúráá" ní odù tó bí àyájó yíí, a fura pé sílèbù "ka" ní nínú "faraḡbagoka" (ilà kẹrinlá) tó ẹ pàtàkì jù ní nínú ọrọ orúkọ odù "ìká", àti sílèbù "rá" lára ọrọ-ìṣe "múra" jẹ íbátan "rá" tó hàn lára odù Òtúrá. Àkànpò odù méjèèjì wá dí Ìkátùúrá; - ẹṣe kan "Ìká" ló tùn-ún àti ẹṣe kan "Òtúrá" ló sí. A ẹ àkíyèsí pé àdìítú-èdè ní ọpómúléró fún ewi-àwíṣe tí à n ṣiṣe lámèétó lè lórí yíí. Ọrọ nípa "àdìítú èdè" yíí so mó ọrọ Ìsọlórúkọ tó yẹ ká tí pàkíyèsí sí lókè yíí sùgbòn tí a fi sílè dí àkókò yíí.

Wàyí o, ní nínú "àyájó atúbì (ìsàsì) 17" (ojú-iwé 201-203) tí à n tú-palẹ, bí àpẹẹrẹ, àdìítú ọrọ ní orúkọ tó hàn ní ilà kẹrin (Olóhùnrégemejiewón) àti ẹkarùn-ún (Ọkàsàmòbò) nítorí ìtumò eréfèé wón gan-an forí mù. Sùgbòn bí a bá fẹ tú wón gégé bí àyè tí a bá wón ní nínú àyájó yíí, èdè tí a dì náà ní pé ọrọ tó lè, tó díjù, tó ta kókó ní àyájó yíí dá lè lórí. Èyí ní ìtumò tí Alàgbà Àgbéléyẹ tó bènà ìmò àyájó náà fún wa fún ọrọ méjèèjì. Iṣe ibi tí àwón èdá abàmi bí Iwo, Àbílù, Àásán, Ọgèdè àti Ìsàsì lè ẹ, tó búrú, náà ní ẹrì tí a ní láti gba ìtumò ọrọ inú ilà kẹrin àti ẹkarùn-ún bẹẹ.

Nípa Ìsọlórúkọ, oríkì tí a fún àwón tó lè ṣiṣe adásínìlọrùn ní nínú àyájó yíí:

- (a) A-ṣímọ-níràpa-èsí
- (b) Eji-wúru-wúru-tí-í-jálé-agbón
- (d) Esinsin-wuru-wuru-tí-í-pọḡ-sóko (ilà 6-8)

jẹ èyí tó fiṣe ibi hàn. Bí àpẹẹrẹ, ẹnì tí a bá fún ní "iwo" tí à n dà pé ní

májèlé jẹ, májèlé náà yòò ẹ ljànbá fún ọ̀nà ọ̀fun rẹ. Àwọn ẹ̀da méjì tí a kì ní "Eji-wúrú-wúrú-tí-í-jálé-agbón" jẹ ẹ̀dá tó léwu. Nínú ìṣòdorúko náà, "wúrú-wúrú" tọka sí ohun tí a kò kà sí, sùgbón tó ní agbára láti jalé agbón. Bèè gégé ni irúfẹ "Esinsin" tí ọ̀ ẹ ẹ̀ dimú (wuru-wuru) sùgbón tó lágbára láti pa ọ̀dẹ tó jẹ ọ̀lòògùn sí oko. Síwájú sí í, àdàpẹ "Ògúndàrikú" gégé bí "Òfòòò" àti "Òbàrànlá" gégé bí "Òfààà" jẹ ilàna ìṣolórúko tí dídùn rẹ bani lẹ̀rù ní gbígbọ̀ létí. Àwítúnwí "Òfòòò" àti "Òfààà" nígbà mètá-mètá jẹ ẹ̀tẹ̀ láti kan ọ̀rọ̀ nípa fún àwọn ẹ̀da tí a kẹ̀pẹ̀ náà, fún idáhùn, dandan.

Ìpèdè kan tó pẹ̀dí jù lọ nínú "àyájọ̀ atúbi (ẹ̀lẹ̀yẹ) 42" (ojú-ìwé 234-237) ni ẹ̀yí tó sọ pé - "Eyẹ ẹ̀yẹ... ọ̀ di wò ọ̀". Àkíyèsí kan pàtàkì nípa ọ̀gangan-ipò ipèdè náà ni pé, ọ̀ wáyé ní àláfó tí a le pé ní ààlà láàrin àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ kan tó síwájú àti àwọn tó tẹ̀ lé ipèdè náà. Ìyẹn ni pé, ọ̀ so àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ ìṣàájú pọ̀ mọ̀ àwọn tó parí àyájọ̀ náà. Ọ̀wúsùwusù tó sì bo ìtumò ipèdè náà jẹ ilàna ìlanilọ̀yẹ̀ nípa irú ẹ̀dá tí ẹ̀lẹ̀yẹ̀ tí ọ̀ hàn nínú ipèdè náà jẹ.

Ẹ̀dá tí "Òsànrinmirin", "Àáràgbá", "Ọ̀lọ̀yìn-ín ayé" àti "Ọ̀lọ̀yìn-ín ọ̀run" tó jẹyọ̀ nínú "àyájọ̀ àbilú (apẹ) 55" (ojú-ìwé 252-253), jẹ kí í ẹ ẹ̀ gbogbo ẹ̀niyàn ló lè dáhùn. Ẹ̀yí ló sọ ìtumò àwọn ọ̀rọ̀ náà di àditú. Èkíní, ọ̀òṣa, àwọn adáhunṣe kan tí à ń pé ní Ọ̀sanyìn láàrin àwọn Yorùbá tó ń sọ ẹ̀ka-èdè Ọ̀yọ̀ àti lẹ̀ṣà ni àwọn Èkítì ń pé ní "Ọ̀sanrinmirin". "Àáràgbá" jẹ irúfẹ̀ ewé tó ń tara igi kan (tí a lè fi hannì lóko) wá. "Ọ̀lọ̀yìn-ín" náà jẹ orúko igi kan tí jìjá rẹ̀ fún ọ̀modé yòò jẹ kí ọ̀ ní àṣìṣe lójó tí ọ̀ bá já a. Àwọn ajáwé-sòlórúko ní orúko miiran tí wón ń pe igi àti ewé ọ̀lọ̀yìn-ín náà kí wón tó já a.

Àkókò tí wọn bá fẹ̀ lò ó nikan ni wọn ń pé é ní "ewé ọ̀lọ̀yìn-ín" tàbí "ewée dọ̀yìn-rín".

4.3.7 Ìyántàn-fééré

Ìyántàn-fééré jẹ ọ̀nà láti ké àlàyé àti gbólóhùn ìtàn tàbí ìṣẹ̀lẹ̀ mìíràn kúrú. Èyí saábà máa ń wáyé nínú ìṣẹ̀dá ewi. Ó ń jẹ́ kí a sọ ọ̀rọ̀ púpọ̀ láìrójọ̀ púpọ̀. Ó sí ń fún àwọn olùgbọ̀ ní ìṣẹ̀ àròjinlẹ̀ kí itumọ̀ àwọn ọ̀pọ̀ gbólóhùn tàbí ìtàn tó wà lábẹ̀ ìyántàn-fééré tó yé wọn délẹ̀. Àpẹẹrẹ̀ ìyántàn-fééré náà tó hàn nínú "àyájọ̀ àwúre (àwíṣẹ̀) 1" (ojú-iwé 177) ni:

Ifá ló dìre.

Èmí náà ló dìre.

Ó ní èyí tí mo bá wí,

Kó mó ọ̀n ṣẹ. (Ìlẹ̀ 4 sí 7)

Ìtàn ikú "Olúṣọ̀lẹ̀" àti ìjà ààrin àwọn ọ̀mọ̀ rẹ̀ tí Ọ̀rúnmilà bá wọn pari náà sì ni ìyántàn-fééré yìí dá lẹ̀. Ọ̀un ni ìdí tí èyí tó bá ti wí fi gbọ̀dọ̀ máa ṣẹ.

Àwọn àkíyèsí tó fi hàn pé ìyántàn-fééré ní àyọ̀lò ọ̀kẹ̀ yìí ńiwọ̀nyí. Èkíní, bí Ifá bá ló dìre, ìgbà wo ló sọ̀ bẹ̀ẹ̀? Bí "Èmí" náà bá sọ̀ pé "ó dìre", kí ni ìdí tí "Èmí" fi dá Ifá lóhùn bẹ̀ẹ̀. Bí Ifá bá sọ̀ pé "èyí tí mo bá wí kó mó ọ̀n ṣẹ", kí ni ìdí tó fi wí bẹ̀ẹ̀? Kí sì ni ìdí tó fi gbọ̀dọ̀ máa ṣẹ? Àwọn ibèèrè tí idáhùn wọn forí mú nínú àyọ̀lò yìí ló fi hàn pé fééré ni a sọ̀ ọ̀rọ̀ tó ní ìtàn yìí. Ìtàn tó sì jẹ̀ idáhùn sí àwọn ibèèrè tí idáhùn wọn forí mú náà jẹ̀ méjì. Èkínní ló bẹ̀rẹ̀ láti ilẹ̀ kejọ̀ àyájọ̀ yìí dé iparí. Èkejì ni àyájọ̀ Ifá kan tó wà nínú odù Ọ̀yẹ̀kúlogbè tó sọ̀ apàyájọ̀ di "èwí-ayé", tó sì sọ̀ àwọn olùgbọ̀ àyájọ̀ di "ègbà-ọ̀run". È jẹ́ kí a kà nípa rẹ̀ bá yìí pé:

Túmísí ní ọmọ Èwí.

Sèèrè ní ọmọ Ọ̀sù.

Ọ̀sọ̀ọ̀rọ̀wò ní ọmọ Ọ̀yàmi-òsòròhà.

Lọrun ní wọn tí ń pín ọpón.

5 Ọ̀gbà tí wọn pé lẹyin,

La fi ń dẹbọ nídeyin wọn.

Nígbà tí wọn dé.

Wọn ní àwa wo.

La ń dẹbọ nídeyin wọn?

10 A ní àwa Túmísí ọmọ Èwí.

Sèèrè ọmọ Ọ̀sù.

Àti Ọ̀sọ̀ọ̀rọ̀wò ọmọ Ọ̀yàmi-òsòròhà ní.

Wọn ní báwo la se ń dá a?

A ní bó bá hu ọkan,

15 A ó tẹ méjì.

Bó bá hu méjì,

A ó tẹ ọkan.

Wọn ní kí là ń pè é?

A ní Ọ̀yẹ̀kúlogbè.

20 Wọn ní kí àwa máa jé,

Èwí awo òde Ọ̀sálayé.

Wọn ní àwọn yòò máa jé Ọ̀gbà awo òde ọrun.

Èyí "èwí-ayé" bá wí,

Òun ni "ègbà-òrun" n gbà.

(Eṣẹgbá Ilẹ̀ṣà: àbò oko iwádíí kííní)

Àyájọ̀ òkè yíí ló sọ̀rò tó já sí ẹ̀rì nípa ìdí tí àyájọ̀ fi máa n ẹ̀. Ó tún sọ̀ orúko tí a mọ̀ àwọn apàyájọ̀ (Èwí-ayé) àti olùgbọ̀ àyájọ̀ (Ègbà ọ̀run) mọ̀ nínú àyájọ̀ tó sọ̀ ìdì-abájọ̀ yíí. Lílò irú àyájọ̀ láti tú àyájọ̀ mífirán palẹ̀ ni àwọn onímọ̀ làmèétọ̀ Gẹ̀ẹ̀sì n pè ní "*meta-narration*".

Èwẹ̀, ìgbà tí Olúsolẹ̀ kú tí àwọn ọ̀bàkan rẹ̀ pín ogún rẹ̀ láifun Ekò ní ogún tirẹ̀ ni Ifá sọ̀ pé "ó dìre". Láfikún, "Èmí" náà dá Ifá lóhùn pé "ó dìre" nítorí pé mo fẹ̀ yá àyájọ̀ ojú kííní ló fún ara mi bá yíí. Mo ní ànfààní yíí nítorí ìgbàgbọ̀ mi nínú Ọ̀rúnmilà tó ti sọ̀ èmí náà dì ọ̀mọ̀ Ifá. Ifá ni "Èyí tí mo bá tí wí, Kó mọ̀ ọ̀n ẹ̀" nítorí pé ó ti fún mi láṣe láti lo àfọ̀ àṣe náà fún ànfààní àwíṣe. Lákòótán, babaláwo tó bá mọ̀ nípa àyájọ̀ àti ilò rẹ̀, bó bá ti gbọ̀ gbólóhùn méjì tí a dàko ní ilà mērin (ilà ẹ̀kẹrin sí ẹ̀keje) nínú àyájọ̀ tí à n tú palẹ̀ yíí, yòò ti mọ̀ itàn tí a ṣàlàyé rẹ̀ náà. Irú àwọn gbólóhùn méjì tí a fi yán àwọn itàn fẹ̀ẹ̀rẹ̀ yíí ni Scheub (2002:63) pè ní "*the statement of the problem*" (àfihàn ìṣòro). Ó sì pé àwọn itàn tí a fi wọ̀n yan ní "*repetitions one and two and three... restate the problem*" (àwọn àwítúnwí kííní, kejì àti ẹ̀kẹta... si jẹ̀ àtúngbékàlẹ̀ ìṣòro náà).

Àkíyèsí iyántàn-fẹ̀ẹ̀rẹ̀ hàn ní ilà 15 nínú "àyájọ̀ atúbì (ejọ̀) 36" (ojú-iwé 226-228). Ilò ọ̀rò-arọ̀pò-orúko "Wọ̀n" ló tọ̀ka sí i. Ìbèèrè ni pé "àwọn wò"? Ọ̀rì tí ìbèèrè yíí fi ẹ̀ pàtàkì ni pé bí a bá bá iyàwó Ayé lò pò, tí Ayé gbọ̀ tó bínú,

irètí ni pé òun ló yẹ kí ó máa rojò kiri. Iyántàn-fééré yíi ẹ pàtàkì láti rán wa létí pé bí ọ̀ràn kan bá ẹ̀lẹ̀, ohun tí yóò rọ̀ mọ̀ ọ̀n tí ó lè má yé èniyàn lè pò jojo.

Orúko ẹ̀dá tó hàn ní ilà kẹ̀rin àti èyí tó hàn ní ilà karùn-ún "à̀yájó atúbì (isàsí) 17" (ojú-ìwé 201-203) jẹ̀ ilò ọ̀rò tó jẹ̀ orúko à̀sírí à̀wọ̀n èmí-à̀írí kan tó ẹ̀ pàtàkì fún iṣẹ̀ à̀yájó yíi. Ilàna iyántàn-fééré ni kí a dédédé dá irú orúko abàmi tí itumọ̀ wọ̀n fara sin báyií pè láìsì à̀kídélẹ̀. Irúfẹ̀ à̀kíyèsí yíi jẹ̀ ara à̀bùdá à̀yájó tàbí ọ̀fò tí wọ̀n jẹ̀ ewi-à̀wíṣe. À̀wọ̀n ibèèrè bii "taa ni ẹ̀dá kòòkan? Báwo ni tiwọ̀n ti jẹ̀? Kí ló dé tó jẹ̀ pé à̀wọ̀n la fi júwe irúfẹ̀ iṣẹ̀lẹ̀ tí à̀ n retí nínú à̀yájó yíi? Ẹ̀ se à̀wọ̀n ló n farú iṣẹ̀lẹ̀ bẹ̀ẹ̀ ni, à̀bí ó ti ẹ̀ wọ̀n rí? À̀wọ̀n à̀kíyèsí wọ̀nyí ni a yán fééré nínú à̀yájó yíi. Irú à̀kíyèsí báyií ni à̀wọ̀n onímọ̀ pè ní ìmọ̀ à̀sírí gégé bí a ti sọ̀ ẹ̀ saájú.

Nínú "à̀yájó atúbì (ẹ̀lẹ̀yẹ̀) 42" (ojú-ìwé 234-237) tí à̀ n túpalẹ̀, à̀kíyèsí pé Ògún tí jẹ̀ "omọ̀ wọ̀n nílẹ̀ Ifẹ̀" (ilá 11) jẹ̀ à̀pẹ̀rẹ̀ iyántàn-fééré. À̀wọ̀n ibèèrè tó forí mù niwọ̀nyí: ta ló bí Ògún nílẹ̀ Ifẹ̀? Ta la bí Ògún fún níbẹ̀? A gbọ̀ pé À̀gbọ̀nirẹ̀gún ló bí Ògún ní Ifẹ̀. Ìdí niyí tí ojúbọ̀ Ògún à̀kókó tí wọ̀n n pè ní Láàdìn fi wà láàfin Ilé-Ifẹ̀ di òní. Bí ó bá ẹ̀ se pé Ògún ni baba À̀tẹ̀pẹ̀, kí ni ẹ̀rí? Ẹ̀rí ni pé à̀wọ̀n èrọ̀jà Ògún (bí irin) kí i dibájẹ̀ bọ̀rọ̀. Sùgbọ̀n ní pàtàkì sí à̀yájó yíi, à̀kíyèsí ni pé Ògún jẹ̀ à̀rà̀mọ̀dà ẹ̀dá tí n fi ẹ̀pẹ̀ ẹ̀ se ayọ̀ yọ̀. À̀bùdá yíi ni apà̀yájó fẹ̀ gbé wọ̀ ara rẹ̀ nípa lílo agbára à̀yájó yíi láti sọ̀ gbogbo ọ̀fà tí à̀wọ̀n à̀jẹ̀ bá n ta á di òtúbántẹ̀.

Èwẹ̀, nínú "à̀yájó abílù (apẹ̀) 55" (ojú-ìwé 252-253), bí a bá wo

gbólóhùn "Ááké tí n kẹgi.. Ní í sawo wọn lóde Ègbà", ibèèrè ni wí pé èwo ni taáké tó kegi nínú àyájó yíi. Iyántàn-fééré ni gbólóhùn yíi, itàn tí a sì yán fééré náà ni pé bí igi bá ní òun le, kó rántí Ááké (orúkọ babalàwo tó kọ sawo lóde Ègbà) tó lágbara láti ké e. Bí "Kòníbíirè" bá mọgbọ́n sísá kúrò nílẹ̀ Ọ̀rúnmilà, kí ó má gbàgbé pé agbára ipohùn àyájó wà láti pé é padà. Nípa "Ọ̀wónrín elésè kan o, Ó dọwọ̀ rẹ̀ lónií", ibèèrè tí a yán fééré kù léyìn ni pé, kí ni àwọn ohun tó rọ̀ mọ̀ Ọ̀wónrín-elésè-kan tó fi di pé ọwọ̀ rẹ̀ ni àwíṣe àyájó yíi wà? Ìdí ní pé Ọ̀wónrín jẹ̀ odù Ifá kan tí à n ló gégé bí ibáwí. Bí àpẹẹrẹ̀, a rí i nínú àyájó kan pé:

Ọ̀wónrín oníwèrèèè (ìgbà mèta).

Ó dífá fún wọn nílú Ọ̀wónrín.

Níbi tí wọn ti n gbó bí ajá.

Ajá kí í tíjú gbígbo.

5 Ọjọ̀ tí ajá bá gba idu,

Ọjọ̀ náà ni wònràn-wònràn n gbojúu rẹ̀.

Kí wònràn-wònràn gbojú àwọn tó gbé mọtò mi lọ lónií!..

(Jímọ̀ Yésúfù: àbọ̀ oko iwádíí kíni)

nínú èyí tí ó hàn pé odù Ọ̀wónrín jẹ̀ èyí tí à n ló bá èniyàn jà. A fi n rán èmí aibalẹ̀-ara (wònràn-wònràn: ilà keje) sí ni. Bí a bá sì wo "wònrín" láti inú odù "Ọ̀wónrín" àti "wònràn" láti inú ọ̀rọ̀-orúkọ "wònràn-wònràn", a ó ṣàkíyèsí pé, wọn fi isé aibalẹ̀-ara jọ ara wọn.

4.3.8 Ifohunpèèyàn

Baldick (2004:190) ṣàpèjúwe "Ifohunpèèyàn" gégé bí - (figure of speech by which animals, abstract ideas, or inanimate things are referred to as if they were humans) "onà-èdè nínú èyí tí à n tóka sí eranko, èrò ifòyemò, tàbí ohun aláílémíí, bí eni pé èniyàn ni wòn". Ó hàn gbangba pé onà-èdè ifohunpèèyàn ló jé òkan lára òpómúléró "àyájó àwúre (àwíṣe) 1" (ojú-iwé 177-180), tí a fi ṣe àpèere yíí. Àkiyèsí ni pé gbogbo èdá itàn tó jé èdá abẹmí afàyàfà inú àyájó náà ni a sòrò wòn bí eni pé èdá èniyàn ni wòn. Irú àwọn èdá bẹẹ ni "oká", "erè", "gùn-ùn-tere" àti "ekò". Ọwó èdá kejì tí a sòrò wòn bí èdá èniyàn ní àwọn ewébẹ bí "ilá" àti "igbá" tí à n dà pè ní "ikàn". Bí àpèere, a rí í gbọ pé "Baba Oká/Eré/Gùn-ùn-tere ló kú" bí eni pé èdá èniyàn ni wòn. A' s'ì mò pé ejò afàyàfà ni wòn. Bẹẹ gégé ni a gbọ pé,

"Ó pàdè ilá lówó ọtún;

Ó ní, níbo ló pàde Ekò foun;

"Ilá ni kó mó ọn lo lówó ọsì",

nínú èyí tí a rí itàkuròsọ láàrin "ilá" tó jé ewébẹ àti Ọrúnmílà.

Nípa irú isẹ tí onà-èdè yíí n ṣe nínú ewi, Preminger (1933: 902) ní ó jé: "a means of taking hold of things which appear startlingly uncontrollable" (ilànà tí a lè gbà ṣe àdimú ohun tó dàbí pé ó nira láti tẹ síbi tó wuni). Àti pé, ìdí tí àwọn akéwí fi kúndùn ilò rẹ nínú ewi wòn ni Preminger (1993:902) wòye tó fi sọ pé, abstractions when personified communicate demonic power - (àwọn ohun afòyemò tí a bá fi pé èniyàn máa n sòrò nípa agbára èlémí-àìrì).

Àkíyèsí yíí jẹ mọ́ lẹyọ́ Ifohunpèèyàn nínú àyájọ́ tó jẹ pé púpọ́ nínú àwọn èdà-itàn inú rẹ́ ló ti dí èmí-àírí lóde òní. A sì tún gbódò rántí pé agbára àṣẹ́ tí àyájọ́ yíí n lèpa, kì í ṣe tí àfojúrí bí kò ṣe tí àfòyemò. Àkíyèsí yíí sù yò nínú gbólóhùn wònyí.

Ó ní èyí tí mo bá ti wí,

Kó mọ́ ọ́n ṣe.

[ilá "6" àti "7"]

Èyí tí mo wí tóńń,

Ilá n sogún.

[ilá "74" àti "75"]

Èyí tí mo wí lóníí,

Arò ó rọ́ mọ́ ọ́n dandan ni.

[ilá "87" àti "88"]

A rí i dájú pé láti ìbèrè dé òpin àyájọ́ àwíṣe yíí ni a tí ṣe alábaápàdè ọ́nà-èdè ifohunpèèyàn. Ohun tó dájú ni pé nínú àyájọ́, ifohunpèèyàn n jẹ kí itàn inú rẹ́ jọ́ ti ayé igbà tiwa yíí, bí ó tilẹ́ jẹ pé àwọn iṣẹ̀lẹ́ ibè jẹ́ tí ayé àtíjọ́. Ó tún n jẹ́ kí á lè fi ojú-inú rí àwọn iṣẹ̀lẹ́ naá kedere nípa pé a n rí iwà èniyàn nínú àwọn ohun tí kò lémíí. Iyẹn ni pe à n rán ojú-inú wa níṣe àrà-òtò tó yàtò sí bí ojú náà ti n ṣiṣé bí a bá ṣalábaápàdè ọ́nà-èdè míràn tí kì í ṣe tí ifohunpèèyàn nínú afò ewí, pàápàá ti alohùn. Bí àpẹẹrẹ́, nílẹ́ ayé tí a wà yíí, baba èniyàn n kú, à n pín ogún-un rẹ́, "ilá" n so, tí a n rí gbogbo èso rẹ́ ká, "igbá" n so tí à n ka àwọn èso rẹ́ jẹ́. Bèè sì ni "ekòlò" kò lówò tó fi n gbé ilẹ́, síbẹ́, bó bá ti ẹnu bọ́ ilẹ́, yòò wọ́ inú ilẹ́ lọ́ ni. Nítorí náà, bí apàyájọ́ yíí bá ti fi gbogbo àkíyèsí tó jẹ mọ́ ọ́rò àṣẹ́ wònyí jéríí sí ọ́rò rẹ́, igbàgbọ́ Yorùbá rọ́ mọ́ ọ́n pé àṣẹ́ yòò gun àtubòtán tó n fi itàn náà rọ́ ni.

Ó dájú pé ọ̀nà-èdè tí a lè pé ní òpómúléro "àyájọ́ atúbí (ejọ́) 36" (ojú-iwé 226-228) ní ifohunpèèyàn. Nínú rẹ̀ "Erin", "Eḡfòn" àti "Ògbólògbòò ìmòdò" "lọ́ dífá fún Ọ̀rúnmilà" (ilà kẹ̀sàn-án) bí ẹ̀ni pé ẹ̀dá ẹ̀niyàn ni wọ̀n. Ó fi hàn pé ẹ̀rankọ́ tó tóbi ni àwọn mètẹ̀tẹ̀ta tí a dárúko wọ̀nyí. Ó sì jẹ́ kí a fura pé ọ̀ràn tó tóbi ni Ọ̀rúnmilà dá. Ìpele ifohunpèèyàn keji nínú àyájọ́ yíí ni ilò ọ̀rọ̀ "Òmimí" tó túmọ̀ sí àìbàlẹ̀-ọkàn, wàhálà tàbí fitínà, gégé bí orúko obinrin "Ayé". "Ayé" tó jẹ́ orúko "ọko" gan-an kì í sẹ̀dá ẹ̀niyàn kan tí a lè rí gbámú. Irúfẹ́ ifohunpèèyàn kan loun náà. Láfíkún, "ilẹ́ orógbó, obì, ataare" tí wọ̀n kẹ́jọ́ lọ kì í sẹ̀lé ẹ̀niyàn. Ọ̀nà-èdè ifohunpèèyàn náà ló fa ilò ẹ̀dè yíí. Abala tíọ̀rì àmúlò wa kan fààyè silẹ́ láti lo irírí wa nínú isẹ́ lámèètò yíí. Àkíyèsí ni pé ọ̀rọ̀ nípa "iye" (ogún, ogbòn àti irínwó) tí orógbó, obì àti ataare jẹ́ nínú àyájọ́ yíí ni à ní pé ní ọ̀nà-èdè ifààbò-ropò-odidi. Ìdí ni pé, ẹ̀yọ́ orógbó kan soṣo ni à ó gé sí ogún, a ó sọ obì kan di ogbòn ẹ̀sẹ̀bì, a ó sì ka irínwó láti inú ataare àjà kẹ̀n tó bá tóbi.

Nípa tí "Àparò" tí ilò ọ̀un náà jẹ́ ifohunpèèyàn, ipa tírẹ̀ gbé pẹ̀lẹ́ ju tí àwọn orógbó, obì àti ataare lọ. Lónà kííní, lóòótọ́ Àparò kì í sẹ́ ẹ̀yàn sùgbòn ẹ̀dá abẹ̀mí ni, ọ̀un ní ẹ̀jẹ́ lára, ó sì fi agbára ifò ju ẹ̀niyàn lọ. Èyí ló ràn án lówọ́ láti sísẹ́ isẹgun tí àwọn ẹ̀dá miiran tí a fọ̀rọ̀ Ọ̀rúnmilà lò kò leè sẹ́.

Àpẹ̀ẹ̀rẹ́ ọ̀nà-èdè ifohunpèèyàn sẹ́ pàtàkì púpọ̀ nínú "àyájọ́ atúbí (isàsí)17" (ojú-iwé 201-203). Bí àpẹ̀ẹ̀rẹ́, Ọ̀gúndàríkú tí a mọ́ bí odù ifá kan ló bí Ọ̀bàrà-ńlá tí a mọ́ bí odù ifá miiran. Bẹ̀ẹ́ gégé ni Iwo, Àbílù, Àásàn, Ọ̀gèdè àti Isàsí tó jẹ́ ohun afọ̀yemọ́ tí a kò lè gbámú náà ni orúko tí à ní "pè" wọ̀n bíi

ti èniyàn. Wọn ní oríkì bíí tí èdà-èniyàn. Ọ̀nà-èdè yíí fúnni lánfààní láti fojú inú rí àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ inú àyájọ̀ yíí bí igbà tí à ń wo àwọn èdà èniyàn lẹnu ìṣẹ̀ wọn lóko, lójà tàbí ní ilé.

Ó dájú pé nínú "àyájọ̀ atúbí (eleye) 42" (ojú-iwé 234-237) ọ̀kan tó ẹ̀ pàtàkì lára èdà-inú itàn àyájọ̀ yíí, (tí a rí bí èdà èniyàn, nítorí ilànà ifohunpèèyàn tí a lò) ni "Ayé" (ilá 6). Èniyàn ní a lè fi "ẹfun" lé lówọ̀ kó sì gbà á bó tí hàn ní ilá keje. "Àtèpé" tó jẹ̀ ilànà gbígbé ọ̀dún gboṣoṣo nílé ayé náà di "eni" tí a sọ pé eni kan ni ó *bí* i (ilá kejilá). Ọ̀sá méjì tí a ní kí a pè lówọ̀ ní ilá 93 náà jẹ̀ ilànà ifohunpèèyàn. Ǫdí ni pé, ọ̀kan lára àwọn ojú-odù tí àwọn babaláwo ń kí ẹ̀ṣe-ifá láti inú rẹ̀ ni a mọ̀ Ọ̀sá Méjì sí.

Nínú "àyájọ̀ àbilù (apè) 55" (ojú-iwé 252-253) iló "Àáké" tí a fi ń kẹ́gi gégé bí awo "wọn lóde Ẹgbá" (ilá karùn-ún) jẹ̀ ilànà ifohunpèèyàn. A lò ó bẹ̀é kí a lè fojú inú rí "Àáké" gégé bí èniyàn tó jẹ̀ awo tàbí alágbára (ilá kẹfà). "Kòníbifirè" gan-an kí í ẹ̀ èdà èniyàn. Àkíyèsí ìṣòro tó rọ̀ mọ̀ ohun tó dúró lójú kan ni a pa lérò láti fi àjọṣe iyawó àti tí Ọ̀rúnmilà hàn. A ń ẹ̀dà ìpohùn nítorí ìṣẹ̀ tí a ń fi wọn ẹ̀. Ìṣẹ̀ yíí náà ló sì ń bomi rin wọn tí wọn ò fi tètè kú níwọn igbà tí wọn bá sì ń jẹ̀ ìṣẹ̀ náà. Ní pàtàkì, àyájọ̀ jẹ̀ ọ̀nà tí à ń gbà wá ìrànlowó láti ọ̀dọ̀ àwọn tó mọ̀ ọ̀n, tí ó jẹ̀ ilànà ìṣuwá mọ̀ àwọn kan, láti rí àtámú lórí ìṣòro tàbí ilépa eni lówùjọ̀. Nítorí náà abala àyájọ̀ bí ọ̀rọ̀ alágbára ló so mọ̀ ìpohùn náà gégé bí ewi-àwíṣe.

4.3.9 Ìpàrokò

Àrokò ní ipilẹ̀ ipàrokò. Cuddon (1998:885) ṣàlàyé pé, "words themselves are a kind of symbol" (àwọn ọ̀rọ̀ gan-an jẹ̀ àrokò láàyè ara wọn). Àkíyèsí yíí ló sún wa dé abala keji àlàyé yíí. Nínú ìtàn-iwáṣẹ̀, irú ipàrokò tó n wáyé nibẹ̀ ni Cuddon (1998:887) pè ní "transcendental symbolism" (ìpàrokò sí àjùlé ọ̀run). Ó ṣàlàyé ilànà tí eléyíí n gbà wáyé àti ipa tí akéwì n kó, gégé bí alásotélè. Ó ní,

the poet as a kind of seer, who could see through and beyond the real world to the world of ideal forms and essences... was to create this 'other world' by suggestion and symbolism, by transforming reality into a greater and more permanent reality.

Cuddon (1998:887)

(akéwì gégé bí alásotélè le rójò iwájú ilé ayé wa yíí lọ sínú ayé mīràn tó lẹwà jù èyí lọ... ó le ṣedá 'ayé mīràn' náà nípaṣẹ̀ àbá dídá àti ipàrokò, nípa yíyí ibáyemu táye wa yíí sí tí èyí to ga tó sí lálòpé ju tayé lọ.)

Àkíyèsí kan pàtàkì tí a rí fà yọ̀ ni ọ̀rọ̀ nípa "àbá-dídá" tó sù yọ̀ lábẹ̀ kókó-ọ̀rọ̀ ipàrokò yíí. Yorúbá bọ̀ wọn ni, àbá tí alágẹmọ̀ bá dá lòoṣà òkè n gbà. Nítorí pé, àyájọ̀ maa n ní irúfẹ̀ ìtàn-iwáṣẹ̀ kan tí àwọn babaláwo tí n fòrọ̀ àti èròjà pàrokò sí àwọn ègbà-ọ̀run, igbàgbọ̀ wọn ni pé àbá alágẹmọ̀ ni ipàrokò wọn sí àwọn èmí-àírí, nítorí náà dandan ni yóò ṣẹ. Ìdí ni pé àbá náà yàtò sí 'àbá ikán', tí kò lè mu òkúta.

Àkíyèsí kan pàtàkì n bẹ̀ tí Olátúnjì (1971:155) ṣe pàápáá nípa ohun tí a pè ní ifèròjà-pàrokò nínú ewi-àwíṣẹ̀ àyájọ̀ tí à n tú palẹ̀ yíí. Ó ní

A n fún àwọn èdà inú ọfò (tó pè ní "agents") kòòkan ní orúkọ ní íbámu pèlú àtubòtán tí a ọfò n fẹ ní. Bí a bá sì ẹ àyẹwò àrokò tí à n fi èròjà kòòkan pa ní ti pé orúkọ àwọn èròjà náà fi ìrò jọ ti ọrò-ìse kan, èyí n fi yé wa pé kò sí èròjà kankan tó ní irúfẹ àrokò kan pátó tí kì í yè.

Òtító ni àkíyèsí yíi nítorí pé àpàyájọ lè fi èròjà kan pa àrokò ire nínú àyájọ àwúre kó sì fi èròjà kan náà pa àrokò ibi nínú àyájọ àbílù. Bí àpẹẹrẹ, wọn lè sọ pé

Àyọlò kííńí: Agbe tí n gbére fólókun,

Yòò gbére fun èyin náà.

Àlùkò tó n gbere fólòsà.

Yòò gbére féyin náà.

nínú àyájọ àwúre kan. Nínú àyájọ àbílù èwè, a lè gbọ pé:

Àyọlò keji: Ìgùnkígùn lagbé n gorí igi.

Ìgùnkígùn làlùkò n gorí igi.

Gbogbo igi gbogbo,

Ló n jó àlùkò lèsè.

nínú èyí tí agbe àti àlùkò tó jẹ èròjà ipàrokò nínú afọ àwíṣe méjèèjì òkè yíi pa àrokò ire lákòkò, ó sì fi èròjà méjèèjì pa àrokò ibi (àlbalẹ ara) nínú afọ keji.

Wàyí o, "àyájọ (àwíṣe) 1" (ojú-ìwé 177-180) tí à n yè wò yíi jẹ àrokò pé kí àwọn ègbà-òrun fàṣe sí iwúre tí a fẹ ẹ ní géré bí a bá ti parí pípe àyájọ náà. Sùgbón nígbà mìíràn, a ti lè wíre tán kí a tó lo àyájọ kan náà láti fi àṣe sí iwúre náà. Kó sí òfin kàn-án-nípa tó de ọnà ipohùn yíi. Nínú àyájọ aláwíṣe

from one state to another by means of various devices and techniques, tools and management of images" (ìṣípòpadà, irúfẹ́ ìrìn-àjò láti ipò kan sí òmíràn nípasẹ̀ ilò onírúurú ọ̀nà-èdè àti ọ̀gbọ̀n, irin-iṣẹ́ àti ìṣàmúlò àwòrán). Nínú àyọ̀lò yìí, èrò ìṣípòpadà túmọ̀ sí fífi ọ̀rọ̀ ránsẹ́ tàbí fífi ọ̀rọ̀ pa àrọ̀kò. À ní ẹ̀yí nípa lílò oríṣìíríṣìí ọ̀gbọ̀n ipohùn. Lára ọ̀nà-èdè tó ní ran ifòròpàrọ̀kò lówọ̀ ní ifohunpèèyàn tó ní jẹ́ kí àwọn èdá tí kì í ẹ̀ èyàn nínú ìtàn máa hùwà bí igbà tí a fiṣẹ́ ràn èdà-èniyàn jẹ́. Bí apáyájọ̀ tí ní sàmúlò irúfẹ́ àwọn irin-iṣẹ́ àfojúrí bí ọ̀pọ̀n-ifá àti iyèròsun náà jẹ́ ilànà ifèròjà tàbí ifàmi pàrọ̀kò, tó ní ran ifòròpàrọ̀kò lówọ̀, pàápàá nínú àkóṣe ifá síṣà tí à ní pè ní àyájọ̀. Cuddon (1998:888) gbà pé irúfẹ́ iṣẹ́ kan tó ní ilò ọ̀gbọ̀n-iṣẹ́ ní ipàrọ̀kò jẹ́, àti pé ó wà fún'iyànjú iṣoro kan ní pàtò. Ó ní "The work is a 'strategy' for controlling his own problem" (Iṣẹ́ yìí jẹ́ ọ̀gbọ̀n-ẹ̀rọ̀ fún tíṣẹ́rì iṣoro rẹ̀ ba). A kò lè fowọ̀ rọ̀ òtítọ̀ inú àyọ̀lò yìí sẹ̀yìn nítorí pé idógbọ̀n fún ọ̀rọ̀ ní agbára àwíṣe ní ifòrò-pàrọ̀kò àti ifèròjà-pàrọ̀kò (tó jẹ́ ilànà tí apáyájọ̀ ní gbà rí àtubòtán tí wọn ní fi àyájọ̀-àwíṣe yìí lépa).

Èdá kan pàtáki tí a fi orúkọ̀ rẹ̀ pàrọ̀kò nínú "àyájọ̀ atúbi (ejọ̀) 36" (ojú-ìwé 226-228) ní "Àparò" (ilà kẹ̀rindínlógójì). Àrọ̀kò tí a sì fi pa náà ní ifòpínsì ìṣẹ̀lẹ̀. Ọ̀ye kan tí ìtumọ̀ orúkọ̀ yìí ní léréfèé tún jẹ́ atọ̀ka ìdí tí wọn fi lò ó pa àrọ̀kò tí à ní wí yìí. Ní ọ̀gangan-ipò àlàyé ipàrọ̀kò yìí, "àparò" di àkíyèsì pé

a ti pa ọ̀rọ̀ tí a ní rọ̀ kiri rẹ̀.

Àrọ̀kò àjàbọ̀ lówọ̀ ohun tó tí ní ẹ̀ni tẹ̀lẹ̀ (ilà 22: "È kò tún gbọ̀dọ̀ múmí mọ̀") ní a fi "àyájọ̀ atúbi (isàsì) 17" pa sí àwọn Èlà, Ọ̀gún-dàrikú, Ọ̀bàrànlá àti

Nípa ibáṣepò apàyájó àti oìùgbótàn àyájó, abala yìí lóòrìn púpò nínú àyájó. Ìdí ni pé ibáṣepò yìí ló so mó àmúlò àyájó. Òun náà ló rò mó Ìgbàgbò nípa pé bí ènì kan bá ti ṣe àwọn ohun tó yẹ, Òrúnmìlà tó ni àyájó yóò lè gbèjà rẹ̀ jà. Ìyẹn ni pé, abala yìí ní í ṣe pẹ̀lú jìjẹ tàbí àìjẹ àyájó.

Wàyí o, abala (e) tí a pè ní àhunpòn-itan tí a tún pin sí Ìbojúwèyìn, Ifidí-òdodo-múlẹ̀ àti Ìmúradè jẹ́ mó bí Ìṣòro tí wáyé, àti àwọn Ìgbésè tí a gbé yanjú àwọn Ìṣòro inú àyájó. Àkíyèsí kan ni pé Ìbojúwèyìn ló so mó Ìtàn tí à n yán fẹ́éré nínú àyájó. Ìyẹn ni ohun tó ṣelẹ̀ sí èdá Ìtàn àkókó tí a fẹ́ yá ló lóde òní. Kòṣeé-máníí ni abala yìí máa n jẹ́ nínú àyájó. Ó sì tẹ̀wòn nítorí pé òun ní Ìpilẹ̀ Ìkẹ́jórò tàbí àwìjàre nínú àyájó. Ní ti ifidí-òdodo-múlẹ̀, ònà yìí ni à n gbà ló àwọn Ìpèdè tó jẹ́ mó Ìdí tí à fi nílati rí àtubótàn tí à n lépa nínú àyájó tí à n ló. Abala yìí ni Ìpèdè ofò tí n wáyé nínú àyájó. Ìmúradè ni tirẹ̀ jẹ́ ifojú-sòná fún àtubótàn tí a fidí rẹ̀ múlẹ̀ ɣáájú. Ó jẹ́ bí Ìgbàgbò pé sùúrú diẹ̀ ló kù kí ohun tí à n retí dé, nítorí pé a ti ṣe é bí wọn ti n ṣe é tán. Bí àpẹ̀rẹ̀, bí ó bá ti jẹ́ pé lóòótó "mò múra làpàrò n kẹ̀, "Ìmúradè" ni pé a ó ṣegun Ìṣòro ejó tí a ní.

Ní gàsíkíá, a nílati so pé Ìhun Ìtàn àyájó kò wónú férému gbogbo Ìtàn. Ìdí ni pé ètò àwọn Ìṣelẹ̀ inú Ìtàn kòòkàn yàtò síra wọn. Bí àpẹ̀rẹ̀, Abímbólá (1976) gbà pé ònà méjò ni a lè pín Ìtàn inú eṣe-ífa sí. Olátúnjí (1974; 1984) gbà pé ònà méjè ni. Nípa tí àyájó, Olábímtán (1980) rí Ìpín márùn-ún: Ṣùgbòn Ìpín méfà tí a ti fi hàn ɣáájú ni Ìṣe Ìwádíí òtẹ̀ yìí rí.

Afáyó ni pé kí í ṣe iye kan pátó tí Ìhun gbogbo àyájó n jẹ́ ló ṣe pàtàkì nínú àyájó bí kò ṣe abala Ìbojúwèyìn, ifidí-òdodo-múlẹ̀, Ìmúradè àti kíkẹ̀ pé

àwọn èmí-àìrí tó jẹ kí a máa pé ewi-onítàn náà ní àwíṣẹ. Ó yẹ kí a fi kún àfàyo yíí pé ibi ifidí-òdodo inú àyájó múlẹ̀ ló máa n jẹ ibi òténíté nínú àyájó. Ǫdí ni pé ibẹ̀ ni a ti n kó ejó inú àyájó rò tán. Lẹ̀yìn rẹ̀, à n fi igbàgbọ̀ gbé ìmúradè àtubòtan tí à n retí ni.

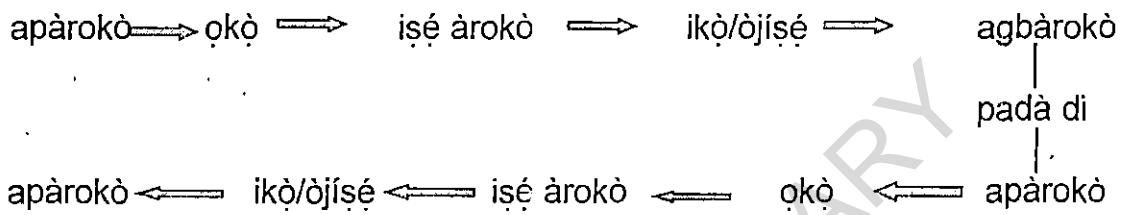
Wàyí o, ọ̀rọ̀ nípá (ẹ) - "àpẹ" àti (f) - àditú-èdè jẹ abala irin-iṣẹ̀ ìfiwádí-i-sòtumò tó gbà wí pé ilò-èdè ẹ̀ pàtàkì nínú Ìtírésò. Nínú itúpalẹ̀ wa, ọ̀rọ̀ nípá ilò-èdè tí a pè ní apẹ̀ yíí kò ká rí gbogbo àyájó. Ǫdí ni pé nínú àpíngbòòrò méta tí àyájó ní: àwúre, atúbi àti àbilù, inú méjì tàkókò ní a ti n pé "Èlà" gégé bí àpẹ̀rẹ̀. Iyẹn ní pé a kí í pẹ̀ "Èlà" sí àyájó àbilù. Síbẹ̀, à lè pé àwọn èdá mìíràn tó n' sísẹ̀ àbilù bí Ọ̀wónrín tó jẹ yọ̀ nínú àyájó àbilù tí a tú palẹ̀.

Kókó-ọ̀rọ̀ méta tó kù iyántàn-féèrẹ̀, ifohunpèèyàn àti ipàrokò jẹ àwọn ọ̀nà-èdè lábẹ̀ iṣowòlò-èdè nínú àyájó. Bí a bá wo ijeyọ̀ iyántàn-féèrẹ̀ nínú àyájó, ó jọ̀ tinú ẹ̀ṣẹ̀-ifá. Ǫdí ni pé ọ̀gangan tó ti n wáyé lè ní ipèdè "ọ̀jọ̀ tí" "nìgbà tí" "ní ọ̀jọ̀ kí ní" Orímóògùnjẹ̀ (2004:60). A níláti yán an nìhìn-ín pé, ijẹ́jádẹ̀ irú ipèdè bá yíí tó n' tọka sí iyántàn-féèrẹ̀ nínú àyájó kí í ẹ̀ ọ̀fin. Ǫdí ni pé ó le ma jẹ̀ ilàna yíí ni a ó gbà yán itàn inú àyájó mìíràn féèrẹ̀. Nítorí náà àkíyèsí kan tó le pa iyántàn-féèrẹ̀ inú àyájó àti ẹ̀ṣẹ̀ ifá pọ̀ niyí, kí í ẹ̀ àmi idámọ̀ fún ọ̀nà-èdè náà nínú àyájó.

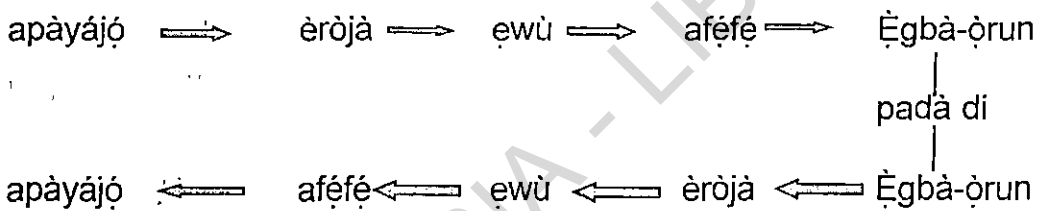
Ní ti ifohunpèèyàn àti ipàrokò, kò-ṣeé-má-ní ni àkíyèsí ọ̀nà-èdè méjèèjì nínú àyájó. Ǫdí ni pé kí a tó fi èròjà pàrokò bí àpẹ̀rẹ̀, ó wọ̀pọ̀ kí wọn gbé ihùwásí èniyàn fún èròjà kan bí ẹ̀bùn fún ohun náà, kí ó le jíṣẹ̀ tí a rán an gégé bí èdá èniyàn tí máa n jíṣẹ̀ lójú ayé. Àkíyèsí yíí náà so mó ilàna iyánjú

isòro tí à ní fí àyájó lépa. A sì tí sọ saájú pé àrokò ní àwọn "èwí-ayé" ní fí gbogbo òrò, gbólóhùn àti èròjà tí à fí ní ẹ̀ àkòṣe àyájó pa sí àwọn "ẹgbà-òrun".

Ògúndèjì (1997:147) tan imólè tó jẹ kí a rí ilànà àti ìrinajò ipàrokò ní ilẹ̀ Yorùbá kedere. Àwòrán tó fí júwe ilànà àti ìrinajò ipàrokò nínú isẹ̀ yìí wúlò fún àfàyò isẹ̀ iwádíí isinsinyí lórí àyájó. Bì àpeere, ó yàwòrán yìí

tí a le fí wé ipàrokò nínú àyájó bá yìí pé

Ìyẹn ní pe apàyájó máa ní fí "èròjà" bí iyèròsùn, tí a tí pohùn àyájó sí ránsẹ̀ ewù tàbí ilépa mìíràn ran aféfẹ (tí àwọn babaláwo ní pé ní ẹ̀fùfùlẹ̀lẹ̀) gégé bí ikò tàbí òjìsẹ̀ fún ẹgbà-òrun. Ẹgbà-òrun náà sì ní dáhùn nípa fííí èròjà tó já sí òkò tí àrokò àyájó gùn wá ran ewù tí a fí rán aféfẹ padà sí apàyájó.

ORÍ KARÚN-ÚN

ÀYÈWÒ ÀYÁJÓ LÁTI SÁÀ DÉ SÁÀ

5.1 Ifáára

Ó ẹ̀ se pàtàkì láti wo àtisáádésáà¹ àyájọ̀ nítorí pé ó jẹ̀ èyà lítírésò alohùn kan tó ní àbùdá itàn. Iyẹn ni pé ewi onitàn ni àyájọ̀. Nígbà ti O'keefe (1979:109-110) ti tóká sí láárijà ìrinàjò isẹ̀ onà tó jẹ̀ mọ̀ ọ̀rọ̀ àṣà àwùjọ̀, ó bèèrè àwọn ibèèrè méjì, ó sì fi àbá onímọ̀ kan dáhùn àwọn ibèèrè náà báyii

How does past culture live and function within the wholly changed conditions of the present? How is the living past and the life of the present connected? Trilling suggests that any aesthetic analysis of literature must account both for its formal and its historic components since in the pastness of these works lies the assurance of their validity and relevance.

(Báwo ni àṣà àtíjọ̀ ẹ̀ wà tó sì ní wúlò láàrin iyípadà tóde ọ̀nì? Báwo ni iwàláyé igbàni àti igbé ayé isinsinyí ẹ̀ so pọ̀? Trilling dábaá pé itúpalè ajeméwà fún lítírésò nílati ṣàlàyé nípa àbùdá ìrísí àti itàn àwọn èrọ̀ja rẹ̀, níwọn igbà tó jẹ̀ pé nínú ipilẹ̀ àwọn isẹ̀ onà wọ̀nyí ni a ti lè rí idánilójú, ifesemúlẹ̀ àti iwúlò won.

Ó han nínú àyọ̀lò yii pé ìrísí, itàn iwásáyé, idàgbàsókè nńkan isẹ̀nńbáyé àti iwúlò rẹ̀ ẹ̀ se pàtàkì fún àyèwò nítorí iyípadà tó ní dé bá àwùjọ̀ lóòrè-kóòrè. Bí irúfẹ̀ àwọn ohun ajemáṣà yii ti ní yí padà lójú ilàjú ló fi yẹ̀ kí á wo idàgbàsókè tàbí ifàsẹ̀yìn tó ní bá a lówùjọ̀. Idí niyí tó fi jẹ̀ pé àwọn àbùdá ajemọ̀ ihun àti

àkóónú kò tó fún àyèwò, bí kò ẹ̀ kí a fi àtisáàdésáà àwọn ị̀ẹ̀-ọ̀nà ajemáṣà náà kún àgbéyèwò wa.

5.2 Àyájó láyé àtijó

Bí a bá fẹ̀ wò àyájó tó jẹ̀ ipohùn àbáláyé kan, abala méta ni ó yẹ̀ kí a tọ̀ka sí dièdiè. Abala wònyí ni ị̀sẹ̀dá, Itànkálẹ̀, àti iwúlò. Ní ti ị̀sẹ̀dá àyájó, ị̀gbàgbọ̀ àwọn babaláwo ni pé Ọ̀rúnmilà ló ti ẹ̀dá wọn sínú àwọn ọ̀jílúgba-odù-ó-dín-mérin (256). Àyájó ifá ti wà láti ị̀gbà ayé àwọn baba nílá iran Yorúbá Iótùufẹ̀, níbi tí wón gbàgbọ̀ pé ó ti tàn káàkiri ilẹ̀ káàárò-oo-jíire. Ọ̀rúnmilà ló kọ̀ àwọn ọ̀mọ-ikọ̀sẹ̀ rẹ̀ tí à n pè ní babaláwo. Àwọn ló sì n tàn imọ̀ náà káàkiri. Gbogbo ẹ̀dá tó wà láyé lákòókò Ọ̀rúnmilà yí ló n jànfààní àyájó Ifá, fún iyanjú ị̀sorò, pàápàá kí ẹ̀sìn Mùsùlùmí àti ti "Igbàgbọ̀" tó dé ilẹ̀ Yorúbá.

Bí a bá ní kí á fẹ̀ àláyé wa lójú, a lè tún wo iwúlò àyájó Ifá. Ní ayé ị̀gbà tí kò í tí ì sí ẹ̀sìn Mùsùlùmí, ọ̀òsà ni gbogbo ọ̀mọ̀ káàárò-oo-jíire n bọ̀. Ìdí niyí tó fi jẹ̀ pé, bí olúkúlùkù bá ẹ̀wádíi ọ̀rúko ị̀pílẹ̀ iran rẹ̀ nílẹ̀ Yorúbá, irú ọ̀rúko bẹ̀ẹ̀ gbọ̀dọ̀ jẹ̀ mọ̀ ẹ̀sìn Ifá tàbí àwọn ọ̀òsà tó kù ni. Ifá tó jẹ̀ ẹ̀sìn Ọ̀rúnmilà ló n sịsẹ̀ àyèwò tí wón gbà pé ó péye jù lọ. Wón gbà pé Ifá ló máná, tó mọ̀nì, tó sì tún mọ̀lẹ̀. Nítorí náà, gbogbo ayé ló n lọ̀ sọ̀dọ̀ babaláwo fún Ifá dídá, ẹ̀bọ̀ rírú àti àyájó sísà láyé àtijó.

Àkíyèsí kan pàtàkì tí Awo Babalọ̀lá Fátòògùn² ẹ̀ ni pé, àwọn babaláwo náà máa n ní isò lójà, pàápàá ní ọ̀jọ̀ ọ̀jà ilú tí wón n gbé láyé àtijó. Èyí fi hàn pé kò sí ọ̀rọ̀ itijú nipa ẹ̀sìn Ifá àti Ifá dídá, kí ẹ̀sìn Mùsùlùmí tó dé. Àwọn èniyàn ị̀gbàani sì nígbàgbọ̀ nínú Ifá àti àwọn babaláwo. Ìdí ni pé, bí ayé ti rí lójú àwọn

èdá igbàáni ni babaláwo máa ní mú jáde láti inú odù Ifá, yálà nilàna ẹsẹ Ifá, iyèrè Ifá, àyájó Ifá, àrò tàbí àwon òwé tó tinú odù Ifá jáde.

5.3 Àyájó lóde òní.

Bí ohun èlémíí ní àwùjọ rí. Ó gbodò máa yí padà látigbàdégbà. Íyípadà àwùjọ sì niláti kan àwon ẹsò àwùjọ bíi lífírésò alohùn rẹ. Nítorí náà, láyè òde-òní, iyàtò díèdíè ti ní bá ihà tí púpọ nínú àwon tó gba àyájó gbọ tẹlẹ ní sí i, gégé bí ilàna iyanjú ìṣòro àti wíwá ọ̀nà láti rí ilépa won. Àwon ẹsin ilẹ̀ òkèèrè ló sì fa èyí.

Kí a tó tẹ síwájú, ẹ jẹ kí a pe àkiyèsí sí ọ̀rọ̀ nípa ipààlà sí ayé àtijọ̀ àti òde òní. Gégé bí Loptson (2001:153) ti sọ

There is much to commend the idea that only the present is real, though one confronts immediately the taxing question of the duration of the present, the extent of now, if one affirms that view.

(Emphasis, Ours)

(A lẹ kan sáára sí pé ọ̀rọ̀ ajemóde-òní ló dání lójú lóòótó, sibẹ̀ ìṣòro tó rọ̀ mọ̀ èyí ni ibèèrè nípa àkókò tí sáà ìsinsinyí gbà, bí ìsinsinyí ẹ̀ fẹ̀ tó, bí a bá gba èrò yíí gbọ̀.

(Tiwa làkíyèsí)

Àyọ̀lò yíí ní tọ̀ka sí ìṣòro tó dojú kọ̀ èdá èniyàn nípa ohun tó bójú ayé mu àti bí a ti lẹ̀ pààlà sí sáà òde òní.

A ti fí igbà tí iwà ẹ̀ títí di igbà tí ẹ̀sin Mùsùlùmí dé ilẹ̀ Yorùbá ẹ̀ òdiwòn ayé àtijọ̀ nínú ị̀sẹ̀ yíí. Ibèèrè ni pé, igbà wo layé òde-òní bèrẹ̀ tó sì parí sí?

Nínú iṣẹ̀ yíí, ohun tí a ó fi ṣe ipilẹ̀ ọ̀de ọ̀nì ní iḡbà tí ẹ̀sìn Ìḡbàḡbọ̀ wọ ilẹ̀ Yorùbá.

Yorùbá bọ̀, wọ̀n ní

Ayé la bá Ifá.

Ayé la bá Ìmọ̀le.

Ọ̀sán gangan ní Ìḡbàḡbọ̀ dé.

Ìdí tí a fi lo iḡbà tí ẹ̀sìn Ìḡbàḡbọ̀ wọ ilẹ̀ Yorùbá gégé bí gbèdèké iḡbà tí ọ̀de-ọ̀nì bẹ̀rẹ̀ ní pé, ẹ̀sìn Mùsùlùmí tí fẹ̀sẹ̀ múlẹ̀ kí àwọn Ọ̀yìnbó tó de ààrin àwọn Yorùbá. Ìdí mìíràn tí a fi lo ẹ̀sìn Ìḡbàḡbọ̀ pààlà ọ̀de-ọ̀nì nínú iṣẹ̀ yíí ní pé; àjọṣe ẹ̀sìn náà pèlú tí Ifá fi iwà orogún alájàkú-akáta hàn. Ẹ̀sìn Ìḡbàḡbọ̀ tún n dín ẹ̀sìn Ifá kù jojo.

Wàyí ọ̀, láti fi hàn pé ẹ̀sìn Ìmọ̀le àti tí Ifá rẹ̀ ju tí Ìḡbàḡbọ̀ lọ, àkíyèsí kan ní pé púpọ̀ nínú orúkọ tí àwọn ẹ̀lẹ̀sìn Ìmọ̀le máa n jẹ̀ ní Ifá jẹ̀ orísun fún. Àpẹ̀rẹ̀ ní Fátímò àti Làtífá. Làfikún, ẹ̀sẹ̀ ifá nílá kan tó bẹ̀rẹ̀ pèlú gbólóhùn "Wátùwátù yáákì" (Abimbólá 1976:96) tún fídí ìrẹ̀pọ̀ láàrin Ifá àti Ìmọ̀le múlẹ̀. Ní́sinsíníyí, nípa tí iṣẹ̀dá àyájọ̀ tí ó kan wá gbòngbòn nínú iṣẹ̀ iwádíí yíí, àwọn babaláwo kò gbà pé àwọn n ṣẹ̀dá àyájọ̀ kún èyí tó tí wà nílẹ̀ láyẹ̀ àtíjọ̀. Ìdí ní pé, wọ̀n gbà pé inú odù ní àwọn àyájọ̀ ifá wà. Bí a bá wo ìtánkálẹ̀ àyájọ̀ lóde ọ̀nì, àwọn babaláwo sì n fi kọ̀ ara wọ̀n àti ojúlùmọ̀ tó bá nífẹ̀ẹ̀ sí i. Wọ̀n sì n kọ̀ wọ̀n ní àkóṣè rẹ̀ pèlú. Nípa iwúlò àyájọ̀, diẹ̀ lára àwọn olùsìn Ifá àti ẹ̀lẹ̀sìn mìíràn bí Ìḡbàḡbọ̀ àti Mùsùlùmí sì n lọ sódò àwọn tí ó n safá àyájọ̀ fún wọ̀n. Bẹ̀e gégé ní àwọn oníṣẹ̀gùn tàbí

adáhunṣe náà n lo àyájó Ifá fún àwọn tó bá n lépa ire, tí wọn n fẹ̀ iṣẹgun lóri iṣòro tàbí tí wọn fẹ̀ bá ọ̀tá wọn já, bí wọn bá ti lè san ìdíyelé tó rò mò ọ̀n. Iwòn-iba ni ọ̀rò èsìn òkèèrè dí àwọn èniyàn lówó ilò ewi-àwíṣe mó. Bí àkiyèsí Olabimtan (1971:9).

Everybody uses them to ward-off evil, to bring good luck, to engender courage and provide protection against all hostile forces, visible or invisible. Even when men are active leaders of churches they still resort to the use of ọ̀fò and ayájó to give them immunity against evil forces and make them very popular among their congregation. (Footnote) I was an eye-witness of a transaction in which a medicine man give on request to a church leader a medicinal charm with incantations to protect him against the evil machinations of another church leader.

(Gbogbo èniyàn ló n lò wọn láti ré ibi fò, fún fifa ire, fún ìkiyà àti láti pèsè aàbò kúrò lówó àwọn èmí tó lòdì, èmí tí a rí, èyí tí a kò rí. Kódà bí àwọn èyàn jẹ aṣájú ní sọ̀sì wọn si n sàmúlò ọ̀fò àti ayájó kí ó le dáàbò wọn kúrò lówó àwọn èmí búburú, kí ó sì lè mú wọn gbajùmọ̀ láàrin àwọn ọ̀mọ̀ ijo. (Ìtọ̀se ọ̀rò) Ojú mi ni olóògùn kan tí fún alàgbà sọ̀sì kan ní ọ̀ògùn tó ní ewi-àwíṣe tó béèrè fún, láti dáàbò bọ̀ ó lówó ọ̀wọ̀ ibi tí alàgbà sọ̀sì mírán n gbé sí i.)

Èrí ni àyọ̀lò òkè yíí jẹ fún pé àwọn elésìn náà n lo ewi-àwíṣe.

Síwájú sí i, ilò rédíò, tẹlífisòn àti fídíò jẹ àwọn ilànà mírán tí àyájó fi n dé etígbòò àwọn èniyàn lóde òní. Bí àpẹẹrẹ, àwọn eléré àpàlà, fúji àti àwọn

míràn n ká eré wọn sínú fónrán, èyí tí wọn n gbé jade nínú redió àti telifisàn, tí àwọn ènìyàn lánfààní láti máa wò nínú ilé wọn. A tilẹ bá àyájó afòrán kan pàdé nínú eré kan tí wọn pe àkólé rẹ ni "Ti Olúwa ni Ilẹ"⁴ tó jẹ fīimù àgbéléwò Yorùbá. Àyájó Atúbi Ejó (Afòrán) náà niyí - bó ti wà nípilẹ àti bó ti yíra padà nínú fīimù.

Bó ti wà nípilẹ

È wo "àyájó atúbi (ejó) 36" nínú àkójo-èdè-fáyewò kííni.

Àmúlò rẹ nínú fīimù

Òkùnkùn birimù birimù,
Lorúkọ ta n pe aworo ide.
Òkùnkùn birimù birimù,
Lorúkọ tá n pe àwọn iyàmi àjẹ.
5 Ó dífá fún Ọrúnmilà.
Nijó tí baba n tìkòlé,
Ọrun bọ wá síkòlé ayé.
Ọrúnmilà nijó toun bá dékòlé ayé.
Ọun ó dán gudugbè méje wò.
10 Ọrúnmilà wa délé ayé tán,
Ọrúnmilà bá obìnrin ayé lò.
Ayé gbọ, aye faraya.
Ayé wa gbéjọ Ọrúnmilà.
Ó di ọdọ ogún ata.
15 Ogún atá ni
Ó dogún ọdún
Kí oun tó dá sọrọ Ọrúnmilà

- Ayé gbéjọ Ọ̀rúnmilà,
 O dọ̀dún jì obì.
 20 Èjì obì ní.
 Ó dogóji odún.
 Kí òun tó dá sọ̀rò Ọ̀rúnmilà.
 Ayé gbéjọ Ọ̀rúnmilà,
 Ó dọ̀dọ̀ igba Ọ̀gèdè.
 25 Igba ọ̀gèdè ló digba odún;
 Kí òun tó dá sọ̀rò Ọ̀rúnmilà.
 Ayé wá gbéjọ Ọ̀rúnmilà,
 Ó dọ̀dọ̀ aparọ̀,
 Tí í sọ̀mọ̀ olú-oko.
 30 Àparò ní mo múráá,
 Mo mú jẹẹ.
 Mo murá o ò.
 Mo mu jẹ ẹ.
 Mo múra láparà ní ké o⁶.

Àkíyèsí pàtàkì nipa igbékalẹ̀ àyájọ̀ kan náà, bó ti wà ní ipilẹ̀ àti bó ti jẹ́ jáde nínú fiimù niwọ̀nyí. Èkínní, tí inú odù ifá tó jẹ́ tipilẹ̀ kún jù. "Òun ó dán gudugbẹ̀ méje wo" to hàn nínú ti fiimù náà jinlẹ̀ ju ohun tí a lè fi ojú eréfèè lásán wò lọ. Bí àpẹẹrẹ̀ àtúbòtán tí ibálòpò náà ní fún obìnrin ayé, ọ̀kọ̀lòbìnrin náà àti àwùjọ̀ kò kéré rárá. Láfikún, àyájọ̀ tàkókọ̀ dárúko obìnrin Ayé tí Ọ̀rúnmilà bá lò náà sùgbọ̀n wọ̀n kò dárúko rẹ̀ nínú fiimù.

Láfikún, àwọ̀n èdá méta àkókọ̀ tí a lọ kó ejo Ọ̀rúnmilà bá nínú ojúlówó àyájọ̀ tipilẹ̀ ni: ogún orógbó, ọ̀gbọ̀n obì àti irínwó ataare, sùgbọ̀n ogún ata, ọ̀jì

obi àti igbà ògèdè ló hàn nínú tí fiìmù. Àkíyèsí kan ni pé ọ̀ràn tí Ọ̀rúnmilà dá yìí kò ẹ̀sẹ̀ fí "ògèdè" yanjú (gégé bó tí hàn nínú fiìmù) nítorí àrokò ògèdè inú àyájó fídíò nàà lè ní ni pé ẹ̀jọ̀ nàà rò bí ògèdè. Ị̀tí ògèdè ni, kò tó ohun à ní, ọ̀ adá bẹ̀.

Ìbèèrè mìfràn ni pé, bí tinú fiìmù bá sòrò nípa "ogún ata", irú "ata" wo. Ayájó tinú odù ifá ló là á pé irínwó ẹ̀yọ̀ *ataare* là ní lò.

ÀPEERE ÀYÁJÓ KAN NÁÀ NÍNÚ ORIN INÚ KÁSÉÈTÌ KAN⁷

Lílẹ̀: Iténiní ni sawo ayé.

Ègbè: Ire ní í tiwa.

Lílẹ̀: Iténiní ní í sawo ayé.

Ègbè: Ire ni tiwa.

5 Lílẹ̀: Ó dífá fÁyindé omo Agbájélolá-àà.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílẹ̀: Lójọ̀ tÁyindé ní ọ̀ gbadé orílì.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílẹ̀: Adé kín ni in?

10 Adé fújì ni o.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílẹ̀: Àwọn ayé gbọ, ayé ní jó, wọn ní dunnú-ùn.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílẹ̀: Wọn ni ika tó bá tọ̀ símú la fí ní remú-ùn.

15 Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Kèni-má-mà ní, wọn gbọ inú wọn bàjé o.

Bèè a kì í bínú orí, ká fi filà débàdí.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: A kì í bínú àtéléşè.

20 Pé ká má fi rìn mọ ọn.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Ayé gbọ̀rò yíí, ó dilé ogún orógbó ò.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Ogún orógbó ni tó bá şe pé tÀyíndé o.

25 **Ègbè:** Ire ni tiwa.

Lílé: Ó dogún ọ̀dún, kẹ tó rí ǹnkan şe!

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Wọn gbọ̀rò yíí o, ó dilé ogóji obi àbàtà.

Ègbè: Ire ni tiwa.

30 **Lílé:** Obi àbàtà ni tó bá şe pé tÀyíndé lẹ́ n wí o.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Ó ní ó dogún ọ̀dún, kẹ tó rí ǹnkan şe o.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Ayé gbọ̀rò yíí, ó dilé eyẹegún ò.

35 **Ègbè:** Ire ni tiwa.

Lílé: Igún bá gbọ̀rò yíí,

Ó dọ̀dọ̀ àwọn mà má ò.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Olókíkí-òru aṣeran-máà-hágún.

40 **Ègbè:** Ire ni tiwa.

Lílé: Òjàrìmàfiyà èyin lafinjú eyẹẹ.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Èyin lafinjú eyẹ, tó n fò lógànjó òru ò.

Ègbè: Ire ni tiwa.

45 **Lílé:** Èyin lafinjú eyẹ, tí n muní ní tàlòtáló o.

Ègbè: Ire ni tiwa.

Lílé: Wón ní tó bá jẹ t'Àyindé tọmọ Agbájéeloláà.

Ègbè: Omọ tiwa niíí.

Lílé: Wón ní tó bá jẹ t'Àyindé Adé omọ Agbájéeloláà.

50 **Ègbè:** Omọ tiwa niíí.

Lílé: Àwon Ìyá bá fowó sí i,

Wón báá pèèsèè.

Ègbè: Eyẹ máa gbe e lọ.

Lílé: Igún bá gbébo.

55 **Ègbè:** Ó bá doríkọ ọ̀nà ọ̀run o.

Ègbè: Eyẹ máa gbe e lọ.

Lílé: Ó wí pé a kì í mà í pagún,

A kì í mà í jẹgún o.

Ègbè: Eyẹ máa gbe e lọ.

60 **Lílé:** A kì í jẹgun, a kì í figún borí.

Ègbè: Èyẹ máa gbe e lọ.

Lílé: Ohùn tí mo bá jẹ,

Ìyẹn a dọ̀rò àjẹgún-ùn.

Ó dọ̀dò Wáídù Obaàtàáláà.

65 **Ègbè:** Oba gbogbo wa.

Lílé: Alèwí-lè-se wa n sọ fẹyegún.

Ègbè: Èyẹ máa gbe e lọ.

Lílé: Àlèwí-lè-sè wá n sọ fẹyegún.

Ègbè: Èyẹ máa gbe e lọ.

70 **Lílé:** Ó ní ogun orógbó àti obì abàtà.

Ègbè: Èyẹ máa gbe e lọ.

Lílé: Mo fowọ̀ mi sí i.

Lò ọ̀ gbe fẹyẹ aàparò.

Ègbè: Èyẹ máa gbe e lọ.

75 **Lílé:** Kó rà dẹ̀dẹ̀ kó wonú Aláyìndé ò.

Kọ̀ bí won tí n kọ̀rin olóyin mọ̀mọ̀-òn.

Kó máa wí pé ò.

Mo mú ra.

Mo mú un jẹ.

80 **Mo mú ra o.**

Mo mú un jẹ.

Mo mu ra làparò ní ké o.

Ègbè: Mo mú rá à.

Mo o mú un jẹ.

85 Mo mu rá o.

Mo mú un jẹẹ.

Mo mú ra làparò ní ké.

Lílẹ: Oṣó ilé e,

È fà mí mọra.

90 Àjé ilé o,

È fà mí mọra o.

Bóbinrin bá rokà, a fà á mábé o.

Ègbè: Oṣó ilé e fà mí mọra.

Ajé ilé o, e fà mí mọra o.

95 Bóbinrin bá ní rokà, a fà á mábé e.

Lákòókò, àyájó òkè yíí jẹ èso àròjinlè, agbára iṣedá àti imísí èbùn orin. Ìdí ni pé, aṣedá àyájó òkè yíí nímọ nípa àyájó tó pilẹ̀ èyí tó ṣedá yíí, ó tún nímọ̀ àlọ onítàn Yorùbá kan. Àlọ náà ni ọ̀rọ̀ ijà láàrin "Ayé" àti "Ọ̀run". A lo ekú emọ̀ bí ipèsè lo sọ̀dọ̀ Olódùmarè Ọ̀ba-tàálá bí èbè nínú àlọ náà. Igún ni ó gbé ẹ̀bọ̀ náà lo sọ̀run. Ohun tó ṣelẹ̀ nínú àlọ tó bá tinú àyájó mu ni pé ẹ̀yẹ̀ ló gbé ipèsè tinú àlọ lo sí ibi tó ní lo, ẹ̀yẹ̀ náà ló gbé ọ̀rọ̀ Ọ̀rúnmilà tí wón ní ló ká lo sọ̀kun igbàgbé.

È jẹ́ kí á wo ihun àyájó àtòwọ̀dá òkè yíí. Ó bèrẹ̀ pẹ̀lú ilàna ibèrẹ̀ àyájó.

"Iténini" jẹ ọrò isẹ "tẹ" pilẹ rẹ. A si mò pé titẹ ni ọtá máa n teni nilé ayé lóòótó. "Òrìsà-gbé-won" tó ló n sáwo ọde ọrun náà wà ní ibámu pẹlú igbàgbọ Yorùbá pé àwon ọòsà wa ti padà sí ọrun. Won si n gbọrun gbe àwon olùsin won. Ohun tí a rí sọ sí àwon ipedè ajemésin ní inú orin tinú kásèèti niwònyí. Ipèdè "sawo ayé" (ilá kííní àti èkẹta) fi irírí ọkọrin nípa ilànà isèdá èwì Ifá hàn. Bí àpẹẹrẹ, ilá méta àkókó nínú orin náà jọ ilànà tí esẹ-Ifá, àyájó àti iyèrẹ máa n tẹlé. Ipèdè 'dífá fÁyindé omọ Agbájélolá" (ilá karùn-ún) jọ ipín tó máa jẹ èkejì nínú ipínsísòrí esẹ Ifá. "Igún bá gbẹbo" (ilá kerinléàdoóta) jẹ ipèdè ajemésin Ifá. Idí ni pé inú èsin náà ni a ti máa n sòrò ebo rírú.

Léyin ibèrẹ yíí ni ó ti pe diẹ lára àyájó afòrán yíí. Láàrin yíí kan náà ló ti gbé abala kan nínú àlọ àpagbè tí a ménu bà lókè yíí wonú 'àyájódorin' rẹ yíí. E jẹ kí a wo àwon èdá-itàn inú àyájó yíí bó ti wà nínú àsà àti bó ti hàn nínú orin Àyindé Barister, "Fuji Vibration". Àwon èdá-itàn tí a kẹjọ rò fún nínú àyájó yíí, bó ti hàn nínú àyájó tí a gbà lóko iwádíí àti èyí tí a bá padé nínú orin.

	Ti oko iwádíí	Ti inú orin
i	Ogún orógbó	Ogún orógbó
ii	Ogbon obi	Ogójì obi àbàtà
iii	Irínwó ataare	Eye Igún
iv	Àparò	Àwon Mámá
v		Wáidù Oba-tàálá
vi		Eye Àparò

Àkiyèsí kan pàtàkí ni pé ipèdè ofọ ifèrán ni Barister fi parí àyájódorin rẹ yíí. Èyí wà ní ibámu pẹlú isẹ tí ó fẹ kí ó jẹ. Isẹ méjì ló si n fẹ kí ó jẹ. Èkíní ni isẹ

àsegbé, èkeji sì ni "Ifèràn".

Ní sọkí, a lè sọ pé nígbà tí àyájọ afòràn 'alaparò' tí a fi ẹ àpẹẹrẹ yíi dé owó olórin tí à n pè ní Barister, onítòhún hun abala àlọ àpagbè kan àti ofò ifèràn kan mọ ọ. Ó sọ métèèta di odidi kan tó tọka sí isẹ àsegbé (afòràn) àti ifèràn (àrisòyin). Iyẹn ni pé, lẹnu ọsere tó ní àtinúdá, àyájọ Yorùbá n yí pọ mọ èyà lífírésò alohún kan tàbí méji miiṛàn, ó sì n bá ilànà orin àti ègbè wáyé. Èyí mú un yàtò sí ilànà isòròkéwì tó n gbà wáyé nínú àṣà. Síbè-síbè, ohun idùnnú ni pé wọn n lo àpẹẹrẹ àyájọ nínú fíimù àgbéléwò àti orin àgbélégbọ. Idí ni pé à n rí wọn ẹ àfiwé. Wọn sì n tàn àyájọ kálẹ nípasẹ isẹ onà wònyen.

Dájúdájú, ilájú ọde oní tún n fa iyàtò. Bí àpẹẹrẹ, àwọn eléré inú rediò tàbí telifisòn máa n hun àyájọ kọ̀ọkan mọ orin tàbí eré wọn. Isẹ iwádíi yíi sì rí i dájú pé pípa ni àwọn ọ̀sèrẹ̀ yíi n pa àyájọ láró fún àmúlò nínú eré wọn. Àwọn onítíatà n lo àyájọ bí èròjà tí wọn fi n ẹ ọ̀bẹ̀ orin tí wọn n tà fàráyẹ. Iyẹn ni pé láyẹ àtijọ̀ àwọn babaláwo, oníṣẹ̀gùn àti eégún aláre ló n lo àyájọ fún iyanjú isòro kan tàbí síṣàwárí ilépa miiṛàn. Sùgbón lóde oní, àwọn akorintà àti ọ̀sèrẹ̀ n pe àyájọ̀ sínú fónràn fún tità láti powó wọlé. Ó ti kúrò ní ewi-àwíṣe, ó ti di ewi igbálódé lódò àwọn ọ̀sèrẹ̀ tó n lò ó pawó. Idí rẹ̀ sì ni pé, àwọn àyájọ̀ inú fòrán náà kí i pé bi ti ayé àtijọ̀. Èwè, ní ti igbékalẹ̀, ilànà isòròkéwì àti orin ni àyájọ̀ n bá jáde láti ẹnu àwọn tó n pè é, sùgbón ó ẹ̀ n bá ilànà amúlumálà jáde nísinsinyí. Iyẹn ni pé lówó àwọn ọ̀sèrẹ̀, àyájọ̀ ti di ewi igbálódé tí a lè máa jó sí. Ó ti di pipè lóde àriyá. A ti n hun wọn mọ̀ àwọn orin miiṛàn tí a fi n pawó.

5.4 Ojò iwájú Àyájó

Ojò iwájú dàbí atégùn tí kò şeé gbámú. Ìdí ni pé, a kò mọ ilẹ̀ tí yóò mó òla. Síbè, a lè fojú inú wo ojò iwájú àyájó nípa wíwo àjose rẹ̀ pẹ̀lú ẹ̀sìn òkèèrè àti imò sáyẹ̀nsì. Bí a bá wo ẹ̀rí nípa ijora láàrin ilàna ẹ̀sìn Mùsùlùmí àti àyájó tó jẹ̀ ẹ̀so kan láti inú ẹ̀sìn Ifá, a lè sọ pé dídùn lósàn ojò iwájú àyájó yóò so. Bí àpẹ̀rẹ̀, Asiwaju (1976:215) sọ pé

Islam and traditional beliefs have certain resemblances. Both accept polygamy, both lay emphasis on incantational prayers, and both possess functionally identical divination. The two religions commonly acknowledge the existence of a spirit world that must be placated. The relevance and details of sacrifices in both religions are very similar. Finally, the two systems accommodate the use of charms and amulets.

(Èsìn Mùsùlùmí àti igbàgbọ̀ ibilẹ̀ jọra wọ̀n níhà ibi kọ̀ọkan. Méjèèjì ló gba àṣà ìkóbinrinjọ, méjèèjì fààyè gba àdúrà àfẹ̀wí-àwíṣe ṣe, méjèèjì ló sì ní sàmúlò ilàna yẹ̀míwò tó jọra. Èsìn méjèèjì nígbàgbọ̀ nínú iwàláàyè ẹ̀mí àìrí tí a gbódò tù lójú. Iwúlò àti ọ̀nà ìrúbọ̀ nínú ẹ̀sìn méjèèjì jọra. Lákòótán, ilàna méjèèjì ló fààyè gba ilò òògùn àti tirà).

Ìyẹn ni pé ẹ̀sìn Mùsùlùmí àti tí Ifá (tó bí àyájó) fi ọ̀pò nínú ilàna jọ ara wọ̀n. Ìyẹn ni pé ẹ̀sìn Mùsùlùmí kò lè dí ojò iwájú àyájó (tó jẹ̀ ẹ̀so ẹ̀sìn Ifá) lówó.

Bí a bá tún wo àkíyèsí nípa ihà tí ẹ̀lẹ̀sìn òkèèrè méjèèjì kọ̀ sí àwọ̀n àjòdún ajemésìn Yorùbá, a lè sọ pé àyájó kò lè kú bọ̀rò lówùjọ Yorùbá. Bí

àpeere, Oyelade (1992:26) sọ pé

The Yoruba Muslims, like many Christians, often freely participate in traditional religious festivals. A typical example is the "Egungun" festival. Here is a popular Yoruba lyric to illustrate this religious accommodation.

Awa ó soro ilé wa o (2 times)

Ìmàle ó pé e o

Ìmàle ò pé k'awa má soro

Awa ó soro ilé wa o!

Ìgbàgbò ò pé káwa má soro

Àwa ó soro ilé wa o.

(Àwọn Mùsùlùmí Yorùbá, bí ọpọ̀ nínú àwọn onígbàgbò máa ń dara pọ̀ lópọ̀ igbà ẹ̀ ẹ̀ àjòdún tó jẹ̀ mèsin ibílẹ̀. Àpeere kan pàtàkì ní ọdún "Egúngún". Èyí ní orin Yorùbá kan tó gbajúmọ̀ gégé bí ẹ̀rí ifààyè-gbara-ẹ̀ni ajemésin yíí.

Awa ó soro ilé wa o (ìgbà méjì)

Ìmàle ó pé e o

Ìmàle ò pé k'awa má soro

A wa ó soro ilé wa o!

Ìgbàgbò ò pé káwa má soro

Àwa ó soro ilé wa o.

Àyọ̀lò ọ̀kẹ̀ yíí jẹ̀ àkíyèsí ifaradà tó wà láàrin ẹ̀sin Mùsùlùmí, ìgbàgbò àti ti ibílẹ̀ Yorùbá. Ohun tó fa ifaradà yíí jẹ̀ yọ̀ nínú isẹ̀ Babalọ́lá (1992:44) pé, "Family solidarity among the Yorùbá is stronger than religious solidarity, and this is the main reason for religious tolerance, inspite of the great social, political and ideological differences" - (Ajoşẹ̀ ẹ̀bí láàrin àwọn Yorùbá ẹ̀ pàtàkì ju ti ẹ̀sin, èyí sì ní ìdí pàtàkì fún ifaradà ajemésin, bí ọ̀rọ̀ iyàtọ̀ nínú ilànà ibàragbẹ̀pọ̀,

ìṣèlú àti ojú-amúwàyé èsìn ti ga tò).

Ìyẹn ni pé bí èsìn Mùsùlùmi àti ti igbàgbó kò bá kú, ti Ifá náà kò le kú. Bí ti Ifá kò bá ti kú, àṣà àyájó náà kò lè paré nílẹ̀ Yorùbá. Sáyènsì ní tirẹ̀ n̄ ṣàlàyé n̄nkan nípasẹ̀ àyèwò tí a lè fojú rí àtubòtán rẹ̀ níbùdó ìṣàyèwò àti àwùjọ. Àyájó náà n̄ lo ọ̀nà tó yàtò diẹ̀ láti ṣàlàyé nípa àwọn èmí àìrí tó n̄ ṣàkóso igbésí ayé èdá. Powell (2001:7) sọrọ̀ lórí ilànà tí sáyènsì àti itàn iwáṣẹ̀ n̄ gbà ṣàlàyé báyé ti rí. Ó wí pé:

Both divine myth and modern science offer explanations of why the world is the way it is, but they do so in very different ways. Scientific explanations are based on impersonal general laws and statistical probabilities discovered through quantitative experiment, whereas mythical explanations, expressed in traditional tales, assume that supernatural beings control the world through the exercise of personal will.

(Itàn-iwáṣẹ̀ ajemọrun àti sáyènsì ọ̀de ọ̀nì jọ n̄ fún wa ní idí abájó báyé ti rí báyii, ṣùgbọ̀n ọ̀nà tó yàtò ni wọn n̄ gbà. Àlàyé sáyènsì jẹ̀ èyí tí wọn gbé lórí àwọn ọ̀fin gbogbogbòò tí kò jẹ̀ mọ̀ èdá ènìyàn àti ohun tí a lè ṣìrò tí wọn fà yọ̀ nípasẹ̀ ìṣewádíí, ṣùgbọ̀n àlàyé itàn-iwáṣẹ̀ gbà pé àwọn èmí-àìrí ló n̄ ṣàkóso ayé, nípasẹ̀ síṣe ohun tó bá wù wọn).

Ní pàtàkì, iwúlò àyájó tàbí àwọn isẹ̀ tí wọn n̄ lò ó fún lánwùjọ lè lani lóyè sí bí ojò iwájú rẹ̀ yóò ti rí.

Bí a bá n̄ sọrọ̀ nípa itànkálẹ̀ àyájó lójò iwájú, a lérò pé ojùṣe àwọn ilé-èkọ̀ gíga bii Yunifásitì ni láti gba àyájó sọ lójò pamọ̀. Èyí yóò lè jẹ̀ kí èmí ewi

onítàn náà gùn díè, bí a bá ti fi n kò akékòò tí akékòò náà n fi kọ elòmíràn. Gégé bí Awo Èlèbúibon ti fi yéni, ànfààní kan tí Ifá ní tó tayọ àwọn èsìn tó kù ni pé, babaláwo n fi ibò se ibèèrè "bèè ni" tàbí "bèè kọ" fún àwọn oníbèèrè. Irú idáhùn ojú esè tí wọn n ní kò sí nínú èsìn mīràn. Iyẹn ni pé, bí eni kan bá ní isòro tó jé pé àyájó ni a lè fi yanjú rẹ, babaláwo le bèèrè, kí Ifá sì dà a lóhùn lójú esè. Nítorí náà, irú ànfààní ojú-esè báyii lè mēmí àyájó ifá gùn, nítorí pé àwọn èniyàn nífèé sí èsì esèkesè ju irètí pípé lọ. Idáhùn sí ibèèrè esèkesè n jé kí àwọn olùsìn dara dé orisun idáhùn. Èyí le jé kí èrò tún máa pò sí i. Idí ni pé ọré yòò máa mú ọré tó ba níṣoro wá.

Láfikún, igbènde àti idàgbàsókè ijo Ọrúnmilà àti ijo Adúláwò tún jé orisun èmí-gígùn fún àyájó. Ilò àwọn àkiyèsí inú esè ifá àti àyájó fún iwaásù jé ọ̀nà kan pàtàkì tó lè mēmí àwọn ewi náà gùn, gégé bí àwọn ijo méjèèji yii ti n se. Nínú òfin ilẹ̀ Nàìjíríà tó jẹ̀ mó èsìn èwè, òmìnira wà fún kóowá láti se èsìn tó bá wù ú. Àwọn tó bá gbà pé èsìn àtìrandíran wọn ló wù wọn yòò máa sèsìn ibílẹ̀ lọ. Ara àkiyèsí tí kò lè jé kí àyájó Ifá tètè kú niyí. Lákòótán, àkiyèsí ni pé, lóòótó èsìn òkèèrè àti imò ilé-ìwé tó n la àwọn èniyàn lójú kúrò lára àṣà àti èsìn ibílẹ̀ lè jé kí àwọn tí yòò máa jànfààní àyájó lójó iwájú dínkù díè, sùgbón yòò sì máa ku àwọn tí ilò rẹ̀ n se lóore.

5.5 Itosè-òrò Orí Karùn-ún

1. Ohun tí Yorùbá tùmò sí àtísààdésàà ni "diachronic" bó ti wà nínú èdè Gèèsi.
 2. Awo Babalolá Ifátòògùn jẹ babaláwo tó nímò ijìnlẹ nínú Ifá. O n gbé adúgbó Òkèkere ní ilú Ilobùú lẹba Òsogbo.
 3. Ní ilẹ̀ Nàìjíríà, ọdún 2020 àti 2050 ni ó wọpọ̀ nínú èyí tí wọ̀n fi n sòdiwọ̀n àwọ̀n ètò tí wọ̀n n fọjú sun àtubọ̀tán wọ̀n lójó iwájú.
 4. 1984 ni Túndé Kélaní ti Mainframe Productions gbé fíìmù "Ti Olúwa Ni ilẹ̀" jáde.
 5. A gba àyájọ̀ yìí lẹnu Alàgbà Adédìran ní ilú Modákéké.
 6. Inú Disc 2 Part A fíìmù "Ti Olúwa Ni ilẹ̀" ni a ti bá Àyájọ̀ yìí pàdé.
- VII. *FUJI VIBRATION* (Alhaji (Chief) Síkirù Àyíndé Barrister (A.I.M.A)
The Africa International Music Ambassador and His Supreme Fuji
Commanders.

ORÍ KEFÀ

6.0 Agbálogbábò:

Àkolé isé iwádíí yíí ni "Itúpalè aláwòmó-lítirésò fún àyájó ní ilè Yorùbá". Èròngbà tí a mú sè ní pé a fi èka-èdè Yorùbá mēwàá sè aṣojú àwon èká-èdè ilè Yorùbá. A gba àkòjò-èdè fáyèwò afò àyájó jò láti ẹnu agbáterù méjì-méjì nínú èka-èdè kòòkan. Kí itupalè tí a fé sè fún àyájó lè jinlè, a pín isé iwádíí yíí sí orí méfa òtòtò.

Ní orí kííní, a sè ifáàrà tó kún nípa àyájó. A sè àtòkò èròngbà isé iwádíí yíí àti ilànà isèwádíí. Yàtò fún èyí, a sàlàyé ibi tí agbára isé yíí mọ. A sàlàyé ipò àyájó nínú lítirésò alohùn Yorùbá. A tún sè àtòkò èdè-àmúlò nínú isé iwádíí yíí. Orí keji ní a tí sè àgbéyèwò àwon isé tó wà nílè lóri àyájó. A pín àgbéyèwò yíí sí ọ̀nà méta pàtàkì. Lónà kííní, a wo isé àwon tó kòwé sílè nípa àyájó. Lónà keji, a wo isé tó wà nínú "wikipedia.com" tó jé mó ewi-àwíṣe tí àyájó jé àpèere kan pàtàkì. A sì tún wo àkíyèsì àwon abèná ìmò tó jé mó àpèjúwe àyájó. Lèyin àwon isé tó wà nílè yíí ní a sàlàyé kíkúru nípa tíòrì tí a fé mú lò sè itupalè àwon afò àyájó ní onípìn-ín-jì-pìn. Wàyí o, ní orí kèta iwádíí nípa àyájó yíí ní a tí wo ìbátan àti iyàtò díè-díè tó wà láàrin àyájó gégé bí ewi-onítàn kan pèlú esè-ifá, ọ̀fò, itàn-iwásè àti àṣe. A sè aayan ipínsísòrì àyájó, a sì sàlàyé lóri ilò àyájó lówùjò Yorùbá lékùn-ún réré.

Ní orí kerin èwè, a sè ọ̀rínkíniwín itupalè fún àyájó. Níhìn-ín ní a tí sè àmúlò àwon irin-isé tíòrì ifojú-àwùjò-wádíí-itàn tí a sèdá fún isé iwádíí yíí sè itupalè àpèere àyájó kòòkan lábé ipínsísòrì àyájó márùn-ún tí àwon abèná ìmò pín àyájó sí. Orí kerin yíí ní a tí tanná tíòrì wo ipa apàyájó, àhunpò àwon isèlè inú àyájó àti isowolò-èdè nínú àyájó.

Àyèwò àyájọ́ láti sáà dé sáà ni a wò ní orí karùn-ún. Nínú rẹ̀, a wo inú àwọn-odù-ifá ẹ̀ ẹ̀ àfàyo àwọn àyájọ́ gégé bí àwọn babaláwo ti pè wọn fún wa. A wo afò àyájọ́ bí wọn ti rí lóde òní, pàápàá bí wọn ti n jẹ yọ nínú orin àti fiimù àgbéléwò Yorùbá. A fi àkiyèsí tó jẹ mó irísí àyájọ́ àtijọ́ tó n tinú odù-ifá gbẹnu babaláwo jáde wé àwọn àyájọ́ tó ti di àmúlumálà nìbòmíràn ẹ̀làyé iyàtò tó n de bá afò àti ilò àyájọ́ lóde òní. Èyí fún wa lánfààní láti méfò sọ bí ojọ́ iwájú àyájọ́ yóò ti rí.

Orí kẹfà tí a wa yíi náà ni a ti ẹ̀làyé itọka olórìjorí fún isẹ́ iwádíí yíi. Àgbálọgbábò tó kù láti sọ nípa isẹ́ yíi pín sọ̀nà méjì. Èkínní ni pé, àwọn isẹ́ tó jẹ mó yíyanjú isòrò (àwọn tó gbàgbò nínú ẹ̀sìn Ifá tó ni àyájọ́) tí afò náà n ẹ̀ láwùjọ́ ló n bomi rin in láti iwáşẹ̀ dóní. Isẹgun lóri àwọn isòrò náà àti ríri àtubòtán àwọn ilépa ẹ̀dà láwùjọ́ tí àyájọ́ n jẹ bí isẹ́ náà ni ko ní í jẹ kí aájò náà tètè kú. Èkejì ni pé, ilò àyájọ́ tí n ba igbà yí si bó ti wà látijọ́. Bí àpẹere, bí orin inú kásẹ̀tì ti gbòde, tí eré inú fiimù náà dé, ni ilò àyájọ́ n wónú wón lónà tí ẹ̀bùn isonà àwọn olórìn àti ọ̀sẹ̀rè inú fiimù n wọ́ isẹ̀dà àti àmúlò àyájọ́.

6.1 Àfikún imò

Ìpilẹ̀ àkiyèsí kan tó gúnni ni kẹ́şẹ ẹ̀ isẹ́ iwádíí yíi, tó tóni sọ̀nà ẹ̀ ilapa isẹ́, tó si şokunfa àfikún imò tó jinlẹ̀ jù nínú àpilẹ̀kọ́ yíi wà nínú iwé àpilẹ̀kọ́ ti Dundes pè ni "Structuralism and Folklore" tó jáde nínú iwé tí Pentikainen (1977:3) ẹ̀ olóòótú rẹ̀. Dundes pé àkiyèsí àwọn onímò àgbáyé sí àkùdẹ̀ tó n bá isẹ́ iwádíí fókilòò báyii pé

If we think of the tale-telling process as involving (1) a tale teller, (2) the tale text and (3) the audience, we can see that both the comparative method and structuralism tend to disregard everything except the tale text. This is too bad

in as much as it is clear that folklorists need to study performance aspects of the tale telling, the personal aesthetics of the tale teller and the nature of the understanding of the folktale by different members of the audience.

(Bí a bá wo isòtàn bí ilànà ikópa (1) asòtàn, (2) afò itàn àti (3) olùgbò, a ó rí i pé ilànà isàfiwé àti ifojú-ihun-wò n sàimójú tó gbogbo nńkan àfi afò itàn nikan. Èyí burú jái níwòn igbà tó dájú pé onímò fókilòò ní láti kó nípa abala isèrè itàn síso, isowó-sòtàn asòtàn àti bí àwon olùgbò ẹ ẹ ní ní òyé sínú itan)

Bí a bá fi àyòlò òkè yíi ẹ àwòta nípa ohun ti a gbé ẹ nínú isẹ iwádíí yíi, a ní àfikún imò tó sàrà ọtò sí ti àwon isẹ isáájú. Ídí ni pé abala mètèèta tí ó yẹ kí isẹ iwádíí kan soṣo nípa litírèsò alohùn yèwò náà ni a túpalẹ. Bí àpẹere, a wo ipa apàyájó gégé bí èwi-ayé. A wo àhunpò àwon isèlẹ inú afò àyájó. A si wo ipa olùgbò bí ègbà-òrun fún àyájó. Àfikún imò miíràn ni ọrò nípa ilò tíọri, bó ti hàn nínú àyòlò kan-náà. Dípó tíọri ifojú-ihun-wo tí àwon onímò isáájú bí Olábímtán (1970) àti Orimóògùnje (1989) fi tú afò ewi-àwíse tí àyájó jẹ ọkan nínú rẹ palẹ, tíọri ifojú-àwùjọ-wádíí-itàn ni a lò fún isẹ iwádíí yíi. A sèdá ilànà náà láti inú tíọri méta tó wà nílẹ: imò ibára-eni-gbépò, onà-isòtàn àti ifiwádíí-sòtumò. Èkíní fún wa lánfààní tú ipa olùso àti olùgbò àyájó palẹ. Èkejì rán wá lówó wo ihun afò àyájó. Èkẹta si tan imólẹ sí ilò èdè àti àwon onà-èdè inú àyájó.

Yàtò fún àwon àfikún-imò òkè wònyí, òmiràn tí isẹ iwádíí yíi tún ní ni isàfihàn ijora àti iyatò tó wà láàrin àyájó àti àwon ojúlumò rẹ bí esẹ-ifá, itàn-iwàşè miíràn, ofò àti àşẹ. Isẹ iwádíí yíi fi hàn pé odù-ifá jẹ orisun fún esẹ-ifá

àti àyájó, ijeyò abala òrò nipa ebo sí yà wòn sòtò. A fi hàn pé ofò àti àyájó jé àpeere ewi-àwíṣe kòòkan, sùgbón orísun ofò ni Òsanyìn, tí iṣe Orímoogunjé (2004:155) dá pé ni "Àgbè", nígbà tí ti àyájó jé Òrúnmilà. A tún rí i pé àyájó fi onà-lpe "ṣe" jò àṣe, èyí tó jé ìdí pàtàkì tí wòn fi n ní igbàgbò nínú àtubòtán ilò àyájó pé, bí wòn bá ti wí ni yòò rí. Àwòn babaláwo jé kí a mò pé àwòn olòsanyìn ló n lo àṣe àgbélèrò, tó jé irúfẹ̀ òògùn kan, àti pé babaláwo kí i lo àṣe àgbélèrò kí eyín lè dalé lenu wòn. Ní pàtàkì, àṣe Èlà àti Òrúnmilà ni àyájó n ló, gégé bí iṣe iwádíí yí ti fi kún imò.

Àfikún imò miiran tó fara pé tẹ̀yí tí a ṣeṣe menubà ni isàwárí itumò "ògèdè" àti "àásán". Iṣe iwádíí yí rí i di mu pé igbà tí àwòn onisègùn bá sòògùn silè tán, tí wòn bá pe ofò àbilù sí i ni à n pé irú ofò bẹ̀è ní "àásán". Láfikún, isàwárí àkíyèsí pé ilò àyájó ti tàn dénú orin inú kásẹ̀tì àti eré inú fónrán fiimù náà jé irúfẹ̀ àfikún imò iṣe iwádíí yí. Èyí jé kí a mò pé iyàtò ti bá ilànà ilò àyájó, bó ti n wáyé látijò. Ó sí jé kí a rí ilànà itànkálẹ̀ àyájó àti àtubòtan tí ó ní fún ojò iwájú ewi-àwíṣe náà. Lákòótán, àfikún imò kan pàtàkì ni àkíyèsí pé iṣe iwádíí yí jé ti àkókó tó mú àyájó (gégé bí isòròkéwí kan tó dá dúró fúnra rẹ̀) fún itupalẹ̀ tó jinlẹ̀ ju tí àwòn iṣe tó wà nílẹ̀ lẹ̀. Àkíyèsí pé "àhíhòn ifá" ni àwòn Ilàjẹ̀ n pé àyájó, tí Àràbà Ifá Òkè-Igbó àti Abímbólá (1977:120) pé ní "ofó-ifá" náà jé ara àwárí iṣe iwádíí yí.

6.2 Ibi tí iṣe kù sí

A ti so saájú pé a le lo èròjà tí àwòn babaláwo n pé ní "koóko-ifá" pèsè ebu-ifá fún pípè tí àwòn onisègùn n pe àyájó tabí fún síṣà tí àwòn babaláwo n sa ifá àyájó. Òkan lára ibi tí iṣe kù sí ni pé àwòn onimò ipòogùn

le ɛ ɛ iwádii nípa bí a ti n sọ àwọn èròjà ebu àyájó di ègún, èlò, èpò, tàbí èjò, pàápàá fún iwòsàn. Èwè, isẹ iwádii yií ko mú itúpalẹ̀ imò nípa èdà-èdè àyájó ní òkúnkúndùn. Nítorí náà, ara ibi ti isẹ̀ kù sí ni àwọn abala tí onímò èdà-èdè lè wo nínú ewi àyájó. Lára irú abala bẹ̀è ni fonólóji, moḡólóji àti síntáàsi èdè ewi àyájó fún itúpalẹ̀ nípa ilò àwọn tíòrì tó jẹ̀ ti imò èdà-èdè pónńbélé. Yàtò fún èyí, a tún le sọ pé, nínú àyájó tó jẹ̀ ewi àbáláyé ajemésin Ifá, àwọn onímò èsìn le wo ipa tí àyájó n kó nínú idàgbàsókè tàbí imúgbòòrò èsìn Ifá. Èyí ɛ pàtàkì nítorí pé àyájó tó wà fún iyanjú isòrò àti ifare mọra niláti máa ran èsìn Ifá lówó.

Ní iparí, ewi àyájó tí àwọn òsèrè àti olórin n múlò bí èròjà nínú fíimù àti kásèèti orin pé àkíyèsí kan pàtàkì. Iyẹn ni pé onà isẹ̀dá eré àti orin ti n wọ ihun àti ilò àyájó, lóde oni. Ara ibi ti isẹ̀ kù sí fún àwọn onímò nípa orin àti tíátà ni kíkó àwọn èròjà ikáhùn àti ikáwòrán eré-oníse àgbéléwò jọ, kí wọn wo ijeyọ àyájó nínú wọn. Bí wọn bá ɛ èyí, ti wọn sì ɛ isẹ̀ ifòròwáni-lènu-wò fún àwọn oníse onà wònyí, àwọn náà yóò fẹ̀ imò àyájó lójú dááyè kan tí yóò ní àpẹ̀rẹ̀ tó jinlẹ̀.

Àkójo Orúko Ìwé

- Abalogu, O. (1981): *Oral Poetry in Nigeria*, Lagos: Nigerian Magazine.
- Abimbólá, W. (1965): 'Yorùbá Oral Literature', *African Notes*. Vol. 2, Nos. 2-3, pp. 1-4.
- Abimbólá, W. (1976): *Ifá: An Exposition of Ifá Literary Corpus*, Ìbàdàn: Oxford University Press.
- Abimbólá, W. (1977): *Àwon Ojú Odù Méréèrindínlógún*, Ìbàdàn: University Press Plc.
- Abíódún, R. (1987): "Verbal and Visual Metaphors: Mythical Allusions in Yorùbá Ritualistic Art of Ori", in *Word & Image: A Journal of Verbal/Visual Enquiry*. 3,3, pp. 252-270.
- Abraham, R.C., (1958): *Dictionary of Modern Yorùbá*, London: University of London Press.
- Abusch, I.T. (1987): *Babylonian Witchcraft Literature: Case Studies*, Atlanta: Scholars' Press.
- Adams Hazard, Leroy Searle (1986): *Critical Theory Since 1965*, Tallahassee: University Press of Florida.
- Adégbìtẹ́, M.A. (1978): "Oríkì: A Study in Yorùbá Musical and Social Perception", Unpublished Ph.D. Thesis, University of Pittsburgh, U.S.A.
- Adégbìtẹ́, A.B. (1991): "Some Features of Language Use in Yorùbá Traditional

Medicine", Unpublished Thesis in the Department of Linguistics and African Languages, University of Ibadan.

Adégbìtè, A.B. (1997): "Language, Situation and Communicative Interaction in Yorùbá Traditional Medicine" in *Journal of Yorùbá Folklore*, Ago-Iwoye, the Yoruba Folklore Seminar Committee, vol. 1.

Adégbolá, E.A.A. (1983): *Traditional Religion in West Africa*, Ibadan: Daystar Press.

Adénìjì, D.A.A. (1982): *Ofò Rere: Àgbà Oògùn*. Ìbàdàn: University Press.

Adénìrán, A. (1976): "The Intrinsic Vital Force of Words: A Sociological Case Study of Ofò and Aṣẹ in Yorubaland". Unpublished M.Sc. Dissertation, University of Ibadan.

Adéoyè, C.L. (1979a): *Orúko Yorùbá*, Ìbàdàn: Oxford University Press.

Adéoyè, C.L. (1979b): *Àṣà àti Ìṣe Yorùbá*, Ìbàdàn: Oxford University Press.

Adéoyè, C.L. (1985): *Ìgbàgbó àti Èsìn Yorùbá*, Ìbàdàn: Evans Brothers (Nigeria Publishers) Ltd.

Afolábí, A.O. (1982): "Yoruba Incantatory Poetry: Its Nature and Form": A paper written for the Post-Graduate Course Work Seminar on African Literatures, at the Literature in English Department, University of Ife, Ile-Ife, Nigeria.

Agnes, M. and D.B. Garalnik (2004): *Webster's New World College Dictionary*:

Fourth Edition, Ohio: Wiley Publishing, Inc.

Agbájé, J.B. (1993): "Incantation as a Means of Healing in Yoruba Land" in C. Elsas (eds), *Africana Maburgensia*, XXVI, 1+2, Germany: Anschrift, pp. 32-46.

Agbájé, J.B. (1995): "A Literary Study of the Folksongs of the Èkìtì People of Nigeria", Unpublished Ph.D. Thesis, University of Ilorin.

Àjàyí, W.B. (1994): "Ìyánròfèrè Nínú Oríkì Orílẹ̀ Àṣàyàn Àwọn Oba Aládé Èkìtì", Unpublished Ph.D. Thesis, Obáfémi Awólówò University, Ilé-Ife.

Àjàyí, B. (1996): *Ifá Divination, its Practice Among the Yorùbá of Nigeria*, Ilorin: University Press.

Ajíbádé, G.O. (2003): "Àgbéyèwò Ọ̀sun Ọ̀soḡbo nínú Iṣẹ̀ Onà Ajeméwì àti Ajemáwòrán". Unpublished Ph.D. Thesis, Obáfémi Awólówò University, Ilé-Ife.

Amadi, E. (1969): *The Great Ponds*. London: Heinemann Educational Books Ltd.

Akiwọ̀wọ̀, A. (1986): "Àṣùwàdà-Èniyàn", *IFE: Annals of the Institute of Cultural Studies*, University of Ife, Institute of Cultural Studies, pp. 113-123.

Anozie, S. (1981): *Structuralist Models and African Poetics*, London: Routledge and Kegan Paul Ltd.

- Apter, A. (1992): *Black Critics and Kings: The Hermeneutics of Power in Yorùbá Society*, Chicago: University of Chicago Press.
- Asiwaju, A.I. (1976): *Western Yorubaland under European Rule*, Lagos: Longman.
- Àtándá, J.A. (1990): *An Introduction to Yorùbá History*. Ìbàdàn: University Press.
- Austin, J. (1962): *How to Do Things With Words*. London, Oxford University Press.
- Awé, B. (1974): "Praise Poems and Historical Data: The Example of the Yorùbá Oríkì", *Africa* XLIV No. 4, pp. 332-349.
- Awóbùlúyì, O. (1984): *Yorùbá Metalanguage, Vol. II*. Lagos: Nigeria Educational Research and Development Council.
- Awólàlú, J.O. and P.A: Dòpámú, (1979a): *West African Traditional Religion*, Ibadan: Onibonoje Press and Book Industries (Nig.) Ltd.
- Awólàlú, J.O. (1979b): *Yoruba Beliefs and Sacrificial Rites*, London: Longman Group Limited.
- Babalolá, A. (1967): *Àwọn Oríkì Orílẹ̀*, Glasgow: Collins.
- Babalolá, E.O. (1992): *Traditional Religion, Islam and Christianity: Patterns of Interaction*, Ilé-Ifè: Olumide Printing Works.
- Babcock-Abrahams, B. (1984): *Story in the Story: Metanarration in Folk*

Narrative" in R. Bauman (ed.) *Verbal Art as Performance*, Heights: Waveland Press: pp. 61-79.

Bal, M. (1985): *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*, Translated by Christine Van Boheemen. Toronto: University of Toronto Press.

Bal, M. (1991): *On Story Telling: Essays in Narratology*, Sanoma: Polebridge Press.

Baldick, C. (2004): *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford: Oxford University Press.

Bámgbósé, A. (1974): *The Novels of D.O. Fágúnwà*, Benin: Ethiope Publishing Corporation.

Bámgbósé, A. (1986): *Yorùbá: A Language in Transition*, Lagos: J.F. Odúnjo Memorial Lectures.

Bámgbósé, A. (1992) (ed): *Yorùbá Metalanguage (Èdè-Iperì Yorùbá)*. Vol. I. Ibadan: Ibadan University Press Plc.

Bámídélé L.O. (2000): *Literature and Sociology*, Ibadan: Stirling-Horden Publishers Nig. Ltd.

Barber, K. (1991): *I Could Speak until Tomorrow: Oríki, Women and the Past in a Yorùbá Town*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Barry, P. (1987): *Issues in Contemporary Critical Theory*, London: The

Macmillan Press Limited.

Barthes R. (1957) *Mythologies*, Paris: Editions du Seuil.

Bauman, R. (1977): *Verbal Art as Performance*, Illinois: Waveland Press.

Bauman, R. (1986): *Story, Performance and Event: Contextual Studies of Oral Narrative*. London, Cambridge University Press.

Beard, A. (2000): *The Language of Politics*, London: Routledge.

Beier, H.U. & B. Gbàdàmósí (1959): *Yorùbá Poetry*, Ibadan: Government Printers.

Beier, H.U. & B. Gbàdàmósí (1970): *Yorùbá Poetry, An Anthropology of Yorùbá traditional Poems*, Cambridge: University Press.

Beier, H.U. (1980): *Yorùbá Myths*, Oxford: Cambridge University Press.

Berger, P.L. (1980): *Invitation to Sociology*, New York: Penguin Books.

Biòbákú, S.A. (1955): *The Origin of the Yorùbá*. Lagos: Oxford University Press.

Bottomore, T.B. (1979): *Sociology: A Guide to Problems and Literature*, London: George Allen and Unwin Ltd.

Bólórundúró, K. (1979): *Àgbéyèwò Ofò àti Ògèdè*, Ilésà: Fatiregun Press and Publishing Company.

Buckley A.C. (1986): *Yorùbá Medicine*, Clarendon: Clarendon University Press.

Caudwell, C. (1977): *Illusion and Reality*, London: Lawrence & Wishart.

- Cavender, A. (2003): *Folk Medicine in Southern Appalachia*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Cuddon, J.A. (1998): *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, (4th Edition), England: Penguin Books.
- Cirlot, J.E. (2002): *A Dictionary of Symbols* Second Edition, Minesota: Dover Publications, Inc.
- Culler, J. (1975): *Structuralist Poetics: Structuralism Linguistics and the Study of Literature*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Dáramólá, O. àti A. Jeje (1967): *Àwọn Àṣà àti Òrìṣà Ilẹ̀ Yorùbá*, Ìbàdàn: Oníbonòjé Press.
- d'Azevedo, W.L. (1992): *The Traditional Artist in African Societies*, Bloomington: Indiana University Press.
- Doi, A.R.I. (1974): "The Yorùbá Mahdi". Seminar Series, Department of Religious Studies, University of Ibadan. pp. 6-15.
- Dorson, R.M. (1972): *African Folklore*, New York: Anchor Books.
- Dòpàmú, P.A. (2000a): *Áwúre: Ofò Ori ire*, Ibadan: Sefer Books Ltd.
- Dòpàmú, P.A. (2000b): *Má darí kàn: Ofò Isegun*, Ibadan: Olupeyi Press.
- Dòpàmú, P.A. (2000c): *Èṣù - The Invisible Foe of Man: A Comparable Study of Satan in Christianity, Islam and Yorùbá Religion*, Ìjèbú-Òde: Shebiotimo

Publications.

Drewal, H.J., (1974): "ÈFÈ: Voiced Power and Pageantry" In *African Arts*, No. 2, Vol. VII, pp. 26-29, Los Angeles.

Drewal, J.H., J. Pemberton III and R. Abiodun (1989): *Yorùbá: Nine Centuries of African Art and Thought*, New York: Harry N. Abrams Inc. Publishers.

Drewal, M.T. (1992): *Yoruba Ritual: Performers, Play, Agency*, Bloomington: Indiana University Press.

Duncan, H.D. (1961): *Language and Literature in Society: A Sociological Essay on Theory and Method in the Interpretation of Linguistic Symbols with a Bibliographical Guide to the Sociology of Literature*, New York: The Bedminster Press.

Dundes, A. (ed) (1973): *International Folkloristics: Classical Contribution by the Founders of Folklore*, Loanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Dundes, A. (1974): "Structuralism and Folklore", in J. Pentikainen *et al* (eds) *Folk Narrative Research: Some Papers Presented at the VI Congress of the International Society for Folk Narrative Research*, Finland: Finish Literature Society, pp. 75-80

Dundes, Alan (ed) (1984): *Sacred Narratives: Readings in the Theory of Myth*, Berkeley: University of California Press.

- Duranti, A. (1997): *Linguistics Anthropology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Eagleton, T. (1983): *Literary Theory: An Introduction*, Oxford: Clarendon Press.
- Eagleton, M. (ed) (1986): *Feminist Literary Theory*, Oxford: Blackwell.
- Elizabeth, T. (1992): *Narrating our Pasts: The Social Construction of Oral History*, New York: Cambridge University Press.
- Escarpit, R. (1968): "Sociology of Literature" in *Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol. 9, pp. 415-425.
- Escarpit, R. (1971): *Sociology of Literature*, London: Frank Cass & Company Limited.
- Euba, A. (1975): "The Interrelationship of Poetry and Music in Yorùbá Tradition", in W. Abimbólá (ed) *Yorùbá Oral Tradition*, Unife: Department of African Languages and Literatures, pp. 470-489.
- Fabian, J. (1990): *Power and Performance*, Madison: The University of Wisconsin Press.
- Fábùnmi, A. (1972): *Àyájó: Ìjìnlẹ̀ Ohùn Ifẹ̀*, Ìbàdàn: Onibonjoje Press.
- Fádípẹ, N.A. (1940): *The Sociology of the Yorùbá*, Ìbàdàn: Ìbàdàn University Press
- Fádípẹ, N.A. (1970): *The Sociology of the Yorùbá*, Ìbàdàn University Press Ltd.

- Fágbórun, J.G. (1979): "Ipa ti Oríkì Kó nínú Litírèsò Àbáláyé", nínú *Oòduà: Jónà Egbé Akékòṣò Ijìnlẹ̀ Yorùbá*, Ifè: D.A.L.L., vol. II, pp. 47-54.
- Fániyì, J.O.O.(1975): "Èkún Ìyàwó: A Yorùbá Traditional Nuptial Chant", in W. Abímbólá (ed) *Yorùbá Oral Traditions*, Unife: Department of African Languages and Literatures, pp. 677-6.
- Finnegan, R. (1970): *Oral Literature in Africa*, Nairobi: Oxford University Press.
- Finnegan, R. (1974): *Oral Poetry*, Nairobi: Oxford University Press.
- Finnegan, R. (1992): *Oral Traditions and the Verbal Arts*, London: Routledge.
- Froman, C. (1992): *Language and Power: Books I & II*, New Jersey: Humanities Press.
- Frye N.(ed) (1957): *Anatomy of Criticism*, New Jersey: Oxford University Press.
- Gadamer, H. (1989): *Truth and Method*, (Translated by Doepel and Weinsheimer) London: Sheed and Ward.
- Geertz, C. (1973): *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books.
- Genette, G (1972): *Narrative Discourse: An Essay in Method*, Itacha: Cornell University Press.
- Glasseý, H. (1995): *Passing the Time in Ballymenone: Culture and History of*

an Ulster Community, Bloomington: Indiana University Press.

Gleason, J. (1971): *ORISHA: The Gods of Yorubaland*, New York, Atheneum

Goody, J. (1987): *The Interface Between the Written and the Oral*,

Cambridge: Cambridge University Press.

Goshgarian, G. (ed) (2001): *Exploring Language: Ninth Edition*, New York:

Longman.

Gray, J. (1989): *Àshe, Traditional Religion and Healing in Sub-Saharan Africa*

and the Diaspora, New York: University Press.

Grenais, A.J. (1999): "Structuralism, Semiotics and the Critique of

Language", in C.D. Robert and R. Schleifer (eds) *Criticism and Culture*,

England: Longman Group UK Limited, pp. 118-150.

Hallgren Roland (1995): *The Vital Force: A Study of Àṣẹ in the Traditional*

and Neo-traditional Culture of the Yoruba People, Sweden: Lund

Studies in African and Asian Religious.

Hayakawa, S.L. (1939): *Language in Action*, New York: Craftmen and

Camden.

Hayakawa, S.L. (1961): *Language in Thought and Action*, New York:

Craftmen and Camden.

Herman, D. (2002): *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*,

Lincoln: University of Nebraska Press.

Hirsch, E.D. (1976): *Validity in Interpretation*. New Haven & London: Yale University Press.

Ìdòwú E.B. (1963): *Olodumare: God in Yoruba Belief*, Ibadan: Longmans.

Ilésanmí, T.M. (1983): "On Power Among the Yorùbá: A Literary Perspective", *Odù: A Journal of West African Studies*, New Series, No. 23, January, pp. 103-115. Ifè: University of Ifè Press.

Ilésanmí, T.M. (1998): "The Significance of the Myths of Women in Socio-Political Role Sharing among Yorùbá People" in M.E.M. Kóláwólé (ed) *Gender Perceptions and Development in Africa: A Socio-cultural Approach*, Lagos: Arrabon Academic Publishers, pp.

Johnson, S. (1921): *The History of the Yorùbás*, Lagos: CMS Bookshops.

Johnson, J. (1964): *The History of the Yorùbás: From the Earliest Times to the Beginning of the Protectorate*, London: Routledge E. Kegan Paul.

Kermode, Frank (1979): *The Genesis of Secrecy: On the Interpretation of Narrative*, Cambridge: Harvard University Press.

Kongas-Marand, E. (1974): "Individual and Tradition" in J. Pentikainen *et al* (eds) *Folk Narrative Research: Some Papers Presented at the VI Congress of the International Society for Folk Narrative Research*,

Finland: Finish Literature Society.

Ládélé, T.A.A. (ed) (1986): *Àkójopò Ìwádíí ljinlè Àṣà Yorùbá*, Ibàdàn:
Macmillan Nigeria.

Láṣebikan, E.L. (1958): *ljinlè Ohùn Ènu Yorùbá Àkójo Kínní*, Ibàdàn:
Government Printers.

Lawrenson, D. and A. Swingwood (1971): *The Sociology of Literature*,
London: MacGibbon & Kee.

Levinson, S.C. (2000): *Pragmatics*, United Kingdom: Cambridge University
Press.

Lopson, P. (2001): *Reality: Fundamental Topics in Metaphysics*, Toronto:
University of Toronto Press.

Lord, A.B., (2001): *The Singer of Tales*, 2nd Edition, S. Mitchell et al (eds.)
Cambridge: Harvard University Press.

Marcey, D. (2000): *The Penguin Dictionary of Critical Theory*, England:
Penguin Books.

Martin, W. (1986): *Recent Theories of Narrative*, Itacha: Cornell University
Press.

Mbiti, J.S. (1982): *Introduction to African Religion*, London: Heinemann.

Mitchell, W.J.T. (1994): *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual*

Representation, Chicago: The University of Chicago Press.

Molnar, G. (2003): *Powers: A Study in Metaphysics*, New York: Oxford University Press.

Naveh, J. and S. Shaked (eds) (1998): *Amulets and Magic Bowls: Aramaic Incantations of Late Antiquity*, Jerusalem: The Magnes Press.

Ògúndèjì, P.A. (1997) "The Communicative and Semiotic Contexts of Àrokò among the Yorùbá Semiotic-communication Systems", *African Languages and Cultures*. 10, 2 (1997): 145-156.

Ògúnbiyí, Y. (ed) (1981): *Drama and Theatre in Nigeria, A Critical Source Book*, Lagos: Nigeria Magazine.

Ògúnbòwálé, P.O. (1962): *Àwọn Irúnmalẹ̀ Ilẹ̀ Yorùbá*, Ibadan: Evans Brothers Publishers Ltd.

Ògúnpòlù, T. (1975): "Okòsì Festival Songs", in *Yorùbá Oral Tradition*, Wándé Abímbólá (ed) Department of African Languages and Literatures, University of Ifè, Ilé-Ifè, pp. 551-597.

Ògúnrẹ̀mí, D. àti A. Adediran (1998): *Culture and Society in Yorubaland*, Ibadan: Rex Charles Publication.

Ògúnwálé, P.O. (1966): *Àsà Ìbílẹ̀ Yorùbá*, Ibadan: Oxford University Press.

Ògúnwálé, T.A. (1971): "Oshun Festival", *African Arts*, 4,3, Summer,

pp. 61-66.

Òjó, A. (1966): *Yorùbá Culture*, London: University of London Press.

Òjó J.R.O. (1978): "The Symbolism and Significance of Epa-Type Masquerade Headpieces". *Man*, 12, 3, pp. 455-470.

Òkédíjì, M. (1991): "The Naked Truth: Nude Figures in Yorùbá Art", in *Journal of Black Studies*, 22, 1, pp. 30-44.

O'keefe, D.L. (1979): *A General Sociological Theory of Magic*, Ph.D. Dissertation, New School for Social Research, New York, NY10003 vol. 1 & 2.

Okpewho, I. (1992): *African Oral Literature: Backgrounds, Character and Continuity*, Bloomington: Indiana University Press.

Olábímtán, A. (1971): *Oḡò and Àyájó: Two Categories of Yorùbá Traditional Incantatory Poetry*, M.A. Dissertation, University of Lagos.

Olábímtán, A. (1971): "Symbolism in Yorùbá Traditional Incantatory Poetry", *Lagos Notes and Records A Journal of African Studies*. University of Lagos. Pp 110-116.

Olábímtán, A. (ed) (1980): *Oḡbón Itopinpin Ewì Yorùbá*, Ìbàdàn: Macmillan Nigeria Publishers Limited.

Olábòdé, A. (1981): "The Semantic Basis of Metaphors and Related Tropes in

Yorùbá", Unpublished Ph.D. Thesis, Department of Linguistics and Nigerian Languages, University of Ibadan.

Olábòdé, A. (1985): "Stylistics and Problems of Literary Interpretation in Yorùbá", in *West African Languages in Education*. pp. 229-249.

Olájùbù, O. (1974): "Iwì Egúngún Chants: An Introduction", in *Research in African Literatures*, 5, 1, pp. 31-51.

Olájùbù, O. (1975): "Composition and Performance Technique of Iwì Egúngún", W. Abimbólá (ed) *Yorùbá Oral Tradition*, Unife: Department of African Languages and Literatures, pp. 877-933.

Olájùbù, O. (1977): "Oríkì" nínú *Yorùbá Gbòde*. Vol. 2, No. 3, pp. 7-14.

Olájùbù, O. (1978): *Ìwé Àṣà Ìbílẹ̀ Yorùbá*, Lagos: Longman.

Olájùbù, O. (1981): "Yorùbá Oral Poetry Composition and Performance", in N.A. Uchegbulam, A. Garba, A. Regina (eds) *Oral Poetry in Nigeria*, Lagos: Emancoprint Ltd., pp. 52-87.

Olátéjú, M.O.A. (1989): "A Structuralist Study of the Sound Patterns in Yorùbá Poetic Discourse", Unpublished M.Phil Dissertation, University of Ibadan.

Olátéjú, M.O.A. (1998): "A Syntactic Approach to Literary Discourse Analysis: The Yoruba Example", Unpublished Ph.D. Thesis, University of Ibadan.

- Olátúnjí, O. (1971): "Symbolism in Ofò - Comments on the paper delivered by Asian Studies Staff Seminar, University of Lagos on 28:1:71.
- Olátúnjí, O. (1979): "The Yorùbá Oral Poet and His Society", *Research in African Literatures*, Vol. 10, No. 2, Fall, pp. 179-207.
- Olátúnjí, O. (1984): *Features of Yorùbá Oral Poetry*, Ìbàdàn: University Press Limited.
- Olátúnjí, O. (1996) (ed): *The Yorùbá: History, Culture and Language*, Ibadan: Ibadan University Press.
- Olúnládé, T. (1999): Àgbéyèwò Èèwò Nínú Àsàyàn Oríkì àti Orílẹ̀ Yorùbá. Unpublished M.A. Thesis, Department of African Languages and Literatures, Obáfémi Awólówò University, Ilé-Ife.
- Olúnládé, T. (2001): "Ìlò Yorùbá fún Ìbáńsòrò Láwùjọ Yorùbá nínú Òrúńdún Kọ̀kàńlélógún", nínú *Yorùbá gbòde*, Vol. 3, No. 1, pp. 133-138.
- Olúráńkínṣé, O. (2000): "Ogbón-Ìsòtàn Ìmúnimòtélé nínú Ìwé Ìtàn Àròṣọ Yorùbá". Unpublished Ph.D. Thesis, Department of African Languages and Literatures, Obáfémi Awólówò University, Ilé-Ife.
- Olúsànyà, G.O. (1983): *Studies in Yorùbá History and Culture*, Lagos: University Press Ltd.
- Ong, W.I. (1982): *Orality and Literary: The Technologizing of the Word*, London:

Methuen.

Opéfèyítímí, A. (1984): "Ìwùre: Yoruba Supplicatory-Blessing Chants".

Unpublished M.A. Dissertation, University of Ife, Ilé-Ife.

Opéfèyítímí, A. (1997): *Tíórí àti Ìṣowólèdè*, Oṣogbo: Tanimèhin-ọlá Press Ltd.

Orímóògùnjé, C.O. (1989): "A Structuralist Study of Awure Incantations".

Unpublished M.A. Dissertation, University of Lagos.

Orímóògùnjé, C.O. (2004): "The Significance of Verbal Arts in the Yorùbá

Indigenous Healthcare Delivery System". Unpublished Ph.D Thesis,

University of Ibadan, Nigeria.

Otife, O. and W. Ogionwo (1976): *An Introduction to Sociological Studies*,

Ibadan: Heinemann Educational Books (Nig.) Ltd.

Oyelade, E.O. (1992): "The Practice of Islam in Yorubaland 1830 - 1983",

Unpublished Ph.D. Thesis, Department of History, O.A.U. Ile-Ife.

Pentikainen, J. et al (ed) (1977): *Folk Narrative Research: Some papers*

Presented at the VI Congress of the International Society for Folk

Narrative Research, Finland: Finish Literature Society.

Pettazzoni, R. (1984): "The Truth of Myth" in A. Dundes (ed), *Sacred Narratives:*

Readings in the Theory of Myth, Berkeley: University of California

Press.

- Philip, M.P. (1981): "The Power of Words in African Verbal Arts", in *Journal of American Folklore*, Indiana: Indiana University Press, pp. 27.
- Powell, B.B. (2001): *Classical Myth*, New Jersey: Prentice Hall.
- Preminger, A. et al (ed) (1993): *The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*, New Jersey: Princeton University Press.
- Prickett, S. (2002): *Narrative, Religion and Science: Fundamentalism versus Irony*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Raji, S.M. (1991): *Ijìnlẹ̀ Ofò, Ògèdè àti Áásàn*, Ibadan: Onibonoje Press.
- Raji, S.M. (1993): *Ìtúpalẹ̀ Èdè, Àsà àti Lítírésò Yorùbá*, Ibadan: Fountain Publications.
- Raji, S.M. (2003): *Ofò Áánú*, Ibadan: Alafas Nigeria Company.
- Ray, B. (1976): *African Religion: Symbol, Rituals and Community*, U.S.A.: Prentice Hall, Inc.
- Schechner, R. (1988): *Performance Theory*, New York and London: Routledge.
- Scheub, H. (2002): *The Poem in the Story: Music, Poetry and Narrative*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Selden, R. (ed.) (1989): *Practicing Theory and Reading Literature: An Introduction*, Kentucky: The University Press.
- Seltiz, C. (1976): Wrightsman, S. and S.W. Cook, *Research Methods in Social*

Relations, New York: Holt, Rinehart and Winston.

Sheba, E. (1999): "Ààlè: A Deterrent Symbol and Communication Device Among the Ìkálè Yorùbá of Nigeria" in *IFE: Journal of the Institute of Cultural Studies*, No. 7, pp. 10-17.

Smith, A. (1982): "The Occultism of the Text" in *Poetics Today*. Vol. 3, No. 4, pp. 1-10.

Swingewood, A. (1987): *Sociological Poetics and Aesthetic Theory*, New York: St. Martins Press.

Tedlock, D. (1983): *The Spoken Word and the Work of Interpretation*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Thompson, R.F. (1974): "Yorùbá Artistic Criticism" in L. d'Azevedo, Warren (ed) *The Traditional Artist in African Societies*, Bloomington: Indiana University Press. pp. 78-81.

Verger, P. (1977a): "The Use of Plants in Yorùbá Traditional Medicine and its Linguistic Approach" In the Department of African Languages and Literatures, University of Ife, Seminar Series, No. 1 (1976-1977) Part 1, pp. 242-353.

Verger, P. (1977b): "Poison (Oró) Antidote (Èrò) Evil works (Àbilù) and Protection from them (Ìdáàbòbò) Stimulants and Tranquilizers - Money,

Wives and Children. In the Department of African Languages and Literatures, University of Ife, Seminar Series, No. 1 (1976-1977) Part 1, pp. 242-353.

Vickery, J.B. (1966) (ed): *Myth and Literature*, Lincoln: Lincoln University of Nebraska Press.

Walker, R.A. (1994): "Anonymous Has a Name: Olówè of Ìsẹ", in R. Abíódún, (ed), *The Yorùbá Artist: New Theoretical Perspectives on African Arts*, Washington: Smithsonian Institution, pp. 90-106.

Wellek, R. àti A. Warren, (1973): *Theory of Literature*, Harmondsworth: Penguin University Books.

Wellek, R. (1978): *Concept of Criticism*, London: Yale University Press.

Wolfreys, J. (1999): *Literary Theories: A Reader and Guide*, New York: New York University Press.

Asomó I: Awon abená imò àti abò oko-ìwádúú kííní

Orúko	Níbo?	Ojò orí	Ìṣe tó n ṣe	Ọdún wo?	Igbà mélòó?	Ìlànà ifòròwálénuwo
Abímbólá Wande	Conference Center, Ilé-Ifè	Aádóta ọdún	Olórí Èka-Èkó kan ni Yunifásítí	1984	Méta	A-gbòkọ-sílẹ̀
Alhaji Akéwúlà	Igbódò, Ilé-Ifè	Aádòrin ọdún	Ìṣègùn ibilẹ̀	1984-1997	Àìmoye	A-gbòkọ-sílẹ̀
Awo Awóreni	Ìrẹmọ, Ilé-Ifè	Aádòrun ọdún	Yẹmíwò	1981-1996	Àìmoye	A-gbòkọ-sílẹ̀
Awo Awóyefá	Ilé-Ifè	Ogórín ọdún	Yẹmíwò	1992-1997	Àìmoye	A-gbòkọ-sílẹ̀
Olóògbó Awóyemi	Àrè-Èkítì	Ogórín ọdún	Yẹmíwò	1989-1990	Àìmoye	A-gbòkọ-sílẹ̀
Yẹmísí Badmus	Yunifásítí Ilé-Ifè	Ogbòn ọdún	Agbejórò	2004	Èẹkan	A-gbòkọ-sílẹ̀
Yẹmí Èlẹ̀bùubòn	Ọsogbo	Ogóta ọdún	Yẹmíwò	1982, 1986, 2004	Àìmoye	A-gbòkọ-sílẹ̀
Olóyè Èṣẹgbá	Ilésà	Ogóta-léméfà	A-dífá-sèsègùn	1984	Èẹmẹjí	A-gbòkọ-sílẹ̀
Ajàyí Fábùnmi	Ilé-Ifè	Ogórín ọdún	Adájọ ibilẹ̀	1981	Èẹmẹta	A-gbòkọ-sílẹ̀
Awo Tẹ̀pón	Okèyìnmi Adó-Èkítì	Ogóta ọdún	Yẹmíwò	1990	Èẹmẹjí	A-gbòkọ-sílẹ̀
Awo Fásùsì	Opópó gbọ̀rọ Adó-Èkítì	Aádótalémérín ọdún	Yẹmíwò	1989-1990	Àìmoye	A-gbòkọ-sílẹ̀
Barrister George	Lókòrẹ, Ilé-Ifè	Ogójì ọdún	Agbejórò	2004	Èẹkan	A-gbòkọ-sílẹ̀

Awo Ifátòògùn	Okèkere Ìlobùú	Ogórín ọdún	Yẹmíwò	1981- 1997	Aimoye	A-gbọkọ-sílẹ̀
Awótọla Ọjó	Ilé-Ifẹ̀	Ogóta-léméjì ọdún	Ìşẹgùn	1984	Èèméjì	A-gbọkọ-sílẹ̀
Olóyè Ògbòjànmùjàn	Òde-Ìrèlẹ̀	Ogóta ọdún	Yẹmíwo	1994	Èẹkan	A-gbọkọ-sílẹ̀
Awo Orímóògùnjẹ	Oko Onńó	Ogóta-lé-mérin ọdún	Ìşẹgùn	1987	Èẹkan	A-gbọkọ-sílẹ̀
Délé Orímóògùnjẹ	O.A.U. Ilé-Ifẹ̀	Ogbòn ọdún	Túlẹ̀	1986	Aimoye	A-gbọkọ-sílẹ̀
Olóògbé Ọlájubu	Arámọko- Èkiti	Aádórin lékan ọdún	Yẹmíwò àti ìşẹgùn	1989 1990	Aimoye	A-gbọkọ-sílẹ̀
Olóyè Òpéfeyítimí (Rísikin Ìbòkun)	Ìbòkun	Aádórin ọdún	Agbẹ̀	1982 1990 2003	Aimoye	A-gbọkọ-sílẹ̀
Olóògbé Déléké Şikojáje	Ìbòkun	Ogótálémérin ọdún	Oníşẹgùn	1983 1985	Ìgbà márùn- ún	A-gbọkọ-sílẹ̀
Jímọ Yésúfù	Adetí Ilẹ̀şà	Ogóta ọdún	Yẹmíwò àti ìşẹgùn ibílẹ̀	1982 1984 1999	Ìgbà méfa	A-gbọkọ-sílẹ̀

Àsomó I: Àkójo-èdè-fáyewò oko iwádii kíiní

Àyájó Àwúre (Àwíṣe)1

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Ifá ló òdìre,

5 Èmi náà ló òdìre,

Ó ní èyí tí mo bá wí,

Kó mó ọ̀n ṣe.

Baba ọ̀ká ló kú,

Ọ̀ká jogún oró.

10 Baba erè kú,

Erè jogún ọ̀hun.

Babaa Gùnntèré kú,

Gùnntèré jogún ká rìn, ká yan.

Ekò¹ ní í ṣomọ̀ ikeyìn wọn.

15 Wọn pín ọ̀gún babaa tán.

Wọn ò fún Ekò ní nnkan kan.

Ekò bá bó sílé,

Ló gbé iwo-àṣe babaa wọn.

Ló bá ní sá lọ.

20 Ó bùṣe gàdà,

Layé ò wáá rójú mó.

Aboyún ò rí bí.

Agàn ò tọ̀wọ̀ àlà bosùn.

Okùnrun ò dìdè.

- 25 Akérémodò wèwùràwé.
 Àtò gbẹ̀ mọ̀ ọ̀kúnrin ní idí.
 Obìnrin ò rí àṣẹ̀ rẹ̀ mọ̀.
 Isù pẹyin ò ta.
 Àgbàdò tàpẹ̀ ò gbó.
- 30 Erée yọ́jú ọ̀pọ̀lọ̀.
 Ọ̀jò páá-páá-páá kán sílẹ̀,
 Adiyẹ̀ sà á mi.
 A pọ̀n ọ̀bẹ̀ sílẹ̀,
 Ewúre mú un je.
- 35 Ayé wáá di olódikondi.
 Wọ̀n wáá bẹ̀ Ọ̀rúnmilà.
 Kó bá àwọ̀n gbàwo àṣẹ̀ lówó Ekò.
 Wọ̀n ní kí Ọ̀rúnmilà máa lọ̀ lówó ọ̀tún.
 Ó pàdé Ilá lówó ọ̀tún,
- 40 Ó ní níbo ló pàdé Ekò foun?
 Ilá ni kó mọ̀-ọ̀n lọ̀ lówó ọ̀sì,
 Ó tún dọ̀wó ọ̀sì,
 Ó pàdé Ikán lójú ọ̀nà,
 Ọ̀rúnmilà ní ibo ló gbé pàdé Ekò foun?
- 45 Ikán ní kó mọ̀-ọ̀n lọ̀ ní mǎárin-mǎárin. Ọ̀kèè-taṣẹ̀.
 Nígbà tí Ọ̀rúnmilà dé ibẹ̀;
 Ọ̀rúnmilà wáá fojú kEkò.
 Ekò wáá fojú kan Ọ̀rúnmilà,
 Agbegbẹ̀ ọ̀run ran firí-firí-firí.
- 50 Ekò fẹ̀nu solẹ̀.
 Ọ̀rúnmilà wáá ni pé,

- Kí gbogbo ará llé-lfè pèlé o.
 Ó ní bÉkò bá fi lè wọlẹ nílẹ yíí,
 Ó ní gbogbo yín lẹ gbé,
 55 Ó lóun ó sokóo lfẹ di-pásán.
 Ó lóun ó sòbò ibẹ di làbà,
 Ó lóun ó sọ ọpẹ kan sẹgìsẹgì,
 Tí ní bẹ níhà awìnrinmògún,
 Òun ó sọ ọ di jànmùrángún²
- 60 Wọn ní ẹe bó ti fojú kan Ekò
 Wọn ní kó sáré.
 Kó gbàwo àşẹ lówọ re ni.
 Ọrúnmilà bá sáré,
 Ó báá gbàwo àşẹ lówọ Ekò.
- 65 Ilá tó kò lówọ ọtún.
 Ó ní kílá máa so ogún,
 Kílá ó máa bí ogún.
 Ikàn tí ó pàdé lówọ ọ̀sì,
 Ó ní kó máa so ogbòn.
- 70 Kó máa bí ogbòn.
 Ó ní kí wọn ó pa Oká ní àpadárí.
 Ó ní kí wọn ó pa Erè ní àpalàdò,
 Ọkàsàkàsà, ọlọmọ àpèwúre.
 Èyí tí mo wí fúnlá,
- 75 Ilá ní sogún.
 Ọkàsàkàsà, ọlọmọ apèwúre..
 Èyí tí mo wí fún Ikàn.
 Ikàn ní wèwù èjẹ.

Òkàsàkàsà olomo apéwúré.

80 Bírèè mi ò jà,
Bírèè mi ò mú,
Ma forí balè,
Ma máa ké tan-tan-an-tan.
Àyàmò bí Olúsolè kó bÓká.

85 Àyàmò bí Olúsolè kó bÉrè.
Àyàmò bí Olúsolè kó bí Gùn-ùn-tere lómo.
Èyí tí mo wí lónìí,
Arò ó rò mò on dandan ní³.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (AJÉ) (2)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlá rò wáá.

Asánṣo-giri-bofá ni awo ilé Alára.

5 Asòpòjò-òdún-dífá ni ó n ṣe awo Ajerò.
Asángbùùrù-àlâ-dífá ni ó n ṣe awo ọwá Igbájo.
Àwọn métèèta ni wọn ní tikòlé ọrun bọ wá sóde isálayé.
Wọn dèlé ayé tán,
Wọn kò rí dá.

10 Wọn kò rí rù.
Wọn kò rí tú.
Wọn kò rí ṣe.
Wọn padà n lọ sóde ọrun.
Wọn padé Ọrúnmilá lònà.

15 Ọrúnmilá ní kí ni ó n ṣe wọn.
Tí wọn fi n bínù lọ sóde ọrun.

- Wọn ní èsù àírídá àírírù ní.
 Ọ̀rúnmilà ní kí wọn pàdà sóde ayé.
 Ó ní wọn ó ríi ẹ.
- 20 Ó ní ojú kò ní i ro ọmọ aráyé,
 Tí wọn ó fi máa fún wọn lówó.
 Ó ní ojú kì í ro babaláwo.
 Tí i fi i fewúré bofá.
 Ojú kì í ro ọmọlòókú,
- 25 Tí i fi i fàgbò bọ bàbá rẹ.
 Ojú kì í ro ológùn-ún,
 Tí i fi i fajá bọ ògùn-un rẹ.
 Ó ní òkú ọrun kò ní i jẹ kójú ro wọn.
 Àtí ọwó àtí ẹsẹ lahùn fi ní gbólúigbó.
- 30 Ojọ tí obinrin bá rí nńkan oşù rẹ,
 Odidi aşo ni í fi í jin ín.
 Ó ní odidi owó ni kí wọn wá gbé fún mi.
 Kán-kán-án-kán lewé iná ní jó ọmọ.
 Kán-kán-án-kán ni kí wọn,
- 35 Máa mówó tẹmi wá fún mi.
 Kán-kán-án-kán ni kí wọn,
 Máa mú ire tẹmi wá fún mi.
 Wàràwàrà lọmọdé bọ oko èsinsin.
 Ilé wọn kò gba owóo wọn.
- 40 Ọ̀dèdè wọn kò gba owóo wọn.
 Ọ̀dèdè mi ni ó gbà á.
 Ọ̀dò èmi Lágbájá ni ó gbà á.
 Ọ̀dò mi ni kí wọn máa kówó wọn wá.

Ọjọ ọmọdé bá wá ọyìn-ín ayé,
45 Ọjọ náà ni ó ní rí i.
Áwárí ni kí wọn wá,
Owó àti ire tẹmi wá fún mi.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (AJÉ) (3)

Èlà rọ wáá.
Èlà rọ wáá.
Èlá rọ wáá.
Ibi tí ọkà bá jókòò sí,
5 Ni ounjẹ ọkà tí ní bá ọkà.
Ibi tí erè bá jókòò sí,
Ni ounjẹ erè tí ní bá erè.
Ó dífá fún Ọrúnmilà.
Lọjọ tí ó ní lọ sílùú àíríṣe.
10 Ọrúnmilà ní èèwọ ọrìṣà.
Èmi yòò rí ẹ.
Bàbá Ọrúnmilà ní ewé wo ni iwọ yòò já,
Egbò wo ni iwọ yòò wà,
Tí iwọ yòò fi rí ẹ?
15 Ó ní:
Òun yòò já ewé.
Òun yòò wá egbò.
Òun yòò sì rí ẹ.
Agbe yòò sọ pé kí ẹ gbé rere tẹmi fún mi.
20 Àlùkò yòò sọ pé kí ẹ gbé rere tẹmi fún mi.
Odíderẹ ló ní kí ẹ di ẹrù ilé yín wá fún mi.

- Bí èkùyà bá ẹ́sẹ́ tán,
 Ẹ́e bí òkíkà ní ó n kà á.
 Ẹ́sẹ́ tí ọkọ́ bá ẹ́e,
 25 Ẹ́sẹ́ tí àdà bá ẹ́e,
 Ẹ́e bí agbọn ní ó n gbà á.
 Ẹ́nì ẹ́lẹ́nì ló n rọ́ idẹ́ fún Ọ́sun.
 Ẹ́nì ẹ́lẹ́nì ló n rọ́ ọ́jẹ́ gidìgbà fún Ọ́rìsà.
 Owó olówó ní kí n máa ná.
- 30 Kín ní ó sọ pé,
 Kí owó mi má sùn lóde isálayé.
 Ẹ́yẹ̀ròsùn ló sọ pé,
 Kí owó mi má sùn lóde isálayé.
 Ẹ́yẹ̀ròsùn.
- 35 Kín ní ó sọ pé,
 Kí owó mi má sùn lóde isálòrun.
 Ẹ́yẹ̀ròsùn ló sọ pé,
 Kí owó mi má sùn lóde isálòrun.
 Ẹ́yẹ̀ròsùn.
- 40 Àrúnkálẹ́ ní lófín-índà n rùn.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (AJÉ) (4)

- Ẹ́là rọ́ wáá.
 Ẹ́là rọ́ wáá.
 Ẹ́là rọ́ wáá.
 Àsàjukú.
- 5 Àsákòsì.
 Olómojìlẹ́.

- Ifá ní ibo ni mó gbé mò wón,
 Tí mo gbé n pè wón báun?
 Mo ní mo mò wón.
- 10 Àsàjúkú ní bí mo bá moun.
 Ó ní ibo nilé òun wà?
 Mo ní ilé Àsàjúkú n bẹ lótùn-ún ljàbú.
 Àsàkòsì ní sẹ mo molé òun?
 Mo ní mo molée rẹ.
- 15 Ó ní nbo nilé òun?
 Mo ní ilé Àsàkòsì n bẹ lósi ljàbú.
 Olómojielè ní nbo nilé toun?
 Mo ní mo molée rẹ.
 Mo ní ilé Olómojielè n bẹ láaringùngùn ljàbú.
- 20 Àsàjúkù bọólé;
 Ó fúnmi nígba òké-owó.
 Àsàkòsì bọólé;
 Ó fún mí nígba òké-owó.
 Olómojielè bọólé;
- 25 Ó fún mi légbèta òké-owó.
 Òrúnmilà, wáá fún mi légbèta òké;
 Odún n péé lọ.
 Owó tí èkùyà bá tẹ sí Olódùmarè.
 Gbogbo ire tí n wá,
- 30 Ló máa n fún un.
 Atéwó-gbìre,
 Kí í tẹwó gbìre tièè tí.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (A.É) (5)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlá rò wáá.

Ògúndábèdè oolééé!

5 Àjijimòjí.

Ìwo lòó fi gbogbo ara kówó olówó.

Àgbàlagbà olè,

Ni í là gbòò bí òòrùn òwúrò.

Àwa mètèètè-la sawo lọ sílé Olókun Sèniadé.

10 A débè,

A jí ewúré méta.

Àgùntàn méta.

Àpó owó méta.

Garawa epo méta.

15 Àti ìgàn aṣo méta.

À ní bọ̀ lónà,

A pàdé Bó-ṣe-jíjì-ma-jí.

A pàdé Bó-ṣe-wíwí-ma-wí.

A pàdé Kò-jí-kó-wí-tí-ó-wí-pé-kólóhun-má-lòhun.

20 À ní bọ̀ lónà,

A pàdé Òrìṣàlọmọ-èyí-tó-kù-léyìn.

À ní bọ̀ lónà,

A pàdé Ọmọ-Olókun-Sèniadé.

Ọmọ-Olókun-Sèniadé ní 'èèyí-òò'.

25 Ó ní Olórí olèé dééé.

Ó lèrù kù sílé bàbá òun;

Ká máa kálo.
A wáà débè,
A jí ewúré méjọ.
30 Àgùntàn méjọ.
Garawa epo méjọ.
Àpò owó méjọ.
Àti ìgàn aṣọ méjọ.
Ó wáá ní ká máa lọ.

35 Ó ní yóò yẹ wá o.
Ó ní yíyẹ ní í yeyelé.
Ó ní yóò dẹ wá lórùn.
Dídẹ ní í dàdàbà lórùn.
À-gbélé-ríre ni i teyélé.
40 À-gbélé-wùsì ni i tàlùkò.
Oríire là á fetùú dé.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (AJÉ) (6)

Èlà rọ wáá.
Èlà rọ wáá.
Èlá rọ wáá.
Wéréwéré.
5 Wàràwàrà.
Ó dífá fún Ọrúnmilà.
Ifá yóò la ọlà ní òòjọ.
Ó ní òun yóò ní egbèrin ọkẹ lówó.
Wón ní ìwọ Ọrúnmilà,
10 Báwo ni ìwọ yóò ti ẹ ní egbèrin ọkẹ lówó?

Ọ̀rúnmilà ní òun yóò ní in.

Wón ní egbèrin ọ̀ké tí o jẹ sọ̀rùn ńkọ?

Ó ní òun kò jẹ owó.

Ó ní kánkán ni ewé iná ń jóni.

15 Wàràwàrà ni ọ̀modé ń bọ̀ oko èsinsin.

Ilé ò gbá á,

Ọ̀nà ò gbá á,

Ni ti awáràgbá.

Ó ní ọ̀dèdè mi ni ó gbà ajé.

20 Ajé máa bọ̀ lódòò mi

Omi gbígboná kì í gbènu pé.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (AJÉ) (7)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlá rò wáá.

Kínún-kinún yadi.

5 Kínún-kínún yadi.

Kínún-kinún yadi.

Àlùkín yadi.

Àlùkín yadi.

Àlùkín yadi.

10 Ó ẹ̀ Ifá fún Ọ̀rúnmilà.

Ó ń fenu ẹ̀ ọ̀gbéré ajé.

Suuru suuru owó wuuru wáńwọ̀lé

Àlúpàyìdà yírapadà kí o darí ọ̀lọ̀rọ̀ wáá bá mi.

Owó gbuuru

- 15 Ifá gbuúru
 Bí o bá gba apá ọtún wolé,
 Àrákalagbá.
 Àràkalagbà.
 Wáà bámi.
- 20 Bí o bá gba apá òsi wolé,
 Àrákalagbá.
 Àràkalagbà.
 Wáà bámi.
 Àràkalagbà.
- 25 Òwìwí dé adèrù-boyè.
 Òwìwí dé o!
 Omọ-afòrupèèè.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (AJÉ) (8)

- Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Èlá rò wáá.
 Ahún-ká-gílítí-orí-ení.
- 5 Awo wọn nílé Aládó.
 Àgbá-ńlá-fi-esè-kirimù-telè.
 Awo wọn lóde Òfà.
 Mo fẹ é fẹ n kò rí fẹ.
 Mo jò ò jò n kò rí jò.
- 10 Ọpélopé agbe ni ó bámi sàgèdè sí Ọrúnmilà.
 Nígba tí aládé san owó orí.
 Ó san ọwè ọrùn.

Igbà nàà ló sèsè wá yá igba irúnmolè lófà.

Èrigì-àlò!

15 Ifá wáà fadé owó rẹ̀ bòmí lórí pítí.

Èrigì-àlò!

Pápáṣán ló ní kí n san owó ọ̀rùn mí.

Akìṣàṅ ló ní kí n san owó ọ̀rùn mí.

Aaka kí ó ká gbèsè ọ̀rùn mí kúrò.

20 Sawerepèpè kí ó pe ire tẹ̀mí fún mí.

Ògo dééé ọ̀mọ̀ elẹ̀wìjì!

Ènikan ní mo pè,

Igba ẹ̀ni kí ó máa jẹ̀ mí.

Ewé ọ̀sàn ló ní kí ó sanmí.

25 Ọ̀lọ̀ ló ní kí ẹ̀ máa fiṣẹ̀ òlánlá lẹ̀mí.

Ènu rere ní a fi òlọ̀ ní pe elélùbọ̀.

Kí ọ̀mọ̀ aráyé fẹ̀nu rere perí mí.

Kí n ríṣẹ̀ ajé ẹ̀.

Kí n rọ̀wọ̀ òlánlá gbà.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (ÒKÌKÌ) (9)

Èlà rọ̀ wáá.

Èlà rọ̀ wáá.

Èlá rọ̀ wáá.

Èjìogbè ẹ̀mí ní ọ̀baà!

5 Bì o tí ẹ̀ jẹ̀ ọ̀ba lẹ̀run.

Ẹ̀ mí ní ọ̀ba ní ayèè.

Èjìogbè ẹ̀mí ní ọ̀baà!

Bì o tí ẹ̀ jẹ̀ ọ̀ba lẹ̀run.

- Semí ní oḅa ní ayèè.
- 10 Èjìogbè semi ní oḅaà!
Bí o ti se jé oḅa lórùn.
Semí ní oḅa ní ayèè.
Òkíkí lù,
Mo kàn ọ;
- 15 Aládòò àwúree.
Òkíkí ikánún lá gbó.
N la lọ rée ra káún nílè Aládò.
Òkíkí tábà la gbó,
N la lọ rée ra tábà lókìtì Èfòn.
- 20 Bí eégún nílá bá jáde.
Òkíkí rẹ a kàn.
Kí òkíkí èmi lágbájá kàn káyé ní rere.
Kí n lówó lówó.
Kí n bímo lémo.
- 25 Kí n dàgbà-lagbà.
Kí n lóbinrin kún obinrin.
Òkíkí lù,
Mo kàn ọ;
Aládòò àwúree.
- 30 Bí ijimèrè bá jáko.
Òkíkí rẹ a kàn.
Kí òkíkí èmi lágbájá náà kàn sí rere.
Kí n lówó lówó.
Kí n bímo lémo.
- 35 Kí n kólé mólé.

Kí n dàgbà-lagbà.

Kí n lóbinrin kún obinrin.

Òkè tí Ògìdán bá gùn,

Gbogbo eranko ní í gbúròò rẹ.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (ÌSÒYÈ) (10)

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Sáfe ni í sawo Isáde.

5 Àsàgèdè awo àṣà-ojà.

Dífá fún Òrúnmilà.

Ifá ní lọ sájá-erémi.

Wón níwo Òrúnmil.

Ajá-erémi lò ní rẹ yíí.

10 Bí wón bá kọ ọ nífá níbè,

Ìwo á gbàgbé.

Bí wón kọ ọ níyè níbè,

Ìwo á sùn lọ.

Ifá ní kàkà n gbàgbé.

15 Ataare a ta á sími ninú.

Ìyèròsùn a yè é sími lókàn.

Torí omo ataare,

Inú ataare ni í gbé é solá.

Omo obi inú obi ní í wà.

20 Bírúlá àtèsì bá gbóràn gbé,

Omo ikùnun rẹ á sì rú u.

Arú ẹ rù mí lóníí o.

Àrùkàn n tẹja omi.

Igbàkúùgbà lenu imọ n jì welewele.

25 Igbàkúùgbà.

Ifá olódù méréndínlógún.

E mò kú aisùn.

E mò kú àiwo.

E mò kó mi níyèè tẹmi lọ.

30 Ọbàràkòsùn.

E mò finúù mi sòdeee.

Ọbàràkòsùn.

Ifá mò finúù mi sòdeee .

Ọbàrànikòsùn-ùn.

AYÁJÓ ÀWÚRE (ÌYÓNÚ) (11)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Gbémi gbígbé ní í sawo ilé Alára.

5 Rùmí rírù ní í sawo òkè Ajerò.

Àwọn ló dífá fún Ọrúnmilà.

Lójó táwọn ayé ní,

Wọn ò ní í gbé e ga.

Wọn ò ní í sẹgbè léyìn rẹ.

10 Ó ní bó bá ẹe bí i tẹmi Lágbájá.

E ó gbémi ga.

E ó sì sẹgbè léyìn mi.

Nítorí kí nì?

Àgbégbà là á gbèrù tó bá wúwo jù fénikan.

15 Gbígbe là á gbetan tó i dúró.

Rírù là ròtopòró wójàà-wi.

Gbígbe là á gbé mólámoláà lágboro.

Igbín kí í já kó gún ni níwo.

Èèwò òrìsà ti.

20 Bí a ba kúnlè dáná,

A kíí kúnlèé yá a.

Igbá pónmí ó tì í;

Ó ju erù apèrèèè.

Upèpé ulée perí oní jókòò lé e.

25 Ó sèèwò.

Ìkùn mùkúndùn kí í dùn,

Kó jèran ìdí araa rẹ.

Èyin ará inú ayé.

Ké e sījú ègbè wòmí Lágbájá ni òòò.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (ORÍIRE) (12)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èmìnì-ń-sìnùn.

5 Òfin-jìngbùn-jìngbùn.

Dá fún Òrúnmilà.

Lójó tí wón ni kò ní í soríre.

Ó ni òun ó soríire.

Nítorí pé:

- 10 Orí pákó la bÁgbe sí.
Ó já lulè.
Wọn gbé e gòkè.
La fi n pè é IÁgbe.
Ayé e wáá gbémi gaà.
- 15 Orí àràbà la bÁlùkò sí.
Eni tó n bò wáá gbébíi rẹ,
Ni wón kò lónà.
La fi n pè é IÁlùkò.
Ayé e wáá fi rere kómí o.
- 20 Orí irókò la bÓdíderé sí.
Nínú ọfin-jìngbùnjìngbùn.
Ọmọ aráyé n dọdọ eyin rẹ.
Wọn ọ ri í mú.
Ó pamọ tán.
- 25 Wọn wáá n pè é IÓdíderé.
Kí ọnà àtimúmi máa dí máwọn ọtáà mi ni o.
Olútoólú niyá agbe n jẹ.
Agbe ki í sẹni isẹ.
Orí má jẹ n jẹni isẹ.
- 30 Amóláwọ niyá Àlùkò.
Àlùkò ki í sẹni iyà
Orí má jẹ n jẹni iyà.
Olúwéré niyá odíderé n jẹ.
Ó sùre fọmọ rẹ.
- 35 Ó ní kó má sawo ọ̀sì ọ̀un àre.
Orí má sẹmí lẹni ọ̀sì ọ̀un àre.

Agbé saṣo tiẹ daró.
Àlùkò saṣo tiẹ dosùn.
Odíderé saṣo tiẹ depo.

- 40 A kì í rídíí wọn.
Níbi wọn gbé n̄ ṣiṣẹe wọn.
Kómọ aráyé má rídíí mi o.
Iye eni bá moye irun orí mi;
Iye wọn ni kó rídíí mi.
- 45 A kì í fitókàsi senu-ún dọsán.
Egbé mi ayé.
Egbé mi ọrun.
E sílẹkùn ire gbogbo fún mi.
E gba ire gbogbo fún mi.
- 50 E ṣe ire gbogbo fún mi o.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (ÒWÒ) (13)

- Èlà rò wáá.
Èlà rò wáá.
Èlà rò wáá.
Òrúuruù lorúko tí à n̄ pe ebo.
- 5 Àjárìgbèdì lorúko tí à n̄ pe isàsí.
Ó dífá fágba márùn ijọ kínní.
Tí wọn lọ sọtúúfẹ lọ sawo.
Àwọn márààrún kọ ojúlé márùn-ún.
Pèlú ọdèdè kan.
- 10 Nígba táwọn márààrún n̄ gbé lájà-láita.
Àwọn àgbà márààrún bá bára wọn mulè.
Wọn lẹbokébo, òògùn-kóògùn;

Tómo èniyàn bá fowó ara wọn kójo.

Kó má leè ran èmi Lágbájá omo Lámoṛín.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (ÒWÒ) (14)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Ají-ginni.

5 Arin-ginni.

Òginni-ginni ni irin ekùn.

Ó dífá fún Olúwo.

Tí n sawo Òrúnmilà.

Ó ní kí le ó máa bù fúnmi.

10 Òwò le ó máa bù fúnmi.

Òwò.

Òwò kókó la fi n wogi.

Òwò òrìṣà la n bù fáfin-in.

ÀYÁJÓ ÀWÚRE (ÈMÍ-GÍGÙN) (15)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Òrúkúrúkú ní í sawo òde Òrúkúrúkú.

5 Òrúkúrúkú ní í sawo òde Òrúkúrúkú.

O dífá fún Òrúnmilà.

Nígba tí Òrúnmilà bímo méta.

Ó rán àwọn mètèèta lóde isáláyé.

- Wọn ní kú ní í pa wọn.
- 10 Wọn lárùn ní í se wọn.
Wọn ní wọn ì í lówó.
Wọn ní wọn ì í là.
Ọrúnmilà ní bí tiyín kó.
Ó ní ẹ ẹ pẹẹ tífítí,
- 15 Bí ará ọjọsí tí í pé.
Ẹ ẹ dàgbà tífí,
Bí ará ọjọsí tí í dàgbà.
Ó léyìn ni ò mò.
Pé ọdọdún lèrùwà á dèwe.
- 20 Bó bá dàmódún,
Tuntun laráyé máa bá a yín.
Ẹ dọkọ tuntun àyèwò.
À-tèwe, à-tàgbà ní í gbọkọ tuntun í yèwò.
Bó bá dàmódún o.
- 25 Tuntun láye máa báa yín.
Ẹ deyelé tuntun, ọ-wẹ-wẹ.

- Ọ́úntimọ́ìn ló bí Ọ́runṅdu.
 Ọ̀sààgbó ló f'Ọ́úntimọ́ìn sojò.
 A díá fún Èpè.
- 30 Tí n bá wọn sòde Ijèbú.
 Lójó tí Èpè n bá Ọ́rúnmìlà sòtá.
 Ọ́rúnmìlà bá a jà.
 Ọ́rúnmìlà sẹgun rẹ.
 Ọ́rúnmìlà gbọ̀bẹ̀ lé e láyà,
- 35 Ọ́rúnmìlà yọ ọ̀kàn-an rẹ.
 Ọ́rúnmìlà fi ránṣẹ̀ sóde Ijèbú.
 Ọ́runṅdu ló bí Ọ́úntimọ́ìn.
 Ọ́úntimọ́ìn ló bí Ọ́runṅdu.
 Ọ̀sààgbó ló f'Ọ́úntimọ́ìn sojò.
- 40 A díá fún Àṣẹ.
 Tí n bá wọn sòde Ègbáláké.
 Lójó tí Àṣẹ n bá Ọ́rúnmìlà sòtá.
 Ọ́rúnmìlà bá a jà.
 Ọ́rúnmìlà sẹgun rẹ.
- 45 Ọ́rúnmìlà gbọ̀bẹ̀ lé e láyà,
 Ọ́rúnmìlà yọ ọ̀kàn-an rẹ.
 Ọ́rúnmìlà fi ránṣẹ̀ sóde Ègbáláké.
 Ọ́runṅdu ló bí Ọ́úntimọ́ìn.
 Ọ́úntimọ́ìn ló bí Ọ́runṅdu.
- 50 Ọ̀sààgbó ló f'Ọ́úntimọ́ìn sojò.
 A díá fún Bínà.
 Orúkọ tí à peṣẹ̀ Àáfàà.
 Tí n bá wọn sòde Ilẹ̀-Awúsá.

- Lójó tí Bínà ní bá Ọ̀rúnmilá sọtá.
- 55 Ọ̀rúnmilá bá a já.
 Ọ̀rúnmilá sẹgun-un rẹ.
 Ọ̀rúnmilá gbọ̀bẹ lé e láyà,
 Ọ̀rúnmilá yọ ọ̀kàn-an rẹ.
 Ọ̀rúnmilá fi ránsẹ sóde Ilẹ-Awúsá.
- 60 Ọ̀runńdu ló bí Ọ̀úntimọ̀in.
 Ọ̀úntimọ̀in ló bí Ọ̀runńdu.
 Ọ̀òsààgbó ló f'Ọ̀úntimọ̀in sojọ.
 A díá fún Àjẹ.
 Tí ní bá wọ̀n sòde Ọ̀tá.
- 65 Lójó tí Àjẹ ní bá Ọ̀rúnmilá sọtá.
 Ọ̀rúnmilá bá a já.
 Ọ̀rúnmilá sẹgun rẹ.
 Ọ̀rúnmilá gbọ̀bẹ lé e láyà,
 Ọ̀rúnmilá yọ ọ̀kàn-an rẹ.
- 70 Ọ̀rúnmilá fi ránsẹ sóde Ọ̀tá.
 Ọ̀runńdu ló bí Ọ̀úntimọ̀in.
 Ọ̀úntimọ̀in ló bí Ọ̀runńdu.
 Ọ̀òsààgbó ló f'Ọ̀úntimọ̀in sojọ.
 A díá fún Sànpọ̀nná ọ̀mọ̀ọ Ná.
- 75 Tí ní bá wọ̀n sòde Pópò.
 Lójó tí Sànpọ̀nná ní bá Ọ̀rúnmilá sọtá.
 Ọ̀rúnmilá bá a já.
 Ọ̀rúnmilá sẹgun-un rẹ.
 Ọ̀rúnmilá gbọ̀bẹ lé e láyà,
- 80 Ọ̀rúnmilá yọ ọ̀kàn-an rẹ.

- Ọ̀rúnmilà fi rànṣé sóde Pópó.
 Wón níwo Ọ̀rúnmilà,
 Kí ló dé tóo bóníwá jà,
 Tóo ẹ̀gun wọn?
 85 Kí ló de tó bẹ̀lẹ̀yìn jà,
 Tóo ẹ̀gun wọn?
 Ọ̀rúnmilà ní ẹ̀ è sàimò,
 Pé ipá ọ̀ kóòrùn.
 Ẹ̀nu kì í ran ọ̀lọ́jó?
 90 Mo bá wọn jà.
 Mo ẹ̀gun wọn.
 Kí n ẹ̀gun oṣó ilé.
 Kí n ẹ̀gun àjẹ ọ̀de.
 Kí n ẹ̀gun amoniseni.
 95 Kí n ẹ̀gun afàimoniseni.
 Kí n ẹ̀gun aṣenibánidàrò.
 Kí n ẹ̀gun ọ̀tá kúkúrú.
 Kí n ẹ̀gun ọ̀tá gúngùn.
 Kí n ẹ̀gun ọ̀tá ọ̀de.
 100 Kí n ẹ̀gun ọ̀tá àgbẹ̀.
 Kí n ẹ̀gun ọ̀tá ààfàà tí n kẹ̀wú.
 Kí n ẹ̀gun onìgbàgbò ayé.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (17)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

- Olóhùnrégémejiẹwọ̀n
- 5 Ọ̀kàsàmọ̀bò.
 Aṣímoníràpaèsí.
 Eji-wuruwuru-tí-ń-jálé-agbọ̀n.
 Esisi-wuruwuru-tí-ń-pọ̀de-sọ̀ko.
 Àṣimo-ńíràpa-èsí,
- 10 Lorúkọ tí à ń pe lwo.
 Eji-wuruwuru-tí-ń-jálé-agbọ̀n;
 Lorúkọ tí à ń pe Àbilù àti Àásán.
 Esisi-wuruwuru-tí-ń-pa-ọ̀de-sọ̀ko,
 Lorúkọ tí à ń pe Ọ̀gèdè àti Ìsàsí.
- 15 A kì í morúkọ̀ Ikú,
 Kíkú ó pani.
 A kì í morúkọ̀ Àrùn,
 Kí ó gbéni sánlẹ̀.
 A kì í morúkọ̀ ẹ̀bọ̀,
- 20 Kó tún múni mó.
 Èmi Lágbájá ti morúkọ̀ ẹ̀yin métèèta wọ̀nyí;
 E kò tún gbọ̀dọ̀ múmi mó.
 Ọ̀fòóò!
 Ọ̀fàáà!
- 25 Àwọ̀n méjèèjì ń tikòlé ọ̀run bọ̀.
 Wá sí ikòlé ayé.
 Wọ̀n délé ayé,
 Wọ̀n ń sọ̀wò.
 Wọ̀n powó pọ̀,
- 30 Ọ̀gúndárikú ló bí Ọ̀bàrà-ńlá.

Ọ̀bàrà-ńlá nì awo ni ọ̀un yóò máa ẹ̀.

Ọ̀gúndárikú nì àwọn ayé yóò pa Ọ̀bàrà-ńlá.

Ọ̀bàrà-ńlá nì ayé kò ní í le pa ọ̀un.

Ọ̀gúndárikú bèèrè pé:

35 Báwo ni ayé kò fi ní í pa Ọ̀bàrà-ńlá?

Ọ̀bàrà-ńlá nì torí pé,

Ara-ńíní nì i ti réfe.

Àwòkòròpò nì i tigbín.

Àwò tí Tòtó bá mú wáyé,

40 Nì Tòtó nì mú ọ̀ sọrun.

Ewé idílèe tẹ̀mi ọ̀!

Ọ̀nà ikú nì kí o dí;

Kí o má díí ọ̀nà ifà fún mi.

Àwọn ọ̀tá mi olobínrin,

45 Àwọn ọ̀tá mi ọ̀lòkúnrin,

Kò ní í rọ́jú ráyè gbọ̀ tẹ̀mi síbì.

Ewé ọ̀lórìiraù kì í rọ́jú tógi egàn .

Àwọn ọ̀táà mi kò ní í rọ́jú.

Ifákífá kì í borí Èjlogbè.

ÀYÁJÓ ATÚBÌ (ÌSÀSÌ) (18)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Ọ̀sán pọ̀n ganrínganrin.

5 Ọ̀kúnkún sù biribiri.

Ọ̀rúmilà nì ọ̀un nì ọ̀ lálú ayé já.

Wón ní ilú ayé kò mà ẹ é là jáà.

Ifá wáá dide.

Ó ní kìn ní dé tí ilú ayé ò ẹ é làjá?

10 Àlàjá lojúkòò lami.

Kìn ni n bẹ níkòlé ayé?

Wón ní babaláwo tí n dífá pani!

O n bẹ níkòlé ayé.

Wón ní olóògùn tí n fòògùn pani!

15 Ní n bẹ níkòlé ayé.

Wón ní alááfàà tí n fí tírà pani!

Ní n bẹ níkòlé ayé.

Babaláwo tó lóun ó difa pami Lágbájá,

Ọsán gangan là á gbáriwo nilé ikú.

20 Oniṣẹ̀gùn tó lóun ó fòògùn pamí,

Ọsán gangan là á sọ̀fọ̀ nilé àrùn.

Alááfàà tó lóun ó fí tírà pamí,

Ọsán gangan là á kábaámọ̀ ní ilé òfò.

Orúnmilá ní ibi àrábà wó sí ni í rà sí.

25 Osó ilé ẹ̀ jòòò mi.

Àjé ilé ẹ̀ jòòò mi.

Bá a bá jẹ̀kọ̀, a dárí jewé.

Ijì kì í jà kÓlúmokò má dátòrì sí.

ÀYÁJÒ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (19)

Èlà rọ̀ wáá.

Èlà rọ̀ wáá.

Èlà rọ̀ wáá.

- Ògún ló n̄ jẹun lójú olóúnjẹ,
5 Tólóúnjẹ ọ̀ gbọ̀dọ̀ bojú jẹ.
Èsù-òdàrà ló n̄ jẹ èdì eléèdì,
Tó n̄ yọkùn bọ̀bọ̀,
Téléèdí ọ̀ gbọ̀dọ̀ fohùn.
Ọ̀rúnmilà ló n̄ tojú elẹ̀rù dī í,
10 Tí elẹ̀rù bá kẹfun,
Télé̀rù ọ̀ gbọ̀dọ̀ gbin.
Àwọn ló dífá fún Ìdàbiri;
Tí í sawo Odùduwà.
Lójó tó sàré tọ̀ Odùduwà lọ̀ lórùn!
15 Ó ní, baba:
Àwọn ajogun méta ló má n̄ bọ̀ ba yíí.
Odùduwà ni àwọn méteèta wo ní?
Ìdàbiri ní eni èkínní ni Ọ̀gún.
Tó n̄ jẹun lójú olóúnjẹ,
20 Tólóúnjẹ ọ̀ gbọ̀dọ̀ bojú jẹ.
Eni èkejì ni Èsù-òdàrà.
Tó n̄ jẹ èdì eléèdì.
Tó n̄ yọkùn bọ̀bọ̀.
Téléèdì ọ̀ gbọ̀dọ̀ fohùn.
25 Eni èkẹta ni Ọ̀rúnmilà.
Tó n̄ tojú elẹ̀rùú dī í.
Télé̀rù bá kẹfun.
Télé̀rù ọ̀ gbọ̀dọ̀ gbin.
Odùduwà ní kó fí wọn sílẹ̀.
30 Kí wọn máa bọ̀.

- Ó ní orí kan ọso,
 Leku aṣín n ní,
 Tó fi n tú'eku egbée rẹ ká
 Ó ní gbogbo àwọn ọtáà mi pátápátá,
 35 Èmi ni kí n jeríi wọn.
 Kí apáa wọn má leè kámi.
 Ó ní àtẹ̀lọ àtẹ̀bò,
 Ní í pa gbégi-ọjú-òná.
 Ó ní èmi ni kí n sẹgun ọtáà mi.
 40 Gbogbo ọ̀tòkùlù ló n nawó sí ọjó,
 Owó wọn kì í tó o.
 Kí apá ọtáà mi má leè ká mi láéláé.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (20)

- Èlà rọ wáá.
 Èlà rọ wáá.
 Èlà rọ wáá.
 Aṣípákó ló bí Àṣẹ.
 5 Aṣípákó ló bí Èpẹ.
 Aṣípákó ló bí Ọsanyin.
 Aṣípákó ló bí Àlùfáà.
 Aṣípákó ló bí Ọgèdè.
 Àwọn máraàrún ló lọ igbé ọde.
 10 Wọn de ihò olúkorogbójo.
 Wọn de ọ̀dàn kò-léké-kò-lókùn.
 Ọ̀tòtò èniyàn ni wọn rí pa bọ wálé.
 Wọn délé tán.

- Wọn kun ún lápá,
 15 Wọn kun ún nítan.
 Wọn gbé oríi rẹ fún Àṣẹ.
 Tíí sọmọ wọn lóde Ìsálúmògbé.
 Wọn gbé àyà rẹ fún Èpè.
 Tí í sọmọ wọn lóde Ìlòrò.
- 20 Wọn gbé itan rẹ fún Ọsanyìn.
 Tí í sọmọ Elésijé-mogbeè-ráyè.
 Wọn gbé apáa rẹ fún Alálúfàà.
 Tí í sọmọ wọn lóde Ilẹ-Awúsá.
 Wọn gbé èyìn rẹ fún Ìgèdè.
- 25 Tí í sọmọ ikófá ilé Ọrúnmilà.
 Ìgèdè délé, ó sorí kọ.
 Ọrúnmilà ní èé ẹ ẹ Ìgèdè.
 O mò sorí kọò?
 Ìgèdè wáá kẹjọ.
- 30 Ó rò bí wọn ẹ pín ọtọtò èyàn.
 Tó wáá jẹ èyìn rẹ,
 Ni wọn rí fún òun.
 Ọrúnmilà ni èyí ni o soríkọ sí?
 O kì í jẹ kólórí ó jorí.
- 35 O kì í jẹ káláyà ó jàyà,
 O kì í jẹ kálápá ó japá.
 O kì í jẹ kónítan ó jẹtan.
 Èmi Lágbájá ni mo jẹyìn.
 Èmi Lágbájá ni yóò réyìn wọn.
- 40 Èmi Lágbájá ni mo jẹyìn.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (21)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Òdídí ní í sawo ilé ayé.

5 Èlà-gbòò ní í sawo òde ọrun.

Àwọn ló dífá fún Ọrúnmilà.

Lọjọ tí ayé di Ọrúnmilà lówó.

Tí ayé di Ọrúnmilà lésè

Ọrúnmilà bá to Ọdídí ayé lọ.

10 Ó ní iwo Ọdídí ayé gbà mí.

Ayé òmí lówó.

Ayé òmí lésè.

Ọdídí awo ayé ní oun ò tó láti gba Ọrúnmilà.

Ó ní kí ọ máa lọ sódò Èlà-gbòò.

15 Tí í sawo òde ọrun.

Nígbà tí Ọrúnmilà dọdọ Èlà-gbòò.

Tí í sawo òde ọrun.

Ọrúnmilà ní:

Iwo Èlà-gbòò tí í sawo òde ọrun gbà mí.

20 Ayé òmí lówó

Ayé òmí lésè.

Èlà gbòò ní àti kín tún ní?

Ó ní bí ayé bá di é lówó.

Bí ayé bá di é lésè,

25 Kí ọ jáwé túdè.

Kí ọ fi tú towó.

- Kí o wagbò túdè.
 Kí o fi tú tesè.
 Kí o sọ fún wọn,
 30 Pé kí í re Agbe,
 Kó má leè dáró.
 Kí í re Alùkò,
 Kó má leè kosùn,
 Kí í re Odíderé,
 35 Kí ó má leè sèko idí è yèbè-yèbè-yèbè.
 Lílù tí wọn bá n lu gúdúgúdú,
 Ó n mára gúdúgúdú le ni.
 Mo jáwé bọbi lóníí o.
 Kí gbogbo ibi ara mi máa bómi lọ.
 40 Kóna mi là òòò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ISÀSÍ) (22)

- Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Olúgbódi lorúko à á porí.
 5 Pàtákanlè-kanngbádi lorúko à á pèwo àmùjè.
 Odégàn-hó-ròrò lorúko à á pèyin iyàmi àjé.
 Ojò sùré tíítí,
 Ojò ò bójó.
 Oşù rinnà tíí,
 10 Kò pàdé oşù lójú ọnà.
 Ó dífá fún gbogbo eye oko.

Lójó tí wọn láwọn ó sikiti padi.

Lilé orin: Oşó ayé ẹ mọ sikiti pa mii.

Ègbè: Gbogbo ẹyẹ okoò,

15 Wọn kì í sikiti pAdì.

Gbogbo ẹyẹ oko.

Lilé orin: Àjé ayé ẹ má sikiti pa mii.

Ègbè: Gbogbo ẹyẹ oko,

20 Wọn kì í sikiti pAdì.

Gbogbo ẹyẹ oko.

Ọlọkùnrin ló bá ń perí mi nibi.

Wàràwàrà.

Kó máa bọşù yíí lọ.

25 Wàràwàrà..

Olobinrin ló bá ń perí mi nibi.

Wàràwàrà.

Kó máa bọşù yíí lọ.

Wàràwàrà.

ÀYÁJÓ ATÚBÌ (ÌSÀSÌ) (23)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Ikú-yèlú awo Ayé.

5 Afàro-ro-gbèbè omọ Èşù ọdàrà.

Oriadétù afiwátútù-şe-pèlé.

Ọrúnmilà mÈdáà-mi rinà tíí,

Wọn já oríta pèrè.

- Wọn bá àwọn alayé níbí wọn gbé ní jeyán.
- 10 Wọn ní kí wọn wá jeyán.
Wọn ní àwọn ò jeyán.
Wọn ní kí wọn wá jekà,
Wọn ní àwọn ò jekà
Wọn ní kí wọn wá wa ilèpa dódò.
- 15 Tí ó mú wọn dá lóde ọrun.
Wọn ní irò.
Ohun tó bá le ju ọgèdè lọ,
Àwọn kò gbọdò jẹ é.
Èfún ọtán,
- 20 Ó dífá fún wọn lóde Ọyọ.
Ọgèdè ọtán,
Ó dífá fún wọn lóde Ijèsà.
Èpè ọtán,
Ó dífá fún wọn lóde Abẹwùrẹrẹ.
- 25 Èfún wọn,
Kò gbọdò dé orí èmi Lágbájá fún mọ.
Ọgèdè wọn,
Kò gbọdò gbé èmi Lágbájá dé mólẹ.
Èpè wọn,
- 30 Kò gbọdò dé orí èmi Lágbájá sẹ mọ.
Àsẹ mo di ọmọ èpè.
Èpè mo di ọmọ àsẹ.
Awúre kì í wí ibi.
Abòrìsà kan kò gbọdò bọ ohùn-òdí
- 35 A kì í mi àjà ká fi kéde ilú.

- Ó dorí agogo kangó-kangó.
 Òdìndìkú awo ilé òdìndú.
 Ó dífá fún ojú kì í ribi ara wọn.
 Igbònwó kì í gbé iwájú ìpònrí oko kan.
- 40 Wọn kì í gbéyìn.
 Ó dífá fun òrìṣà kan bànbà.
 Tí í sobìnrin Àkúrè.
 Lójó tí iyá èmi Lágbájá bí mi.
 Ó bi ibi mó mi.
- 45 Sùgbón lésèkèsè ni irunbí ti padà léyìn mi.
 Ó ku ohun rere láti máa bá mi ṣe.
 Irunbi ti padà léyìn mi láti òní lọ.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (24)

- Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
- Ijì Ọ̀rúnmillà jí,
 5 Ó bá igba erin;
 Níbi tí wọn gbé n forí lúri;
 Ó ní kí ni wón n ṣe níbèun?
 Wón ní Ifá ọ̀táa rẹ̀ làwón n dá.
 Wón ní kí ó kojá.
- 10 Kí ó máa lọ.
 Kíná ó padà léyìn omi.
 Bínà ò bá padà léyìn orni.
 Omi ní í paná,

- Osó ilé tí ò bá padà léyìn èmi Lágbájá náà,
 15 Omi ní í paná,
 Àjé tí ò bá padà léyìn èmi lágbájá,
 Omi ní í paná.
 Jíjì Òrúnmilà jí,
 Ó bá igba ẹfòn;
 20 Níbi tí wòn n fíwo lùwo gbòngbòngbòn.
 Ó ní kí ni wòn n se níbèun?
 Wòn nífá ọ̀taa rẹ̀ làwòn n dá.
 Wòn ní kí ó kojá.
 Kí ó máa lọ,
 25 Kíná ó padà léyìn omi.
 Bí iná ò bá padà léyìn omi
 Omi ní í paná.
 Jíjì Òrúnmilà jí,
 Ó ba igba ẹ̀legíri níbi tí wòn n sàpéro.
 30 Ó ní kín ni wòn n se níbèun?
 Wòn nífá ọ̀táà rẹ̀ làwòn n dá.
 Wòn ní kó kojá.
 Kó máa lọ.
 Kíná ó padà léyìn omi.
 35 Bíná ò bá padà léyìn omi,
 Omi ní í paná.
 Èlẹ̀bọ̀lọ̀gùn òun alá̀ròkà,
 Tí kò bá padà léyìn èmi Lágbájá ọ̀mọ̀ Lámòrín lóníí,
 Kí omi mi yí pa iná rẹ̀ kú pátápátá.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (25)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

À n bá ikán jà,

5 Ikán n fi tirè kólé.

À n bá ijànpèrè jà,

ijànpèrè n fi tirè bímo.

Òtálélégbèrin irúnmolè ló n bÉjìogbèé jà,

Èjìogbè ló jẹrí gbogbo won.

10 Oṣo-ilé ló bá n bá èmi Lágbájá jà;

Òtá-òde ló bá n bá èmi Lágbájá jà;

Èlẹ̀bọ̀lọ̀ògùn ló bá n bá èmi Lágbájá jà;

Èmi lágbájá ni kí n jẹrí won.

Nítorí pé:

15 Oṣo abélé kí í kági osè;

Kí í kági oko.

Kí oṣo oṣo aráyé má ká mi.

Oṣo tí n bẹ̀ nílẹ̀yí lónií,

Àjé tí n bẹ̀ nílẹ̀yí lónií,

20 Èlẹ̀bọ̀lọ̀ògùn tí n bẹ̀ nílẹ̀yí lónií,

È máa yò mọmi.

Sèsèsèsè lomodé n yò méyẹ.

Sèsèsèsè.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (26)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Olúkoróńgbó.

5 Tòtò-rò-dòdò-má-jáá.

Òun ló dífá fún babaláwo.

Tó n̄ sage fún Àjàrúà.

Nígbà tí irúnmolè mọkàndínlógún,

N ránsé pé é lóde isálòrun;

10 Pé, kó wá, kó wá.

Ó ní bí òun kò bàá wá n̄kó?

Kín ni e ó fi iràlè Ifè seè?

Ibi tí a bá ní kí Gbégbé má gbéé,

Ibè ni gbégbé n̄ gbé.

15 Ibi tí a bá ní kí Tètè má tè,

Ibè ni Tètè n̄ tè.

Ibi tí a bá ní kí Èkùyà má hù sí,

Ibè ní ó n̄ gbà-iji-gburà sí.

Àwọn tó n̄ perí mi ní ibi.

20 Èfù yòò tú wọn ní imò.

Olòtè méjì yóó sì máa tè wọn mólè.

Nítorí pé:

Alágbèdẹ kí í rójú palé Ògún.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (27)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Ìgbà tí Ọ̀rúnmilà kókò délé ayé.

5 Ọ̀wọ̀ọ̀ rẹ̀ la b'Ódù mèrindínlógún.

Àwọn mèta ló kókò sọmọ awoo rẹ̀.

Ó kọ̀ wọn ní dídá ọ̀wọ̀,

Wọn mò ọ̀n dá.

Ó kọ̀ wọn ní títẹ̀ alẹ̀,

10 Wọn mò ọ̀n tẹ̀.

Ó kọ̀ wọn lọkarara ebọ̀,

Wọn mò ọ̀n ha.

Ìgbà tó kọ̀ wọn níṣẹ̀ tán.

Wọn bá sawo ló sígbèrí òkun ilàjì ọ̀sà.

15 Wọn ríṣẹ̀ lọ̀hùn-ún.

Wọn rẹ̀rẹ̀rù jẹ̀ pẹ̀lú.

Wọn gbéra lọ̀hùn-ún láti wá belé wò.

Wọn wá rántí pé,

Ọ̀rúnmilà ọ̀gáa wọn,

20 Yóò fẹ́ẹ̀ gba diẹ̀ lára èrùù wọn.

Wọn wáá kófá jọ̀.

Wọn ṣafá s'Ọ̀rúnmilà pé kó kú.

Ọ̀rúnmilà wòke.

Ìyẹ̀ n gbọ̀n s'Ọ̀rúnmilà lọ̀tùn-ún lósi.

25 Ọ̀rúnmilà wá fura sí i pé,

Àwọn ọ̀mọ̀ isẹ̀ ọ̀un ló n sà sọun.

- Ọ̀rúnmilà ní kò burú.
 Ọ̀rúnmilà bá wá odidi Àdán.
 Ó wá igba ewé akòko.
- 30 Ó wa odidi ataare kan mó ọ̀n.
 Ọ̀rúnmilá náà wáá ọ̀fá.
 Sáwọ̀n ọ̀mọ̀ èkọ̀sẹ̀e rẹ̀ padà.
 Èyí tó dọ̀oyo d'Ọ̀oyo.
 Èyí tó dọ̀gbìngbìn d'Ọ̀gbìngbìn.
- 40 Ọ̀oyo ní ké.
 Ọ̀gbìngbìn ní gbin.
 Wọ̀n wáá tún kóraa wọ̀n,
 Wọ̀n wá se_kùlé Ọ̀rúnmilà.
 Wọ̀n láwọ̀n jọ̀ ní lọ̀ ọ̀run ní.
- 45 Ọ̀rúnmilà ní kò sí ohun tó jọ̀ ọ̀.
 Ó ní kígba ewé akòko.
 Kó gbogbo wọ̀n kúrò lẹ̀kùlé ọ̀n.
 Ó ní torí pé
 Kọ̀kànmí kọ̀kànmí ládán ní ké.
- 50 Ọ̀rúnmilá ní
 Ikú ọ̀ kan èmi Lágbájá ọ̀mọ̀ Lámọ̀rín.
 Ísẹ̀ méjì lakòkó ní se.
 Kó kó ire ilé ayé gbogbo fún mi.
 Kó kó ibi tí wọ̀n bá rán wá padà.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (28)

Èlẹ̀ rọ̀ wáá.

Èlẹ̀ rọ̀ wáá.

- Èlà rò wáá.
Arápáníkàá.
- 5 Òkùnkùn-ki-í-sòrò.
Aláwọnríwọn-ji-wọn.
Àwọn météèta láwọn ó pa Òrúnmilà.
Òrúnmilà ní ẹ̀ kò leè pamí.
Ó ní bó bá di lóla,
- 10 Kí ẹ̀ pàdẹ̀ mi ní oríta ènìjùkòfògbùn.
Aláyùnmúnìkùgbùn, to níye àásán pè lókàn;
Ikú pa á.
Ó fi gbón gbó orí tikú.
Ó fenu pọ̀ọ̀kọ̀ rọ̀rí.
- 15 O nasè si mòbà-Ọ̀lòrun.
Aláyùnmùnùkùgbùn, tó níye ìgèdè pè lókàn;
Ikú pa á.
Ó fi gbón gbó orí tikú.
Ó fenu pọ̀ọ̀kọ̀ rọ̀rí.
- 20 Ó nasè sí mòbà Ọ̀lòrun.
Ọ̀pèrẹ̀ iyáa wọn
Tó tọ̀rùn rùgbá èpè wálé ayé.
Ikú pa á.
Ó fi gbón gbó orí tikú.
- 25 Ó fenu pọ̀ọ̀kọ̀ rọ̀rí.
Ó nasè sí mòbà-Ọ̀lòrun.
Babaláwo ni.
Onísègùn ni.
Alálùfáà ni.

- 30 Oṣó ni.
 Àjé ni.
 Aláròkà ni.
 Tó bá lóun ó robi pẹ̀lú èmi Lágbájá.
 Kíkú ó pa á.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (29)

- Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Ọጅ ní n gbá raninranin sérin!
 5 Ọጅ ní n gbá raninranin sérin!
 Ọጅ ní n gbá raninranin sérin!
 Erin ní n gbá raninranin sọጅ!
 Erin ní n gbá raninranin sọጅ!
 Erin ní n gbá raninranin sọጅ!
 10 Ijà ọጅ òun ijà erin kò wọ!
 Ijà ọጅ òun ijà erin kò wọ!
 Ijà ọጅ òun ijà erin kò wọ!
 Ó dífá fỌ́rúnmilà.
 Nígba tó n bẹ lówùjo ọ́tá.
 15 Oníwóróworojìwó,
 Ọ́tá Ọ́rúnmilà ló n ẹ.
 Àwọn Oníwòròwòrojiwò,
 Ọ́tá Ọ́rúnmilà ni wón n ẹ.
 Onímogbè Èdú:
 20 Ọ́tá Ọ́rúnmilà ní í ẹ.

- Oníwórówórójiwó han haan han.
 Kò tún le han mọ.
 Ojú ọpọn ifá ló wáá kú sí.
 Oníwòròwòròjiwò han haan han.
- 25 Kò tún le han mọ.
 Ojú ọpọn ifá ló wáá kú sí.
 Onímogbe-Èdú han haan han
 Kò tún leè han mọ.
 Ojú ọpọn ifá ló wáá kú sí.
- 30 Ọrúnmilà bèèrè lówọ àwọn èniyàn rẹ pé
 Njẹ àwọn ọtá oun kò bù kú tán báyii?
 Wọn ní ọtáà rẹ ọ tí i bù kú tán.
 Ọrúnmilà ní ta ló kù?
 Wọn ló ku Ọgbólògbòómélé.
- 35 Ọrúnmilà ní tó bá se bí i ti Ọgbólògbòómélé ni.
 Ó ní bí fúéfúé bá pọnmi,
 Inú araa rẹ ni í pọn ọn sí.
 Ó ní bí alákan bá dẹwù agbádá,
 A fi bọra ẹ lórùn.
- 40 Bẹlulùú bá pọjò,
 Orí araa rẹ ni í pè é lé.
 Ta ni ọ mọ pórí olóbuu lóbuu bu ú lé?
 Ẹnu tádaán bá fi jeun,
 Ẹnu náà ni í fi í pọ ọ.
- 45 Ó dewé kúpèrọ.
 N ọ pé o wáá pàniyàn.
 Èrọ ni mo ní o wáá pa fún mi.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (30)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Àgbàgbà kanrín kanrín

5 A-di-rigidi-ọ-rèé-kojá-lónà.

Àwọn ló dífá fún Ọrúnmilà.

Lọjọ tó n kó ọkànlénírinwó irúnmoḽè,

Lọ sí ogun Ìloròró.

Wọn ní iwo Ọrúnmilà.

10 Ìlú tó n lọ o yíí.

Wọn lóògùn púpọ̀ nḽẹ̀ o.

Wọn le fòògùn pawọ̀ àtàwọn omoọ̀ rẹ̀.

Oso pọ̀ nḽẹ̀.

Àjẹ̀ pọ̀ nḽẹ̀.

15 Ọrúnmilà ní oró wọn ọ̀ ní í jámí.

Ó ní mo ti soroo wọn dògiri

Babaláwo ló bá n perí mi níbi.

Ìgbèrèsìì.

Máa síbi wọn tò wọn ọ̀.

20 Ìgbèrèsìì.

Olóògùn ló bá n perí mi níbi.

Ìgbèrèsìì.

Máa síbi wọn toò wọn ọ̀.

Ìgbèrèsìì

25 Àjẹ̀ ló bá n perí mi níbi

Ìgbèrèsììì.

Máa síbì wọn tọ wọn lọ.

Ìgbèrèsììì.

ÀYÁJÓ ATÚBÌ (ÌSÀSÍ) (31)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Adéyíbigun ló kọ dẹgùn.

5 A máa ké èbiti lókè.

Gedésà, jagunjagun ilú ì í mọla.

Ìwo lo kọ wọn lẹgùn-ún.

Ìwo lo kọ wọn lásètáà.

Ìwo lo kọ wọn lódùufá

10 Omoọ ẹ ni wọn kọkọ fi pa.

Wọn padé Ọrangún Méjì.

Bó bá ẹ bẹẹ ló rí.

È sáré tete.

È lọ rẹé jáwé elépè wá.

15 Sawerépèpè.

Èpè ní í pelépè.

Sawerépèpè.

Àşẹ ní í paláşẹ.

Sawerépèpè.

20 Èpè ní í pelépè.

Kí èpè tí wọn şẹ fẹmí Lágbájá,

Pàdà sọdò elépè báyií.

Ní wàrànsesà ní o.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (32)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Àwògbé ní í sọmọ àṣá.

5 Èrù Èjìogbè ní í ṣe.

Òun ló bí Èfún.

Òun ló bí Èèdì.

Òun ló bí Èpè.

Kí èfún máṣe fún èmí Lágbájá.

10 Kí èèdì máṣe dí emi Lágbájá.

Kí èpè má ṣe múmi.

Ọrọ wón ta bọrọ ọmọ Àwòdì.

Èrú Ọyèkú-Mèjì ní í ṣe.

Òun ló bí Igède.

15 Òun ló bí Àásán.

Òun ló bí Ìsònà.

Kí igèdè má mú mi.

Kí àásán má ràn mí.

Kí ìsònà má mú mi.

20 A-kò-fí-ì-débi-ijà-ò-subù-yégété.

Èrú Ìwòrì-Méjì ní í ṣe.

Òun ló bí Sànpònná.

Òun ló bí Àṣedànù.

Kí sànpònná má bámi jà.

- 25 Kí n' má ribi àşedànù.
 Òrì-burúkú-kò-şe-é-pààrò.
 Èrú Òdì-Méjì ní í şe.
 Òun ní ó bí Àsàpa.
 Òun ni ó bí Àbilù.
- 30 Kí Àsàpa má mú mí.
 Kí Àbilù má ràn mí.
 Àwọn méréşerin yìi di egbèrin èniyàn ó lé méréin!
 Wọn ní bí ẹ bá délé ayé,
 Işé kí ni ẹ ó máa şe?
- 35 Wọn ní èniyàn ni àwọn yòò máa pa je.
 Òrúnmilà ní wọn ò gbodò pa omọ toun je.
 Èmi Lágbájá omọ Òrúnmilà náà reé o.
 Ẹ kò gbodò pa mí je ò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (33)

- Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 A-tú-káyé,
- 5 Lorúkọ tí à n' pèwọ Şàngó.
 Atónà-gbooro-ròrun,
 Lorúkọ tí à n' pèyin Ìyà:ni.
 Òkònkòsò-tidí-bògbé-tanná-roro-sólóko,
 Lorúkọ tí à n' pe Sànpòná.
- 10 Ó dífá fún èyin météèta.
 Lójó tí ẹ n' tikòlè òrun bọ,

Wá sí ìkòlé ayé.
Odùduwà bèèrè lówọ yín pé;
Kí ni ẹ ó rée máa ẹ?

- 15 Wọn láwọn ó rée máa pọmọ ọlọmọ ẹ ni.
Odùduwà ní bí i ti ọmọ toun kọ.
Ẹ ní àfi bí wọn bá mọ orúko yín.
Lágbájá tó morúko yín rée o.
Kí ẹ máse pa á ẹ ò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (34)

Ẹlẹ rọ wáá.
Ẹlẹ rọ wáá.
Ẹlẹ rọ wáá.

Orúúruú orúko tí à n pẹbo.

- 5 Àjàrigbedi orúko à á pèsàsí.
A dífá fún àgbà márùn-ún ọjọ kíńí.
Tí wọn n lọ sÓtùufẹ lọ sawo.
Àwọn márààrún kọ ojúlẹ márùn-ún,
Àti ọdẹdẹ kan
- 10 Nígbà tí àwọn márààrún n gbe láijà-láíta.
Àwọn àgbà márààrún bá bara mulẹ.
Wọn ní ebokẹbo,
Ògùn kóogùn,
Tí ọmọ èyàn bá fowọ ara wọn kó jo,
- 15 Kó má le ran èmi Lágbájá.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÌSÀSÍ) (35)

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Ọwọ ríyan ọwọ yoké.

5 Àtànṣàkò rágbàdo òjò.

Ó sẹ mulunkú-mùlùnkú.

Àwọn ní wọn dá fún Ogbè.

Tí yòò gbé ọmọ rẹ.

Sá gún àjà nítorí ikú.

10 Ikú wọlé kò bá mí.

Kèngbè fifo ó mò kú àrinnù.

Àrùn wọlé kò bá mí.

Kèngbè fifo ó mò kú àrinnù.

Owó wọlé owó bá mí.

15 Kèngbè wíwo ó mò kú àrìnbò.

Aya wọlé; ayá bá mí.

Kèngbè wíwo ó mà kú àrìnbò.

ÀYÀJÓ ATÚBI (EJÓ) (36)

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Erin ló jẹko táritári

5 Èfọn ló yó tán

N lo sùn ní yààrà

Ògbólògbó imọdò

- Ní í jẹ ní kòlòkóló ọ̀nà ọ̀fun.
 Àwọn ló dífá fún Ọ̀rúnmilà.
- 10 Ọ̀mìmì ní í sobinrin ayé.
 Ọ̀rúnmilà ki Ọ̀mìmì mọ̀lẹ̀.
 Ó bá a sùn.
 Ayé gbọ,
 Ayé faragbágóka.
- 15 Wọn kẹ̀jọ pákí,
 Ó dilé ogún orógbó.
 Ogún orógbó ní,
 Ọ̀rọ Ọ̀rúnmilà lẹ wá bá wádọ̀un bí?
- 20 Wọn ní bẹ̀ẹ̀ ní.
 Ó ní tó bá dogún ọ̀dún òní,
 E wáá bèèrè wò.
 Wọn tún kẹ̀jọ pákí,
 Ó dọ̀dọ̀ ogbòn obì.
 Ogbòn obì ní.
- 25 Ọ̀rọ Ọ̀rúnmilà lẹ wá bá wádọ̀un bí?
 Wọn ní bẹ̀ẹ̀ ní.
 Ó ní tó bá dogbòn ọ̀dún òní,
 E wáá bèèrè wò.
 Wọn tún wáá kẹ̀jọ pákí,
- 30 Ó dọ̀dọ̀ irinwó ataare.
 Irinwó ataare ní,
 Ọ̀rọ Ọ̀rúnmilà lẹ wá bá wádọ̀un bí?
 Wọn ní bẹ̀ẹ̀ ní.
 Ó ní bó bá dirínwó ọ̀dún òní,

È padà wáá bèèrè wò.

- 35 Wòn wáá tún kẹ́jọ́ pákí,
Ó dọ̀dọ̀ àparò-yẹ̀yẹ̀ ọ̀mọ̀ aké-kaakaá-jáko.
Àparò ní ọ̀rọ̀ Ọ̀rúnmilà lẹ̀ wá bá wádọ̀un bí?
Ó ní Ọ̀rúnmilà ti mọ̀rọ̀ náà rá.
Ó ti mú un jẹ.

- 40 Njẹ mo muráaà,
Móo mú jẹẹ,
Mo múra ò o ò,
Móo mú jẹ ẹ ẹ ẹ.
Mo murá làparò kẹ́éé.

ÀYÁJÓ ATÚBI (EJÓ) (37)

- Èlà rọ wáá.
Èlà rọ wáá.
Èlà rọ wáá.
Ọ̀rúnmilà ló dàsẹgbé-é-é.
- 5 Mo ló dalásòrangbé.
Akòko làtẹ̀gùn nífẹ.
Dáfá fún Ọ̀rúnmilà.
Lọ́jọ̀ tó lẹ̀ fẹ̀ obinrin ikú.
Wòn ní ikú ó pa Ọ̀rúnmilà.
- 10 Ọ̀rúnmilà ní ikú ò ní í pòun.
Wòn ní Ọ̀rúnmilà á sẹ̀wòn.
Ọ̀rúnmilà ni òun ò ní í sẹ̀wòn.
Wòn ní Ọ̀rúnmilà á sanwó ìtanrán.
Ọ̀rúnmilà ní òun ò ní í sanwó ìtanrán.

- 15 Ó ní bó bá ẹ̀ se bí tẹ̀mi Lágbájá ni.
 Ó ní gbogbo ohun tó bá ní dun ìgbín.
 Ìgbín kì í lẹ̀nu àtìsọ.
 Bí orógbó bá gbẹ.
 A kẹ̀yìn sí Ẹ̀ngó.
- 20 Bí obì bá gbẹ.
 Ẹ̀ se ní í kẹ̀yìn sÓòsà.
 Yọ́ọ̀ lágùntàn ní wò.
 Bígún bá jẹ̀sẹ̀ tán,
 Igún a máa yan kàngíkàngí.
- 25 Kàngí-kàngí ni kí n máa yan.
 Lójú àwọn ọ̀tá mi o.
 Kí wọn má lè ẹ̀mí ní ibi òò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (EJÓ) (38)

- Èlẹ̀ rọ̀ wáá.
 Èlẹ̀ rọ̀ wáá.
 Èlẹ̀ rọ̀ wáá.
 Àjìndò lóun ó pa á.
- 5 Àmògòlò lóun ó sọ ọ̀ lójò.
 Agba-tẹ̀éré kì í forí lagbóó já.
 Dífá fún Ọ̀rúnmilà.
 Lójó tó dá ọ̀ràn àgbà mẹ̀fà Ifẹ̀.
 Wọn ní Ejió á gbọ.
- 10 Ó Iéjìó ò ní í gbọ.
 Wọn ní Àlọ̀ràn á mò.
 Ó ní Àlọ̀ràn ò ní í mò.

- Ọ̀rúnmilà ní bó bá ẹ̀ bí ị̀ ẹ̀ tẹ̀mi Lágbájá ní,
 Ó ní b'Éjìó bá le gbọ́, k'Éjìó gbọ́.
 15 Ó ní b'Àlọ̀ràn bá le mọ́, k'Àlọ̀ràn mọ́.
 Kí gbogbo ayé ó gbọ́ lọ tán porongodo.
 Ọ̀jọ́ tí Alásínínrín bá ti wọ̀nú omi,
 Ni gbogbo ẹ̀ja omi n' pa kẹ̀kẹ̀-i-kẹ̀kẹ̀.
 Ọ̀jọ́ tí kìnìun bá ti wọ̀nú igbó,
 20 Ni gbogbo ẹ̀ranko igbó n' pa kẹ̀kẹ̀-i-kẹ̀kẹ̀.
 Ọ̀rọ́ mi bá yíí bá yíí,
 Tí wọ̀n n' kù ú ká,
 Tí wọ̀n n' lò ọ́ ká,
 Ọ̀rọ́ náà tí túká.
 25 Ó tí kù dànù gbò ò ò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (EJÓ) (39)

- Èlà rọ́ wáá.
 Èlà rọ́ wáá:
 Èlà rọ́ wáá.
 Akàn kúkú Akàn koko.
 5 Akàn òun Olúńgbè.
 Àwọ̀n ní wọ̀n ẹ̀fá fún Ọ̀rúnmilà.
 Lọ́jọ́ tí wọ̀n pè é lẹ̀jọ́ ẹ̀gbẹ̀rin ọ̀kọ́.
 Ọ̀rúnmilá ní kí wọ̀n tóó bẹ̀èrè ẹ̀jọ́ yíí
 Ó sì dì ẹ̀gbẹ̀rin ọ̀dún.
 10 Ó ní kí ẹ̀gbẹ̀rin ọ̀dún náà tóó pé,
 Èni pejọ́ a kú.
 Ọ̀lọ̀rọ́ a rẹ̀wàrun.

Kí wọn tóó bèèrè ejọ yíí,

Ó sì di egbèrún ọdún.

- 15 Kí egbèrún ọdún náà tó pé,
Iye àwọn tó pejọ náà a ti sòfò dànù.
Kégbèrún ọdún náà tóó pé,
Gbogbo wọn á sòfò dànù.
Kákàn wa lọọ kan ọrọ náà rì.

ÀYÁJÒ ATÚBI (EJÓ) (40)

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Bóyá á ẹ.

- 5 Bóyá á ẹ.

Bóyá á ẹ.

Bóyá kò tiẹ ní í ẹ.

Bóyá kò tiẹ ní í ẹ.

Bóyá kò tiẹ ní í ẹ.

- 10 Bí ọ tilẹ ẹ é ẹ,

Tá la máa bí?

Bí ọ tilẹ ẹ é ẹ,

Ta la máa bí?

Bí ọ tilẹ ẹ é ẹ,

- 15 Ta la máa bí?

Ó dífá fún Ọrúnmilà.

Lọjọ tí ó lọ gbaya,

Àgbààgbà méfà lóde líá.

- Wọn ní á á dogun.
- 20 Wọn ní á á dijògbòn.
 Ọ̀rúnmilà ní kò ní í dogun.
 Ó ní kò ní í dijàgbòn.
 Ó ní wọn tí fí jìn òun.
 Wọn tí fí jìn èmi Lágbájá náà.
- 25 Àtòrun l'Olódùmarè tí forí jogójì,
 Kó tóó dáyé.
 Ẹ fí jìnmí,
 Mo dogójì.
 Ẹni t'Olódùmarè forí jìn,
- 30 Là n' pè lórìjìn.
 Ẹ fí jìnmí,
 Mo dorìjìn.
 A kì í joyin ká tu ú sígbó.
 A kì í jaládùn méjì,
- 35 Ká bósì kú:
 Ẹni tí ọ̀rọ̀ rẹ̀ gún,
 Ọ̀un náà lá n' pe Ọ̀ràngún Méjì.

ÀYÁJÓ ATÚBI (Ọ̀TÈ) (41)

- Ẹ̀là rọ̀ wáá.
 Ẹ̀là rọ̀ wáá.
 Ẹ̀là rọ̀ wáá.
 Igbó dúdú gbérin mì torítorí.
- 5 Ọ̀kùnkùn dúdú gbégbó mì terinterin.
 Ó dá fún Ọ̀rúnmilà.

- Nígbà tí wòn n gbimọ̀ràn,
Tí ò sunwòn silẹ̀ dè é.
Ọ̀rúnmilà ní bó bá ẹ̀se bí ị̀ṣe toun ni.
- 10 Bó bá ẹ̀se bí ị̀ṣe tẹ̀mí Lágbájá náà ni.
Igbó dúdú á gbérin mì toritori.
Òkùnkùn dúdú a gbégbó mì terinterin.
Ẹ́ má sònà dẹ̀mí sẹ̀ẹ̀.
Igba esinsin kì í sònà dọ̀wọ̀.
- 15 Ọ̀wọ̀ baba esinsin.
Igba ẹ̀ranko kì í sona dẹ̀kùn.
Ẹ̀kùn baba ẹ̀ranko.
Babaláwo ló lóun ó wò mí pa.
Àwònù lẹ̀kùn n wẹ̀yẹ̀ oko.
- 20 Àwònù.
Oníṣẹ̀gùn ló lóun ó wò mí pa.
Àwònù lẹ̀kùn n wẹ̀yẹ̀ oko.
Àwònùù.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ELFYẸ) (42)

Ẹ̀là rò wáá.

Ẹ̀là rò wáá.

Ẹ̀là rò wáá.

Alágada-ńlá lorúkọ à á payé.

5 Arábàtasí lorúkọ à á pelè.

Tí a bá fí ẹ̀fun fún ayé,

Ara ayé a yá gágá.

Bí a bá ẹ̀pè sọ Ọ̀gún.

Ara Ọ̀gún a le koko,

10 Ọ̀gún a sègè.

Ọ̀mọ wọn nílé Ifẹ̀.

Ọ̀un ni ó bí Àtẹ̀pẹ̀.

Bí ó bá wá rí bẹ̀è.

A jẹ́ wí pé,

15 Ọ̀mọ́dé ló ní n má tẹ̀lẹ̀ yíí pé,

Kó kú bí àjẹ́ tí n kú,

Tòun tògbóni, tòun tògbóni.

Àgbàlagbà ló ní n má tẹ̀lẹ̀ yíí pé,

Kó kú bí àgúntàn ẹ̀ é kú,

20 Tòun tí bọ̀lọ̀bọ̀lọ̀ ẹ̀nu rẹ̀.

Bó bá ẹ̀ pé

Ìyàmi àjẹ́ ló ní n má tẹ̀lẹ̀ yíí pé.

Kó kú bí adiyẹ̀-òpìpì ẹ̀ n kú,

Tòun tí àpadà ẹ̀sẹ̀ rẹ̀ méjèèjì.

25 Ọ̀mọ́dé ló ní n má tẹ̀lẹ̀ yíí pé,

Ọ̀nà-òdì ní kó máa bá rọ̀run, ọ̀nà-òdì.

- Àgbà ló ní n má tẹ̀lẹ̀ yìí pé,
 Òná-òdì ní kó máa bá rẹ̀run, òná-òdì.
 Èyẹ̀ sẹ̀yẹ̀, fapá sẹ̀yẹ̀.
- 30 Èyẹ̀ sẹ̀yẹ̀, fẹ̀sẹ̀ sẹ̀yẹ̀.
 Èyẹ̀ bẹ̀, fẹ̀sẹ̀ bẹ̀ ọ̀mọ̀wú-alágbẹ̀dẹ̀;
 O di wò ó.
 Èyẹ̀ wọ̀lé Alára,
 Ó pa ọ̀mọ̀ Alára.
- 35 Èyẹ̀ wọ̀lé Ajerò,
 Ó pa ọ̀mọ̀ Ajerò.
 Èyẹ̀ wọ̀lé Ọ̀ràngún Ilé-Ilá,
 Ó ọ̀mọ̀ Ọ̀ràngún Ilé-Ilá.
 Wọ̀n ní níbo ní àwọ̀n aláwo tún kù sí?
- 40 Wọ̀n lọ sílé Olóri-ajá-ń-gbó-wẹ̀wẹ̀.
 Awo ilé Alára.
 Èyẹ̀ pa á.
 Wọ̀n lọ sí ilé Bọ̀-ọ̀-làgùntàn-wò,
 Awo ilé Ajerò.
- 45 Èyẹ̀ pa á.
 Wọ̀n wọ̀lé Àfikórí-òkẹ̀.
 Tí ní sawo Ọ̀ràngún Ilé-Ilá.
 Ó gan kanke, awó pa á.
 Wọ̀n gbéra lọ ọ̀dò Ọ̀rúnmilá.
- 50 Wọ̀n ní kẹ̀e gbó, kẹ̀e tó, àbọ̀rú-àbọ̀yè o, baba.
 Wọ̀n ní àwọ̀n yóò pa ọ̀.
 Àwọ̀n yóò pa àwọ̀n ọ̀mọ̀ọ̀ rẹ̀.
 Àwọ̀n yóò pa aboyún ilèè rẹ̀.

- O ò ní í ẹ̀ ẹ̀ àṣeyọ́rí.
- 55 Ọ̀rúnmilà wá dá wọ̀n lóhùn pé,
 Ẹ̀ ò le pa mí.
 Ẹ̀ ò le pàwọ̀n ọ̀mọ̀ mí.
 Ẹ̀ ò sì le paboyún ilèè mí.
 Èmi yóò sì ẹ̀ ẹ̀ àṣeyọ́rí.
- 60 Wọ̀n bí Ọ̀rúnmilà pé,
 Báwo ni ọ̀ò tí ẹ̀ ẹ̀ àṣeyọ́rí?
 Ọ̀rúnmilà ni mo tí mọ̀ orúkọ̀ tìyàá ẹ̀yin àjẹ̀ n jẹ̀.
 Èmi yóò sì sorúkọ̀ tìyàá ẹ̀yin àjẹ̀ n jẹ̀.
 Àwọ̀n àjẹ̀ ní ha hàà háàà!
- 65 Àṣe ó tún ku àwọ̀n tó morúkọ̀ tájẹ̀è n jẹ̀ láyẹ̀.
 Ọ̀rúnmilà ní Atinúsoró lorúkọ̀ iyá ẹ̀yin àjẹ̀ n jẹ̀.
 Atèdòjọkàn lorúkọ̀ tí baba ẹ̀yin àjẹ̀ n jẹ̀.
 Ẹ̀yin àjẹ̀ gan-an ni Ọ̀wàwà-làkàkà.
 Àwọ̀n àjẹ̀ ní ó dì èèwọ̀.
- 70 Àní ẹ̀, ó dì ọ̀rọ̀ èèwọ̀.
 Wọ̀n ní kí Ọ̀rúnmilà wágbìn-ín apinnu méjì.
 Kí ó kó sẹ̀funsefun lówọ̀ sí i.
 Kí ó pe ọ̀sá-méjì lówọ̀.
 Nítorí ọ̀un ní odù tó máwọ̀n àjẹ̀ wáyẹ̀.
- 75 Kí wọ̀n búra fỌ̀rúnmilà:
 Ẹ̀nikéni tó bá jẹ̀ nínú àṣẹ̀jẹ̀ yí.
 Nínú àwọ̀n ọ̀mọ̀ Ọ̀rúnmilà,
 Àwọ̀n yóò yónú sí i.
 Àwọ̀n yóò sì máa bọ̀wọ̀ rẹ̀.
- 80 Èmi Lágbájá ọ̀mọ̀ làkàsẹ̀gbè deni ọ̀wọ̀ látóní lọ.

Nítorí bérin bá jẹko,

A bọwọ fálùki.

Béfòn bá jẹko,

A bọwọ fálùki.

85 Àjẹ kan kì í gbójú.

Kó balé igi àjẹòfòlé, ó sèèwọ.

Ọsá méjì wáá lọ rée sa ire gbogbo,

Tí n bẹ lóde ayé wá fẹmi Lágbájá.

Kí ọ̀nà owó níláńlá sí fún mi.

90 Kí n gbó.

Kí n tọ.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ELEYE) (43)

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Apáàpáà.

5 Akóòkọ̀.

Akọ̀kọ̀dàgbà.

Apà-àwòrò-òòṣa-dá-oṣù.

Apòòdúnrún-ọ̀kọ-ọ̀lọ̀kọ-má-jáyà-lóló.

Ọ̀lášègbín.

10 Ijàsèrè.

A-là-tóóró-kàrun.

Ègbọ̀n-òwú-ò-gbọ̀dò-fojú-kanná.

Òun ní í sọmọ̀ ikeyìn wọ̀n.

Àwọ̀n ló dáfá fún Ọ̀rúnmilá.

- 15 Lójó tí Ọ̀rúnmilà bínú kúrò láyé.
 Tó ní lọ sóde ọ̀run.
 Ó padé àwọn mèsèèsán lójú ọ̀nà.
 Wọn bèèrè lówó Ọ̀rúnmilà pé,
 Kí ló dé tó ní bínú lọ sóde ọ̀run.
- 20 Ọ̀rúnmilà ní wọn ò jẹ,
 Káwọn ọ̀mọ ọ̀un ó lówó.
 Káwọn ọ̀mọ ọ̀un ó bímọ.
 Káwọn ọ̀mọ ọ̀un ó ríṣe.
 Káwọn ọ̀mọ ọ̀un ó lálàáfíà.
- 25 Wọn ní kó máṣe bínú lọ sóde ọ̀run.
 Kó padà sáyé.
 Gbogbo wọn wá já ewé kòòkan,
 Wọn fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Pé kó máa lò ó fáwọn ọ̀mọ rẹ.
- 30 Pé wọn ó máa ríṣe,
 Apáápáà já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Ewé kan tẹ̀mí rẹ̀e o.
 Akòòkòò já ewé kan,
- 35 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Ewé kan tẹ̀mí rẹ̀e o.
 Akòkòdàgbàá já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó,
 Ewé kan tẹ̀mí rẹ̀e o.
- 40 Apàwòròòṣà-dá-ọ̀ṣù já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.

- Ewé kan tèmí rée o.
 Apòdúnrún-ọ̀kọ-má-jáyà-lóló já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
- 45 Ewé kan temí rée o.
 Ọ̀lásègbín já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Ewé kan tèmí rè é o.
 Ijàsèrè já ewé kan,
- 50 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Ewé kan tèmí rée o.
 Alàtóóró-kànrun já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Ewé kan tèmí rée o.
- 55 Ègbòn-òwú-ó-gbòdò-fojú-kanná já ewé kan,
 Ó fi lé Ọ̀rúnmilà lówó.
 Ewé kan tèmí rée o.

ÀYÁJÓ ATÚBÌ (ÈLÈYÈ) (44)

- Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Èlà rò wáá.
 Ọ̀sán pọ̀n ganrínganrín,
- 5 Wọ̀n ò tanná.
 Àjìnjìn jìn dùn-ùn,
 Awoò-gbòho.
 A dífá fún Ọ̀rúnmilà.
 Lójó tí ní lọ gbé,

- 10 Àwọn àjẹ pọn wá sóde isálayé.
 Wọn délé ayé,
 Wọn ní baba sọ wá,
 Ọrúnmilà lóun ò ní í sọ yín!
 Wọn ní baba sọ wá,
- 15 A ó fún ọ lóhun èèwọ lóníí.
 Wọn ní kó tójú.
 Ọgidi eku asín.
 Ọgidi ọgà.
 Ọgidi ewé àjẹofèlé.
- 20 Ọgidi ọṣẹ.
 Ọgidi ọpòlò.
 Wọn ni bí olóko bá dá iná,
 Kò gbọdò sun alágẹmọ jẹ.
 Bí a bá mú ọpòlò tí ò jọ kònkò,
- 25 À ní fi sílẹ̀ ní.
 Ẹ̀ fímí sílẹ̀ kí ní ráyè ẹ̀ tẹ̀mí.
 Àjẹ̀ kí í gbójú kó jewé àjẹ̀òbàlé.
 Àjẹ̀ kí í jẹ̀ ọ̀bọ̀.
 Ohun èèwọ̀ ní.
- 30 Ó ẹ̀èwọ̀ lẹ̀nu ọ̀sọ̀.
 Ó ẹ̀èwọ̀ lẹ̀nu àjẹ̀.
 Ẹ̀ fímí lẹ̀run sílẹ̀.
 Ẹ̀ jẹ̀ ní ráyè ẹ̀ tẹ̀mí
 Àjẹ̀ tó bá sorí kunkun
- 35 Tó bá lóun ó jòhun tí a dárúkọ̀ wònyí
 Wọn láwọn fúnra wọn

Ní wọn ó péjọ pá àjẹ ọhún jẹ.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ẸLẸYE) (45)

Ẹlẹ̀ rọ wáá.

Ẹlẹ̀ rọ wáá.

Ẹlẹ̀ rọ wáá.

Ọrúnmilà ni awo tán.

5 Mo lówó kù.

Ó ní níbo lawó kù sí?

Mo ló kù sódò àwọn àjàkárúwá.

Njẹ níbo lawó tún kù sí?

Mo ló kù sódò àwọn arọdẹ.

10 Ọrúnmilà ni awo tán,

Mo lówó kò ì tii tán.

Njẹ níbo ló tún kù sí?

Mo ló kù sódò àwọn arọlẹ̀kẹ̀.

Ó kù sódò àwọn arọjẹ.

15 Ó kù sódò àwọn aṣófófó.

Àwọn abatenijẹ, aroteni-níbi.

Ọrúnmilà ní kò sí awo mọ.

Mo ló ku àwọn òkosùn-wọlé-arọ.

Ọrúnmilà ní kí n pèyín wá.

20 Mo pè yín dé.

Ó ní kẹ ẹ lọ sóko.

Ẹ lọ sóko.

Ẹ bá eyin alágẹmọ lóko.

Ó ni kí ẹ lọ sódò.

- 25 E lọ sódò.
 E bá ìṣéjú akàn lódò.
 Ominú n kọ babaláwo.
 Àyà n foníṣègùn.
 Mo ní ki ló dé?
- 30 Tí ominú n kọ yìn.
 Tí àyà n fò yín.
 Ó ní bẹ̀ẹ̀ ni wọn ṣe.
 Tí wọn pa Oníròrò.
 Wọn pa Aṣíṣírímọ̀jà àti Àgbàrikò.
- 35 Tí wọn gbọ́fá yanran-yanran lÓtùufẹ̀ rí.
 Òrúnmilà ní
 Bẹ̀lẹ̀yẹ̀ bá n báni í jà,
 Èlẹ̀yẹ̀ là á bẹ̀ sẹ̀lẹ̀yẹ̀.
 Mo bẹ̀ Ògún-tééré-eréjà lóníí o.
- 40 Mo bẹ̀ Òrìṣà-ògiyán.
 Mo bẹ̀ Eḡemu-òṣopó-àjẹ.
 Bí esinsin bá sùn.
 A fidà rẹ̀ rọ́rí.
 Kókò ẹ̀pòsọ̀ lèèwọ̀ àparò.
- 45 A kí í fẹ̀yẹ̀lé ṣẹ̀rànà òkú.
 Bọ̀lọ̀ ni n ó ò máa yọ̀ lẹ̀nu wọn.
 Bọ̀lọ̀òò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ELEYE) (46)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

- Èlà rọ wáá.
Olúoró-ò-ò.
- 5 Akínoró-ò-ò.
Àmọjá-okùn-ùn.
Oníyèè-ọkinni-in.
Olúoró lorúkọ à á posó.
Akínoro lorúkọ à á pàjé.
- 10 Àmọjá-okùn orúkọ à á pe bàbáa wọn.
Oníyèè-ọkinni lorúkọ à á pèyáa wọn.
Lójó tí è ní tikòlé ọrun bọ wá sí tayé.
Tí e dé òkè bẹrẹ-bẹrẹ-yèè abiké sọnsó.
Èyí tí aráayé ò leè gùn,
- 15 Tèrò ọrun ò leè gùn.
Şe bí Ọrúnmilà lẹ kégbe pè lójó náà.
Ọrúnmilà ló pe ọmọ-ogbè tó gbélè sá.
Pé kó gbé e yín kojá sóde Ìsálayé.
Àfi ẹnì àdánù.
- 20 Ní ó dojú ìjà kọ ọmọ olóore.
Àfi ẹnì àdánù.
Èmi Lágbájá ọmọ olóore yín ọjọ kínní niyí o.
È mó dojú ìjà kọ mí ò ò ò.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ÈLÈYÈ) (47)

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Èlà rọ wáá.

Akínşoro ni ó ní şe baba-ajé

- 5 Atòbòsè ní ó n se yèyè-àjé.
 Olúgbèjè ní orúko tí èyin iyàmi n jé.
 Nígba tí ẹ ẹ Olúfè lójó kíńfí.
 Olúfè lé e yín jáde.
- 10 Ẹ lòó bá Oòduà pé kó gbàyín.
 Nítorí pé ikà yín pòjù.
 Ẹ ní bí ó bá ẹ ti Oòduà ni.
 Ẹ ní ẹ ó sọ orúko yín fún un.
 Akínşoró ní tí òun bá ẹ àidaa sí,
 Ìwọ àti àtómọdómọ ẹ, Oòduà;
- 15 Kí òun fọ lójú ọtún.
 Atòbòsè ní bí òun bá se àidaa sí,
 Ìwọ àtómọdómọ ẹ, Oòduà;
 Kí òun fọ lójú òsì.
 Olúgbèjè ní bí òun bá sàidaa sí,
- 20 Ìwọ àti àrómọdómọ ẹ, Oòduà;
 Kí òun bèrè sí i yàgbé.
 Kí igbé nàà má dúró.
 Kí òun tún bèrè sí í bì tití,
 Tí ifun òun yóó fi dí òun lènu.
- 25 Kí òun sì fí bèè kú pátápátá.
 Nítorí nàà èmi Lágbájá ọmọ Oòduà nàà niyí o.
 Kí ẹ fi ọwọ mi wọ mí.
 Kí ẹ fojú rere yín wò mí.
 Kí işé mi lè yorí sí rere.

ÀYÁJÓ ATÚBI (ELEYE) (48)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Kékeré ni ẹyẹ ti ní fenu to èso.

5 Èrù ní kì í jomọ roko idí àgbọn.

Ò dífá fún Ọrúnmilà.

Nígbà tí gbogbo ẹyẹ gbarí jọ.

Tí wọn láwọn ò ní í jẹ kó lówó.

Àwọn kó ní í jẹ kỌrúnmilà bímọ.

10 Pe kò ní í lóhun gbogbo téèyàn ní ní.

Ọrúnmilà ní bó bá ẹ bí ẹ toun ni.

Bó bá ẹ bí ẹ tẹmì Lágbájá náà ni.

Kékeré ẹyẹ kì í jẹ ẹrun.

Àgbà ẹyẹ kì í jẹ igbín.

15 Ẹyẹ kan kì í gbójú.

Kó bá lórí igi àribà.

Ó ni gbogbo ẹyẹ látí òkèèrè.

Ẹ wá sìn mí o.

Gbogbo ẹyẹ wá ní káábiyèsí!

20 Ọrúnmilà, iwọ ni àwa ó máa sin.

Nítorí náa kí gbogbo ẹyin ẹyẹ,

Wa máa sin emi náa látóní lọ ò.

Gbogbo ẹyin ẹyẹ.

Gbogbo ẹyin olobinrin,

25 Ẹ wáá fowó ọwọ yín sìn mí o!

Ẹyin ọlọkúnrin gbogbo,

È ti òkèèrè wá máa sìn mí oo!

ÀYÁJÓ ATÚBÌ (ÈLÈYÈ) (49)

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Èlà rò wáá.

Mo bojú wowó mi ọtún.

5 Idẹ fínfín ni mo bá.

Obìipa obìifin ni wón n jẹ.

Mo bójú wapá mi òsì.

Idẹ fínfín ni mo bá.

Obìipa obìifin ni wón n jẹ.

10 Ló dífa fún kinní kan màgùn màgùn.

Tó tinú ògán fò jáde wáyé.

Wón pèmí pèmí,

Èmi ò jẹ.

Wón pògé pògé,

15 Ògé ò pahùndà.

Èyin fúnra ara yín,

Ní kí ẹ máa jèpè ara yín o.

ÀYAJÓ ÀBÌLÙ (GBÀMÍGBÀMÍ) (50)

Alájiíké.

Alájiíké.

Alájiíké.

Olódò-òtáràrà.

5 Olódò-òtáràrà.

Olódò-òtáràrà.

Omi-arógedegede-wonú-òsà.

Omi-arógedegede-wonú-òsà.

Omi-arógedegede-wonú-òsà.

10 A-sá-nípápá-oníkannangún-kannangún.

Ó-fesè-mejèèji-wodò-eleye-sòlòkí-sòlòkí.

Ó dífá fún Yéróunké.

Tí wọn bí siju-eleye,

Tó lóun ó babè jé.

15 Wọn ní nítorí kín ni?

Ó ní wọn-kò wá ñ dá mó.

Wọn kò wá ñ rú mó.

Wọn kò wá ñ gbà.

Wọn kò wa ñ tẹ.

20 Wọn ní kó má babè jé.

Wọn ní kó lọ ní ètù-ibon.

Kó fi tefá Òsá-Méji sílè.

Ó ní Òsá-Méji a máa lé wọn nílè.

Ó ní àwọn olówó ilú.

25 Awọn olólá ilú.

Okúnrin ilú, obinrin ilú.

Wọn á máa sáré wá bá mi towó-towó ọwọ wọn.

Èşù-ọdàrà kó máa lé wọn lókè.

Ọsá-Méjì á ní kí wọn máa sùré wá,

30 Towó-towó ọwọ wọn.

Kí wọn máa fémì Lágbájá ọmọ Lákáşègbé.

Awọn a máa ké gbàrní-gbàní,

Bọ ọdọ emi lágbája ọmọ lákáşègbè towótowó.

Àşíríí mi a sì tibè bòòò.

ÀYÁJÓ ÀBÌLÙ (GBÀMÍGBÀMÍ) (51)

Sùkù-sùkù gbàmú.

Gbàmù şúkù-sùkù.

Ìdàgèrègèrè ní í sorí wọn pàdé-pàdé.

Ló dífá fún wọn ní Ìdóminàsi.

5 Nígbà tí ikú n pa wọn ní rọgbàrọgbà.

Tí ikú n pa wọn ní rèwerèwe.

Bí ọwọ ọmọdé kò bá ká igi kí í gùn ún.

Ọmọdé kí í ta gírì gungì ọbọbọ.

Ìwọ Lágbájá ọmọ Lágbájá.

10 Fún ipá búburú tó n sa nípaà mi.

Ìyakúya laşọ wèrè n ya.

Ìjókújòó leégún n jó.

Ọjà lo ó tí máa jó láisi ilù.

À sá wọgbó làşá n şá.

15 Yóò balè yóò balè ni labalábá şe í wọgbó.

A kí í kọlé adètè sígboro.

Ìwọ Lágbájá ọmọ Lágbájá

- Şe ni o máa dúró sílé gbúròó òde.
Mo gbé ẹ̀ dè pèlú àponkún.
- 20 O kò ní í bọ̀ nínú rẹ̀.
Torí pé!
Afopo kí í rọ̀wọ̀ họtí.
Aşo tó ya kí í bá abéré jìjàkadì.
À-pa-à-délé kí í jẹ̀ ká mológbò lóde.
- 25 Òfò lomi ẹ̀fọ̀ í şe.
Òfò lo ó şe.
Òyì lo ó máa fowó rà.
Àijèrè ní yòò ná ojàà rẹ̀.
O kò ní í rọ̀jú owó.
- 30 O kò ní í réré ojà.
O ó ríímí ẹ̀ran nílẹ̀,
O ó pè é lówó.
Réderède ní í gbèyìn erésúpá.
Àirójú àiràyè kí í jẹ̀ kí àtẹ̀lẹ̀wọ̀ hurun.
- 35 O kò ní í rọ̀jú.
O kò ní í ráàyè.
Réderède rádaràda ni ilé ayé rẹ̀ yòò ríí o.
Á-á-şe kò ní í sàìşe.
Tóó, àbàlá Èşù.

ÀYÁJỌ̀ ÀBÌLÙ (GBÀMÍGBÀMÍ) (52)

- Şàngó ní í kólé iná.
Ògún ní í kólé ẹ̀jẹ̀.
Şànpònná ní í kólé ikú.

- Sàngó ní í kólé iná.
- 5 Ògún ní í kólé èjè.
Sànponná ní í kólé ikú.
A dífá fún omódé ojò kiíní.
Ó ni tí n bá dóríta méta àrà.
Kí n sọ wí pé
- 10 Gbálája gbálàja là á sánwọ ijó.
Eni eléni ní í ró ipakà láṣọ.
Àbòtán leégún n faso borí.
Lágbájá omọ Lágbájá.
Lágbájá omọ Lágbájá.
- 15 Lágbájá omọ Lágbájá.
Orí agbe ní í wú,
Lágbé fi í sunkún wogbó.
Orí àlùkò ní í wú,
Làlùkò fi í sunkún wòdàn.
- 20 Lágbájá omọ Lágbájá.
Lágbájá omọ Lágbájá.
Lágbájá omọ Lágbájá.
Lóníí dandan ni kí o rógun ẹkún.
Lóníí ni kó o rogún ibànújé.
- 25 Lóníí náà ní kó o rógun gbàmí-gbàmí o.
Kí í san féésan.
Kí í wò fówò.
Ìgbájú igbámú ni kerikeri í bá bọ sóde.
Omólángidi kí í rójú omú.
- 30 Èlà ilèkè kí í rójú àtokùnbò.

È-bèè-bá lakan n rin tí í fi í wogbó.

Kó se bèè.

ÀYÁJÓ ÀBÌLÙ (APÈ) (53)

Agbe-dúdú-onímoró.

Àlùkò-bòlòjò-ni-ó-n-se-aya-Ọlòfin.

Òun ní ó dífá fún Ọrúnmilà.

Ní ọjọ tí ó wí pé

5 Òun yòò gbé Kújeñti níyàwó.

Wón ní Ọrúnmilà;

Wón ní Kújeñti kò ní fẹ ọ!

Ọrúnmilà ní Kújeñti yòò fẹ oun.

Ó ní

10 Abíwékú oun iwè ni ó jọ n kú.

Dùgbèdùgbè kí í fẹyin rẹ sílẹ.

Koríko inú àkà inú àkà ni í kú sí.

Mo délé abéròdéfè kerere.

Tèmi tèrò ni a ó jọ débè.

15 Kí èmi Lágbájá jọ máa lọ.

ÀYÁJÓ ÀBÌLÙ (APÈ) (54)

Ọpá èjè ni a fi dá llé-lfè.

Ọpá èjè ni a fi dá llé-lfè.

Ọpá èjè ní a fi dá llé-lfè.

Abẹ tí wón fi dákòò mi.

5 Ní wón fi dá idọ iwọ Lágbájá.

Ide ọwọ ni ide Ọsun.

- Ó dífá fún Fúnmiláyò.
Tí í ẹ ọmọ bíbí inú Àgbonnirègún.
Wón ní kó fẹ Igún.
- 10 Ó ní òun kò fẹ Igún.
Wón ní kó fẹ Àkàlà.
Ó ní òun kò fẹ Àkàlà.
Wón ní kó fẹ Ọrúnmilà.
Ó ní òun kò fẹ Ọrúnmilà.
- 15 Ọrúnmilà ní ẹ ó fẹ èmí ní tẹmi.
Ó ní bó ba ẹ bí ẹ toun ni.
Kí iwọ Lágbájá wá fẹ mi.
Nítorí pé
Eja tí a bá so rọ sí párá.
- 20 Kí í rí ara fi balẹ rará.

ÀYÁJÓ ÀBÌLÙ (APÈ) (55)

- Àáké tí n kẹgi,
Ní í sawo won lóde Ẹgbá.
Ọsànrìnmirín ní í sawo òde Ijẹsà.
Òun ló dífá fún Kòníbíré.
- 5 Obìnrin Àgbòmìrègún.
Lọjọ tó loun kò fẹ Ifá mọ.
Ọrúnmilà ní irọ ni.
Ó ní yòò fẹ òun.
Ó ní kánkán lewé iná n jómọ.
- 10 Kánkán ní kí Lámořín derù wá bámi.
Wàràwàrà lomodé n toko èèsin bọ.

Wàràwàrà ni kí Lámọ́rín ẹ̀rù wá bámi.

Ilé kò gbà á.

Ọ̀nà kò gbà á.

15 Ló n ẹ̀wé àáràgbàá.

Ibi tí Lámọ́rín bá wà lóníí.

Kíbè ó má gbà á.

Ọ̀dò èmi Lágbájá ni kí ó máa bọ.

Ọ̀jọ tí ọ̀modé bá jáwé ọ̀lọ̀yìn-ín ayé.

20 Ọ̀jọ náà ní í rí Ọ̀lọ̀yìn-ín ọ̀run.

Lámọ́rín jáwé Ọ̀lọ̀yìn-ín ayé lóníí.

Lóníí náà ni kó rí Ọ̀lọ̀yìn-ín ọ̀run.

Bí ó bá ti fẹ̀gbẹ̀ ọ̀tún lélé.

Àh̄jò̀nù mi ni kí ó máa rí.

25 Bí ó bá fi ẹ̀gbẹ̀ ọ̀sì lélé.

Àh̄jò̀nù mi ni kí ó máa rí.

Bí Lámọ́rín kò bá dé ọ̀dò mi.

Kí ó má leè sùn.

Kí ó má leè wo.

30 A kì í rí àtisùn ẹ̀ja nínú omi.

A kì í rí ị̀sẹ̀jú akàn lódò.

A kì í rí àtisùn pépẹ̀yẹ.

Bí Lámọ́rín kò bá dé ọ̀dò mi.

Kí ó má le sùn.

35 Kí ó má le wo.

Ọ̀wónrín ẹ̀lẹ̀sẹ̀ kan o!

Ó ọ̀wọ̀ rẹ̀ lóníí o.

Dandan ni tàìdan ọ̀.

ÀYÁJÓ ÀBÌLÙ (WỌNRÀN-WỌNRÀN) (56)

Ọwónrín oníwèrè.

Ọwónrín oníwèrè.

Ọwónrín oníwèrèè.

Ó dífá fún wọn nílúú Ọwónrín.

5 Níbi wọn ti ní gbó bi ajá.

Ajá kì í tíjú gbígbo.

Ojọ tí ajá bá gba idu.

Ojọ náà ní í wọnràn-wọnràn ní gbojúu rẹ.

Kí wọnràn-wọnràn gbójú àwọn tó gbe móto mi lọ.

10 Kí ara máa ni wọn.

Kí ara máa jó wọn.

Kí wọn máa sínwín.

Kí wọn má gbàádùn.

Títí tí wọn ó fi gbé móto náà padà fún mi.

15 Òòjọ etù bá fojú baná.

Òòjọ náà ní í gba o.

Dandan ní tàidan o.

ÀYÁJÓ ÀBÌLÙ (ÀSÀPA) (57)

Eye nílá abenu - gbáko.

Ìbèrù ò jé á roko idí àgbọn kúnná.

Wọn dífá fún Ọbàrà Méjì.

Nígbà tó kólée rẹ sígbògun eleye.

5 Ifá ní a kì í paṣa.

A kì í jaṣa.

- A kì í fiyẹ aṣa rotí.
Olúkorí.
Olúkorí.
- 10 Olúkorí.
Alàrùnjìn.
Alàrùnjìn.
Alàrùnjìn.
Ọ́já Olùgbimọ.
- 15 Ọ́já Olùgbimọ.
Ọ́já Olùgbimọ.
Ó di ọjọ méje òní.
Kí o tóo dègungun.
Owó ẹnuu rẹ.
- 20 Ọ̀rìṣà ní ó ni ín.
Ọ̀rìṣà ní kí n gbá lẹwọ rẹ.

Àsomọ II: Àwọn abẹnà-ìmọ àti àbò oko-ìwádíí kejì

Iye	Ẹka-Èdè	Abẹnà-Ìmọ	Iye ọdún	Àdúgbò	Ìlú	Déetí
1.	IFÈ	Awo Túnjì Adéyefá (Aṣẹdá Ifá)	Ọgórín	Ajámopó	Ilé-Ifè	2-2-2008
		Alàgbà Claudius Adédiran	Ọgóta	Ìtaàsin	Modákéké	
2	Èkití	Bábá Tẹpón: Ààrẹ̀ Iṣẹ̀gùn, Ọ̀tún-ààrẹ̀ Ọ̀gbóni	Áádòrùn-ún	Òkẹ̀yìnmi	Adó-Èkiti	4-2-2008
		Awo Jímọ̀ Olóyèédé	Áádòrin	Ọ̀nà gárèèjì	Arámọ̀ko-Èkiti	
3	Onḍó	Olóyè Abiódún Ifáloba (Aràbà Okèègbó)	Áádóta	Òkè Ijẹ̀bú	Òkèègbó	14-2-2008
		Awo Fáwèyìnmi (Akódá Ifá)	Ọgóta	Ọ̀taolódùgbà	Onḍó	
4	Ọyó	Awo Ifáyemí Èlẹ̀buibon	Áádòrin	Ọ̀nà Ìkìrun	Ọ̀sogbo	10-2-2008
		Awo Babalolá Fátóògùn	Ọgórín-lé-márùn-ún	Òkèrèkere	Ìlobùú	3-3-2008
5	Ikálẹ̀	Awo Fẹ̀mi Fágùnkẹ̀	Áádóta-lé-márùn-ún	Jémikin		9-3-2008
		Awo Olókun Gbáladìn	Áádòrin	Àgólísà	Òkiti-pupa	
6	Ìjèsà	Awo Ajáyí Fásadé-Olóyè Nílerẹ̀	Áádóta	Odòrùwó	Ìbòkun	20-2-2008
		Awo Onífádé Oyinlólá	Áádóta	Ọ̀nà Ijẹ̀bújèsà	Ìlèsà	21-2-2008

7	Ìjẹ̀bú	Awóyìnbó Sónáikè (Aràbà	Aádòrin	Owóyẹ	Ìjẹ̀bú- Ìparà	8-2-2008
		Ìparà-Rẹmọ)				
		Awo Ifámájẹ̀ntẹ	Aádóta	Owóyẹ		
8	Ègbá	Kóláwólé Ogbèrógun	Aádótalémérin	Ìtokò	Abéòkúta	7-2-2008
		Awo Ọpẹ (Ìtokò)	Aádóta	Ìtokò		
9	Ọwọ	Awo Emmanuel Alámùrín	Ọgórín	Ìgbóròkò-nlá	Ọwọ	16-2-2008
		Awo Ọbánùyìn	Ọgóta	Arálépo		
10	Ìgbómìnà	Akínlẹyẹ Ifáyemí: Olóyè Ọlọta- Ìlá	Aádòrin	Ìperin	Ìlá- Ọràngún	18-2-2008
		Aáròni Omítúndé (Bàbá Eléégún)	Ọgórín	Òkè-àlàáfíà	Ìsánlú-ìsin	14-3-2008

1(a)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ifè

Abẹ̀nà-ìmọ̀: Awo Túnjì ADÉYEFÁ (2-2-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Dáddy mi, báwo ni Èla ẹ̀ se jẹ sí Ọ̀rúnmilà tó fi jẹ pé a maa ní pè é nígbà tí a bá n pàyájọ?

Awo Adéyefá: O ọ purọ, ọ kàn án, Ọ kan Èlà,

Ọ̀rúnmilà ni baba Èlà,

Ọ̀rúnmilà jẹ baba fún Èlà. Bì Ọ̀runmila ẹ̀ rò, bẹ̀ẹ̀ ni Èlà rò. Ó jẹ ọmọ isẹ Ọ̀rúnmilà. Baba lo ó pè ọ. Nígbà tán dé isálú ayé níbeé. "Ọ̀ní" ló rò kalẹ̀ pèlú wọn tó jẹ obìnrin. Ọ̀rúnmilà ní ó lẹwà gedegbe. Nígbà ó (Ọ̀ní) ní dàgbà, "Ọ̀ní" yíí ní dàgbà díẹ̀díẹ̀. Ọ̀rúnmilà sọ pé iyàwó Èlà ni "Ọ̀ní" ní ẹ̀. Ó ní pé kọ maa tọjú rẹ. Ọ̀ní ní dàgbà. Nígbà ọ pé, kó titorí pọ ní tóbi, kómú rẹ ní ẹ̀ bantùbantù, (Ọ̀rúnmilà) wí Èlà lè fẹ ọmọ yíí mọ. Ó wí ọ̀n à ba wá mírìn.

Èlà ní baba yíí ẹ̀ ní ẹ̀ báyíí? Ọ̀ sàà gbà á lówọ rẹ. Ni Èlà bá ní kí Àjàlọrun fa ọ̀n lówọ sókè. Ni àwọn ará ọ̀run bá pé Èlà. Wọn ní gòkè rọrun nígbẹ̀ rẹ ni. Ó gòkè re ọ̀run. Ó wí ẹ̀ bí toun Èlà ni "Ọ̀ní" Wí ọ̀n ẹ̀ tí dúpẹ̀ lówọ rẹ, pé ó fún ọ̀n ní "Ọ̀ní" o. Wí Ọ̀ní si lá dàgbà tán, ó wí ọ̀mú rẹ tóbi jù. Pé ọ̀mọdẹ̀ lè máa gbe èyí tira. Pé ọ̀n loun máa gbe tira. Wí ló bá gbà á lówọ ọ̀n, wí loun bá fi ní bọ.

Àwọn ará ọrun ní eniyan burúkú ní bàbá. Pé ki làwọn lè
 ẹ se tó fi a mò pé òun ẹ búburú. Wọn ní kan fún un (Èlà)
 lágbára kó mó - ọn sòrò kó máa ẹ. Wọn ni àwọn á dójú tí í
 (Ọrúnmilà). Aláẹ ọrun, Ọdùmàrè bá gbókùn ọjò so, ni ọjò ò
 bá rọ. Wọn ẹ ẹ ẹ, wọn gbàdúà gbàdúà. Wọn pọfọ pọfọ,
 wọn ẹtùtù. Nígbà wọn dáfá, ifá rẹ ni òun ló jèbi. Wọn ní ó fún
 ni ní nńkan tán, ó tún gba á padà. Wọn ní tà ni ó gba ọmọ
 lówó rẹ. Wọn ní àfi tí o bá rí i Kabi òun tí máa rí báyii? Wọn
 wíi kọ laa máa kọrin kí í lárààrò. Wọn wíi kọ la máa mùtò
 lárààrò. Itò rẹ sì tí kan, itò pupa ló n tọ bí tẹsin. Lá bá bù ú
 sínú igbá.

Orin - Lóníí, Èlà wá gbàre o o o
 (Ariwo pọ létí òun ò)
 Ariwo tó àşà (èdè Ifẹ rėni)
 Èlà wá gbàre o o o

Ègbè: Ariwó tásà,

Lílé: Mo pè ọ ò ò Èlà,

Ègbè: Ariwó tásà.

Lílé: Èlà wá gbàre e e o,

Ègbè: Ariwó tásà.

Lílé: Ikú n pọko ọ mò dá,

Ègbè: Ariwó tásà

Lílé: Ojọ a peja a rí je

Ègbè: Ariwó tásà.

Lílé: Ọ mọ lá gbàre e e ọ.

Mo pe ọ awo, mo pè óóó

Ègbè: Ariwó tásà.

Èlà lọ bá Àjàlọrun. Wii wọn mò n pe oun. Wọn wii jé kó ti ké diẹ sí i. Ó ké nìjọ kíńí, ó ké nìjọ keji, ó ké nìjọ kẹta. Ó ké nìjọ keje. Nìjọ keje ná bá ní ki àánú ẹ Èlà. Wọn ni ó (Ọrúnmilà) ti toṣo ìdáríjì ẹsẹ. Ná bá ni kí Èlà mú ọjò dání, kó máa lọ sílẹ ayé. Kó sílẹkùn ọjò kọ rọ. Ibi baba gbe n ké ni ọjò ba n sú. Bí ọjò ti n rọ, ni Èlà dé, Èlà bé sí bàbà lọrun, ló bá rí "Ìre Ọní" nílẹ, ló bá múre lọ sókè.

Kó baa lá bá Ọrúnmilà ẹ odún rẹ, lá mú Ìre wá. kée bá ti n gbọ pé "Èlà wá gbàre e," gégé bí irántí ohun tí a ẹ, nigbà tí Ọrúnmilà fi gba "Ọní", tí wọn n pè ní "Ìre" lówó Èlà, náà la tún wá pè ọ o. Odún ọhún náà ló pé yíi o. Kí ọjò ayọ rọ fún wa. Ọjò tó maa n rọ tí tí doṣù keje. Wọn n pè é ní "Ìpèlà". Bí ẹniyàn bá ti n gòkè Ìtasẹ ẹ bọ ni wọn ti n pe Èlà. Látí ọjó náà ni ẹyí tí bèrẹ.

Ìbéèrè: Nípa tí Èlà, ẹ gbogbo igbà ta bá fẹ pe àyájọ, ta bá fẹ sa Ifá ni a máa n ẹ ẹyí?

Ìdáhùn: Bẹẹ ni.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àyájọ́ tí a lè pè ní bí ohùn ọ̀dì tàbí eléyíí tí wọ́n fi n se ibi. Àwọ́n kan n pè é ní àyájọ́ àbílù, torí àyájọ́ afare ní eléyíí tí a gbọ́ láti inú Èjìogbè.

Awo Adéyẹfá: Èjìogbè tó n wò ó ní, ibi tó gbé é dààrú wà nìbè. Tó ba ti jẹ Ifá ijà ni, èyàn ọ̀ gbọ̀dọ̀ fowọ̀ tẹ̀ é.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Tó bá ti jẹ Ifá ijà ni, èyàn ọ̀ gbọ̀dọ̀ fowọ̀ tẹ̀ é.

Awo Adéyẹfá: Ìkekè igi ni. Kọ̀wọ́ má baà máa gbọ́n. Àyájọ́ àbílù! Ifá tí ẹ̀ fẹ̀ máa kọ́ yíí, Ifá jẹ̀rọ̀ jẹ̀rọ̀ ní.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Mo lè jẹ̀rọ̀!

Awo Adéyẹfá: Àbílù ni ẹ̀tù-ìbọ́n, ewé abíríkolo, a máa lò mọ́ ẹ̀tù-ìbọ́n nínú àpáàdì.

Àyájọ́ Abílù

Segésegè làwo ọ̀segé.

Segèsegè lawo ọ̀segè.

Ojọ́ ta bá tọ́ segé,

Ní ségè fi ségè hán ni.

5 Ojọ́ ta bá tọ́ segè,

Ní sègè fi sègè han ni.

Abini-túnibì!

Ìbìkubì níná bía rẹ̀ kẹ̀tù.

Lágbájá ọ̀mọ́ Lágbájá.

10 Abíni-túnibì!

Kínú bí i nísìn-ín kó pokùn so, kó daràn.

Kínú máa bí i, tán bá bè é kó má gbòó.

Tán bá bè é, kó mó gbòó.

Afi tó ʒe nńkan tí mo ní kó ʒe yií.

15 Ìbìkubì niná bi arà rẹ kẹ̀tù.

Ìbìkubì lẹ̀tù bí ara rẹ koná.

Akúdojúdélẹ̀ ní tỌ̀yẹ̀kú

Èfùfùlẹ̀lẹ̀-gbé e kàn án lára.

Ijọ tán ba fíná sẹ̀tù báyií,

20 Ní í dide.

Abíríkolo, kokooko ní kó o mú un.

Má mú dẹ̀rẹ̀dẹ̀.

Ìgbà tí yóò bá dún sí báyií, a ti móríí mọ̀ní àti ọ̀gèdẹ̀ wẹ̀rẹ̀ àti ewé dàiró tí a ti lẹ̀ lẹ̀tò. A fi jògèdẹ̀ wẹ̀rẹ̀. Tí a bá ti ʒe é bèè tán, tó bá ti gbána tán la máa kúrò níbẹ̀. Àmọ̀, a à tí ì níí lọ ilé. Èrọ̀ rẹ̀ renì. À á gbatégùn diẹ̀, ká tó máa lọ ilé.

Àyájọ̀ Afare (Ọ̀sẹ̀-Ìwòrì)

Ọ̀sẹ̀ popo, Ìwòrì popo.

A díá fún Ọ̀runmìlà,

Ọ̀jọ̀ a kanlẹ̀kun owó níí.

Ọ̀runmìlà ni ó dọ̀bírí.

5 Mo ní ó di apawo dà ʒe.

Ó wí ọ̀ dỌ̀sẹ̀ popo, Ìwòrì popo.

Díá fún Ọ̀runmìlà Àjànà.

Níjọ́ ìkalẹ́ jí owo nínú.

Aládé bá n̄ jìkàà mi.

10 Ọ̀sẹ́ popo, Ìwòrì popo, Ìwòrì.

Èlùbọ́ ló ní kówo máa bọ sí mí lówó.

Ọ̀sẹ́ popo, Ìwòrì popo, Ìwòrì.

Àkámọ́ lára mà dé o.

Wàràkà waraka lẹ̀gèdẹ̀ káọn lása lábà.

15 Agbòde káa dé o.

Wàràkà waraka lẹ̀gèdẹ̀ káọn lása lábà.

Má foríkà aládé mí o.

Gbèdẹ̀gbèdẹ̀ lábàtá dẹ odò.

(Àbàtá ló n̄ dodò rú, àbàtá náà lóó tún un ẹ).

Àyájọ́ Àgbá-Ìgbò Ẹ̀rọ́ (Ọ̀yẹ̀kú Méjì)

Omí kún kún-ún kún omí gorí afára.

Ìgbín fàìsẹ̀, ó fàìró, ó gbokùn ọ̀rùn.

Ẹ̀sìn sáré ìwòrìwò gédégbe-gédégbe wòlú.

Àtàn pákò kóròkòrò ní wọn sùrù pọ́,

5 Wọn gbárí jọ́ iyá ègèdẹ̀ ní wọn pa jẹ́.

Ègèdẹ̀ gbọ́, ó ní èsì ó pàyá òun?

Wọn wí kiinní ni o.

Omí kún kún-ún kún omí gorí afára.

Ìgbín fàìsẹ̀, ó fàìrò, ó gbokùn sọ̀rùn.

10 Esi sáré ìwòrìwò gédégbe-gédégbe wòlú.

Àtànṣàkò kóròkorò ni wọn gbárí jọ.

Ni wọn fiyá ègèdè jẹun.

Ègèdè là gbọ, ó fí wọn saṣọ.

Wọn wí ọràn dé.

15 Ó foyè lótá gbà.

Ó fàkèèè sòrùka.

Ọyá gbọ,

Ọyá sa relé Şango.

Şangó gbọ, ó relè kòso.

20 Ọba olú ayé gbọ,

Ó re mọpá.

Ìyàní gbọ ó rorí ìròkò agúnregejégé.

Ọrunmilà gbọ, ó relé ayélàlú.

Ó wí ọ̀un máa lọ ọ̀dọ Olódùmarè,

25 Ọba kó ran ọ̀un níṣé.

Igún sá lọ, ó pá lórí.

Àkàlámàgbò yọ gègè lórùn.

Kowèè sawò ọ̀sán.

Dàndàbì írí, ó dàlú.

30 Ọ̀rúnmilà ní ọ̀un ó lọ ọ̀dọ Olódùmarè kó ran ọ̀un níṣé.

Ngbà ó lọ, o pàdé Igúnnúgún awo oríibá.

Àkàlámàgbò, awo abiyé lẹ̀ọ̀rin.

Kowèè lawo ọ̀sán.

- Dandawì, ó dàlú.
- 35 Nígba tó dọdọ Olódùmarè.
Ó wí omí tí kún kún-ún kún.
Omí tí gorí afará.
Ìgbín fàìsẹ̀, ó gbokùn sọ̀rùn.
Esi sàré iwòrìwò kédégbe-kédègbe wòlú.
- 40 Í, àtànpàkò kóròkorò,
Wọ̀n tí fiyá ìgèdè jẹ
Í ògèdè gbọ̀, ó ti finá sáşọ.
Ó foyè lẹ̀tá gbà.
Ó fàkéekèe sọmọ ọ̀rùka.
- 45 Ó wí èyí sí i yèèni.
Oyá fí saré lẹ̀lé irá.
Şàngó fi sare lọ kòso.
Ó wí ọ̀ba olúayé lọ sí mọ̀pá.
Ó wí ìyami rorí ìroko agúnregejégé.
- 50 Í ẹnù dàndàbìrì şe padà sọ̀nà ọ̀run.
Èmi ọ̀un náà bá ń lọ.
Olódùmarè ni iwọ̀ gba àìkú, ó gba àìku.
Ikú ní kó gba àrùn.
Ó gba àrùn, ó fi fọ̀ba wọ̀n.
- 55 Wọ̀n wí kó jókòó lẹ̀ta.
Ọ̀ta ẹ̀ti ọ̀kè.

- Kó jó o lóríta ẹta ẹti òkè.
Kó sá a loríta ẹta ẹti òkè.
Kó búlẹ oríla ẹta eti òkè,
60 Sínú ohun máa jó.
To bá jó o tán náà.
Kó bù jẹ.
Kó máa wí.
Mo jẹgèdè mo jẹ pìítán.
65 Mo pa ègèdè mọlẹ.
Mo fewé ahùn sahun jẹ.
Ọrọ gbogbo kò hun mí.
Bòmi kún gorí afára kó kàn mí.
Ọrọ gbogbo kò hún mí.
70 Bó bà tẹ panupọ, kò hun mí.
Ọrọ gbogbo kò hun mí.
Esi rárí wọgbó kédégbe, kò hun mí.
Aríjẹ ló pa iyá ègèdè, kò hun mí.
Ọrọ gbogbo kò hun mí.
75 Ọyà sá reléerá, kò hun mí.
Ọrọ gbogbo kò hun mí.
Sàngó relẹ kòso, kò hun mí.
Ọrọ gbogbo kò hun mí.
Iyámí lorí ìròkò agúnregejégé, kò hun mí.

80 Ọrọ gbogbo kò hun mí.
Mo fewé ahùn sahun jé,
Mo jègèdè mò dọ̀pìntàn.
Mo pa ègèdè mọ̀lẹ̀.
Ọrọ gbogbo kò hun mí.

85 Mo fewé ahùn sahun jé.

Mẹẹ fẹ kó o sínú ní. Tí èniyàn bá ń ran an wéléwélé, ẹni yẹn a máa bínú. Mèè fẹ lò ó. Àmọ tí mo bá fẹ lò ó, mo máa wà a nínú ilé. Mée fí sítòsì kì ń má baa tètè rí i. Èmí ée pẹẹ bínú. Tó ba wà nínú, a máa daàyàn láàmú ni. È mọ ohun tó bá ti jẹ mọ èpè, ó burú. Sùgbón han gbọdọ gbàgbé aṣọ torí òtútù.

1(b)

Àbò Oko Ìwádìí: Èka-èdè Ifè

Abẹ̀nà-ìmò: Alàgbà C. ADÉDÌRAN (2-2-2008)

Alàgbà Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Alàgbà Adédìran, ẹ jòwọ, kí ni iyàtò láàrin ọ̀fọ àti àyájọ?

Alàgbà Adédìran: Tí ọ̀fọ ni wí pé tí èniyàn bá pe ọ̀fọ, lórí un ti èniyàn bá ẹ, àyájọ òun jẹ nnkan àdáyéba, tó jẹ wí pé tí èniyàn bá n pè é, ó dàbí itàn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Itàn, ẹ ẹ̀sun, itàn ni, ó yé mi sà. Itàn ni àyájọ sùgbọ̀n ọ̀fọ jẹ eléyí tí a pè sí ohun tí a bá ẹ. Ẹ jòwọ sà, kí ni àbásepò tó wà láàarin àyájọ àti oògùn?

Alàgbà Adédìran: Àbásepò tó wà láàarin àyájọ àti oògùn ni wí pé, tí a bá ẹ oògùn, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ló ní ohun tí a máa n sọ sí i kó tó di pé a lò ó. Sùgbọ̀n àyájọ kò rí bẹẹ.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ jòwọ sà, kí ni idí tí wọn fi ní sọ pé Èlà rọ wáá bí wọn bá n pe àyájọ?

Alàgbà Adédìran: Ó máa n mú kí àyájọ kó dùn ni tàbí tí wọn bá fẹ̀ júbà, lódò ẹnì tó kọ wọn ní nnkan.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Mo wá fẹ̀ kẹyin náà dárúkọ yín kí ẹrì lè wà pé lóòótọ̀ pé mo wá bá yín.

Alàgbà Adédìran: Claudius Adédìran

Àbò Oko Ìwádìí: Èka-èdè Èkiti

Abená-imò: Bàbá Tẹ̀pọ̀n - Ààrẹ̀ Ìsẹ̀gùn, Ọ̀tún-ààrẹ̀ Ọ̀gbóni (4-2-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: E jòwọ̀, ẹ̀ dárúkọ̀ yín fún wa baba.

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Èmi ni Awo Ifá, Ọ̀tún-Ààrẹ̀ Ọ̀gbóni ti Èkiti. Ààrẹ̀ gbogbo àwọ̀n oníṣẹ̀gùn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: E jòwọ̀ kí ni wọ̀n ní pè ní àyájọ̀-ifá baba?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Àyájọ̀ ni kí á kòkọ̀ sọ nípa rẹ̀ kí á tó máa sọ nípa àyájọ̀ ifá. Àyájọ̀ sọ mọ̀ ẹnì kọ̀kọ̀n. Bí a bá bèrèrè pé kí ní orúkọ̀ omọ̀ kan bá yí, wọ̀n á ní Sunday ni. Wọ̀n a máa pé orúkọ̀ omọ̀ tí a sọ yí pèlú àyájọ̀ ni.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Nínú àyájọ̀ àti oògùn, èwo ló lágbára jù?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Àyájọ̀ ló lágbára jù.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Kí ni ìdí?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: E ẹ̀sun. Àyájọ̀ ifá niyí, àti ọ̀run ló ti wá. Wọ̀n ni ọ̀run ló mọ̀ ẹnì tí yòò là. Ìdí tí àyájọ̀ fi ẹ̀ pàtàkì ju oògùn lọ ni pé, atẹ̀gùn ni àyájọ̀, sùgbọ̀n kò rí bẹ̀è fún oògùn, oògùn ẹ̀ é pa, sùgbọ̀n àyájọ̀ kò ẹ̀ é pa nítorí pé atẹ̀gùn ni.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Kí ni ìdí ti oògùn fi ẹ̀ é pa?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Mọ̀yí, kí èmi kó mọ̀ tọ̀hùn-ún ni oògùn. Mo lè mọ̀ ewé kan sí ọ̀nà kan, kí ìwọ̀ mọ̀ ọ̀n sí ọ̀nà mọ̀ta. Mo lè mọ̀ ọ̀n sí ọ̀nà búburú kí ìwọ̀ mọ̀ ọ̀n sí ọ̀nà tó dára. Nídí èyí, wọ̀n lè para wọ̀n. Àyájọ̀ kò rí bẹ̀è.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Nínú ọ̀fọ̀ àti àyájọ̀ èwo lẹ̀ rò pé ó jinlẹ̀ jù?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Àyájọ́ ló jìnlẹ̀ jù ọ̀fọ̀ lọ.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kí ní ìdí?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Ìdí ní pé, ó ní ohun tí a fẹ́ pa ọ̀fọ̀ lé lórí gan-an. Sùgbón àyájọ́ kò rí bẹ̀ẹ̀. Àyájọ́ ní ohun tí a wá ìdí rẹ̀ tí tí a kò le rí ìdí rẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Sẹ́ wọ̀n lè rí ìdí oògùn?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Bẹ̀ẹ̀ ni. Ó ẹ̀ ẹ́ rí. Ó lè máa sà á lówọ́ báyií, kí ní dúrọ́ síbí báyií, kí ní máa wò ọ. Ohun tí mo fi máa gba oògùn tó ní sà lówólówọ́ yẹn wà nínú Ifá. Nńkan ijà tí Ọ̀rúnmilá ní lò ní àyájọ́ àti ìyẹ̀. Tí ẹ́ bá wo ìyẹ̀ fúnra rẹ̀ ó lè sísẹ́ lati ihín yíi lọ ilú ọ̀yìnbo. Sùgbón kò sí oògùn to lè sísẹ́ bẹ̀ẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ohun kan tí a máa ń gbọ́ lódò wa lẹ̀hùn-ún ní pé tí wọ̀n ba ti fẹ́ pé àyájọ́, wọ̀n á kókó pe “Èlà rọ́ wá”. Kí ní Èlà?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Èlà jẹ́ ọ̀mọ́ bíbí inú Àgbọ̀nmìrẹ̀gún. Tí a bá wò ó, ọ̀rọ́ Ifá ní à ní sọ́ yíi, ẹ́ jẹ́ kí a so ó mọ́ àwọ̀n ẹ̀sìn méjì tó kù. A ní Èlà. Ifá ló pe ọ̀mọ́ rẹ̀ ní Èlà. Ìdí “Èlà rọ́ wa” ní pé ó gòkè rọ́ ọ̀run ní, nítorí pé ìditẹ̀ ló fà á tó fi gòkè rọ̀run.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kí ló de tí a fi látí pè ẹ́ tí wọ̀n bá ní sà àyájọ́ ifá lówọ́?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Bí Igbà tí ó ba ní júbà ọ̀gá rẹ̀ Wándé Abímbolá báyií, bẹ̀ẹ̀ ní tí Èlà rí. Bí ọ̀mọ́dé ba fẹ́ rọ́kọ́ tí kò bá júbà bàbá rẹ̀, kò ní í rọ́kọ́ dalẹ̀. Èlà rọ́ wá ọ̀mọ́ bíbí inú Àgbọ̀nmìrẹ̀gún. Ohunkóhun tí a bá darúkọ́ rẹ̀ sí, bó ẹ̀ Ifá, a máa ye wa diẹ̀diẹ̀ sí i ní.

A. Ọpẹfẹyítimí: Baba, ẹ jòwọ, báwo ẹ ọọ pé Ẹlà jẹ sí Ọrúnmilá?

Bàbá Tẹpón: Ọmọ Ifá ni Ẹlà. Ọun pèlú Ọrúnmilà ni wọn jọ sòkalẹ wá, sùgbón fún ìdí kan tàbí èkejì, wọn rán an padà sí ọrun. Oşù karùn ún, karùn ún ni a máa ní sọdún Ẹlà. Bí igbà tí Jészù ọọ pé ọun ní padà lọ sọrun. Wọn a ní pé.

Orin: Ọmọ ọrìşà kò padà mó ọn,

Eni ẹ bá rí ẹ pè l'Ẹlà o.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jòwọ, àwa tí a jẹ alákwé gbà pé àyájó afare wà. Àyájó tí a fi lè fa ire.

Bàbá Tẹpón: Bí àyájó àwúre

A. Ọpẹfẹyítimí: Bẹẹ ni. Ẹ jòwọ, ẹ ẹ lè fún wa ni àyájó àwúre kan sà?

Bàbá Tẹpón: Nígbà tí àwọn baba wa ní gba ohùn Ifá bíi iyèrè bíi iyèrè, ó ní Ìwòrì-àyóká.

Irun dúdú abẹ igbó.

Ọpọlọ bẹ àbigbà jengedẹ.

A rí ibi tegeje ní jobìnrin Ìwòrì-àyóká.

Idẹ wẹwẹ ní ní saya Ọsun.

5 Eni wẹwẹ ní ní saya Ọgbigì.

Ọgbójéjé ní ní saya Ọbátálá.

Ewé lo bá wù ọ lo, gbojogo fọba.

Ọrúnmilà wá wí ọmọ tí iwọ sẹ sáyé.

Ọmọde kan ò mọ ohun tí olúkoyin fi ní safára.

10 A kò mọ ohun tí alántakun fi ní takùn rẹ wẹrẹwẹrẹ.

A kò mọ ohun tí Ọràngún fi n sẹpo ẹlírí.

Awẹde wẹ̀rẹ̀kẹ̀, wa wẹ́rí mi síre,

Awẹde wẹ̀lẹ̀kẹ̀.

Olúgbógún, àjà ò bobo.

15 Ọ̀gùn tẹ̀mí dé omọ ẹ̀lẹ̀wiji.

Ẹ̀nikan ni mo pẹ̀ igba ni ní jẹ̀ mi.

Igba ilé, igba ọ̀kọ̀.

Awẹde wẹ̀lẹ̀kẹ̀, wá wẹ́rí mi fún mi o.

Awẹde wẹ̀lẹ̀kẹ̀ wẹ́rí mí o.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Lẹ̀hin àyájọ̀ àwùre a tún gbàgbọ̀ pé àyájọ̀ atúbì wà. Bíí pé bóyá wọ̀n ní sà sí ẹ̀niyàn tàbí bóyá àwọ̀n àjẹ̀ ní bá ẹ̀niyàn jà ni o, tàbí bóyá ẹ̀niyàn lẹ̀jọ̀ ni kóòtù ni ò. Àyájọ̀ tí a lè lò tó jẹ̀ bí atúbì wọ̀n.

Bàbá Tẹ̀pọ̀n:

Ọ̀sá-mẹ̀ji, atúbì ni, ó ní

Ìyá-mi-òsòròhà ní da.

Afínjú ẹ̀yẹ̀ tí ní fóru fò.

Rògàròkà a fi tẹ̀ni ẹ̀lẹ̀ni gbàkogbàko.

5 Atorí japá atifunjẹ̀dọ̀ jẹ̀dọ̀ tán.

Fi gbogbo rẹ̀ é lẹ̀.

A lée nífẹ̀-ìwòyè mẹ̀ta,

Ó wá sífẹ̀-ẹ̀sún mẹ̀ta.

A lée sífẹ̀-ẹ̀sún mẹ̀ta,

10 A wá sífẹ̀-afìrokogún-réké.

Níbi tí a ti bùra pé,

A kò ní í pa ara wa jẹ mọ.

Èèwò òrìṣà.

A kì í pèkùn bọrí ẹyẹ.

15 Àtoṣó àtájẹ kò ṣeni tó n farabalẹ jèèpo ọpọlọ.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jòwọ, ẹ a rí àyájọ atúbi ẹjọ

Bàbá Tẹpón: Àyájọ atúbi wà dáadáa.

Àjìndò lóun ó pa á.

Àmògòlò lóun ó sọ ọ lójọ.

Agba-tẹ́ẹ́rẹ́ kì í forí lagbóó já.

Dífá fún Ọrúnmilà.

5 Lójọ tó dá ọràn àgbà mẹfà Ifẹ.

Wọn ní Ejió á gbọ.

Ó IÉjió ò ní í gbọ.

Wọn ní Àloràn á mọ.

Ó ní Àloràn ò ní í mọ.

10 Ọrúnmilà ni bó bá ẹ bí ịse tẹmi Lagbájá ni.

Ó ní bÉjió bá le gbọ kÉjió gbọ.

Ó ní bÁlorán bá le mọ kÁloràn mọ.

Kí gbogbo ayé ó gbọ lọ tán porongodo.

Ọjọ tí òjji bá wọnú omi,

15 Ní gbogbo ẹja omi n pa kéké-i-kéké.

Ọrò mi báyii báyii.

Ti wọn n kù ú ká,

Ti wọn n lọ ọ ká,

Ọrò náà ti tóká.

20 Ó ti kú dànù gbò ò ò.

A. Ọpẹfẹyítimí: Kí ló dé tó jẹ pé gbogbo àwọn àyájọ ifá yí, inú odù ni a ti ní rí wọn, kí lo pa odù àti àyájọ pọ?

Bàbá Tẹpón: Odù kòòkan ni wọn fun ni àwọn àyájọ mélòò-mélòò kan.

A. Ọpẹfẹyítimí: Şùgbón àwọn ọfò kì í wá láti inú odù ni ti wọn.

Bàbá Tẹpón: Ídáhùn yí gbára lé ohun tí a kójo tí a fẹ fi şe oògùn

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jòwọ ẹ fún wa ní àyájọ àbilù

Bàbá Tẹpón: Şé ẹ mò pé babaláwo onífa kì í lo àşẹ, bẹẹ ni wọn kì í lo írírán. Síbèsíbẹ wọn ní nńkan ijà. Nńkan ijà babaláwo gan-an ní àyájọ. Tí ó ba ní lo sà sí babaláwo, àyájọ ni babaláwo yòò fi tí í sọnú. Atégùn ni àyájọ tó bá ti bọ sínú atégùn, kò tún padà wá mò. Ẹ jẹ ká wo ẹşẹ kan wò.

Ògùn bẹmọ lóri omọ òkegé.

Ìròkò èlùjù ní í dẹrùba àgbàlagbà.

A díá fún baba Àgbọnmìrègùn.

Níjọ ti gbogbo ayé ní sọrọ rẹ ni hùn-ùn hùn-ùn kiri.

5 Ó ní opélopé èjikà tí kò jẹ kí ẹwù ó bọ.

Ó ní oşó tí n porí mi níbi yí.

Àtòni-gbẹjẹgì ni ó máa tò wọn sọrun.

Àtòni-gbẹjẹgì.

Àjẹ ní ní porí mi níbi, àtòni-gbẹjẹgì.

10 Baba ẹnìkan kì í gbélé pe igùn pa lóko.

Ìyá ẹnìkàn kì í gbé ọ̀dẹ̀dẹ̀ pẹ̀ akàn pa lódò.

Ọ̀jọ̀ tí a bá pẹ̀ ọ̀kú ní pópó,

Àlààyè ní í dá ara wọn lóhùn.

Ọ̀sọ̀ tó bá perí mí nìbí.

15 Àwọn ara wọn,

Àsàì mọ̀ ọ̀n dára wọn lóhùn.

Àwọn ara wọn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Inú odù wo ni a ti rí ekini àti èkejì àyájọ̀ àbilu yí

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Wèrè ọ̀sá ni èkíní, Ọ̀gúndá ni àyájọ̀ àbilù kejì.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: È jòwọ̀, ẹ̀ sọ̀ pé babaláwo kì í lo àṣẹ̀, wí pé àyájọ̀ ni babaláwo máa ní lò. È jòwọ̀ sa, ẹ̀ sọ̀rò nípa àṣẹ̀ àti ìdí tí babaláwo kì í fí í lò ó.

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Àṣẹ̀, fún babaláwo dàbí ẹnì tó gbínṣu tó roko síṣu tí wọn tún ní kó wá máa kúnlẹ̀ jẹ̀ iṣu yẹn. Ohun tí wọn fi gún àṣẹ̀, ọ̀wọ̀ Ifá ló ti wá, gbogbo rẹ̀ ló wa ní kùn babaláwo gégé bí àyájọ̀. Tó bá jẹ̀ babaláwo ló fẹ̀ lò ó fún, babaláwo yòò pè é mọ̀ ọ̀n lówọ̀, nítorí pé ohùn lágbára ju àṣẹ̀ lọ. Ohùn lágbára ju àṣẹ̀ lọ.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: È jòwọ̀, ṣé ó bójúmu kí babaláwo gbé àṣẹ̀ àgbélẹ̀rọ̀, lówọ̀ kó máa lò ó àbí èèwọ̀ ní?

Bàbá Tẹ̀pọ̀n: Kò bójúmu. Tí ẹ̀ ba ti rí babaláwo tí ò léyìn, ó ti dalẹ̀ Ifá niyẹn. Tí o ba ti rí babaláwo tójú rẹ̀ fọ̀, a jẹ̀ pé ó ti lo ìríràn ni. Àwa kì í lo ìríràn.

2(b)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Èkìtì

Abẹnà-ìmò: AWO OLOYÈDÉ (4-2-2008)

A. Ọpẹfẹyítimí: Kí ni orúkọ yín?

Awo Olóyéde: Orúkọ mi ni Jímòh Olóyéde

A. Ọpẹfẹyítimí: Irú ịṣẹ wo ọ ní ṣe?

Awo Olóyéde: Ịṣẹ babaláwo ni mò ní ṣe

A. Ọpẹfẹyítimí: Ṣe ohun tí ẹ fi ní ṣe babaláwo ọ gbé lówó yíí?

Awo Olóyéde: Bẹẹ ni, òun ni ẹẹrindínlógún yíí

A. Ọpẹfẹyítimí: Àwon tó kù yíí ní kọ, kí ni wọn wà fún?

Awo Olóyéde: Àwon ètùtù rẹ rẹ é, ẹdùn àrá rẹ é, tí a fi ní lérí Ifá, ẹeta Ifá.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jòwó, baba, ẹẹrindínlógún yíí, irúfẹ idáfá kan ni. Ẹ jòwó sà, àyájó Ifá la fẹ gbà. Kí ni ẹ mọ nípa àyájó Ifá?

Awo Olóyéde: Mo mọ nìkan nípa àyájó Ifá sùgbón gbogbo rẹ ló wà nínú ìwé. Sùgbón tí mo ba rí ìwé, n ó máa sọ ọ fún un yín.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jòwó sà, kí ni ìyàtò láàárin Ifá àti òògùn ní gbólóhùn kan.

Awo Olóyéde: Ọsanyìn ló ni ògùn. Ifá ni ẹlẹrì-ìpín. Ó máa ní mọ ohun tó ní bọ. Ó sì máa ní mọ ohun tó ní lọ.

A. Ọpẹfẹyítimí: Nínú méjèèjì yẹn, ẹwo ọ rọ pé ó lágbára jù.

Awo Olóyédé: Ọsanyìn ló ni ewé àti egbò. Èléríí-ìpín ló mọ ohun tó ní lọ. Èni tó mọ ewé àti egbò dára ju eléríí ìpín. Şùgbón eni tó mọ ohun tó ní lọ, tó ní bọ náà dára o, şùgbón eni mewé àti egbò şe pàtàkì.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: Kí ni iyàtò láàrín àyájọ àti ọfọ?

Awo Olóyédé: Ọsanyìn ló ni ọfọ. Ọun ló sì ní mọ bí a şe ní pè é. Ọun ló ní pè é papọ́ mewé. Ọun ló máa ja ewé tí yóò sì so orúkọ tí ewé kòòkan ní jẹ. Babaláwo yóò wá mú àyájọ tí í.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: Njẹ ẹ lè mú àyájọ tí babaláwo máa mu tí i yíí, kí ẹ fún wa lókan níbẹ. Kí ẹ pe àyájọ ká gbọ.

Awo Olóyédé: Şé ẹ mọ pé ewé ọdúndún, wọ̀rọ̀wọ̀, tètẹ, ewé Ifá náà ní? Gbogbo èyí ni a ó pè ti yóò di àyájọ.

Àbò Oko Iwádíí: Èka-èdè Òndó

Abénà-ìmò: Olóyè Abíódún Ifáloba - Àràbà Òkèegbó (14-2-2008)

A. Òpẹ̀fẹ̀yítimí: Baba, àbọ̀rú àbọ̀yè. È jòò ẹ̀ má bínú, ó yẹ kí n kókó bẹ̀rè kí ni orúkọ yín gan an.

Àràbà Òkèegbó: È ẹ̀sun, orúkọ mi ni Chief Abíódún Ifámúyíwá Ifáloba, Àràbà tilú Òkè-Igbó.

A. Òpẹ̀fẹ̀yítimí: È jòò sà, Àyájó Ifá kan tí ẹ̀ bá mò, a fẹ̀ ní ìmò nípa Àyájó Ifá yẹn àti àkóşe ẹ̀.

Àràbà Òkèegbó: È se é bàbá mi, Ifá á máa fún wa jẹ, ọkàn wá máa balẹ̀. È se é. Èbọ rírú, ó yàtò. Èyàn lè rúbọ tán kí wọn gbébo fÉşù. Èniyàn lè rúbọ tán kí wọn gbé e lo sórita. Àkóşe Ifá mí ni kí a tún pe àyájó sí i nínú.

A. Òpẹ̀fẹ̀yítimí: Àyájó gan an ni a n wá kiri.

Àràbà Òkèegbó: È ẹ̀sun o. Irú ibi Ọ̀rúnmilà ti gbé sọ̀rò nínú Èjio gbè báyii.

Torí Ọ̀rúnmilà Àjànà.

Ó ní ọ̀ di èrèremi nà án jeku.

Ó ní o di èrèremi nà án jeja.

Atòkun tọ̀sà bọ̀.

5 Ló máa n jorí ẹ̀inlá.

Ó ní a ì í kéré nífẹ̀-Òòdáyé.

A-íí-kéré nífẹ̀-Òòyèlagbò.

A-í-gbárigidi ká tó erin.

A-í-ṣe jẹkètè ká tẹfòn.

20 Ẹrú-kẹrú wọn kì í tỌ̀ni.

Ọ̀jákọ̀já kì í tọ̀já gbàlé.

Òkunkókun, wọn kì í tókun iyèmi-dèrègbé.

Ìyèmi-dèrègbé lorúkọ àn-án pOlókun.

Ó ní kán hàn án nìbùú.

25 Kán hàn án lobùrò.

Gbọgbọ-ọ-gbọ lapá fi í yọ ọ jorí.

Hàn àn kó ohun eré jọ,

Kí tagogo má yọ.

Njé ọ̀rọ̀ mi a yọ́rì jù.

30 Dedere, ọ̀rọ̀ mi a yọ́rì jù

Dedere.

Bọ̀n bá kó un eré jọ, tagogo ní í yọ́rì.

Njé è ẹ̀ se a yọ́rì jù?

Dedere, ọ̀rọ̀ mi a yọ́rì jù, dedere.

35 Í igbó kì í dí kí tìròkò má yọ́rì

Dedere, lẹ̀rọ̀ mí á yọ́rì jù, dedere.

Tí wọn bá fẹ̀ ẹ̀ se àkọ̀ṣe Ifá rẹ̀ n bẹ̀, wọn á ní kí onítọ̀ún lọ
wá egbò igi ìròkò, ewé ọ̀kán tó yọ̀ tó já ojú ọ̀nà, à á wá
lọ̀ wá agogo, àti ewé ọ̀pẹ̀ tó lórí. Tí wọn bá ẹ̀ se àkọ̀ṣe Ifá

ni fún ẹnítòún, wọn á gún un móṣe, à á wá ni tó bá tí ní
jí kó máa fi ọṣe inú agogo yíí wẹ. Kó máa sọ pé:

Tèmí á yorí jù, dedere.

Òrò mí á yorí jù, dedere.

Torí bí ọkán bá yọ, a jánà.

Dedere, ọrò mí á yorí jù, dedere.

5 Bọgàn án bá yọ, a jánà, dedere.

Òrò mí a yorí jù, dedere.

Igbó kí í dí kí ìròkó má yorí,

Dedere, ọrò mí a yorí jù, dedere.

Ààrin kára ni mọriwó tí í sẹsọ.

10 Dedere, ọrò mí á yorí jù, dedere.

A. Ọpẹfẹyítimí: E ẹ se é sà.

Àràbà Òkèegbó: Àkọṣe Ifá kan niyẹn lójúu Èjìogbè. Inú Ifá náà ni a tí rí
òògùn. Şùgbón àwa babaláwo, a kí í pé é ní oògùn.
Wọn á ní kí wọn lọ pe àyájọ Ifá yẹn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Kí ló de tí eyin kí í fí í pé é lóògùn?

Àràbà Òkèegbó: Ifá làwá máa ní pé é.

A. Ọpẹfẹyítimí: E ẹun, e ẹun. "That's good". Inú mi dùn. Lára nńkan tí
a fẹ wádíí lẹwọ yín bàbá ni pé, àwá rò pé àyájọ afare
wà, àyájọ atúbi wà, àyájọ àbilù wà.

Àràbà Òkèegbó: Şé e mò pé Itúra-orígbè là ní pé ní Itúra-orílànà. Àwọn
kan náà tún pé é ní Ètúra-òríkò.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ètúrá-oríkò, ó yé mi sà. Ètúrá lótùn-ún, ogbè lósi.

Àràbà Ọ̀kèegbó: Tí wọn bá ní kan kì í nìbẹ̀. Ibi tí wọn ti rí Ètúrá-orílàná.

Wón ó ní pé:

Èyíkéyíí ó nì í bèrè kankan.

A díá fún Ètúrá.

Níjọ́ tóri rẹ̀ máa kọ̀bi.

Orin: Njẹ́ orí rẹ̀ á kọ̀bi àbí ò kọ̀bi?

5 Mo ti jẹ̀ kọ̀-n-kọ̀.

Orí mi a kọ̀bi o.

Mo ti jẹ̀ kọ̀n-kọ̀.

Njẹ́ orí a gbàrẹ̀.

Mo ti jọ̀gèdè àgbagbà.

10 Orí mi à gbare o

Mo ti jẹ̀ ọ̀gèdè àgbagbà.

Ó sísẹ̀ arọ̀bi, tí a bá fẹ̀ ẹ̀ akóşẹ̀ rẹ̀ nìbẹ̀. Lẹ́yìn tí eni yẹn bá fí ọ̀gèdè àgbagbà bọ́rì tán, àwọn babaláwo, wón a pàdì dà, wón a mú kọ̀n-kọ̀ àtí ọ̀gèdè àgbagbà yẹn, wón a kó o sí agbada, wón a jó o, ó deju. Tó ba deju tán, wón a tẹ̀ ẹ̀ ní Ètúrá-orílàná. Wón á ní kó lọ máa bù ú jẹ̀. Wón lè ní kó lọ máa fí fọ̀kọ̀ mu. Pé kórí rẹ̀ lè kọ̀ ibi, pé kí elédàá rẹ̀ lè gba ire. Bí Ọ̀rúnmilà ẹ̀ sọ pé:

Gbà mí gbà mí là á gbà.

Ènìkan kì í gbá kí ní máa tún mi ẹ̀?

Díá kÒrúnmilà Àjànà.

Níjọ tí baba gbakápò rẹ.

5 Lọwọ òsì òun àrẹ.

Ó ní Ifá gbà mí.

Mo lépo lóbẹ n ò jàdí.

Òrúnmilà gbà mí

Mọ lẹran lóbẹ n ò jẹran dín dín alákedun,

10 Ó n sẹ

Ògèdè àgbagbà, ògèdè àgbagbà,

Ifá gbà mí lọwọ alátóká o;

Ògèdè àgbagbà.

Ògèdè àgbagbà la tún máa n fi n jó Ifá n bẹ.

A. Òpèfèyítimí: "Good, good".

Àràbà Òkèegbó: Pẹlú igbà ọpẹ. Tá bá tí jó o papọ tán, a tún máa tẹ é ní Ètúra-oríkò. La má máa dà á senu. Tí a bá tí n jẹ é, la máa máa jó sórin.

Orin: Ògèdè àgbagbà, ògèdè àgbagbà,

Ifá gbà mí lọwọ alábòsí o.

Ègbè: Ògèdè àgbagbà.

Orin: Gbà mí, gba mi là á gbà.

Ènikàn kì í gba kìn ní máa tún mi ẹ?

Ègbè: Ògèdè àgbagbà, ògèdè àgbagbà

Ifá gbà mí lọwọ aláròyé o, ògèdè àgbagbà.

Orin: Àgbàtán nígbàá gbòpẹ.

Gbogbo èyin elégbé awo.

Ègbè: Ògèdè àgbagbà, ògèdè àgbagbà,

Ifá gbà mí lówọ alátóká o;

Ògèdè àgbagbà.

Àkoşe Ifá iyen nbè.

A. Òpẹfèyítimí: "Good", e şeun sà.

Àràbà Òkèegbó: Àkoşe Ifá niyeń níbè. Àkoşe Ifá ní. Şùgbon kí í şe gbogbo rẹ ló jáde nínú odù ifá. Ni mo fi so lẹẹkan pé àyájọ òògùn, ọtò ni. Bí oòrùn şe mú yí báyií nísinyíí, tí babaláwo bá fẹ jáde, ó lè wò pé òun mà le pàdé nnkan dáadáa nínú oorùn yíí o, Olórun ma jẹ a pàdé ohun burúkú, babaláwo lè mu iyèròsùn ko fi tẹfá Èjlogbè sàtèlẹwọ.

Kanrín ọsán-ọn kanrín.

Awo ilé Alára.

Òkùnkùn bírímù bírímù awo Ajerò

A díá KỌrúnmilà Àjànà.

5 Níjọ tí wọn ní kí baba má rinde ọsán.

Ọrúnmilà ní èèwọ òrìşà.

Í àtòsán àtòru lá à ráláşọ funfun.

Í awo ló lọsán awo ló lorù.

Ó ní igúnnugún kan ò lè ràhùn.

10 Kí wọn tó jẹbọ.

Àkálàmàgbò kan ò le ráhùn kan tó jòkú.

Òkú alárinjò wọn kí í gbólù,

Kí wọn má tatí were.

Akín-gbàlú àrè-gbàlú.

15 Gbogbo ọtòkùlú ló mọ pé,

Ìwà tẹ Sàngó;

Nijó ti wọn ti n fowó wá a káàkiri

A máa n fi iyẹn fa sigá. Sigá ti wọn n mú yẹn.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: Inú odù wo lẹ ti mú iyẹn?

Àràbà Ọkèègbó: Èjìogbè lá máa tẹ é.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: “But” sẹ àwọn àyájọ oògùn yẹn...

Àràbà Ọkèègbó: Inú odù Ifá ló ti jáde. Kí í sẹ pé ó bá odù eyọ kankan wá.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: “But” eléyí tí ẹ sọ yẹn, gbogbo rẹ pátápátá Èjìogbè ná fi n tẹ wọn.

Àràbà Ọkèègbó: Kí í sẹ dandan gbogbo rẹ. Irú èyí tí mo kókó pè léèkan, Ọsá Méjì la máa n tẹ é. Àwùre ní. A máa bu iyèrè- òsùn rẹ sí àtéléwọ báyí.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: Sọ àwọn Àyájọ oògùn yẹn?

Àràbà Ọkèègbó: Àyájọ oògùn? Kí í sẹ gbogbo rẹ ló wà nínú Ifá kíkì. Ẹ wo inú Ifá kan nínú Ọwónrín méjì, àwure ní.

Ọwọnrin méjì ní. Àkòṣe ifá rẹ; a á mú oyin, aá kán an sílẹ̀, eèrà à wá tọ ọ. Aá kan epo pupa sílẹ̀, eèrà à wọ tọ ọ. Ewé olójòngbòrú, ó ní í nínú. A sàkòṣe ifá papọ. Ó di kán gún un mọṣe. Ngbà ta bá n gún un lówọ la máa gbé eyin iná, là máa jù sí i nínú. La máa gún un mọ ọn. Ó ní àwọ ẹ̀tá nínú. Ta bá ti d'Ọwọnrin-méjì fún èyàn, tóún-tòún bá sọ pé oun ò tá, ta ba tí rúbọ tán, a sàkòṣe ifá rẹ fún un nìbẹ. A wá á pe àyájọ Ọwọnrin-méjì. Tó bá ti n jì, kó máa sọ pé:

Ibi tí wọn bá ti fọ epo pupa sí,

Ibẹ leèrà máa n tọ ọ.

Ẹ̀tá ló dẹ máa n tà kí gbogbo ẹrankó tó tà.

Ibí ogbàgbà bá dájá rẹ sí,

5 Ni gbogbo ẹrankó tí í bá a ná án.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítimí: Àyájọ títà ojà.

Àràbà Òkèegbó: Àyájọ títà ojà. Tí èniyàn bá sọ pé oun ò tà. Ta bá dá Ọwọnrin-méjì fún un pé je kí oun lọ wádí sí ọ̀rọ oun. Pé kí ló fà á tí oun ò fi tà, tí ajé ò fi wá. A wá dáfá yẹn, a wá dá Ọwọnrin méjì. Tí a bá wá kifá yẹn, a máa ní ó máa tà, ó máa jèrè. Ọkàn rẹ máa balẹ. "Kín loun a ẹ", ó kókọ máa rúbọ o. Tí ó bá wá rúbọ tán, tí àwọ Ẹ̀sù jeun, tí àwọ iyàmi ọ̀sòròngà jeun tán, ní à á wá ní kó lọ wá àwọ ẹ̀tá wá, ó ní ewé ọ̀pọ̀tọ nìbẹ. À a wá gún ọṣe

yẹn fún un. Àá wá tún te Ifá Ọwónrín méji. Àá wá gbà
iyèròsùn rẹ sí i pé

Ọwón owó là á nàwó míni.

Ọpòlọpò ebí là pè níyàn.

Ọwón omi là á lésun.

A dífá fỌbaléyọ-a-jòrí.

5 E sáré wá,

Kẹẹ wá bá mi rajà ọmọ ọba.

E rìn gbèrè wá.

Kẹ wá bá mi rajà ọmọ ọba.

Iná ló ní kẹ máa bá mí ná.

10 Eèrà ló ní kẹ máa bá mí rà.

Ibí a ba tí fọ epo sí.

Ibè lèèrà á tọ.

Olójòngbùrú ni mí.

Emí ò ní wájé tí lóde ilẹ yíi o.

Àkóse ifá ni. Ó ní àyájọ nínú.

ÀYÁJỌ ÀWÚRE (Ọsá Méji)

Owó dá mi kóró awo Kóro.

Abùyókù fún mi awo òkè ljerò.

Àwọn ló dífá fún Ọrúnmilà Àjànà.

Níjọ tí bàbá jí to n fowọ mú ẹké.

5 O jí tán, toun fẹsẹ mú ikùn.

O jí tan tòun fẹ̀yìn fa koríko mọ́ra.

Wọ̀n ní Ọ̀runmìlà,

Wọ̀n ní kàà sí tó n fowó méké.

Wọ̀n ní Ọ̀rúnmìlà,

10 Wọ̀n ní kàà sí tó n fẹ̀sẹ̀ mokun.

To ní jí tóun fẹ̀yìn fa koríko mọ́ra.

Ọ̀rúnmìlà ni owó ní kò sí lówó òun.

Wọ̀n ní tó bá se bí iṣe tỌ̀runmìlà ni.

15 Wọ̀n ní tó ba se bi iṣe tẹ̀mi,

Ifámúyìwá ọ̀mọ́ Fálọ̀ba ni.

Wọ̀n ní kí n mú iyèrè-òsùn.

Kí n fí tẹ̀fa Ọ̀sá Méjì.

Kí n dà á sí ọ̀tí.òyìnbó.

20 Wọ̀n ní a ò sàimò pé,

Ọ̀jà ti òyìnbó bá ti dá sí,

Légbèrin légbèrún ni ọ̀mọ́ aráye gbogbo,

N fi í bá a ná an.

Ọ̀jà ti èmi Fámuyiwa bá dá sí,

25 Ní kí wọ̀n máa fi owó nílánlá,

Wá máa fi dafá lówó mi.

Kán lá wa máa fi owó nílánlá rúbọ.

Kán lá wá máa fi owó nílánlá bẹ̀ mí ní oògùn àtàtà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀ seun. Àwọ̀n àyájọ̀ àbilù níkọ̀, baba.

Àràbà Òkeegbó: Sé ẹ rí àwọn àyájó (àbílù), ẹnì tó ba ń pè é, kì í ní láárí.

Etí tó ba ń gbọ ọ, ó di dandan kó dà á láàmù. Babaláwo tó bá ń se àyájó àbílù, aṣọ rẹ a máa pọn, kò lè pé méjì.

A. Òpèfèyítimí: Eléyíí tí awá pè ní ẹyẹ ẹyẹ, “*for instance*” tí ayé bá ń bá èniyàn jà, irú àyájó wo la lè lò tí àjé bá ń bá èyàn jà, irú àyájó wo la lè lò bájà wí tàbí bóyá kí a fi wá èyónú wọn?

Ayájó Aróbi Ejó (Ogbèwáàtè)

Òrúnmìlà sọ wí pé

Ìmukúmu là á múgbó.

Ìlòkulò là á lo omi òjò.

Báṣọ ẹní gbó, a dàkísà ní.

Ló dífá fún sèsè tí sọmọ elégbódo àkòkò.

5 Ta lé jèbí sẹ nílé awo, sèsè.

Ifá lé jèbí sẹ nílé awo, sèsè.

Ibí sẹ níwájú, ibí sẹ lẹyìn, sèsè.

Ifá lé jèbí sẹ nílé awo, sèsè.

Àyájó Atúbi Ejó

Ọtí ejó nífá tún ń jé.

Mo ní obì ní obì ìmòràn.

Ẹmu dí ẹmu àrà-jòhò.

Àwọn ló dífá fún kékeré Ìpàpó.

5 Àwọn bù fún àgbà Ìpàpò.

Í è rí pé kékeré Ìpàpò.

Wọn kì í tó ejó dá.

Mo tí bá wọn rò,

Mo şégun rían.

10 Àkíkọ kì í lórunkún ejó.

Mo tí bá wọn rò, mo şégun.

Àyájọ Àgbélépọtá (Ọ̀bàrà-Ìká)

Ọ̀runmílà ni ogún tí tán.

Mo ní ogun tí tán.

Wọn ní ogún kù sẹ̀yin.

Wọn ní níbo logún kù sí?

5 Wọn ní ogun kù sílú Ọ̀runmílà lókè ìgẹ̀tí.

Oşó mura, àjé múra, eḷẹbọ múra, emèrè múra,

Aláàáfà múra, wòlìlì múra, babaláwo múra,

Alátòká ilé, alátòká òde,

Gbogbo wọn ló múra,

10 Ó dilé Ọ̀runmílà.

Ngà wọn délé Ọ̀runmílà.

Iná bù wìiwì níwájú òde ita.

Wọn ni Ọ̀runmílà,

Wọn ní ò şe é sún mọ o.

15 Wọn ní kí àwọn ó túnra mú.

- Nígbă tí wọn fi máa padà,
 Ọrunmilà tí mu òki rẹ,
 O ti paná.
 Wọn dé níjọ kejì.
- 20 Wọn ní Ọrunmilà,
 Ó jíire àbí òò jíire?
 Ọrunmilà ni òun jíire.
 Ó ní orúkọ tẹ̀mi sì wá dí méjì lóníí.
 Wọn ní kí lorúkọ rẹ òhún?
- 25 Ó ní èmi Ọrunmilà Ọbàrà-Ìká.
 Wọn ní kí ni ìdí tó fi jẹ Ọbàrà-Ìká?
 Wọn ní àfi tí oşó bá lè ká apá ara rẹ.
 Ká ẹ̀sẹ̀ ara rẹ̀ sínú omi gbígbóná;
 Lo lè ká apá òun Ọrunmilà.
- 30 Ó ní àfi àjẹ̀ tó lè ká apá ara rẹ,
 Tó lè ká ẹ̀sẹ̀ ara rẹ̀ sínú omi gbígbóná;
 Ló lè ká apá òun Ọrunmilà.
 Ó ní àfi ẹ̀lẹ̀bọ̀lòogùn tó lè ká apá ara rẹ,
 Tó lè ká ẹ̀sẹ̀ ara rẹ̀ sínú omi gbígbóná;
- 35 Ló lè ká apá òun Ọrunmilà.
 Ni Ọrunmilà wá ń jọ, ló ń yọ.
 Ló wá ń yín babaláwo,
 Babaláwo náà wá ń yín Ifá.

Ifá wá n̄ yin Olódùmarè;

40 Baba atérégbéjé-fí-se-agbeji-omi.

Èmi ní ogun tí tán.

Wón ní ogun tún kù lẹyin.

Wón ní níbo ní ogun kù sí?

Wón ní ogun kù silé Ọrunmilà IÓkè-igèfí.

45 Gbogbo wọn bá múra.

Ẹlẹbọ, oníṣègùn, aláafàà, wòlìfì,

Babaláwo, agbélé-perí-omọ níbi.

Ọbàrà-iká, mo ti dỌbàrà Ìká,

Kápáa ayé ma lè ka mi láikú.

50 Látí òní lọ.

Àyájọ̀ Àgbélépọ̀tá (Èjìogbè Arọ̀bi)

Súésúé lawó n̄ lé awo.

Súésúé lawó n̄ lé awo.

Báwo bá láwo súésúé,

Awo a padà lẹyin awo.

5 Awo tó kọ tí ò padà lẹyin awo,

Ariwo hèè, lògúnna pa á lẹrun;

Ariwo hèè.

Oṣó lo n̄ perí mi níbi,

Ariwo hèè lògúnna n̄ pa á lẹrun;

10 Ariwo hèè.

Àjé tó lóun ó perí mi níbi,

Ariwo hè, lógúnná ní pa á lẹrun;

Ariwo hèè.

Oníṣẹ ààfàà tó lóun ó perí mi níbi,

15 Ariwo hèè lógúnná ní pa á lẹrun;

Ariwo hèèè.

À á mú iyèrè-òṣùn yẹn, a máa dà á sómi tó gbóná diẹ

À á rú u gbùdùgbùdù. Gbígbóná yẹn la máa fi wẹ.

CODESRIA - LIBRARY

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Òndó

Abená-ìmò: Awo Fawèyìn mí - Ojú Ofẹ (14-2-2008)

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: È jòp, nínú àkóşe ifá àti oògùn, ewo ló lágbára jù?

Awo Fawèyìn mí: È şé é lópò. Şé ẹ rí oògùn, ó lágbára. Àyájọ-ifá, ó lagbára. Şùgbón àyájọ-ifá rorùn láti şe ju oògùn lo. Kò sí ní ináwó tó bẹ̀ẹ̀ bí oògùn.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: È jòp sà, ẹ pe Àyájọ kan fún wa.

Awo Fawèyìn mí: Àyájọ (Mọ̀dàáríkàn) (Èşẹ kan Òfún)

Ará n fún mí nílẹ̀,

Ará n fún mí lóko.

Ará n fún mí lónà àjò.

Ọ̀tá n bẹ̀ nílẹ̀,

5 Ọ̀tá n bẹ̀ lájò,

Ọ̀tá n bẹ̀ lónà oko.

Ikú n şeké.

Àrún n sògbàngbà.

Bí kíkú máa pa mí lóníí ní.

10 Èmi ò tí ó mò.

Èşẹ kan òfún ò!

Kò saífara kàn mí ò.

Èşẹ kan òfún nífẹ̀-òyè.

Ó dijọ táa bá samí tó lógbé,

15 Ká tó peşè kan òfún.

Òtá tó bá sààgùn sí ní kò ní í ranní.

A. Òpèfèyítimí: È jòp sà, ẹ pe Àyájó àbílú fún wa.

Awo Fawèyinmí: Ògúndá-méjì (Abilù)

Ògúndá-mejì mo pè ọ lóníí.

Awo ọkà a dlífá fún ọkà.

Lójó kó sunkún àìlórò.

Awo òrìsà a dlífá fún òrìsà.

5 Ó gbéra ó dilé òrìsà;

La sebo àtètùtù.

Ó gbéra ó dojà òjìgbòmèkùn;

Ó fẹ la robì lójà.

Ọkà ko mí sunkún àìlóró,

10 O móbì kíkú fi í şoró.

Ngba ò dátàrí ọnà tán,

Ni ọkà bá móbì kó fi rúbọ;

Kó kà fún un níjósí nì.

Ọsèrèmògbò ọmọ mọlẹ báyíí.

15 Bèè lòrìsà móbì.

Pé nńkan tó mí wá lọ sọjà Òjìgbòmèkùn rée o.

Ngba ọ tobì ọhún tán.

Ta ló ju nńkan yíí loun.

Koun loḡbè báyíí

- 20 Ko pèlẹ kó ma pàun.
Í un-un tí òun mí sunkún rè é.
Lòún seḅọ rè lóníí.
Ó wí òrìṣàálá ló foun láṣẹẹ.
(Ibi tí òrìṣàálá ti fún ọkà ní àṣẹ rẹni o.
- 25 Ibi ó ti kọ ọ lóró rẹni.)
Wọn gbéra kúrò níbẹ,
Ṣùgbón nḡbà tó kúrò níbẹ tán,
Ó gbàgbé nḡkan sí ibi tí ó ti fún ọkà ní àṣẹ.
Ó bá rán ewúsà.
- 30 (Ti han mí pè lÓketé.)
Ó ní kó là báun gba,
Ohun tí òún fi sílẹ sódò ọkà o.
Ọkà tó dè fún lóró,
Ó ti gbé gò síbẹ.
- 35 Géré téwùsà débẹ báyií,
Ó bá ta ewúsà pa.
Ìgbà tÓòṣàálá débẹ,
Ó wí nìlẹ o.
O wí òun toun fún ọ lóró.
- 40 O ti fi pàkan lára ọmọ lẹyin mí.
O ní ijọ tó bá tún pewùsà,
O ni ọjọ náà ni àṣírí rẹ,

To máa rẹ̀ẹ̀ nínú rẹ̀.

Tó máa kúkú oró tó máa lẹrun iyà.

Ẹni tó jí nńkan mí!

45 Àşẹ tÓòşàálá fỌká níjọsí,

Tó fi tewùsà pa.

Ẹ mó ọn ta onítọhún lóníí o.

Kíákíá, kó bọ sínú ìdè.

Kó gbé nńkan mí padà.

50 Bẹ̀ẹ̀ ní, á gbé e padà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Baba, ẹ̀ jọ́ọ̀ sà, agboolé ibo la wà yíí?

Awo Fáwẹ̀yìn mí: Ọ̀taolódùgbà ní ilú Ondo. Orúkọ mí ni Chief, Doctor

P.A. Fawẹ̀yìn mí, Akódà awo.

Àbò Oko Ìwádii: Èka-èdè Òyó

Abẹ̀nà-ìmò: Awo Ifáyemí Èlẹ̀buìbọ̀n (10-2-2008)

A. Òpẹ̀fẹ̀yítimí: Baba, mo kí i yín púpòpúpò. Inú mí sì dùn, nítorí ní ojú kííní ní 1981 tí Professor Wande Abímbólá ní kí n wá bá a yín, mo wá bá a yín ní Olúódè lórí "ìwúre". Inú mí dùn pé ní ọdún 2008 yíí, mo tún wá ba yín. Mo sì bá yín layé, mo tún bá yín ní àyè yín. Inú mi dùn púpò pé a ba yín. Àmọ́, àyájó ni wọn ní kí n lọ gbà wa lóṣe yíí. Inú mi a sì dùn tí e bá fi ọwọ́ ifẹ́ tí e fi mú mi lóṣe kííní, tí e bá tún fi mu mí bá yíí.

Awo Èlẹ̀buìbọ̀n: Gégé bí gbogbo wa náà ti ẹ se mò, àwọn ipa tí àyájó kò ní igbòkẹgbodò àwa èdà, ó pò. Òun la fi n sùre. Ìsùre láti lè taari aásiki owó àti isùre láti lè borí ọ́tá. Gbogbo àwọn nńkan tó máa n jẹ bí idánwò, àwọn àyájó yíí ni a fi n tú wọn palẹ́, láti lé ibi jìná; láti fa ire wolé, láti lè borí isòro tí ó bá wá. Àwọn àyájó miíràn wà tó jẹ wí pé ẹnu lásán ni wọn máa n lò láti wí i. Àwọn miíràn tún wà tó ní àkoşè, tí ó jẹ wí pé tí a bá mu ewé jábá, ewé jobo, tí wọn bá pá a pò, ni ó tó le di òun. Àwọn kan sì wà tó jẹ wí pé ataare lásán ni wọn máa n lò sí ẹnu láti máa pè wọn. Àwọn ẹmí àírí, àwọn ajogun, àwọn irúnmolẹ́, àwọn tí ó jẹ

bí òjísé, ìránṣé Olódùmarè, orúkọ wọn ni a máa ní dá sínú àyájọ̀ yíí. A sì máa ní sọ ipò tí a wà, nígbà tí a bá ní pè wọn, àbí isẹ́ tí òkòòkan gbà láti máa ṣe. A sì máa ní rán wọn níṣé láti lẹ́ ṣe isẹ́ náà yálà tí daádáa tàbí iyókù. Ní àpẹẹrẹ, tí a bá ní sọrọ̀ nipa àyájọ̀, èyí tó ṣe pàtàkì jù, tí ó jẹ́ wá lógún jù ni kí èyàn ó lówó. Gbogbo isẹ́kísẹ́ tí ènìyàn bá ní ṣe kí ó máa rí isẹ́ náà ṣe. Àwọn ipa tí Ifá kó, ó pọ̀. Ifá ló sọ kúlẹ̀kúlẹ̀ àyájọ̀ àbí "ohùn". Nínú tí ètò isẹ̀gùn, tí ó jẹ́ ti ọ̀sanyìn, wọn kì í sáábá sọ kúlẹ̀kúlẹ̀ idí tí ó jẹ́ kí a máa ṣe nńkan. Fún àpẹẹrẹ, nínú isẹ̀gùn, tí a bá ní pè ọ̀fò, wọn kò ní í sọ itàn. Sùgbón tó bá jẹ́ ti ifá ni, yóò sọ itàn. Yóò dárúkọ̀ baba, yóò dárúkọ̀ iyá tí ó bí nńkan ọ̀hún. Ibi tí nńkan ọ̀hún ti ṣelẹ̀ yóò sọ ọ̀, kí a le mọ̀ pé oun ló mọ̀ kúlẹ̀kúlẹ̀ gbogbo nńkan àti isòro àwọn èdá, ní ó fi jẹ́ kí a máa pè ní Èléríí-ìpín, pe nísojú rẹ̀ ni Olódùmarè ṣe dá gbogbo nńkan.

Tí a bá mú un lówé́lówé́ tàbí ní òkòòkan, irú àpẹẹrẹ̀ niyí fún àyájọ̀ àwúre láti lè fi fa ire.

Gbáangan níde là á pe Ògún.

Àlùwàya là á pe Òrìṣà.

Òjiji Olódùmarè là á pe Èṣù-Òdàrà.

Ọ̀lomoḡínníbú la á pe Òdù.

5 Oba oníbú-ọrẹ là á pe Ọlòhun.

Bọ síbi ibú ọrẹè rẹ, kóo bu ire ajé tẹmi fún mi.

Bọ síbi ibú ọrẹè rẹ kó o bu ire aya tẹmi fún mi,

Bọ síbi ibú ọrẹè rẹ, kó o bu ire gbogbo fún mi:

Ẹnikan kì í sọmọ jỌmoólé lọ o.

5 Ọrúnmilà, ẹnikan kì í sọmọ òrìṣà jáfín.

Lépo níyò lákàràá kú sí.

Àlọ, àlọ, àlọ, wọn kì í dá lérí ẹlòmíí,

Orí alábahun ní í dá lé.

Àlọ ajé tí wọn ní pa lótù Ifẹ yíí,

10 Orí mí ní kí wọn máa dá lé.

Àlọ aya tí wọn pa lótù Ifẹ yíí,

Orí mí ní kí wọn máa dá lé.

Àlọ ire gbogbo tí wọn pa lótù Ifẹ yíí,

Orí mí ní kí wọn máa dá lé.

15 Bọjọ bá yọ lókè agbàlú kankan.

Oòrùn kan soṣo ní í yọ tógà rẹ fi í máyé.

Èléyíí fi hàn wá pé, Ifá ní dárúkọ isẹ tí oníkálùkù ní ẹ. Ó sì sọ ohun tí ní dùn ún tó fi ní lo àyájọ yẹn. Ohun tí ó fẹ gbà, àti nńkan tó fẹ rí. Sùgbọn tó bá jẹ ti oògùn ni, kò ní í sọ wúlẹwúlẹ báhun. Yó kan ní:

Ewée gbégbé ló ní kí n má gbèe sí oko.

Ewée tètè ló ní kí ẹ má tẹ mi rì.

Ó tán. Bí oògùn ẹe máa ní sọ tirẹ niyẹn, ti àwọn onísẹgùn tàbí Ọsanyìn. Ẹ̀gbọ̀n, tó bá jẹ Ifá, yóò sọ wúlẹ̀wúlẹ̀. Ìyun un jẹ láti lè fi fa ire.

Ẹ̀gbọ̀n tó bá jẹ tí arọ̀bí, a le ríkan látínú àkọ̀ṣe ifá.

Fuń àpẹ̀rẹ, ohùn náà lọ báyíí:

Ajíginní ló bí Ẹ̀sín.

Ẹ̀sín ló bí Ọ̀kọ.

Ọ̀kọ ló bí Íran,

Íran ló bí Arídegbé.

5 Arídegbé ló bí Èjì-ogbè.

Èjìogbè ló bí Ọ̀nà.

Orin: Ọ̀nà jẹ n lò ọ gbó o.

Ọ̀nà jẹ n lò ọ tọ o.

Aííràjò ká má délé o.

Agbe gbé mi délé koko.

Eléyíí jẹ fún ìrinnà.

ÀYÁJÓ ADÁBIPADÀ

Jíkórínlépá ọmọ Ọ̀gún,

Lórúkọ tá á pekú.

Kíkú ó má leè pamí jẹ.

Ají-kóyàkà-kọ̀rùn ọmọ Ìjà,

- 5 Lorúkọ tá à pe àrùn.
 Kárùnkárùn ó má leè se mí.
 Òjintítí-ẹlẹwù oògùn,
 Lórúkọ tá á pe Şànpòná.
 Kí Şànpòná ó má leè bá mì jà láéláé.
- 10 Àìdan ló ní kí ẹ ma le fibi ọwọ yín dán mì wò.
 Ẹ̀ẹ̀rù, máa rubí lọ rée bá oníbi
 Èewọ ọ̀rìşà,
 Ẹ̀nikan kì í gbókùú ẹyẹlé lọ ọjà rée tà láéláé.
 Eléyíí jẹ aróbi láti le dábi padà sí oníbi. Àwọn àyájọ
 pọ ní oríşííríşíí. Kí a tún mú ọkan nínú tí afòràn:

ÀYÁJỌ AFÒRÀN (Èjìogbè)

- Pátánperá, ojú ọrun kò wu kóoko.
 Bẹẹ ni àwọn ọ̀şà, wọn ò wẹgbò.
 Àwọn ló se ifá fun Şàngó, ọmọ Ọgbojò.
 Bí Şàngó bá kúnlé,
 5 Bí Şàngó bá kùnnà,
 Kábíyèsí ni wọn ní ké fún Şàngó.
 Orí àléénú laláàmù lé légbèé ọ̀giri.
 Àyanu-ùn fọ ni tí pépéye.
 Àrìnkánrì-mólè ni tàgbò.

Eléyí fi hàn wí pé, ohun tí èniyàn bá ɛe tó bá dáa, kí wọn fi orí è jìn in; èyí tí kò bá dáa, kí wọn fi orí è jìn in. Pé bí Sàngó kunlé tó kún ọ̀nà, wọn yóò tún ɛe káábíyèsí mó ọ̀n.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Sà, ẹ fi orí jìn mí. Inú mi a dùn tí ẹ bá le máa sọ odù tó bí wọn. Ohun tí a gbọ ni pé...

Awo Ẹ̀lébuìbọ̀n: Ti Ajíkorinlépá ọ̀mọ Ọ̀gún-Ogbèyọ̀nú niyẹn. Èjìogbè ní èyí tí a sọ tán nísìnyíí. "Gbọ̀ngánníde tá à pe Ọ̀gún" yẹn, Èjìogbè ni òun náà. Nínú àkóṣe ifá ní. Bí o ti ɛe rí ní olúkálùkù niyẹn.

Nínú àwọ̀n àkóṣe Ifá míí níbí Èjìogbè.

ÀYÁJÓ ÀṢẸ̀FIJÌN (Èjìogbè)

Ọ̀lájù sóríí ajùrùká.

Ìkáníká wà nífẹ̀.

Ọ̀lọ̀mọ ajàgbàyè,

Ejìogbe, iwọ lọ̀mọ ajàgbàyè.

5 Wa lọ rée já gbàyè fún mi wá o.

Ohun tí mo bá ɛe tó dáa,

Kí wọn forí rẹ̀ jìn mí.

Ohun tí mo bá ɛe tí kò dáa,

Kí wọn forí rẹ̀ jìn mí.

10 Bíná bá jóni, a fí jìn ín,

Báta bá tani lẹnu, a fi jin in.

Bódò nílá bá gbé ni lọ, a fi jin in.

Ifá kóre náà wá o.

Akòko èlùjù, kóre náà wá o.

15 Akòko èlùjù.

Èjiogbè ni. Àṣẹfijin ní. Èyí tó tún jẹ iyónú. Àwọn èyí tó tún jẹ bí aiku, kí ẹmí ó le gùn, kí èniyàn má kùú léwe, tá a fi n pé láyé nínú àwọn àkóṣe àyájó, ibẹ náà lá ti rí:

Ṣolá dindin, àfàfànifèé ọkùnrin.

Bérébéré lojú ọpópó ọ̀rìsà n dì.

A ṣefá fún Otùá.

Níjọ tí a n'lo rè é dití.

5 Níbi omí bá fọta sí o,

Ní yòò padà wá bọta.

Ìwà ni mò sì tún nígèdè bütú.

Ọḍọḍún, ọḍọḍún lomi sà̀n wá bọta lódò..

Ayé lẹ̀ẹ̀ mọ̀ bọ̀ wá bá mi.

10 Mo di gbèrègún igbó,

Mo dàbòbáa mọ̀lẹ̀.

Ayé ni kọ̀táá mi fi mí sí.

Ayé ni kó padà wá bá mi.

Ayé lẹ̀ẹ̀ mọ̀ bọ̀ wá bá mi.

15 Mo di pèrègín igbó ò.

Mo di àbòbáa molè.

Ótuádíí ni ó sọ eléyíí.

Onípápo-jààrà lorúkọ tí à á pekú.

Arèmùrèmu oşùkò lorúkọ tá á pèyin ìyàmi.

Nijó tè n tikòlé ọrun bọ síkòlé ayé.

È n wáni síwá, è n wáni sèyìn.

5 È pàdé Ọrúnmilà lóríta méta àgbánsáálá.

Ọrúnmilà ní níbo lẹ n lọ?

È lẹ n lọ ilé ayé.

Ó ní kí lẹẹ lọ rée şe?

È lẹ n lọ rée bókùnrin já.

10 È lẹ n lọ rée bóbìnrin já.

Ọrúnmilà ní èmi ọmọ òun,

Ó ní mo wà nilé ayé.

Ó ni bóo lẹ è şe ní mọ-ọn bá mi já.

Èni kỌrúnmilà ó léwé àìlu.

15 È ní kó nígbìn-ín.

Ewé àìlu ijọ náà rée o,

Kẹẹ mọ leè pa mí jẹ.

Ìgbín ijọ náà rẹ é.

Kẹẹ mọ leè pa mí jẹ.

20 Ọtáà mi dojúdélẹ̀, ó kú o.

Kòbàtà-kobata nigbín dojú rẹ̀ délẹ̀.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: Sà, ẹ̀ẹ̀ tí ì fún wa ní àwọn tí a pè ní Àbílù yẹn, bóyá bíi méjì. A à kúkú sọ pé kí ẹ̀ kọ wa ní àkoşe rẹ̀, şùgbón ewi rẹ̀ la fẹ̀. Torí níbi tí a n kọ ọ sí, ó yẹ kí a ní ọkan bí ti àbílù yẹn.

Ọkàn wà, oun ní wọn máa n fi n bá obìnrin jà láyé ìgbà tí àwọn obìnrin máa n kọ ọkọ ní ikọ ẹ̀sìn, tí ó ríí pé bí ìgbà ifiyà jẹ ni. Wọn máa n fi dá obìnrin bẹ̀ẹ̀ lára. Ọun ní wọn máa n pe lójú odù Ifá ọ̀túúrùpọ̀n Ajádíjù – (Oturùpọ̀ndí) ní wọn n pè Ifá yẹn.

Ará ọ̀rìşà dé,

Erùku jà.

Babaláwo méta kólé gogoro sààrin ọ̀run.

Àwọn ló dífá fún lápó Ẹ̀kùn,

5 Tí í sọ̀rẹ̀ Ọ̀rúnmilà.

Ó wá Ọ̀rúnmilà délẹ̀,

Bẹ̀ẹ̀ ni ò bá a rílé.

Ọ̀rúnmilà ní ko padà sẹ̀yin.

Ó ní obìnrin isẹ̀nsẹ̀ tó şẹ̀ ni ko lọ rẹ̀ẹ̀ bẹ̀ wò.

10 Ó ní obìnrin isẹ̀nsẹ̀ tó şẹ̀ ní kó lọ rẹ̀ẹ̀ bá jà.

Ìsápá ló ní kí wọn ó rẹ̀ẹ̀ sá Lágbájá pa.

Kánkánkán lewé iná jóṃọ.

Wàràwàrà lọṃṃdé tọkọ èsìsì bọ.

Ilé ò gbà á, ọ̀nà ò gbà á,

15 Ló ẹ̀ ewé àáràgbàá.

Níjọ tí ọ̀ṃṃdé bá wá ọ̀yìn-ín ayé,

Níjọ náà lo máa fojú kan ọ̀lọ̀yìn-ín ọ̀run.

Ní ojú Òtúúrúpon Ajádíjú, bó tí máa n ẹ̀ níyẹn.

Lára àwọn Abilù níyẹn.

Èyí tí a tún lè fi ẹ̀ ọ̀pẹ̀pẹ̀, lára àwọn ohùn ijà, ó pọ̀ lóríṣíríṣí, ẹ̀ kàn máa mú diẹ̀. Ìkan ló tún máa n sọ pé:

A kì í na ẹ̀ran inú ọ̀fin.

Níjọ táa bá nẹ̀ran inú ọ̀fin,

Ṣọ́lágbadé olówóo rẹ̀ ni wọ̀n kẹ́é sí.

Lágbájá ọ̀mọ̀ Lágbájá,

5 O na ẹ̀ran inú ọ̀fin lóníí.

Níjọ tí eyíndíẹ̀ bá dárí kanlẹ̀,

Níwà rẹ̀ é bàjẹ̀.

Bètù bá sòwò ẹ̀gbàágún,

Bètù bá sòwò ẹ̀gbàágbọ̀n,

10 Níjọ́ tína bá bọ̀ sí í,

Ní í paaré.

Gbogbo isẹ̀ tí Lámoṣín bá ẹ̀ lóníí,

Kó o lọ rée pa á rẹ.

Ìyun-ùn ni ijà. Ó di bí mēta báun.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ ẹ́ ẹ́ sà, wọn ẹ́ "interview" kan fún yín ní ìgbà kan ní Orísun F.M., tí ẹnìkan tí bèrè ìbèèrè kan pé àbí ẹ́ máa n fí ẹ̀yìn pọn àwọn ayé tí wọn fí máa n ẹ́bi, mo gbó ẹ́ ní "rára o". Mo tiẹ ní kí àwọn ọmọ mi lọ ríkòòdi ẹ́. Ẹ ní à á tí kókó bí wọn ná, pé, ẹ́ ẹ̀sẹ̀ ẹ́ fẹ́ àbí nńkan mií. Léyìn ìgbà náà, tí wọn bá wá ni dandan, àwọn ò wá ní yowó, a á pe nńkan sí í. Pé ohun tí kò ní í jẹ́ kí ẹ́ ẹ́ bẹ̀ẹ̀ niyí o. Ìbèèrè mi ni pé ẹ́ Àyájọ́ ni ohun tí ẹ́ máa pè sí í yẹn àbí nńkan miíràn?

Awo Ẹlẹ̀buibon: Bẹ̀ẹ̀ ni, òun náà ni, oríṣíríṣíí ni. Tí ẹ̀niyàn bá n wo àwọn ìtàn inú Ifá, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ìgbà ni Ọ̀rúnmilà máa n ẹ́ alábàápàdẹ̀ ìṣòro nípa pé ó fẹ́ gba ẹ̀niyàn sílẹ̀. Bẹ̀ẹ̀ ni, wọn fẹ́ máa fí ba ẹ̀sin Yorùbá jẹ́ pé àwọn babaláwo n fẹ̀yìn pọn oṣó, àti àjẹ. Bẹ̀ẹ̀ sí ní Ifá-gan-an ni alágbàsílẹ̀ àwọn ọmọ aráyé lówó oṣó, lówó àjẹ. Tí yóò ní kí wọn lọ mú òbukọ́ wa, tí yóò ní òkété, kí wọn lọ rée mú wá o. Epo ní kí wọn lọ rée mú wá o, láti le gba ẹ̀niyàn sílẹ̀. Ẹ́ ẹ̀ni tí n gba ẹ̀niyàn sílẹ̀, ká wá sọ pé òun náà tún lájẹ́. Nínú Ọ̀dí Méjì:

Lógbòó ọ̀yé, ìdí ọ̀gbìngbìn.

- Èyin lẹ délé Alára.
 È ẹkú pa Alára,
 Èyin lẹ délé Ajerò.
- 5 È ẹkú pAjerò.
 Èyin lẹ pa lójàlójà.
 Èyin lẹ pa lẹbọralẹbọra.
 Èyin lẹ pa bùlèdóòlú-şàşà.
 È délé ljió, ẹ kálá Ejjó.
- 10 Wọn lé e yín nílẹ Ejjó.
 È délé Àlọràn, ẹ fẹ ọsìn Àlọràn.
 Wọn lé e yín nílẹ Àlọràn.
 È délé Ifẹ, ẹ tomo kékeèkée Ilé-Ifẹ gbẹsu je.
 Wọn lé e yín nílẹ Ifẹ,
- 15 È wa n bọ, è n bọ lokèègetí ilé Ọrúnmilà
 Ọrúnmilà ni Lógbòoyèé,
 Ó ní èyin kọ-un?
 Ó ní ìdí Ọgbìngbìn,
 Ó ní èyin kọ-un?
- 20 Èyin tí ẹ délé Alára
 Tí ẹ ẹkú pAlára,
 Èyin tí ẹ délé Ajerò
 Tí ẹ ẹkú pAjerò,
 Èyin tí ẹ délé Ọwàràngún-àga,
- 25 È ẹkú pỌwàràngún-àga.
 Èyin lẹ pa lójàlójà.
 Èyin lẹ pa lẹbọralẹbọra.
 Èyin lẹ pabùdóòlú şàşà.
 Ọrúnmilà ní ọfẹre yín.
- 30 Ọrúnmilà lée yín lée yín,

È ní ẹ ẹ lọ.
È lé ẹ su sọkọ,
È lé ẹ tọ sálà.
È lé ẹ jó pepe idí.

35 È ní Ọrúnmilà ó dábò.

Ọrúnmilà ni òun ò gbà fún un yín!
Ọrúnmilà ní kí ẹ òsọ níta Olódùmarè.
Nígbà tí ẹ déta Olódùmarè ẹ dúró sù.
È ní ilé ayé ẹ ní lọ yíi o o,

40 È ní ẹni tó ba fowó kan igbá ilé Ọrúnmilà,
Àwọn ọmọ Ọrúnmilà, aya Ọrúnmilà,
Àtawọn ará ilé Ọrúnmilà,
È ní kọwọ olúwarè ó wo.
Késè olúwarè ó wo.

45 Kébi inú ó máa pa olúwarè.
Kóhùngbẹ ọfun ó máa pa olúwarè.
Kólúwarè o máa gbé bi igi tí í gbẹ.
Kójú olúwarè méjèèjì ó fọ.
Kójúwarè ó rìn rìn rìn,

50 Kọ nalẹ lógedèngbé.
Olódùmarè ni tóó.
Ọrúnmilà láṣẹ.
Ó ní a kí í jahun á jigbá.
A ì í jòòrè á jigbé.

55 A ì í jàgbò á jìwo.

Tá a bá jẹkọ, à dárí jewé.

Nígbà tí Ọrúnmilà bá ti sọ ohùn èlè, tí wọn ò gbọ ohùn
èlè mó, Ọrúnmilà a ní "tó bá di togun ká fi lé togun. Tó bá

di toògùn ká fi lé tòògùn gidigidi ní sísa”. Nígba náà ni yòò wá máa pe ǹnkan tí wòn ò gbòdò jẹ. Ọ̀un (Ọ̀rúnmilà) gba àşẹ lódò Olódùmarè ni, ẹ ẹ sì lè fi òun şe ǹnkankan. Tí ẹ bá sì ní dandan, ẹ sẹ ẹ (Ọ̀rúnmilà), ọwó yín ó wo, esẹ yín ó wo.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ jòò sà, kí ló dé tí ẹyin babaláwo fi máa n sọ pé, “Èlà rò wáà, Èlà rò wáá, Èlà rò wáá” ni àkókò tí ẹ bá n sa Ifá tí a n pè ní àyájó yíí?

Awo Ẹ̀lẹ̀buìbọ̀n: Ídí ni pé láti lè wá şe ohun tí a fẹ́ kó wá şe.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ta ni Èlà?

Awo Ẹ̀lẹ̀buìbọ̀n: Ọ̀rúnmilà náà ní Èlà. Kò kú náà ni wòn fi n sọ pé Èlà rò wá o, tó o bá n bẹ lápá òkùn, tó o bá n bẹ nidàméjì ọ̀sà, tó o bá n bẹ níwọ̀nràn, níbi ojúmọ́ tí n mọ́ wálé ayé, tó o bá n bẹ lókè Ọ̀gbẹ̀tí, tó o bá n bẹ lóde ọ̀run, rò wá. Tí èniyàn bá dákú, nísìn-ín là á pè é, pé torí Lágbájá ni mo sẹ́ n pè ọ. Torí ǹnkan tó n şe Lágbájá bá yíí, kó kurò lára rẹ́ nísìn-ín. Kí ǹnkan bá yíí kò má şe é mọ́, kí ǹnkan bá yíí kó má şe é mọ́. Wòn a sẹ́ bẹ̀rẹ́ sí máa pè é torí pé ibikíbi ló wa tó ti lè dáhùn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Şé òun náà ni Èlà?

Awo Ẹ̀lẹ̀buìbọ̀n: Bẹ̀ẹ́ ni.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ̀, báwo ni Ọ̀rúnmilà ẹ̀ wá kurú tó fi wá di Ẹ̀là, ẹ̀ oríkí rẹ̀ ni àbí orúkọ àbísọ rẹ̀ ni. Ọ̀rúnmilà, Ẹ̀là àbí báwo ni.

Awo Ẹ̀lẹ̀buìbọ̀n: Ó ẹ̀ wá jẹ́?

A. Ọpẹfẹyítimí: Hẹ̀n-ẹ̀n, wọ̀n ó bi wá lérèè

Awo Ẹ̀lẹ̀buìbọ̀n: Ara orúkọ rẹ̀ ni. Orúkọ àmútòrunwá. Bí ìgbà ta ní Yẹ̀mí nísìn yìí, bí ìgbà tó bá pe Yẹ̀mí, àpẹ̀jálẹ̀ rẹ̀ ni Ifáyẹ̀mí.

A. Ọpẹfẹyítimí: Àpẹ̀jálẹ̀ Ẹ̀là ni Ọ̀rúnmilà. Ẹ̀ ẹ̀ e, a dúpẹ̀.

Àbò Oko Ìwádìí: Èka-èdè Òyó

Abénà-ìmò: Awo Babalọlá Fátóògùn (3-3-2008)

A. Òpéfèyítimí: Àyájó ní mo fẹ́ kí ẹ́ bá mi şàlàyé. Şùgbọ̀n' mo şàkíyèsí pé àyájó ẹ̀yin babaláwo, lópò ìgbà ní mo máa n' gbọ́ "Èlà rò wá", "Èlà rò wá". Mo wá fẹ́ bèrè pé kínni ìtumò Èlà tí wọn máa n' sọ pé kó rò wá yẹn?

Awo Fátóògùn: Şé ìyẹn ní ká kòkò sọ ní?

A. Òpéfèyítimí: Bèè ní sà.

Awo Fátóògùn: Ìtumò "Èlà rò wá" ní láti fi pe àwọn alòrun sítòsí, láti fi pe àwọn olúwo ọ̀run kí àwọn ohun tí a bá n' wí, kó le máa gbọ́.

A. Òpéfèyítimí: Baba, ta ní Èlà?

Awo Fátóògùn: Èlà, olúwo ọ̀run ní í jẹ́ bèè, tí ó jẹ́ olórí awo ọ̀run.

A. Òpéfèyítimí: Kí ní ìdí tí ẹ́ fi máa n' pè é bèè nígbà tí ẹ́ ba n' pe àyájó. Kí ní ìdí tí ẹ́ fí máa n' pe olórí awo ọ̀run?

Awo Fátóògùn: Olódùmarè ló tí sọ fún Ọ̀rúnmilà wí pé gbogbo ìgbà tí ó bá máa şe ohunkóhun, ní kí ó máa pè é. Bí ẹ́ bá sè tí pè é, ó gbòdò gbọ́ láti rò gbogbo nńkan tí ẹ́ n' fẹ́ sí ọ̀dò yín, láti mú wọn şe.

A. Òpéfèyítimí: Baba, kín ní ibásepò to wà láààrin àyájó àti ọ̀fò?

Awo Fátóògùn: Bí ó ẹ̀ se rí ni wí pé, orúkọ ní kínnì yíí. Ìdí tí mò fi wí bẹ̀ẹ̀ ni pé, gbogbo ǹnkan tó bá ti jẹ̀ mó ọ̀fò, oògùn ní. Èyí-ó-wù tó bá ti jẹ̀ pé a kó jọ, a lẹ̀ ọ̀ ni o, a jọ o ni o, tí a wá pé è lódù Ifá, àyájọ̀ ni. Sùgbọ̀n iyatò díẹ̀ tó wà ǹbẹ̀ ní wí pé, oògùn tí a bá kó jọ, ojú m̀ẹ̀sàn-án ni, m̀árùn-ún ni, m̀éjọ̀ ni, m̀ewàá ni, tá à tẹ̀ nífá, tá a sì pọ̀fọ̀ sí, oògùn ni èyun ùn. Ìdí pàtàkì ni pé, gbogbo rẹ̀ bó ti ẹ̀ wá, ó wà nínú àwọn odù Ifá, tí líá la gbogbo rẹ̀ sílẹ̀ tá a fi mó bẹ̀ẹ̀.

Ọ̀rúnmilà àti Ọ̀sanyìn ni wọn ní àwọn ǹ wádíí ayé àti ọ̀run lọ sí Ọ̀run lódò Olódùmarè. Nígbà tí ó ku ibodè kan tí wọn ó fi dé ọ̀dò Olódùmarè ni oníbodè tí a ǹ pè ní Èdè, (Èdè ni oníbodè ọ̀rún ǹ jẹ̀) ní kínnì lẹ̀ ǹ lọ ẹ̀? Gbogbo àwọn olúbódè yòókù náà ni wọn ti ǹ ẹ̀làyé fún o. Wọn wá kálàyé, wọn ẹ̀. Pé, tí àwọn bá ẹ̀ ǹnkan fún ènìyàn, pé kórí ó má fọ̀ ọ̀ mó, ogún ènìyàn ni wọn ẹ̀ fún ni, ọ̀gbọ̀n ni, à le rí bí ẹ̀nìkan tí ọ̀ jẹ̀ pe orí ọ̀hún yòò ẹ̀ m̀áa fọ̀ ọ̀ dandan. Èni tí ọ̀ lóyún, bí àwọn bá ẹ̀ fún bí ọ̀gbọ̀n ènìyàn, a le rí bí ènìyàn m̀éjì, m̀eta tí ọ̀ nì iǹ ní oyún dandan.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kí ló ǹ fà á tí ǹ fí ǹ sẹ̀ kù báun?

Awo Fátóògùn: Ohun tó fi ran ẹ̀nìkan tí ọ̀ fi ran ẹ̀nìkan ní àwọn ǹ wádíí lọ. Ó (Èdè) ní hà, ó ní ẹ̀kọ̀ yín ni ọ̀ tó. Ẹ̀kọ̀ àwọn bí

ti báwo? Ó ní ẹ̀ẹ̀ ní ìmọ̀ tó. Ó ní bí ẹ̀ bá dódọ̀ Olódùmarè, yòò dá a yín padà wá sọdọ̀ oun, kí ẹ̀ wá tún ẹ̀kọ̀ kọ̀ sí i. Lẹ̀yìn ìgbà náà ní kọ̀, ó ní oríṣi ẹ̀niyàn tí n bẹ̀ láyé àti ẹ̀jẹ̀ tí à n ló, ó ní kò níyẹ. Ó ní bí ẹ̀niyàn bá ẹ̀ kọ̀ oògùn tó ní ipa rẹ̀ yòò ẹ̀ ká ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ẹ̀niyàn láti tọ̀jú. Torí ohun tó bá wo Táyé sà, ó le má wo Kẹ̀hìndé sà, ohun tó bá wo ọ̀kùnrin sà, ó le má wo obìnrin sà.

Wọ̀n ní ó dáa, àwọ̀n oò máa kọ̀ ọ̀. Ló bá bẹ̀rẹ̀ sí i kọ̀ wọ̀n lóògùn, àti ohun tí a n pè ní àyájọ̀. Ó sáà n kọ̀ wọ̀n ní àyájọ̀ oríṣìíríṣìí, oògùn oríṣìíríṣìí tǎa fi wo nárún, tǎ a fi wo ẹ̀gbẹ̀ dídùn, tǎ a fi n wo wárápá, tǎ a fi wo wèrè yíyà ní, aboyún ní, àgàn tí ò rọ̀mọ̀ bí ní, ẹ̀ni tó sọ̀pá ní, ẹ̀ni ojú n dún ní, ẹ̀ni imú n dà láàmú ní, ẹ̀ni tí ẹ̀yìn rẹ̀ ẹ̀, ẹ̀ni tí ò rọ̀run sùn, ó sì kọ̀ wọ̀n ní ilànà kọ̀ọ̀kan. Ó sì kọ̀ wọ̀n ní mẹ̀rìndínlógùn, mẹ̀rìndínlógùn, mẹ̀rìndínlógùn tí gbogbo ohun tí n ẹ̀ ẹ̀niyàn làyé àti ohun tí ẹ̀niyàn rí ẹ̀ sí i fi ká rí.

Nígbà tí ó di ojú ọ̀dún mẹ̀ta tí wọ̀n ti débè, ní Ọ̀sanyìn bá ní baba, ẹ̀ jẹ̀ káwọ̀n ó lọ̀ ilé, iye Ọ̀sanyìn àbúrò Ọ̀rúnmìlà. Ó ní, ẹ̀ jẹ̀ kí àwọ̀n ó lọ̀ ilé nítorí Ọ̀rúnmìlà ló jẹ̀ bí bùòdá fún un. Ọ̀rúnmìlà wá ní tí ohun tí àwọ̀n ó kọ̀ ba ti parí, ẹ̀ni tí àwọ̀n wá ló dọ̀ rẹ̀ nì bá fún àwọ̀n ní àlàyé. Sùgbọ̀n bí ó ti ẹ̀ wí yìí, wá mọ̀ ọ̀n n̄sọ̀ n̄ilé, lóde

ìsáláyé, sùgbón gbogbo èyí tó bá wá kù, jẹ òun ó fi í lókàn balẹ kó kọ àwọn tán po o. Ó ní kò burú, ló bá wá sílé ayé. Ni Ọrúnmilà bá tún kọ nṣkan tí tí tí, Ọrúnmilà bá tún lo ọdún mẹta miiran. Nígbà tó lo ọdún mẹta.

A. Ọpẹfẹyítimí: Lọdọ Èdè?

Awo Fátóògùn Lọdọ Èdè tí í ẹ òjìsé Olódùmare yìí. Báyí ni Ọrúnmilà wá n padà bọ sí ìsáláyé. Nígbà Ọsanyìn n bọ sí ìsáláyé, ó ronú tí tí pé tí òun bá dé ìsáláyé, kò sí ohun tí òun lè máa ẹ láláyé tí ò ní í jẹ àbùkù fún òun. Èni àwọn jọ lọ dà? Ló bá dúró síbẹ. Ibẹ ni Ọrúnmilà tún wá bá a. Ó ní òun ò tí ì délé ayé láti idúnta o. Sùgbón òun gbà wí pé igbakúùgbà tó o bá dé, ní àwọn ó jọ wa sílé ayé.

Nígbà tí wọn dáyé, ni wọn rée jìsé fún Ọlófin-Oòdua. Tí èniyàn bá ti òkèèrè dé nígbà náà, ilé ọba ló gbodò dé sí, èniyàn ò gbodò dé sílé ara rẹ. Wọn ní tò, agbára tẹ ẹ wá mú bọ, ta á gbẹkẹlẹ lóde ìsáláyé, tí ẹ fi máa gbà wá là, Ọlófin ní a fi kẹ wá ẹ idánwò rẹ kí òun ó rí o. Gbogbo ẹnu tí ẹ fi sàláyé yìí kò rán nṣkan.

Wọn ní tò, iwọ Ọlófin sọ ohun tí o bá fẹ. Ní Ọlófin bá ronú tí tí, Ọlófin bá ní kí wọn máa kálo sínú igbó ẹgàn. Igi tó wá nígbà aláyé tí dáyé, ó ní kí wọn ju idi méjì nù. Ó ní iwọ Ifá, wá dán ọkan wò níbẹ, kó fi agbára rẹ dán an

wò kí gbogbo ayé ó rí i. Iwọ Ọsanyìn wá dán ọkan wò. Ọrúnmìlà ní kí Ọsanyìn ó kókó ẹ se tiẹ. Ní Ọsanyìn bá mú àṣẹ, ó ba fí banu, ó ní igi yíí, ó ní ibi tó wà kó kúrò nìbẹ nń́sìn-íí. Ní igi bá sì pòyì rànìn bí ẹni pè wọn fí ayùn gé e, ló di wíí. Ní wọn n pe Ọsanyìn ní aróògùn-rípò.

Wọn ni iwọ Ọrúnmìlà wá ẹ se tíre naà. Ní o bá sǐ bu yanrìn sówọ, ó tẹ ẹ lódù Ifá, ó pè é, pè é pè é, ó fẹẹ sí i tán po, kò míra. Gbogbo èniyàn n pè èé tí rí, èè-tí-rí, wọn ní kò rí bẹẹ. Ee bí o rí ti àbúrò ẹ tó ẹ nń́sìn-íí? Ọrúnmìlà ni tó bá di ijọ mọkàndínlọgbọn ọní, ó ní ni ẹ jẹ á wá wó èyí tó wó àti èyí tí ó tii wòó. Ọpọ̀lopọ̀ tó nífẹẹ Ọrúnmìlà, inú wọn ti bàjẹ. Ní ọpọ̀lopọ̀ tún wá n sọ pé ẹ jẹ ká jẹ ó di ọjọ náà ná kí a wò ó bí ó tí rí.

Ní ọjọ bá pé. Ní ti Ọsanyìn, ẹ ẹ rí etí igi níbi tí igi n gbé sọ, tó wó lulẹ bá yíí, ó ti sọ wínrínwínrín bá yíí, ó ti sọ tí igi tí fẹ má wù padà. Nígbà tí wọn dé ibi tí Ọrúnmìlà, gbogbo ewé orí igi ti gbẹ mọbẹ, èèpoogi sì là látì ọkè, ó sì kanlẹ gbọn. Egbò igi, ibi ó gbè ta lọ, igrà tó gbẹ tán, ilẹ ibẹ tún gbẹ. Gbogbo èniyàn ló pé hààà, wọn ní oró Ifá yíí, èyí jẹ ju ti olóògùn lọ. Ọrúnmìlà ní ẹ máa kí pé, "Ifá pẹlẹ o, A-jẹ-ju-oògùn". Ní wọn fí máa n kí Ifá pẹlẹ o, a-jẹ-ju oògùn" lọ. Ohun tí Ifá bá wò tó bá sà, nńkan ọhun kò ní í

padà mọ. Sùgbọ̀n oògùn, tí èniyàn ò bá tẹ̀pele mọ ọ̀n, ó tún le padà. Gégé bẹ̀ẹ̀ ní wọ̀n fi ń mọ̀ iyì àwọ̀n méjéèjì ní igbà náà.

Oògùn tí ò bá ní à ń pọ̀fọ̀ sí, tí kò bá ní à ń tẹ̀ ifá sí, oògùn lásán ni. Bí èniyàn bá pè é ní àyájọ̀, ó kàn pè é bẹ̀ẹ̀ ni. Sùgbọ̀n tó bá jẹ̀ ti Ifá, yóò ní títẹ̀ ifá sí. Bí àwọ̀n nńkan tí wọ̀n ń pè ní àyájọ̀ àti oògùn ẹ̀e rí ni-yun-ùn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ ẹ̀sun baba, ẹ̀ jòò sà, àyájọ̀ tí wọ̀n fi lè bá èniyàn jà, òjẹ̀ ẹ̀ lè ràn wá lówó, kí ẹ̀ sọ̀kan àbí méjì fún ni? Àyájọ̀ tó jẹ̀ bí àbilù.

Awo Fátóògùn: Ẹ̀ é rí ohun tí kò jẹ̀ kí ẹ̀ rí wọ̀n pọ̀ ni pé, abala nńkan ijà kan soṣo ni pé kí wọ̀n ó ẹ̀ é sí èniyàn, kó sise tabí kó kọ̀lù ijànbá tí kò yẹ̀ kó kọ̀lù fún ara rẹ̀ Ọ̀un sì ló jẹ̀ omọ̀ nńkan ijà tí ń bẹ̀. Áásán ni baba gbogbo wọ̀n.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Bàbá ẹ̀ fún wa lápepe, torí wọ̀n ó béèrè.

Awo Fátóògùn: Ẹ̀ wá gbọ̀, ẹ̀ é rí tí a bá kọ̀ èyí tí wọ̀n ń pè ní àbilù ọ̀n, tabí ọ̀kan nínú gbogbo èyí tí a wí yíí, lódò àwọ̀n àgbà awo, bí àgbà awo tilẹ̀ wu kó kàhàrù tó, yóò pe ní kan yáa rée gbé ẹ̀rọ̀ wá. Yóò sí fún ẹ̀ni tí oò kọ̀ ọ̀ lá, ẹ̀ni tí wọ̀n ó kọ̀ni ó lá a, ó di méjì. Èniyàn ò gbọ̀dọ̀ gbóyín-gbórigì. kí wọ̀n ó pe gbólóhùn kan nínú ilé rẹ̀ ... èèwọ̀ ni.

A. Ọpẹfẹyítímí: Baba kí ni àṣẹ, kí ni òun fi yàtò sí àwọn ǹnkan tó kù,
kí ni àṣẹ?

Awo Fátóògùn Àṣẹ ni pé, òun náà ni ọmọ iyá, ó sì ní ìran. Àṣẹ,
èpè, gbogbo isàsí tí a ní lò wònyí, ọkan náà ni wòn.
Pàtàkì iyàtò àṣẹ àtí èpè ni wí pé, àwọn ohun tí wòn bá
dóju wòn kọ pé kí wòn ó ṣe, pé kí kiní yíí ó rí báyií, bóyá
wòn óò dá ọjó sí i tàbí lóòjọ náa. Idí rẹ, àwọn àtijọ tí wòn
bá ṣe àṣẹ tán, wòn óò lọ rẹé wá igi kan, wòn óò sì fi
ǹnkankan kan dáràn sí i lórùn pé, igbín tí a so mó idí rẹ,
tó bá lọ, a á mó sí bá ọ já o, kí wòn ó le rí ǹnkankan wí.
Bẹẹ náà ni wòn máa ní ṣe pèlú èniyàn tí wòn óò bá já.
Nígbà tí igbín bá lọ bí ijọ kejì ni, bí lálẹ ni, wòn ó wí pé
iwọ igi yíí, igbín tí mo sì fi sọ ọ, ó sì jẹ kí ó lọ, ó d́áa, o ó
mọ lónií. Wòn óò wá mú àṣẹ pé kí igi ọhún ó wọ ewé
báyíí, tàbí kí igi ọhún ó yáa kú báyií tàbí kí ẹfúùfù ó pa igi
lọjọ báyií. Tí wòn bá sọ ọ, bẹẹ ni yòò rí.

A. Ọpẹfẹyítímí: Ó yé mi. Ẹjọ là á rò fún òògùn.

Awo Fátóògùn Bẹẹ ni o. Nítorí náà, wòn fi máa mọ bí agbára rẹ
bá tí tó tàbí tó bá ṣe iṣẹ tí a fẹ kó bá ni ṣe, ká lè ní
igbẹkẹlẹ pèlú bí a bá fẹ fi bá èniyàn náà gan-an já.

A. Ọpẹfẹyítímí: Baba, kí ni odù-ifá sọ nípa àṣẹ?

Awo Fátóògùn Ohun tí odù Ifá sọ nípa àṣẹ ni pé àṣẹ jẹ ohun tí àwọn ẹbọra gbogbo máa n ló. Ó le jẹ pé gbogbo ohun tí a bá ṣe, kó máa rí bẹẹ, kó lé máa rí bẹẹ, kó le máa ṣe.

A. Ọpéfèyítímí: Ẹ ṣeun sà. Bo tílẹ ṣe àyájọ àwúre kan, bó sì jẹ arọbi kan ni, ó yẹ kí ẹ fún ní kí. á to máa lọ ò, láti inú Ifá.

Awo Fátóògùn: To jẹ wí pé ẹ ẹ gbà á sínú kinīn-in?

A. Ọpéfèyítímí: Bẹẹ ni. Mo tún máa kọ ọ lẹ náà.

Awo Fátóògùn: Ẹ, irú àyájọ bẹẹ tó jẹ pé tí èniyàn bá ṣe é, tí èniyàn bá bèrẹ si ní máa bù ú jẹ àbí àwọn èniyàn tó bá jẹ èyàn rẹ, tí n bá n ló ó fún wọn, dájúdájú àwọn àjẹ, wọn ò lè bínú olúwa rẹ. Bí wọn bá n bínú rẹ tẹlẹ, wọn ó mú ibínú wọn kúò. Gégé bí ó ti ṣe rí niyẹn. Ọògùn tí wọn fún èniyàn jẹ lójú orun, tí máa ba á jà, tí kì í ní ẹrò ohun tí aá fi wò ó, wọn ò ní le fún olúwarẹ ní ọògùn jẹ mọ. Àyájọ yìi ni a wá máa pe ọfò rẹ bá yìi pé:

Agbón lawo oko.

Ìka lawo isèlè.

Onítòlá lawo àwọn.

Ajagun-ò-mò-láte.

5 Olókùú-òkò lorúkọ à á pèyàmi àjẹ.

Olúponna ajà káyéé.

Agbón lawo oko lorúkọ ti wọn n pe lwo.

- Ti wọn máa ní fun ọmọlọmọ jẹ.
Ifá ni ẹni to bá tí mo òrúkọ rẹ bá yí,
10 Ó ní wọn ò ní i lè fún wọn níwọ jẹ.
Ifá má jẹ kí wọn ó fún mi níwọ jẹ.
Ika làwo ìsèlè lorúkọ à á pòògùn àfaragbà.
Ifá ni ẹni tó bá ti mọ pé,
Ìkà-lawo-ìsèlè lorúkọ a á pòògùn àfaragbà.
15 Ó ní kò ní í fara gbòògùn aráyé.
Ifá má jẹ n fara gbòògùn aráyé.
Onílólá lawo àwọn là á pe èpè òun àṣẹ.
Ifá ni ẹni tó bá ti mọ bẹẹ.
Ó ní èpè àti àṣẹ kò ní ran olúwarè,
20 Nígba kankan mọ.
Ifá, má jẹ kí èpè òun àṣẹ,
Ma jẹ kó ràn mí nígbà kọ̀ọkan mọ.
Olókùù-oko lorúkọ tá a pèyin iyàmi-àjẹ.
Ifá ni ẹni tó bá tí mọ bẹẹ.
25 Ó ní bí iyàmi bá sọ òkú-òkò mọ ọ,
Ó ní wọn ó lọ rée mu kúrò fúnra wọn.
Ó ní ẹni tó bá ti mọ bẹẹ,
Wọn ò ní í sọ òkú-òkò wọn mọ ọ.
Ẹni tí wọn bá sọ òkú-òkò mọ,

- 30 Bórí ti ní fọ ọ, lẹdọ máa ní dùn ún,
Ní í máa ní sìnà rẹ.
Kì í le sùn, kì í lé wo mọ.
Ifá má jẹ kí wọn leè fi sọ mí.
Àjagun-kò-mọ-láte là á pògèdè òun àásán.
- 35 Ó ní ẹnì tó bá ti mọ pé,
Àjagun-ò-mọ-láte là á pẹ ògèdè òun àásán.
Ó ní ibi tí wọn bá ní sògèdè òun àásán,
Kó má le rí mi mú nígbà kọ̀ọ̀kan.
Olúpònnà-ajà-káyé lorúko Sànpònná.
- 40 Ó ní ẹnì tó bá ti mọ orúko rẹ báíí,
Bí Sànpònná bá ní jà níwájú,
Bí ní jà lẹyin.
Kò ní jà lè mú olúwarẹ nígbà kọ̀ọ̀kan.
Mo ti morúko tá à pe iwọ Sànpònná.
- 45 O ò gbọdọ bá mi jà nígbà kọ̀ọ̀kan.
-O ò gbọdọ bínú sí mi.
Èfúùfù, igbúrú rẹ kò gbọdọ fẹ lù mí.
Ifá ní tó bá ẹ pé bí bẹẹ ni,
Ó ní bálágbèdẹ bá fibínú yorin níná,
- 50 Ẹ̀rò wò̀rò ní fi ì lù ú.
Bó bá lurin náà tán,

Èrò wòròwò ni fí i jókòó.

Omi tí wọn bá fi se èyindìe.

Kì í mọ èyindìe lára.

55 Ifá má jẹ kíbíkíbi wò mí lára.

Òmikómi tí wọn bá fi se eyindìe,

Kì í mọ èyindìe lára.

Bí Ifá òhún tí se wí nù un.

A. Òpẹ̀fẹ̀yítímí: È seun, se e ri i pé ohun tí a wá wá gan-an la sèsè ní rí gbà yíí. Àyájọ yẹn gan-an, pé kí e pe gan an ká gbọ ọ. Baba se mo le ri ikan si i? È bá mi ronú si ikan si i, e jò ọ sà, eléyíí tí e fún mi yíí, inú odù wo ni? Torí ara nìkan tí a fẹ ka mò ní pe, ó ní odù tí wọn tí máa n jẹyo.

Awo Fátòògùn Tí wọn á bá lo egbò rẹ tán, a wá nà án féléfélé. Odù Ifá méjì ní wọn ó wá tẹ sí òun nìkan. Wọn ó tẹ Èjì Ogbè sí ọwọ ọtún, won ó tẹ Ọyèkú méjì sí ọwọ òsì. Ó parí.

A. Òpẹ̀fẹ̀yítímí: È seun. Èjìogbè àti Ọyèkú. È jòó, e bá mi ronú lé ẹyo kan sí i, àyájọ miiran. Ohun èyí-ó-wù ó lè dá lé.

Awo Fátòògùn Àyájọ pe tí ó tún jẹ bí "awọfà awúre", tí máa n fa ire bá èyàn ni oríṣiiríṣií ọnà tí èyàn n gbà rí ire láyè. Ifá sọ bá yíí pe ní:

Olóntórótóró méjì.

Olònsèrèsèrè m'èjì.

Aṣiṣé ni ò rare.

Ṣòwòsòwò ní í jèrè.

5 Igi t'èééré igbó yíí ṣetán,

Ní bọ wá digi.

Òpè t'èééré igbó yíí ṣetán,

Ní bọ wá dàrìrà àpésin.

Ọba Alára n' ṣe hin-in.

10 Ọba Èṣù Ọdàrà n' ṣe hin-in.

Ohun a rí sà a sà,

Aroko létí oya.

Àbẹ ló ṣefá fún Oyélólù.

Nígbà tó n' lọ sálàbe Èjìgbò.

15 Àwọn ọtá rẹ,

Wọn ní ò ní nípìn-ín níbi tí n' lọ,

Wọn ní ò ní níyàn.

Wọn ní ò ní lénìkan à á ké-é sí.

Lọ bá wá bínú tọ Ọrúnmilà lọ.

20 Ọrúnmilà ní tó bá ṣe pé,

Bí tí ọmọ ọun bá ni,

Ó ní iwọ àbẹ ó nípìn-ín.

Ó ní àbẹ ó níyàn.

Ó ní oó lẹ̀nìkan à á kẹ́ sí.

25 Ó ní oó ní igba ẹ̀ni nílẹ̀.

Ó ní oó lẹ̀gbẹ̀rún ẹ̀niyàn lònà òkò.

Ọ̀ba aláde ẹ̀tán o,

Ò n kó gbogbo ire ilé rẹ̀ bọ̀,

Wá fún mi.

Abẹ̀ délé olówó.

30 Ẹ̀ se ni n gbọ̀wó ode ilú lówó wọn.

Ajẹ mí ẹ̀tán, n kó gbogbo owó,

Ilé rẹ̀ bọ̀ wá fún mi.

Ọ̀ba-léyò-ajòrí ẹ̀tán,

N kólẹ̀ baba rẹ̀ bọ̀ wá fún mi.

35 Abẹ̀ délé onílẹ̀,

Ẹ̀ se ni n ó gbalẹ̀ ilú lówó wọn.

Àbẹ̀ dé onílẹ̀,

Ire gbogbo tó n bẹ̀ nílẹ̀ yíí,

Tẹ̀mi ni kó wá jẹ̀.

40 Àti ẹ̀yí tí n bẹ̀ ní gbogbo ayé o.

Ire gbogbo ni ti Òmìmi.

Òmìmi mi dé Ọ̀lọ̀jà ewé.

Ire gbogbo n t'òmìmi.

Ògún dé ẹ̀léwiji.

- 50 Ẹ̀nikan soṣo tí mo bá pè,
 Igba ẹ̀ni ni kó máa jẹ́ mi.
 Gbogbo ara lewée sefunsefun fí sajé.
 Igba ire ni ko máa jẹ́ mi.
 Ifá má jẹ́ ojú ó pọ̀n mí nígbà kọ̀ọkan.
- 55 Ojú kì í pọ̀n agbe níbi tí n gbé daró.
 Ojú kì í pọ̀n àlùkò níbi,
 Tí n gbé n kosùn.
 Ojú kì í pọ̀n odíderé,
 Níbi tí n gbe tikó'ídí rẹ̀ bopo.
- 60 Kí gbogbo aráyé,
 Kó wá máa dáre gbogbo fún mi.
 Oòrùn kan soṣo tó bá ràn lókè,
 Lasà rẹ̀ n mú gbogbo ayé.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀ sẹ́ é gan-an ni. Ẹ̀ jòọ̀, inú odù wo ni ẹ̀ ti mú eléyíí tí ẹ̀ sèsè sọ tán yíí?

Awo Fátóògùn Ogbè Alará.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: "Ó kèè", ogbè lètùn ún, òtùá lósi. Sẹ́ ẹ̀ rí i baba, ní igbà kan ní líè, mo rí àyájọ̀ kan gbà láti ẹ̀nu yín.

Àsàjúkú, Asàkòsì, Olomojìele.

Ọ̀rúnmilà ní ibo ni mo gbé mọ̀ wọ̀n,

Tí mo fi n pè wọn báun.

Mo ní mo mò wọn...

È tí mò ọ́rì baba. Inú odù wo ni Aṣàjúkú Aṣàkòsì yèn ti jáde?

Awo Fátóògùn Ogbè-atẹ̀ ni.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ogbè atẹ̀. Ogbè lọtùn ún, irẹ̀tẹ̀ lósi. È ẹ̀ se é gan-an baba, mo dúpẹ̀ o. Kí ni iyàtò láààrin ẹ̀se ifá àti àyájọ̀?

Awo Fátóògùn Áhà, iyàtò wà n̄bẹ̀, odù-ifa tó bá wà yíí, ohun tó ẹ̀lẹ̀ rí láyẹ̀ lórùn, lórùn, ni. Nígbà tó jẹ̀ gbogbo n̄nkan, kẹ̀lé ayé e, kẹ̀lé ọ̀run, ọ̀wọ̀ rẹ̀ sí ní, gbogbo ohun tó bá ẹ̀lẹ̀, ni wọn rí síbi kòòkan. Ọ̀un ni wọn ò wá kì. Ifá ẹ̀yọ̀ lá n̄ pè é. Ó yàtò sí àyájọ̀. Lóòótọ̀ ara rẹ̀ náà ni àyájọ̀ tí wá o, ẹ̀sùgbọ̀n ó yàtò.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Baba, tí wọn bá ní n̄nkan yàtò, ẹ̀ se a ò le è fi ọ̀nà tó gbà yàtò hàn.

Awo Fátóògùn Ẹ̀ se ẹ̀ mò pé tí ẹ̀ bá fẹ̀ se àyájọ̀ báylí, èniyàn n̄ fi ẹ̀nu lásán wí í pé, ẹ̀ bá mi ẹ̀ se àwúre kan to bá dáa. Ení. Èyí tí a fi orí agbẹ̀ n̄ se tàbí ẹ̀yí ti à á fi olóńgbò ẹ̀ se, tàbí ta fi ẹ̀yẹ̀lé ẹ̀ se. Ó dáa, là á fi n̄nkan sí i, la bá máa ẹ̀ se e. Àyájọ̀ nù-un. Ẹ̀sùgbọ̀n tí Ifá ẹ̀yọ̀ ni wí pé nígbà tí a bá da

gbogbo rẹ tán wàà, odù tó wá n là á kì gégé bí itàn Ifá, n tó şelẹ nigbà kan rí. Ni onitòún yóò pé, ohun tó fẹ şelẹ sí òun náà lẹ n wí un. Kí wá lètùtù rẹ táá şe. Òun náà ni èyí tí a şe yíí. Ní èniyàn ó sì rúbọ rẹ. A rú u tán nù-un. Bó bá ní ohun tí àá tún se, áá tún şe e. Iyẹn ni eşe-ifá kíkì. Ibi tí í gbé yàtò sí àyájọ nù-un. Àyájọ:şe tàbí nńkan bíbùje, tàbí wọn fi sín gbéré tàbí nńkankan ni ti àyájọ.

5(a)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ìkálè

Abẹ̀nà-ìmò: Awo Fẹ̀mi Fágúnlekà (9-3-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Báwo ni Àyájọ́-ifá ẹ̀ se sí odù-ifá?

Awo Fágúnlekà: Àyájọ́-ifá, inú ọ̀mọ́ Ifá láti n mú Àyájọ́-ifá. Àìhán-ifá ní Ìkálè máa n pe Àyájọ́-ifá.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: E jọ́ sà, kin ni iyàtò láààrin ẹ̀se-ifá kíkì àti àyájọ́-ifá pípè?

Dr. Fágúnlekà: Ẹ̀se-ifá kíkì máa n pòwe. Sùgbón Àyájọ́-ifá pípè-tí èèyàn bá fẹ́ ló ó bá yí nísinsinyí tí a bá ẹ̀ Àyájọ́ Èjìmogbè. Ní ọ̀nà kan babaláwo yẹn lè wà ní ìhòhò, a dẹ́ máa lu ètí ọ̀pọ̀n-ifá ẹ̀, a máa pe àyájọ́ yẹn lókòòkan, a dẹ́ ma máa sẹ̀bi sí i. Iyàtò wà n bẹ̀. Àyájọ́-ifá- fún àpẹ̀rẹ́ tí láboyún bá wà nínú ijókòó, tó bá fẹ́ ẹ̀ bíbì, tí a ba pÈjìmogbè. Tí wọ̀n bá fẹ́ gbé e lo sí hosipítù, máa gbé e jókòó, máa ẹ̀ àyájọ́ ifá sí i. Màá pè é sínú ọ̀tí, máa ní ko mu ún, a bímọ́ yẹn pèlú *twenty-five minutes*.

Ìrú Ogbètúbira bá yí nísín yí àyájọ́, atúbì ni la jókòó. Iènu ọ̀nà wa pè é.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: E jọ́ ó sà, ẹ̀ ẹ̀ lè pèyẹn fún wa?

Dr. Fágúnlekà: Ogbètúbirá

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀sẹ́ kan Ogbè ẹ̀sẹ́ kan Òtúra

Dr. Fágúnlekà: Ogbe-Alára. Ó wí:

Mo mú rá.

Mo mú jé àparò n ké.

Ogbè alára kora.

Ó rèrìn àjò.

5 Ogbè alárá perin ódugbó.

Ó pẹ̀fòn ó dọ̀dàn.

Ó pa kòrìkò ó dọ̀ta.

Ogbè-alára ojógba aláso kan.

Ọ̀lóràn la jé ju aṣo yíí nù.

10 Ogbè alárá gèlè gbọ̀na.

Ó sọ̀nu, gèlè gbóna.

Ó dọ̀nẹ̀.

Ó dọ̀nẹ̀ sí pupa.

Ó dọ̀nẹ̀ sí funfun.

Wáá tẹ̀ ẹ̀ lónà sixteen. Á wá síwájú yín débẹ̀. Onítòún á jàre bọ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ jọ́ọ̀ sa, kin ni orúko yín gàn an?

Dr. Fágúnlekà: *Doctor Fágúnlekà (Adéfẹ̀mi)*

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kí ni Orúko baba yín?

Dr. Fágúnlekà: Fágúnlekà

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Hèn hèn ẹ̀n. Ọ̀hun tí mo fẹ̀ gan-an niyẹn. Sẹ̀ ẹ̀ rí

Fágúnlekà yẹn, Ifá tí hàn lára rẹ̀.

CODES P... LIBRARY

Àbò Oko Ìwádìí: Èka-èdè Ìkálè

Abẹnà-ìmò: Awo Olókun Gbáladìn (9-3-2008)

- A. Ọpẹfẹyítimí:** È jòó, kín ni iyàtò láààrin Ifá ati òògùn?
- Awo Olókun:** Inú Ifá ni òògùn ti jáde. Ifá-ó lè tó ọdún méta kò tó şelè. Şùgbón òògun, kíákíá á pa á.
- A. Ọpẹfẹyítimí:** È jòó sà, kín ni iyàtò láààrin Ifá àti Ọfọ?
- Awo Olókun:** Ifá ò lè fọ àfí tí a bá dá a. Oògùn ko nìdìí. A lè fewé, kíákíá báyií, ká mí soògùn *but* tí a ò bá dá Ifá, é lè sọrò.
- A. Ọpẹfẹyítimí:** È jòó sà, Ifá yẹn, a gbọ pé Ọrunmilà ló dá a sílẹ, pé Ọsanyìn ló dá òògùn sílẹ, bóo ní ààrin yẹn şe rí sà?
- Awo Olókun:** Ọsanyìn ni, *that is called native medicine*. Tí Ọrúnmilà ọtò ni, Oòduà niyẹn-tó ò bá kò ó sílẹ, kò sọrò. *But* òògun báyií, ká lá fẹ şe òògùn báyií, ká lá máa fẹ, ewé. Ọrúnmilà kòò bá dá a sílẹ, kò sọrò.
- A. Ọpẹfẹyítimí:** Èsikíísí sà, tí a bá dé àwọn ibikan, tí a bá bèèrè Àyájó Ifá lówó wọn, wọn a sọ pé, “Èlà rọ wá, Èlà rọ wá”, kín ni ìtumò “Èlà rọ wá”?
- Awo Olókun:** È şe púpọ. Ó ní ohun tó dá fún un.
- A. Ọpẹfẹyítimí:** Ó ní ohun tó dá fún Èlà rọ wá?
- Awo Olókun:** Hun-un. Èwòrì-ọká ló dífá fún èlà rọ wá yẹn. Ó ní ìtumò. Tí a bá dá Ifá lẹ, ó máa túmọ bè ni. Èşù ló lewé şùgbón Ọrúnmilà ló rán an níşé?

- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ẹ̀ jòò sà, nǹjẹ̀ ẹ̀ lẹ̀ fún wa ní àpẹ̀rẹ̀ àyájọ̀ kan?
- Awo Olókun:** Mo fún ẹ̀ ní Ọ̀gúndábèdí, ó tòn
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Okay sà, ọ̀gúndábèdí. Ẹ̀ jòò, ẹ̀ sẹ̀ o ẹ̀ sẹ̀ é ẹ̀ sẹ̀ kí ẹ̀ bá wa kí Ọ̀gúndábèdí yẹn?
- Awo Olókun:** Húnhùn, kò sẹ́é sẹ.
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ẹ̀ jòò sà, nínú Ọ̀rúnmilà àti Ọ̀sanyìn, ta ló n lo àsẹ̀ nínú wọn?
- Awo Olókun:** Ọ̀sanyìn ni
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Hà haà, Ọ̀sanyìn ló n lo àsẹ̀. Ẹ̀ jòò sà, à rí i pe isẹ̀ awo yíí, igbà ta dé lǹjẹ̀bú, èdè lǹjẹ̀bú ni wọn fi n kí í, igbà taa dé Abẹ̀òkúta, èdè Ẹ̀gbá ni wọn fi n kí í. Igbà tí a dé Ọ̀wò, Ọ̀wò ni wọn fi n kí í. Kí ló wá dé tó jẹ̀ wí pé Ọ̀runmilà tó mú un wá...
- Awo Olókun:** Oòduà
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Hèn ẹn, kí ló wá dé tó fi jẹ̀ pé èdè oníkálukú ni wọn fi n sọ ó, tí wọn ò fi sọ ẹ̀yọ̀ èdè kan soṣo.
- Awo Olókun:** O ní kí ló dé tí wọn fi "change" ahọ̀n? Ọ̀wọ̀ obìnrin ni.
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ọ̀wọ̀ obìnrin ni? Báwo ló sẹ̀ jẹ̀ ọ̀wọ̀ obìnrin sà?
- Awo Olókun:** Bó sẹ̀ wà bá yíí, tí n bá nà yá bà yíí, iyá á fọ̀mọ̀ rẹ̀. Gbogbo ohun tó papọ̀ ni pé Ọ̀runmilà, ó tán.
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** So, gbogbo bí ó sẹ̀ n yàtò síra yẹn, ọ̀wọ̀ obìnrin ni?
- Awo Olókun:** Hun, ọ̀wọ̀ obìnrin ni.
- A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ọ̀wọ̀ obìnrin ni, torí kò sí ibi tí obìnrin ò lẹ̀ lọ̀kọ̀ sí.
- Awo Olókun:** Bẹ̀ẹ̀ ní. Ọ̀wọ̀ obìnrin ló ti bàjẹ̀. Eléyíí a fọ̀ tiẹ̀, eléyíí a fọ̀ tiẹ̀. Àbíká ló fà á, àbíká.

6(a)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ijèṣà

Abená-ìmò: Awo Àjàyí Fásadé – Olóyè Nílerè (20-2-2008)

A. Ọpéfèyítímí: Kín ni iyàtò láàrin àyájó àti ọfọ?

Olóyè Nílerè: Bí èniyàn bá ní pe ọfọ lóri ohun tí èniyàn ba ṣe, àyájó jé ohun àdáyébá tó dàbí ìtàn. Ìtàn ni àyájó.

A. Ọpéfèyítímí: Kín ni ibáṣepọ tó wà láàrin àyájó àti òògùn?

Olóyè Nílerè: Ìbáṣepọ náà ni pé bí a bá ṣe òògùn, ọpọlọpọ ló máa ní ni ohùn tá a máa ní sọ sí i, ká tó lò ó, èyí ni ibáṣepọ tó wà láàrin òun àti àyájó.

A. Ọpéfèyítímí: Ìbáṣepọ wo ló wà láàrin òògùn àti ọfọ?

Olóyè Nílerè: Ìbáṣepọ yẹn ni pé bí a bá ṣe nńkan kan tí ó jé wí pe èyàn fẹ é rọ ìtàn sí i, èyàn lè rọ ìtàn.

A. Ọpéfèyítímí: È jò ọ sà, níbi tí a ti máa ní gba àyájó káàkiri, bí wọn bá fẹ bèrè, wọn máa ní ni Èlà rọ wá, Èlà rọ wá, Èlà rọ wa. Kín ni tí Èlà nínú àyájó?

Olóyè Nílerè: Àwọn babaláwo ni wọn ní lo èdè yẹn bí wọn ba fẹ bèrè láti máa wádíí nńkan.

A. Ọpéfèyítímí: È jò ọ sà, ṣe bí ooṣa kan l'Èlà àbí ó kàn tilẹ ní mú ohùn àwọn babaláwo dùn ní?

Olóyè Nílerè: Ó máa ní mú u dùn ni tàbí bí wọn bá fẹ júbà lódò ẹnì tí ó kọ wọn ní nńkan tàbí ẹnì tí ó kọ wọn ní òògùn.

A. Ọpéfèyítímí: È jò ọ kín ni orúkọ yin lèèkan sí i.

Olóyè Nílerè: Emi ni Àjàyí Faṣade Olóyè Nílerè tilú Ìbòkun, olú awo tilú Ìbòkun tilẹ̀ lḡṣà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀ jòó kìn ni àmì tó dàbí ọ̀pọ̀n t́́a fi le mọ̀ pé babaláwo ni yín? Mo fẹ̀ ká rí i.

Olóyè Nílerè: Ó wà, òun rée.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀ jòwó àláyé nípa Ẹ̀là yẹn, mo fẹ̀ ẹ̀ lèèkan sí i?

Olóyè Nílerè: Ẹ̀là rée.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀là ni eléyíí, ṣe inú ikin ni eléyíí máa ní wà ni.

Olóyè Nílerè: Inú ikin ni ó máa ní wa. Inú ikin ti bàbá mí ni mo ti lọ mú u wá, tóri ọ̀pọ̀n-ifá gidí ni, ọ̀pọ̀n "olden days" ni.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ọ̀pọ̀n tó ni ìdérí. Ọ̀rò nípa ẹ̀là yẹn mo ní ẹ̀ sọ̀ pé ẹ̀là rọ̀ wá, ẹ̀là rọ̀ wá, ẹ̀là rọ̀ wa, kìn ni ẹ̀là yẹn gan-an?

Olóyè Nílerè: Se bi ẹ̀ gbọ̀ ti wọ̀n máa ní sọ̀ pé bi èniyàn bá fojú èkùrò wỌ̀rúnmilà, Ifá a palúware je.

Ara ìdí tí a fi ní pe Ẹ̀là ni pé kó wá pa ẹ̀rò sí nḡkan tí a fẹ̀ ṣe, kífá má bà á gun olúwa rẹ̀ jù.

Kó ma ṣe gún èniyàn, kó má fi àyájọ̀ burúkú bá èniyàn sọ̀rọ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ó dá a, mó fẹ̀ bèèrè pé kí ẹ̀ fún mí ni àyájọ̀ kan tí ó ba wù yín.

Olóyè Nílerè: Bí a bá ṣe ọ̀ṣe kalẹ̀, wọ̀n á wá fi iyèròsùn tẹ́fá, wọ̀n á wá bèrè sí i pé ọ̀fọ̀ rẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Njẹ̀ gbogbo àyájọ̀ ni a máa ní sọ̀ pé kí Ẹ̀là rọ̀ sí?

Olóyè Nílerè: Bèè ni gbogbo àyájó ni, òun lo dàbí olórí nínú àwọn ìrànsé Ifá.

A. Ọpẹfẹyítimí: E sọ pé inú ikin ni Èlà máa ní wà, ẹ sọ bèè?

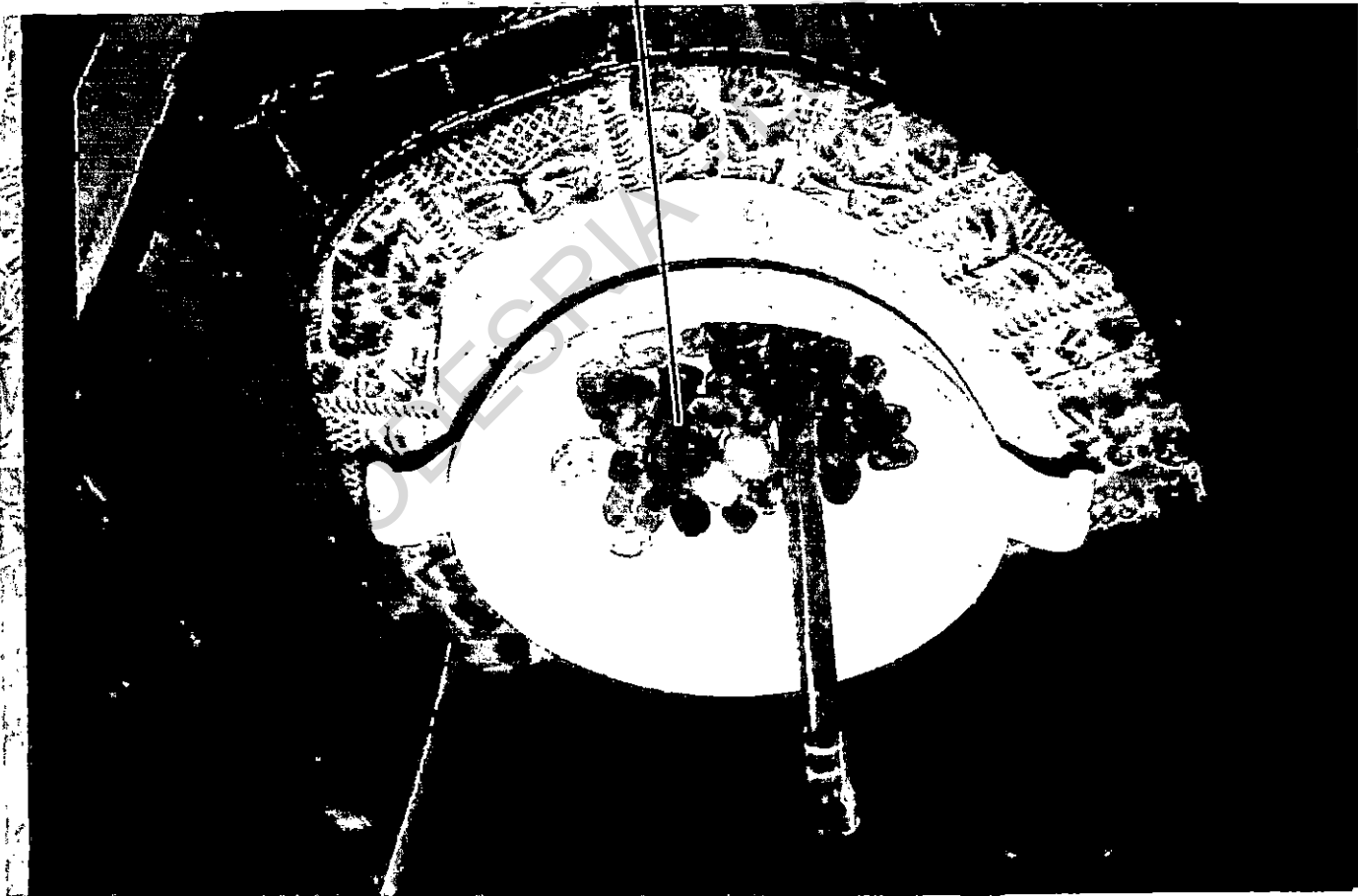
Olóyè Nílerè: Bèè ni, òun rée níbè é. Ìn yá sí fòntò kọ bá wù in.

A. Ọpẹfẹyítimí: Bí ẹnìkan bá gbé handset mi, ẹ mo le rí Ifá ti mo máa lè bìlù ẹnì náà, gégé bí àyájó àbílù?

Olóyè Nílerè: Ó wà, sùgbón bí a ko bá fẹ rán an nísé, a kò gbodò pé é, nítorí pé á léyìn. A ti gbodò kó gbogbo èlò rẹ jọ kí a tó ó pé e. A kò lè sòrò àyájó àbílù láijé pé a bá ní ẹ é. Fún àpẹẹrẹ, bí ẹniyàn bá fẹ rán Sàngó, ó ti gbodò gbe èjè àgbò dání, à ti ẹ gbogbo ẹ, á wa sòrò yẹn, á fi ẹdùn ààra kalẹ, a wa máa lọ, bó bá ti gbọ gbà a, a da èjè àgbò yẹn lé e lórí, bí kó ba dà á, Sàngó yẹn a padà wá á bá a, lésèkèsè ni. Bí ó bá ti gbọ gbà á, ọ gbodò sáré ni nítorí ó ti fẹdùn-àrá kan lékè, ó ti fi ká. Àpẹẹrẹ àwọn àbílù yí, bí kò ba ẹ gbogbo eléyí, ọnítohun lọ máa forí ko, ó fẹ bá ara ẹ já niyẹn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ó dára, ẹ fún wa ní àyájó tí a fi ní fa ire kan.

“Pia” laarin “Ikin Ita” gège bi alaye Awo Nlere ni Iru Ibokun
(JFSÀ: 20-2-2008)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ìjèṣà

Abẹ̀nà-ìmò: Awo Onífádé Oyinlọ́lá (21-2-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Èsíkíìsì sà, ẹ̀ jòṣò mo fẹ́ kí ẹ̀ bá mí dárúkọ̀ yín. Ẹ̀ má bínú.

Awo Oyinlọ́lá: My name is Onífádé Gàníyù Oyinlọ́lá. Oyinlọ́lá is the family name. Bàbá tó ní Ifá yíí gan-an, tí mo gbé ọ̀dò rẹ̀ dàgbà at the age of eight ni. Baba tẹ̀mi gan an ní Oyinlọ́lá, emi gan an ní Gàníyù.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ jòṣò sà kín ni ìyàtò tó wà láàrin Ifá tó já sí àyájọ̀ ifá àti ọ̀fọ̀?

Awo Oyinlọ́lá: Á dára fún yin. Ọ̀fọ̀, ọ̀un ni wí pé kí èniyàn mú àṣẹ̀ lówó báyíí:

Kánkán níná jómọ.

Wàràwàrà lómọdẹ̀ toko èsì bọ.

Ilé ọ̀ gbà á ni i tààràgbáá.

Ki lágbaájá ọ̀ mọ̀ farabalẹ̀ lóní o.

5 Kó rídààmú, kó rí wàhálà.

Ọ̀kan niyẹn. Ọ̀kan tún ní pé kí èniyàn bá fẹ̀ wẹ̀ ọ̀ṣẹ̀ àwúre pé:

Orí má jẹ̀ n ráre kú.

Àgbẹ̀ kí i ráre kú.

Terú tomọ̀ lóbò ó wù.

Aṣọ aláṣọ lẹ̀gà ní dà bora

5 Omi aró kì í rare aró

Ọfọ *deal* pẹ̀lú oògùn.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: E seun sà.

Awo Oyinlọ́lá: Àyájọ́-ifá yàtò sí ọfọ.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: Àháà. Kí ló mu u yàtò?

Awo Oyinlọ́lá: Àyájọ́-ifá ni oògùn tó so mọ́ Ifá lẹ̀sẹ̀. “*Like now*” mo ní sọrọ̀ lẹ̀ẹ̀kan wí pé eni tí Ọ̀bàrà-ọ̀ṣẹ̀ jáde fún, eni ìyà ní, eni iṣẹ̀ ni. Wọn ní kò lọ ṣe ètùtù. Ó ṣe ètùtù tán, ó rú ẹ̀bọ́ nínú igbó. Wọn wá ní ewé ifá tí ó fi wẹ̀ iṣẹ̀ yẹn dānù, ewé awẹ̀ḍe wẹ̀rìsà, ewé ifá ni. Ewé ekuku ẹ̀dà, ifá ni. Ewé kúkúndùkú, ewé ifá ni. Ewé ẹ̀là, ewé Ifá ni. Ọ̀kúta tó lẹ̀ mára Igànná, ewé ifá ní. Nígbà tí a bá ṣe kiní yẹn tán tí wọn ba fẹ̀ pe àyájọ́ rẹ̀.

A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí: “Good!”

Awo Oyinlọ́lá: Tó ba tí n wẹ̀ lódò, wọn ó ma pe ní

Awẹ̀ḍe wẹ̀rìsà wẹ̀rì mí nu.

Awẹ̀ḍe wẹ̀rìsà wẹ̀rì mí nu o.

Ò bá wẹ̀rì mí nù kín lówó lówó.

Awẹ̀ḍe wẹ̀rìsà wẹ̀rì mí nu.

5 Ò bá wẹ̀rì mí nù kí n daláya rẹ̀kẹ̀tẹ̀.

Ò bá wẹ̀rì mí nù kí n doníre gbogbo.

Awẹ̀ḍe wẹ̀rìsà wẹ̀rì mí nu.

Nítorí pé enini ní wẹrí ẹdá.

Òtòhnpòrò a wẹdí àdà.

10 Bófí awo ò bá suwọn.

Awo ní í tórí awo ẹ.

A dífa fún Ọbàrà awẹsẹ.

Tó ní òun ó wẹrí iṣẹ mi dànù o.

Mo bá takété mo bó sínú omi.

15 Mo wẹsẹ mi dànù orí burúkú lọ.

Ipónjú lọ, ikú lọ, èèdí lọ.

Ó di iré o o o.

Ohun tí wọn n pè ní àyájó niyẹn. Tó bá tí wá wẹ bẹyẹn tán,
gbogbo ìdọtí ara rẹ á lọ.

A. Ọpẹfẹyítimí: Iyẹn, ẹ a lè pèyẹn ní àyájó atúbì.

Awo Oyinlọlá: Àtúdè.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ sẹun sà.

Awo Oyinlọlá: Tí wọn ba ké èyàn lówọ, tí isẹ ní dà á láàmù. Tó bá ẹ
pé ní ogun ìdílé n dáàyàn láàmù, tí wọn fẹ pa á, àyájó-
ifá rẹ náà wá. Ẹni ogun ìdílé mú, tí wọn fẹ pa. Tí wọn de
dáfá tí Ọbàrà-Ìwòrì jáde.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọbàrà Ìwòrì

Awo Oyinlọlá: Ifá yẹn ní kí wọn lọ mú òbúkọ, kó mu ẹja, kó so ẹja mó
orùn òbúkọ kí wọn wá ẹ bẹẹ pa á. Bí ẹja yẹn ba ti bó
sílẹ, wọn a gba ẹjẹ rẹ síbìkan.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ìyẹn eja!

Awo Oyinlọlá: Wọn á gbẹjẹ ẹran yẹn síbìkan.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹran, ó ye mí!

Awo Oyinlọlá: Wọn á gbórí ẹ sórí ẹkọ àtàkàrà. Wọn a gbé eja lé è lórí.
Ewé ifá rẹ ní ewé oyóyọ, ewé ayò. Tí a ba tí se é bayẹn
tán, a ó má sọ wí pé:

Àwọn àgbààgbà ilú,

Wọn kì í péjú síkú oyóyọ, èèwò.

Àjẹ ò gbójú gbójú kó mu ayò bọ ẹponrírí rẹ.

Kó mu bọrí ẹ, èèwò ni.

5 Kí ipá àyé má ká mi.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ayòbọ, a bí ki lo ní jẹ bèè?

Awo Oyinlọlá: Àjẹ ò gbójú gbójú kó mu ayò,

A. Ọpẹfẹyítimí: “Okay”, ó ti yémi.

Awo Oyinlọlá: Àyájọ ìsegun ọtá niyẹn. Šé ẹ mọ pé ó tí n yàtò báif?

A. Ọpẹfẹyítimí: Ó yé mi sà.

Awo Oyinlọlá: Tó bá wí pé ní ti wọn ba dáfá fún èyàn, Ọsá-Aláwùúre
jáde.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọsá Ìtúrá?

Awo Oyinlọlá: Ọsá aláwùúre, òun ní Ọsá Ìtúrá. Ọsá Aláwùúre, o ní

Awo mawo,

Mo ní ó mawo ó ní òun ò mawo.

Awo kan ló la nílé Alára.

Ni wọn fi mawùúre fún Alára.

5 Ni Alára fi là.

Awo kan ló là nílẹ̀ Ajerò.

Ni wọn fí mawùúre fún Ajerò.

Ni Ajerò fi là.

Awo kan ló là nílẹ̀ Ọ̀ràngún Ilé-Ìlá.

10 Ni Ọ̀ràngún Ilé-Ìlá fi deni àjíkí.

Pé eni yíí o,

Èdì tí wọn kó tírókò ní ọ̀rò rẹ̀.

Ara lolúéré fi san.

A dífá fún Olúkòlẹ̀.

15 Ọ̀mọ o sẹ̀gbà ríbiti kalẹ̀.

Pé ipá yín ò le ká a látí pa. Sùgbón ọ̀nà rẹ̀ dí. Yóò wa se ètùtù tí yóò se. Eyẹlé funfun, àkùkò adìẹ funfun. Wọn ó wa gba èjẹ wọn síbìkan. Àyájọ-ifá rẹ̀, nígbà tí wọn bá bu iyẹrẹ̀ òsùn sí ẹfun yẹn tan, wọn ó se diẹ kú, wọn ò fẹ̀ diẹ síta. Sọ̀rọ̀ mi yé yin?

Wọn ó wá mú èjẹ yẹn, wọn ó fi síbìkan. Wọn ó wa mú ewéifá è - ewé èlà, ewé àpadà, ewé tètèrìsùdáyée ni wọn ó lẹ̀ ọ̀. Tí wọn bá tí lẹ̀ ọ̀ tán, wọn ò fí sin 22 sórí. Ìpònjú è a lẹ̀, ọ̀nà á sí fún un. Àyájọ-ifá niyẹn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Njẹ ẹ ti pe àyájọ yẹn gan-an sà? Torí a fẹ̀ gbọ ọ

Awo Oyinlọlá: Mo tí pè é mọ ọ̀rọ̀. Mo ní Ọ̀sa-Ìturá.

Àá sin ín sọ́rí, àyájọ́-ifá niyẹn. Ìsọ́lá niyẹn. A tí sọ́ tí ìṣẹ́,
a tí sọ́ èyí tí ẹ̀lẹ̀dàà rẹ̀ le tí wọ̀n' ò le pa, sùgbọ̀n tí wọ̀n
dínà mọ́. A tí sọ́ Èjì-ogbè, ibi ọ̀táà bá wá lóríṣíríṣí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Tí èniyàn bá fẹ́ bí ìgbega tàbí kó máa tà ní ibi ìṣẹ́ níkọ́,
tàbí bí afare owó?.

Awo Oyinlọlá: Irú èyí tí mo sọ́ yìí níkọ́? Kí ọ̀nà ó sí nàà ní. Ó mú un. Tí
ò bá sí wàhálà, ọ̀nà ó là.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Tí èniyàn bá wá dáràn, bí àyájọ́ atúdè ẹ̀jọ́.

Awo Oyinlọlá: Tí èniyàn ba wá dáràn, Èṣù ló nì iyen. Ẹ́ wá kí Èṣù pe:

Èṣù láálú ògiri òkò.

Láaróyè ọ̀mọ́ Látọpa.

Ọ̀bẹ̀lẹ̀kún sunkún kẹ̀rù bẹ̀lẹ̀kún.

Láaróyè ní sẹ̀jẹ̀.

5 O gbálú lówọ́ ònílùú.

O gbalẹ́ lówọ́ onílẹ̀.

O gbóhùn lówọ́ olóhun.

Èṣù tí ò fún ní lẹran sin,

Tó gbẹran lówọ́ ẹ̀lẹran.

10 Èṣù má gbẹran lówọ́ mí.

Ọ̀wọ́ ọ̀tá mí ní o tí gbẹran o.

Láaròye o.

Ìwọ lo ní ariwo labalaba kú wólé.

Iwo lo so pé ariwo iki tí wọlù.

15 Mo láàrin ọjà.

Òun ló dífá fún iwọ Èṣù ọdàrà.

Níjọ to so wí pé,

Ibí to ba ti dùn,

Tí wọn ò ba tí mú tiwọ Èṣù-ọdàrà se,

20 Kí wọn ó má ráàyè mọ.

Torí náà, ọrọ ejọ yìí,

Má je n rí wàhálà,

Ma je ní rí idàmú.

Só ti yé yín?

A. Ọpẹfẹyítimí: Ó yé mí sà.

Awo Oyinlọlá: Tí àyájọ àbilù yẹn, tí ẹ bà fẹ se yẹn, àwa awo, a ò kí ní sèkà.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ohùn lásán ni a fẹ

Awo Oyinlọlá: Tó ba rí bẹẹ isẹ Èṣù niyẹn. Èṣù ló nişé ibẹ. Ẹ ẹ wa tẹfá Ọturá-méji.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọturá méji? Ó yé mí sà

Awo Oyinlọlá: Bẹẹ ní. Ọturá, ó dí ọwọ rẹ lonii o.

Ọturá ó dowó rẹ lóníí o.

Ibí ti wàhálà wà yìí.

Àwọn olè tó ja olè yìí.

Àşá kan ò le gbádíẹ méji.

5 Yèlèyèlè méji kí í gbadiẹ kan.

Ìjà ó seleşè.

Ìjà ó ṣelè, èèwò ni. Hún bó o ní yóò ṣe ṣelè?

Kí yèlèyèlè méjì kó gbádìe kan. Ibi tó bá tí fẹ gbékejì gan-an, kó lọ tú wọn ká níbẹ, kó dabè rú. Kí Èṣù lọ dabè rú. Ọṣẹ òtúrà sí orí Èṣù á tú wọn ká. Àyájọ ibè níyẹn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Èyin tẹ jẹ babaláwo, kí ni ipò àṣẹ nínú àyájọ-ifá. Àṣẹ?

Awo Oyinlọlá: Ṣé ẹ rí àṣẹ yẹn, àwọn oníṣẹgùn ló sáábàá máa ní lọ àṣẹ. Babaláwo ò kí ní lo àṣẹ. Ìwọn tí wọn ba tí rí báyíí, Ọṣun rée, Ọgún nìyẹn. Gbogbo rí tí wọn bá tí wí tí dàṣẹ. Gbogbo rí tí àwọn irúnmolè ba tí gbọ tí dàṣẹ. Àwọn olóògùn bèrù àwọn babaláwo onífá.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ ṣeun sà, ó “mean” pé Ifá ju òògùn lọ.

Awo Oyinlọlá: Ifá ju oògùn lọ. Ẹ fẹ gbòtàn?

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jòò sà, mo fẹ gbọ ọ.

Awo Oyinlọlá: Ìgbà tí wọn bí Ọrúnmilà tí Ọrúnmilà ò lábùúrò, tí gbogbo ayé fi n ṣe eléyà, lọ bá lọ ṣefá fún màamá rẹ kó le lóyún. Ó lóyún, ó bí Ọsanyìn. Ọsanyìn ò ní “olubi”.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọsanyìn ò ní olubi nígbà tí wọn bí i.

Awo Oyinlọlá: Kò ní olubi. Ọsanyìn wá n sàgbẹ. Ọrúnmilà wá ní gbogbo ohun tí ò ní tu dànù náà lewèé. Eléyíí Ọgún-ùn-nú ni. Ọrúnmilà ló kọ Ọsanyìn tó fi gbogbo ewé hàn án. Àwọn olóògùn, Ọsanyìn ló “deal” pèlú. Babaláwo ní àgbà. Tí ọrò bá le tán lẹdọ àwọn olóògùn, babaláwo ní

won ó wàá bá. Tílúú kò bà dèrò, won a ní kí won lọ pe babaláwo ilú wá, kó dífá sí i, kí laá şe? Şe bí olóògùn ó soògùn ni. Tí a ba şètùtù sórita, ètùtù tí won ní kílúú ó túbà, kó tùşe níkò, káburú ó má wòlú?. Tó le la odidi màálù lọ, odidi elédè. Àkàrà, epo, àpo iyò, tí ó şe sórita, tí ó wòlè lọ. Babaláwo ló mòyèn.

A. Ọpẹfẹyítimí: E şeun sà, e şeun sà.

Awo Oyinlọlá: Ká dàgbà ká tọ láyé. Ká dàgbà, ká pé láyé, kí ikú má pa ni, işé Ifá niyèn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Eşikìsì sà, mó ní wojú enìkejì mi. E fún wa ní àyájọ-ifá emí gígùn tàbí pípé láyé. Torí èyin babaláwo, e sàbàa máa ní pé láyé, àyájọ rẹ.

Awo Oyinlọlá: Babaláwo tí ò bá şèkà niyèn, tí ò sì lu jìbitì. Ifá, baba nílá awo, Ifá ní agba gbogbo è. Awo tó ba ní şèkà, tó ba ní lu jìbitì, Ifá ó je é niyà. Tó bá dè pé láyé, á ráre. Àwò tí ò bá lóòótó.

A. Ọpẹfẹyítimí: “But”, şe àyájọ ká pé láyé wà?

Awo Oyinlọlá: Ó wà.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ó wà. Inú Odù wo ló wà?

Awo Oyinlọlá: Ó wa nínú Òtúá-orúkò

A. Ọpẹfẹyítimí: Òtúá-orúkò

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọrò yín yé mí sà, sùgbón ó ní ìpèdè kan tí a máa ní gbò nígbà tí wọn ba ní rò àyájó-ifá, wọn máa ní sọ wí pé “Èlà rò wá, Èlà rò wa”. Báwo ní tÈlà se jé?

Awo Oyinlọlá: Èlà rò wa, tí wọn ba fẹ kífá, tí wọn ba ní pé Èlà rò wá, Èlà rò wá, Ọsẹ̀tùrá ní wọn ní sọ. Ọsẹ̀-Itura yẹn, olóyè awo ni. Ilé ayé ló wà. Àwọn odù iyókù ọrun ni wọn wà. Ọsẹ̀ Itùrá àti Ọkànran ọsá. Olóyè àwo ni wọn. Ebo tò ba le ni wọn máa ní tẹ ọsẹ̀ Itùrá àti Ọkanran ọsá sí pé Èlà rò wá, Èlà rò wá.

Èlà rò wá, Èlà rò wá.

Ọsẹ̀-Itura aláwo tó bá ní bẹ lode.

Kó sáré tetete ko rò wá.

Ifá tó bá ní bẹ nílè ìlá.

5 Mi kó sáré tetete ko rò wá.

Ko wá tẹ ojú ọpọn.

Ìwo Ọsẹ̀-Itùrá yìí,

Kóo lọ pe Ejiògbe lẹrun kó wá gbé ebo rẹ yìí.

“Èlà rò wá” nìyẹn, kí àwọn odù tó ba ní bẹ lẹrun ó rò wá, kí wọn wá síbí ebo tí a fẹ se kí wọn ó wá gbẹbo yìí. Itumò “Èlà rò wá” nìyẹn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Èwo ni tÈlà tí wọn ní ko rò wa?

Awo Oyinlọlá: Ọmọ bíbí inú Àgbọnmirègún ni.

Èlà, alátúnse ayé.

Èlà, to tún orí ẹnì tí ò sùwòn ẹ.

Èlààwòrì, tí ò jẹ ayé ọba ó bàjẹ

A. Ọpẹfẹyítimí: Bawó ní Èla ẹ jẹ sí Ifá tàbí Ọrúnmilà?

Awo Oyinlọlá: Èlà, ọmọ rẹ ni.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọmọ Ọrúnmilà? Ẹ́ ọmọ Ọrúnmilà ní àbí ọmọ Ifá ni.

Awo Oyinlọlá: Ọmọ Ifá ni. Ọrúnmilà náà ní Ifá, ọmọ rẹ ni.

A. Ọpẹfẹyítimí: Kí ló wa dé tí wọn ni... Baba ẹ máa sòrò kan pé, “ìre kò ní í dọ̀dì, kí baba ló dọ̀wọ̀ ọmọ oun lọrun”.

Tó bá jẹ pé Ọrúnmilà ló bí Èlà, kí ló dé tí wọn fí máa ní sọ pé kó rò wà?

Awo Oyinlọlá: Ẹ́ ẹ mọ pe wọn bí ọmọ tí yóò ju baba lọ. Èlà yẹn ló fí ara rẹ sílẹ̀ rubọ̀ fún àwọn iyókù tó fí gòkè lọ bí Olúorogbo.

A. Ọpẹfẹyítimí: So, Èlà yẹn ló fí ara rẹ rubọ̀ fún àwọn irúnmolẹ̀ iyókù.

Awo Oyinlọlá: Èlà yẹn náà ni àwọn èyàn ní pè ní Olúorogbo nínú ìtàn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọ́ yé mi sà. So, wọn ní kó rò wa, wọn ní júbà rẹ láyé.

Awo Oyinlọlá: Wọn ní kó rò wá. Àwọn iyókù rẹ ni yóò lọ pè wáyé. Ọun ní olóyè wọn láyé. Ojú ọrun ní àwọn iyókù wa. Tí ẹ ba ní ẹ Ifá lọ báyii, Ọ̀ṣẹ-Ìtura ní ó lọ pe Ejiogbè kó wá gbé ẹbọ rẹ. Tí ẹ bá tẹ Ejiogbè, tí ẹ ò tẹ Ọ̀ṣẹ-Ìtura, ẹbọ ò fín.

Awo Onífadé OYINLQÁ

;

Olùwádíí: Ayò ÒPÉFÈYÍTÌMÍ

(ÌJÈŞÀ: 21-2-2008)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ìjèbú

Àwọn Abẹ̀nà-imò: Awóyìnbọ̀ Sónáìkè àti Awo Fámájẹ̀nté
(8-2-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Látí Ìfẹ̀ ní wọ̀n tí ní kí n wá bá yìn fún ìtàn Ìfá, tí wọ̀n máa ní pè ní àyájó

Awo Sónáìkè: A tí wá bẹ̀ rí nígbà tí àwọn okùnrin yí... ọmọ Ọyọ yẹn...

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Wándé Abímbólá, oun ní ọgá mí.

Awo Sónáìkè: Ó wà níbẹ̀. Àwa náà tí wà níbẹ̀ nígbà kan, tó jẹ̀ pé àwa àti àwọn Sàgámù náà ní a wá bẹ̀ nígbà yẹn. A wá ẹ̀ "meeting" kan níbẹ̀, nígbà a kúrò níbẹ̀, a wá lọ sọdọ̀ Kábíyèsí. A lọ ẹ̀ "meeting" níbẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ọgá mí ní Wándé Abímbólá yẹn, àkókò tí ẹ̀ sọ, mo mọ̀ Ìgbà yẹn, 1981 ní, tí wọ̀n ẹ̀ "Òrìṣà Tradition and Culture", mo rántí.

Awo Sónáìkè: Kó tó dígbà yẹn pàápàá, àwa tí wá bẹ̀, a tí wá bẹ̀ nígbà kan tẹ̀lẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Bàbá, ẹ̀ jòó, kí lorúkọ yín?

Awo Sónáìkè: Awóyìnbọ̀ Sónáìkè.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ ẹ̀un sà.

Awo Sónáìkè: Tẹ̀ ẹ̀ bá wo àkọ̀lé tí wọ̀n kọ̀ síta yẹn, ẹ̀ ẹ̀ ba níbẹ̀ pé èmi ní Àràbà tí ìlú Ìparà. Èmi náà ní baálẹ̀ ìlú Ìgbúkù.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Bẹ̀ẹ̀ ní.

Awo Sónáìkè: Nnkan tí a fí ní da nnkan dúró. Pé bá yí lá ẹ̀ fẹ̀ kí ní yí náà rí. Wọ̀n sí ní wá Babaláwo dí òní. Nítorí pé ohun tí a

fi ní ẹ̀ se é bí àtamátàsé, wòn ti mò wí pé ọwọ̀ wòn ló wà.

Bí ọrọ̀ àyájọ̀ ẹ̀ ní lọ̀ nùhun.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Awo kejì, ẹ̀ jòò kí lorúkọ̀ yín?

Awo Fámájẹ̀nté: Ifá-májẹ̀nté.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ifá-májẹ̀nté.

Awo Fámájẹ̀nté: Ifá-májẹ̀nté.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ibo la wà yìí?

Awo Fámájẹ̀nté: Ìlú Ìparà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ìlú Ìparà, ní agboolé wo?

Awo Fámájẹ̀nté: Owóyẹ̀ Street ni a wà nílúú Ìparà-Rémo.

Ti a bá mú àwọn ewé Ifá yìí ìgbá ewé ònrá, orí àparò pèlú àwọn nḡkan Ifá tó kù, a kojọ, a lò ó, a tẹ̀ ẹ̀ sójú rẹ̀ ni Ogbè Alára.

Olúshóhúngbé niyá mi.

Oláşòròngbé ni bàbá à mi ní jẹ.

Emí gan pàápàá, Àşegbé lorúkọ̀ mi ní jẹ.

Ìyá mi a máa gbéégún lójú,

5 Téégún kan kì í fi wí.

Bàbá à mi a máa tòòşà láyà,

Tóòşà kan kì í fi wí.

Èmí gan-gan pàápàá,

Ma máa fowọ̀ ràdà Ìyá Ààfin ọ̀ba lójú,

10 Bẹ̀ẹ̀ lọ̀ba kan kì í bi mí.

Wòn wá mú ẹ̀jọ̀ ọ̀ mi,

Wọn fi sun ìgbá lóko.

Ìgbá lómọ kan tẹhun lẹmí í ẹ.

Ó ní gbogbo ohun tí mo bá tí ẹ,

15 Kó máa gbá mọ wọn nínú.

Wọn mú eḡọ ọ mí.

Wọn lọ fi sun òórá lóko.

Ó lómọ tẹhun lẹmí í ẹ,

Ó ní gbogbo ibi tí mo bá tí ẹ,

20 Kó máa rá mọ wọn nínú.

Ìgbà náà wọn wá mú eḡọ mí,

Wọn lọ fi sun àparò ọyẹyẹ lóko.

Àparò ọyẹyẹ lómọ kan toun lẹmí ní ẹ.

Ó ní gbogbo ibi tí mo bá tí ẹ,

25 Ó ní kí n máa múrá.

Kí n máa mú ẹ.

Ó ní ẹbí mo múrá.

Mo mú ẹ.

Loun àparò ní ké.

30 Èyí ẹ wí gbogbo mú mí.

Bísó bá balẹ.

Isó a rá.

Tí wọn bá kó àwọn iṣẹ yẹn jọ bí wọn bá lò ó fún ẹni tó

bá wà tàbí ó ní dojúkọ eḡọ kan, dandan ni kó bórí.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ ẹun. Ó tí yé mi sà.

Ẹ jòọ́ Baba Awo Sónáikè, ẹ mú odù-ifá kan, kí ẹ pe àyájọ ẹ fún wa. Torí òun tí a ba wá gan-an niyẹn. Gbogbo àyájọ ló ni odù-ifá tiẹ lótọ, baba, ẹ wá ba ní mu odù-ifá kan, kí ẹ bá ní pe àyájọ ẹ.

Awo Sónáikè: Sé ẹ gbọ nígbà tí mo wi léẹkan, Ifá tí mo kókó kí léẹkan. Ọtúá Arígbèmí.

A. Ọpẹfẹyítimí: Mo gbọ o. Ọtúá lótùn ún, Ogbè lósi. Mo gbọ o.

Awo Sónáikè: Mó ní bọ o, hùn hùn, tí a ba kófá jọ, tí a fẹ ẹ ẹ fún un. À ní Atọpó,

A. Ọpẹfẹyítimí: Atọpó.

Awo Sónáikè: Atọnà.

A. Ọpẹfẹyítimí: Atọnà.

Awo Sónáikè: Atọnà wàrà gbágan.

A. Ọpẹfẹyítimí: Atọnà wàrà gbágan.

Awo Sónáikè: Atọnà là á pe Ifá.

A. Ọpẹfẹyítimí: Atọnà là á pe Ifá.

Awo Sónáikè: Atọnà là á pe Èsù.

A. Ọpẹfẹyítimí: Atọnà là á pe Èsù.

Awo Sónáikè: Atọnà wàrà gbágan là á pe àwọn Ìyàmi àjé.

A. Ọpẹfẹyítimí: Atọnà wàrà gbágan là á pe àwọn Ìyàmi àjé.

Awo Sónáikè: Lágbájá ọmọ Lágbájá.

Ó ní ẹẹ le mú òun.

A. Ọpẹfẹyítimí: Lágbájá ọmọ Lágbájá.

Ó ní ẹẹ le mu òun.

Awo Sónáikè: Kẹ ẹ ẹ wàrà, kẹẹ lọ mú u.

A. Ọpẹfẹyítimí: Kẹẹ ẹ wàrà kẹẹ lọ mú u.

Awo Sónáikè: Nisinyíí nisinyíí ní kẹẹ lọ mú un.

A. Ọpẹfẹyítimí: Nisinyíí nisinyíí ní kẹẹ lọ mú un.

Awo Sónáikè: Ó ní wọn a mú. O tún wa di àyájọ kejì nígbà yẹn. Ó wá di kí a máa dáákọ àwọn tó kù. Nísìn-ín náà ni wọn á mú u. Bí àwọn yẹn ẹ rí nù un. Iyẹn ni àyájọ tiẹ lótò. Àwọn Ifá mẹta ló wà ríbẹ. Torí pé ẹ máa bèrè pé odùifá àbí? Ó ní odù Ifá ní bẹ sa. Ó ní Ọràngún méjì, ó ní Ìrù-ẹkùn, ẹkẹta, mo tójú ẹ.

A. Ọpẹfẹyítimí: Işẹ wo ni wọn fi ní sẹ?

Awo Sónáikè: Bí èyàn bá sẹ, torí pé ẹnì tí ò sẹ ẹ, kó o má ni ò ní bá a wí. Ó lè da lè lórí. Tó bá sẹ lódodo, tí a bá pè é fún un, yòò mu nísinsinyíí. Torí pé Ifá tí ẹ ní wò yẹn, kò fẹ màgòmágó. Àwa èyàn là ní sẹ màgòmágó. Ifá ò fẹ màgòmágó. Ó fẹ òdodo pèlú olódodo.

8(a)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ègbá

Abẹ̀nà-ìmọ̀: Kòláwọ̀lé Ogbèrógun (7-2-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kí lẹ̀ pe orúkọ yín sà?

Awo Ogbèrógun: Kòláwọ̀lé Ogbèrógun. Bí ọ̀mọ̀dé ò kú Native Doctor.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: È jò ọ, kí ni orúkọ àdúgbò ibí yíí?

Awo Ogbèrógun: Ìtokò la wà yíí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ní ilú ibo?

Awo Ogbèrógun: Ní ilú Abẹ̀òkúta.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: È jò ọ sà, àwọn nńkan tó jẹ̀ tẹ̀yin awo tí wọn ní pè ní àyájọ̀ ní a fẹ̀ kí ẹ̀ fún wa.

Awo Ogbèrógun: Tò, a dúpẹ̀ lódò Ọ̀lórún. Ọ̀lórún ó sì gba àdúrà wa. Sẹ̀ ẹ̀ rí àyájọ̀ tí ẹ̀ ní sọ̀ yẹn, ó pe oríṣìlíríṣìí, ó pín sí mẹ̀ta. Àyájọ̀ kan wà tó jẹ̀ pé àyájọ̀ ire, ikan wa tó jẹ̀ wí pé èyàn ò gbọ̀dò fetí gbọ̀ ọ rára rára, ikan wà to jẹ̀ pé àwọn méjì ní, wọn ò gbọ̀dò pé mẹ̀ta ní bẹ̀. Èmi ò wá mọ̀ irú eléyíí tí ẹ̀ wa nílò nínú mètẹ̀ẹ̀ta yẹn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Mètẹ̀ẹ̀ta la fẹ̀.

Awo Ogbèrógun: Sẹ̀ ẹ̀ rí mètẹ̀ẹ̀ta tí ẹ̀ n wí yẹn, ikan soṣo la lè pe láààrin wa bí a ẹ̀ wà yíí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ó dáa. Ikan-yẹn náà tí tó.

Awo Ogbèrógun: Àjítannáwò ọ̀mọ Ọ̀lófin.

A díá fún Ọ̀rúnmilà.

- Ó ní bẹ láàárín oşóróró.
Ó ní bẹ láàárín ọsàràrà.
- 5 Wọn ní ìwọ Ifá, ọ ní sínwín,
Ìwọ Ọrúnmilà, ọ ní sièrè.
Ifá ni oun kò sínwín.
Ọrúnmilà ní oun kò sièrè,
Wọn ní iwọ Ifá, iwọ Ọrúnmilà,
- 10 Nígbo o ọ sínwín, pé oò sièrè,
Soo ti rówó.
Ọrúnmilà ni tó ba şe wí toun ni,
O ní lójó kinní tí àwọn tọnà,
Erínwo bọ wálé ayé,
Ó ní ẹyẹ kan fò kóró ó kọrun.
- 15 Ó ní ó bùşe gàdà,
Ó ní oun fẹ jewé àgbàdo.
Ó ní ìkan bùşe gàdà,
Ó ní oun fẹ jewé işu.
O ní bẹrẹbẹrẹ lobinrin pọnyàn tife sojà.
- 20 Ọrúnmilà kò wà sù pélé ojúure wò mí o.
Ọrúnmilà má jẹ ki ní tẹ,
Agbe kì í tẹ nímàkaró.
Ọrúnmilà ma jẹ ki ní tẹ,
Àlùkò mii tẹ nímàkosùn.

25 Ọ̀rúnmilà mà jẹ́ kí ní tẹ́,
Oníḍere kí í tẹ́ ní màkepo.
Ọ̀rúnmilà ma jẹ́ kí ní tẹ́,
Lékèélékèé kí í tẹ́ ní màkẹfun.

A à ní í tẹ́, a à ní tí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àṣẹ, àṣẹ.

Awo Ogberogun: A ti kékeré pẹkùn,
Lorúkọ tá à pekú .
Iru agbókè-pàlá lorúkọ tá à parùn.
Baba olópópó lorúkọ tá à pe saṅpànná.
5 Ẹyẹ hẹẹ lorúkọ tá à pẹyẹ àjẹ.
Lójọ kínní tí àwọn méréèrin,
Ní tikólé ọrun ní bọ wa ikólé ayé.
Inú agbo ọgèdè ni wọn wò sí.
Ọ̀rúnmilà báa yín níbẹ.
10 Ẹ ní KỌ̀rúnmilà wá báyin mulẹ o.
Ọ̀rúnmilà ni ọ̀n ọ̀ ní í bá a yín mulẹ.
Ẹ ní torí kínní?
Ọ̀rúnmilà ní ọ̀dàlẹ ni yín.
Ẹ lẹ ọ̀ ní í dalẹ Ọ̀rúnmilà.
15 Ọ̀rúnmilà ní ẹ ẹ se mò pé ẹ ọ̀ ní í dalẹ ọ̀n?
Ẹ ní ó ò dimùnlẹ.
Ọ̀rúnmilà ní kínní ní ìmùnlẹ?

- Ẹ ní kó máa wá dundún,
Ko máa wá rẹran.
- 20 Ko máa wá sẹmọ-lọwọ.
Ko máa wa ọgèdè òmìmì.
Ẹ ni kó yáa jó o.
Kó yáa pa á pọ.
Kó dà á sí àwò dúdú.
- 25 Ko fògéré epo sí i.
Kó máa lá a.
Ni gbogbo ọmọ tó ba tí ní,
Ẹ ò ní í bá a jà.
Mo ti ọmọ Ọrúnmilà.
- 30 Ọrúnmilà délé ó wa dúndún.
Ó wá rẹran.
Ó wá sẹmọ-lọwọ.
Ó wa ọgèdè òmìmì.
Ó jó o báyií,
- 35 Ó pápọ báyií,
Ó dà á sí inú awo dúdú.
Ó fi tẸfá Ọsẹ-Méjì.
Ó ní porúkọ yín sí i.
Ó ní pè é,
- 40 A ti kékeré pekùn lọrúkọ tá à pekú.

Irù agbókè-pàlá lorúkọ tá à pé àrùn.
 Baba olópòpó lorúkọ tà á pe Sànpàná.
 Ẹyẹ-héẹ lorúkọ tá à pe ẹyẹ iyàmi àjẹ.
 Níjọ kínní tí àwọn méréèrin,
 45 Ní tikólé ọrun bọ wá ìkòlé ayé.
 Báyií inú agbo ọgèdè ní wọn wọ sí.
 Ọrúnmilà bá a yín níbè.
 Ẹ ní KỌrúnmilà wá bá yín munlẹ.
 Ọrúnmilà ní òun ò ní bá a yín munlẹ.
 50 Ẹ ní torí kín ní?
 Ọrúnmilà ní ọdàlẹ ní yín.
 Ẹ ní ẹ ò ní dalẹ Ọrúnmilà.
 Ọrúnmilà ní báwo ní ẹ se mò pé,
 Ẹ ò ní dalẹ?
 55 Ẹ ló òmùnlẹ.
 Ọrúnmilà ní kín ní ìmùnlẹ?
 Ẹ ní Ọsẹ-Méji òmùnlẹ.
 Ẹ ní kí wá dúndún.
 Kó wá rẹran.
 60 Kó wá sẹmọ-lówó.
 Kó wá ọgèdè ọmìmi.
 Kó wá jó o.
 Kó pápọ bá-yíi.

Kó dà a sí inú awo dúdú.

65 Ko fògéré epo pupa sí i.

Kó máa lá a.

Ẹ ní gbogbo ọmọ tí ẹ ba ti rí i mó pátá.

Ẹ lẹ ò níi bá a jà.

Látijọ yẹn, gbogbo ẹni to bá tó séyọ Ọsẹ Méjì, àjẹ kan ò le bajà, Ẹlẹbo-lóògùn ò lè bajà, oşó ò le bá a jà. Kò si ohunkóhun tí ó ba n şe láyé yíí, kó má sàşeyorí. Á á se àşeyorí rẹ.

Òun náà ló tún difá fun ifá kan kekere báyií tó sọ pé. Ifá àwọn àgbà náà ni. Nígba tí wọn ní dààmú ọmọ Ọrúnmilà, tí wọn ní dì í lápá, tí wọn ní dì í lésẹ, Ọrúnmilà ní ẹyin àjẹ, kò yẹ kẹ máa dààmú ọmọ òun. Şe bí şe la jọ jẹ lórí ewé, tá a jọ mu lórí ewé, la jọ fi aşọ eréwerè bora. Kí ní òun wa şe tí ẹ ó fi máa dààmú ọmọ òun?

Ẹ ní Ọrúnmilà kò gba ohun ìmùlẹ, Ọrúnmilà ní kìn ni ìmùnlẹ. Ìmùnlẹ ní kì ohun tó máa şe ti wọn ò fi ní i dààmú ọmọ rẹ mó. Ọrúnmilà ní kìn ni kí òun şe o? Wọn ní kó lọ wa ìseyí, wọn ní kó jó o. Wọn ní tó bá jó o tán, wọn ní kó fi tẹ ewé àtòsà. Ọrúnmilà ní kìn ni kí òun fi jó o? Wọn kọ Ọrúnmilà níşẹ yíí. Wọn ní kó bá parí ẹ tán, wọn ní kó fi tẹfá Ogbè-iyónú.

Òrúnmilà ni tí òun bá fí tẹfá Ogbèyọnú tán ríkọ?
Ó ní Ifá wo ní òun máa pè sí tí wọn ò fi ní i dàwọn
láàmú mọ?. Wọn ní kò le. Wọn wí se Òrúnmilà tí jó o?
Ó ní òun ti jó o. Wọn ní kó tẹ ẹ sàwọn. Ó tẹ ẹ sí wọn. Ó
ní kó pe Ogbè iyọnú! Òrúnmilà wá pé ẹ:

Sẹmí lówó awo aye.

Sẹmí lówó awo aye.

Sẹmí lówó awo aye.

Jù mí í lẹ awo àgbà.

5 Jù mí í lẹ ki n rérin ayò.

Awo ẹyin iyámí àjẹ.

Igi jégegé kọmí àbàti.

Igi rẹgìrẹgì awo àgbà.

Ewé kéékèéké tí n bẹ lójúde bàbá mi,

10 Ta ni n bá yin fún?

Ta ni n bá fí kí?

Òrúnmilà má jẹ ki ní tẹ o.

Agbe kì í tẹ nímaáró.

Òrúnmilà ma jẹ kí ní tẹ.

15 Àlùkò kì í tẹ ní màkosùn.

Òrúnmilà má jẹ kí ní tẹ.

Òdíderẹ kì í tẹ ní kòódí rẹ yebeyẹbe.

Òrúnmilà o!

Ó tó wá gbà mi lẹ lẹwọ oşó.

20 Ọrúnmilà, ó tó wa gba mi lẹ lẹwọ àjé.

Ọrúnmilà wá gbà mi lẹwọ òògùn.

Olóògùn, aláàásán, babaláwo, emèrè, ikà,

Ọrúnmilà wá gbà mí lẹ lẹwọ wọn.

Mo dọmọ múnlẹ àgbà.

25 Àgbà ma je kí ní tẹ o.

Ewékéwé kan kí í borí túdè.

Kán tu mí lẹ lẹwọ oşó.

Kán tún mi lẹ lẹwọ àjé.

Kan tú mi lẹ lẹwọ elébo olóògùn.

30 Aláàásán, babaláwo, emèrè, ikà.

Ọrúnmilà, tú mi lẹ o.

Kòkòrò kan kí í rùn kó borí ikàndù,

Ọrúnmilà tú mi lẹ o.

A. Ọpẹfẹyítimí: E şé gan-an ni. Àwọn àyájọ gan-an ní wọn ní sèsè fún wa báyií.

Awo Ogberogun: Ayé kò ní dàwà láàmù. Ayé kò ní dà wá láàmù.

A. Ọpẹfẹyítimí: Àmí sà.

Awo Ogberogun: Ifá kan náà rẹ bí wọn ní ba ní da èyàn láàmú. Bí a bá parí ẹ tán. A tOgbè-yónú.

Ajímúníşé ọmọ òkù.

Ajígbedà kọrùn ọmọ Ọşùmàrè.

Ègó ni gbójú Ọlórún de sàgàkí.wálé ayé.

Èyin lẹ şefá fún ọlomo-amú-bíidà.

5 Èyin lẹ şefá ọlomo là bí tásà.

Ifá ní tó bá dà bí ijà,

Tó bá dà bí ibínú,

Ọmọyá ẹnì là á bè sìnì.

Ifá ko dákun ko dábò o.

10 Iwọ mo wá bẹ ọmọ iyá ẹ sí yìí o.

Gbogbo ẹnì tí ní bá wá bè,

Tí kì bá wá gbọ,

Tí kì bá wá jáwọ ọrọ mi,

Kí ẹnítòhùn ò kúkú òjiji báíí.

15 Ìsọkùnrin ni, isobìnrin ni,

Ìsọmodé, isàgbàlàgbà,

Èyí mo bá bè tí ò ba wá gbọ báyíí,

Báyíí, kí ní to fihà lélẹ báyíí,

Kí ẹnítóún kó kúkú òjiji báíí.

Ifá àwọn baba wa àgbà ní. Tó ba dijọ iwájú, ara kò ní í

ní wá. Bóşó ba ní dà wá láàmú, bájẹ ba ní dà wá láàmú,

baba wa á şişẹ yẹn fún-un yin. Wọn a pé kí ẹ lá lépo.

Wọn a gbesẹ yẹn fún-un yin lépo.

A. Ọpéfèyítimí: Ó kè é!

8(b)

Àbò Oko Ìwádìí: Èka-èdè Ègbá

Abẹnà-ìmò: Awo Ọpẹ – Ìtokò (7-2-2008)

A. Ọpẹfẹyítimí: Alàgbà, ẹ jọọ sà, orúko yín?

Awo Ọpẹ: Èmi ní Ọpẹ.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ọpẹ lorúko yin?

Awo Ọpẹ: Yes, Èmi ni Ọpẹ onífá ní Ìtokò

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ ẹun. Ẹ jọọ. Àyájó tí àwọn babaláwo máa ní pè yẹn ní a fẹ gbà lówó yín.

Awo Ọpẹ: Kò sí wáhàlà. Tí irú Ifá bá yí bá wà, irú Ifá idáàbòbò fún ìsègun.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹsẹ kan Ọgúndá, ẹsẹ kan Ogbè?

Awo Ọpẹ: Ibí a tí rí Ọgúndábèdè. Ó ní:

Iná kú ó feérú bojú:

Ọgèdè kú fomo rè rọpò.

Atare rẹni gbádíì,è,

Ó ní fòbùró sèsín.

5 Òbùró ìbá rẹni gbádíì,è,

Ìbá suwọn jataare lọ.

Dá fèré wájú lé.

Ó bu.fún tẹyìnkúnlé.

Èré wájú lé,

10 Ẹ gbékú, kẹ ẹ máa lọ.

Èré èyìnkùnlé, ẹ gbéjà kí ẹ máa lọ.

Ẹ jísé fún wọn lórùn.

Pé ilé ayé dùn,

Àwa kò wá mọ.

Ẹni náà kò ní í tètè kú. Áá dàgbà, a ní ohun tí àgbà ní
lọwọ nílé ayé.

A. Ọpéfèyítímí: Ẹ ẹsun baba.

Awo Ọpẹ: N ò mò pe irú iyẹn ẹ fẹ ẹ!

A. Ọpéfèyítímí: Bèè ni

Awo Ọpẹ: Òmìl rée.

Ẹ jẹ kaláyé ó jayé.

Ẹ jẹ kónígbà ó lògbà.

Ẹ jẹ kọmọ ó rẹsẹ méjì bá wọn sàjọse.

5 A díá fún Fólójusokù tó sohun ìkọkọ.

Tá a ní ko gbéfa rẹ lọ síta rée dá.

Tó ní áhàá!

Ó ní áhàá kín ni wọn ní ẹ e?

Alára ní kan mú Ọrúnmilà kí wọn pa á

10 Ọrúnmilà ní òun ò ẹ e pa

Ó ní ẹnikan kan kò ní í pa òun

Ajerò gbọ,

Ajerò ní áhàá!

Ó ní áhàá kí ní wọn ní ẹ e?

- 15 Ajerò ní kí wọn mú Ọ̀rúnmilà kí wọn pa á
Ọ̀rúnmilà ní òun kò ẹ̀e é pa!
Ó ní torí kò sí ọ̀dẹ to máa yọ̀ ibọ̀n sí alákan;
Tó máa fibọ̀n pa alákan.
Ahàguà gbọ o ni áhàá!
- 20 Ó ní áhàá kí ní wọn ní ẹ̀e?
Ahàguà ní kí wọn lọ pa Ọ̀rúnmilà
Ọ̀rúnmilà ní òun ọ̀ ẹ̀e é pa
Ó ní kò sẹ̀ni tó lè dojú ibọ̀n kọ̀ Elédùmarè.
Gbogbo ará ilú wá sí ọ̀dọ̀ Ọ̀rúnmilà.
- 25 Wọn ní àwọn máa pá a.
Wọn mú eḣọ̀ è,
Ó di ọ̀dọ̀ Olódùmarè.
Olódùmarè ní Ọ̀rúnmilà tí ẹ̀e rí yìí,
Wọn ní kò ẹ̀e é pa.
- 30 Ó ní ìrànṣẹ̀ òun ní Ọ̀rúnmilà jẹ.
Kò le ẹ̀e e pa lówọ̀ yin.
Ẹ̀ ọ̀ lè rí i pá o.
Elédùmarè bá pe Ọ̀rúnmilà pé.
Awo ẹ̀kùn ijọ̀ kíni.
- 35 Tóun ní kó máa dà bora.
Njẹ̀ o ti ló ó ná?
Ọ̀rúnmilà bá gbé awo ẹ̀kùn náà,

- Ó bá dà á bora,
Alára, Ajerò,
40 Wọn kógun wá bá Ọrúnmilà.
Wọn kádàá, wọn ko àáké.
Wọn kó gbogbo rẹ.
Ó di ọdọ Ọrúnmilà.
Orin tí Elédùmarè ní kỌrúnmilà máa kọ.
45 Ọun ná ba lẹnu ẹ.
gbà wọn bórin lẹnu rẹ,
Wọn ọ dè lè sa, wọn ọ lè pa á.
Ijó ní gbogbo wọn ní jo
Ọrúnmilà bá korin mọlẹ,
50 Ó ní pé he, mo múra ha,
Mo mù jẹ o.
Mo múra o, mo mù jẹ o,
Alára gbọ mo múra,
Ajerò gbọ,
55 Aháràngún-aga gbọ.
Mo múra lò ní kọ yíí!
Wọn yí padà, wọn ti fẹ máa lọ.
Ìgbà tí wọn ti fẹ máa lọ,
Èsù tún pè wọn pé ẹ lọ bá a jọọ.
60 Wọn tún yí padà,

Ó tí fawọ ẹkùn bora.

Ìgbà tó fawọ ẹkùn bora.

Ó bèrè sí ní í kọrin.

Ó mú orin awo ẹkùn kọ.

65 Ìgbà tó morin awo ẹkùn kọ.

Gbogbo wọn bèrè sí ní í yípo.

Gbogbo wọn rọ lọ.

Ijọ apá kó ká rée.

Şe ka máa kọ orin náà o?. Bówo la şe fé kọrin?

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ kọ ọ bó báa şe dára.

Awo Ọpẹ: Orin: Ó wù wọn kí wọn ó mékùn sun jẹ,

Ó wù wọn oò,

Kí wọn ò mékùn sun jẹẹ,

Ìşájú awo kò ní jẹ o.

A. Ọpẹfẹyítimí: Kín ni itumò "Ìşájú awo"?

Awo Ọpẹ: "Ìşájú awo", ni bí pé kí ẹkùn dúró báyii nísìn-ín, şe ẹ
mọ pé ó şoro kí èniyàn sọ pé kí òun lọ bẹkùn já.

A. Ọpẹfẹyítimí: Han-an, Ìşájú?

Awo Ọpẹ: Işé lára awo ẹkun yẹn ní.

A. Ọpẹfẹyítimí: Işé ifá ní o.

Awo Ọpẹ: Hẹn, işé ifá to wà lára awo ẹkun yẹn.

Bí wọn bá rí i, wọn á kókó sálo náà ni. Ìbèrù bojo ni.

Elédumarè ló şe e sí i lára.

A. Ọpẹfẹyítimí: E seun.

Awo Ọpẹ: Àyájọ Ogbèyónú.

Ikú forí jìn mí.

Àjàngboro gijìgboro.

Akáşolérí má rẹrù.

Òbùnrinburin tariànrìàn.

5 Ọun ló şefá fún Ọrúnmilà.

Baba múlé gboşó.

Ó méyìnkùnlé gbájè.

Ó mú oritaméta ó fi şètè àwọn eleye.

Wọn náye babá fọ.

10 Ọrúnmilà ní ayé òun kò ní í fọ.

Wọn ní Ọrúnmilà,

Báwo lo şe máa şe é.

Tí ayé rẹ kò ní í fọ?

Ó ní torí kùjékùjé eku kí í bí olúugbó nínú.

15 Bówo láyé rẹ kò ní í fọ?

Ó ní kùjékùjé eja kí í bí olú-òdán nínú.

Ọrúnmilà ni ifògbá èyèlé,

Ò ní kò ní í bí onilé nínú.

Ọrúnmilà ni àyàfi bí kò bá sí ológìnní nilè yí.

20 Gbogbo nńkan tí òun bá şe,

Ni wọn ò le forí jin òun.

Ọ̀rúnmilà ní àfi tí kò bá sí òrìṣà gidì nílẹ̀ yíí.

Ní gbogbo òun tí òhun bá ẹ̀,

Ni wọn ò fi ní í forí jin òun.

25 Ọ̀rúnmilà ní àfi tí kò bá sí ewé ìṣáájú nílẹ̀ yíí,

Ní gbogbo òhun tí òun bá ẹ̀,

Ní wọn ò fi le ẹ̀aánú òun.

Ọ̀rúnmilà ní àfi tí kò bá sí ewé àánú nílẹ̀ yíí,

Ni gbogbo òhun tí òun bá ẹ̀,

30 Ni wọn kò fi ní ẹ̀aánú òun.

Kí ló de?

Mo dọyọyọ oko o.

Ọ̀rò mí kò sàiyọ wọn nínú gèrègè.

Ọ̀gbeyónú o.

35 Kó lọ yó ọ̀kúnrin nínú ilú yíí.

Kó lọ yó obìnrin nínú ilú yíí.

Gbogbo ohun tí òun Ọ̀rúnmilà,

Bá wá ẹ̀ nínú ilú yíí bá yíí,

Kí wọn fi yónú sí òun.

40 Gbogbo nńkan tí òun bá ẹ̀,

Ó dí àṣegbé.

Kọ̀ba ilú kó yónú sí òun.

Kijòyè ilú kó yónú sí òun.

Lọ̀balọ̀ba, ijòyè, ọ̀kúnrin ni, obìnrin ni,

45 Kí wọn ó yọnu sí òun,
Kápá má ká òun báyii, tóóó.

A. Ọpẹfẹyítimí: Good. E ẹ ẹ gan-an, e ẹ ẹ. Mo "láiki" iye gan-an ni.

Awo Ọpẹ: Ifá Ọràngún Méjì tí a fi ní fẹ obinrin

Igún fọ aṣọ tí tí aṣọ igún kò mọ.

Ìtèntèrẹ fàyè kosùn leyìn ẹṣẹ,

Ó ní dan ginrin ginrin ginrin bí ọmọ aladi.

Dífá fún Ọrúnmilà.

5 Lọjọ tó fẹ í fẹ Ajímáfojú-rinsánmọ níyàwó.

Wọn ní Máfojú-rin-sánmọ kò ní í fẹ Ọrúnmilà.

Ọrúnmilà ní Máfojú-rin-sánmọ máa fẹ òun.

Ó ní tojú ẹni mọ mi,

Kò ní file sílẹ.

10 Ó ní torí tí igbín bá ní fà,

Ìkarahun a tẹ lé e.

Ọrúnmilà ní Ọràngún Méjì,

Á yọ sí òun.

Ọrúnmilà ní ewé ọrun kì í rọrun sá.

15 Kì í rọrun sá karímọlẹ.

Ó ní àfàìmọnikónimọra.

Ó ní kí ọmọ ọba, ọmọ ijòyè.

Ọmọ lóbalóba, lóyèlóyè.

Kò má wu Lágbájá ọmọ Lágbájá.

20 Emi Lágbájá ọmọ Lágbájá ní kí Lágbájá fẹ o

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ọ̀wọ̀**Abẹ̀nà-ìmọ̀: Awo E. Alámùrín (16-2-2008)****A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** È jòó, kín ni orúkọ yín sà?**Awo Alámurín:** Emmanuel Alámùnrín.**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ìlú ibo niyí sà?**Awo Alámurín:** Ìlú Ọ̀wọ̀.**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ìlú Ọ̀wọ̀. Bàbá Emmanuel Alámurín,

È jòó sà babaláwo ni yín àbí onísègùn.

Awo Alámurín: Babaláwo.**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** È jòó sà, kín ni orúkọ àdúgbò tí a wà yí nílúú Ọ̀wọ̀?**Awo Alámurín:** Ìgbóròkò-nílá**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** Ìgbóròkònlá. Baba, è jòó, isẹ̀ ìwádíí nípa àyájó ní a fẹ̀ se. È jòó sà, kín ni a ní pè ní àyájó-fá, a fẹ̀ kí è se àpẹ̀júwe rẹ̀ fún wa, kín ni àwọn àgbà ní pè ní àyájó-ifá.**Awo Alámurín:** Tí è bá tí kófá lalẹ̀, Ifá tun hun hun ni.**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** È jòó sà, kín ni iyàtò láàrin àyájó àti oògùn?**Awo Alámurín:** Àyájó, ọ̀rọ̀ enu. Oògùn, ewé àti egbò.**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** È jòó sa kín ni iyàtò láàarin àyájó àti ọ̀fọ̀?**Awo Alámurín:** Àyájó, ọ̀un ní ohùn.**A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:** È jòó sà è fún wa ni àyájó ire. Èyí tí wọn lè fi fa ire kan.**Awo Alámurín:** Ifá tí wọn lè fi fa ire wá.

Okó to kí í roko láíríse.

Àdà kì í roko lai ríṣe.

Òhun máa jẹ, máa mu lónìí,

Kò ní wọn mi.

5 Egungun kì í wọn ajá.

Àkíṣà kì í wọn aṣínwín.

Òhun máa jẹ, máa mu, kò ní wọn mi.

(Àkíyèsí pàtàkì ni pè ọfọ ni baba yìí pè kì í ṣe àyájọ ló pè)

A. Ọpẹfẹyítimí: E jọ́ sà, tí wọn bá ní bá èyà̀n jà, bóyá wọn ní ṣààgùn sí i, tí o bá ní fẹ àyájọ tí ó fi lè ṣegun nkó?

Awo Alámurin:

Aloḱura là ní pònà.

Tésè ní tẹ lọ, tó ní tẹ bọ.

Ó ní ó dígba ti ní bá ní bọ.

Ki ní to máa pá.

5 Àtanù ni yẹn.

Àtẹlọ niyẹn tésè ní tènà.

Òkú ní lójú ọ̀nà kò le pa á.

(Àkíyèsí ni pè ọfọ lèyìí náà kì í ṣe àyájọ ló pè)

Wọn a lọ wá awc. Awo màlúù ko tóbí, wọn a lọ pa

igbalútí nínu è. Wọn a wá jọ o papọ mọ nnkan tí mo sọ

lèèkan. Wọn á lọ wa osè igi. Wọn a lọ wá ègungun,

wọn wá jọ o papọ. Wọn a wá sọ wí pé:

Ọwọ ayé.

Ọwọ kì í ká osè.

Ọwọ kì í ká ègungun.

Owó kì í ká eníonímèhé lẹ̀ẹ̀kan.

5 Èni tí o ní tẹ̀lé mi.

Atánù ní o máa ta.

Àtẹ̀ṣẹ̀ ní tọ̀púrọ̀ ojú ọ̀nà.

(Ọ̀fọ̀ lẹ̀yí náà, kì í ẹ̀ àyájọ̀)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Èsikínsì sà, igbàgbọ̀ ti wa ní pe àyájọ̀ yíí, pé inú odù ní wọn ti ní mú u. Pe òògùn jẹ̀ mọ̀ àyájọ̀ sùgbón ó yàtò. Àmọ̀ bí ẹ̀ ẹ̀ sọ níṣejú mi bá yíí, oògùn ní. Sùgbón tó ba jẹ̀ àyájọ̀ ni inú odù wo ló ti jáde.

Awo Alámurin: Tí ní ba fẹ̀ sọ yẹn, a ni nńkan tí màá mu nalẹ̀ kí ní to le sọ bá yẹn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Baba, ẹ̀ ilé iṣẹ̀gùn yin ni yí àbí ilé Ifá yin?

Awo Alámurin: Ilé Ifá mí gan-an.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: È jòò sà, nńkan bí ọ̀pọ̀ Ifá, bí ọ̀pẹ̀lẹ̀ tàbí bí iyèrè osùn tí ẹ̀ ní lo dífá nkó?

Awo Alámurin: Ohun tí mo fi ní dífá? Mo ní lo eléyíí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kín ni orúkọ i yẹn?

Awo Alámurin: Àjà!

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àjà. È ẹ̀un. Èwo lẹ̀ tún ní lò sa?

Awo Alámurin: Mo tún ní lo eléyíí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kì leléyíí sà, torí èmi ò ní eléyíí rí?

Awo Alámurin: Ó máa ní fí nńkan hàn. Tó bá gbé nńkan níbi yíí, nísín-in yíí a fí hàn. Ó máa ní sọ̀rò.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ó máa ní fí nńkan hàn? Ó tún ní sọ̀rò!

- Awo Alámurin:** Nawọ si ẹní to ní sọ Ọwọ láàárín àwa métèèta yìí.
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Ó ti tó, ó ti tó. Kí ní orúkọ rẹ?
- Awo Alámurin:** Awèrè!
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Awèrè. Ẹ ẹun sà. Ó di méjì báye. Àjà, awèrè. Kí ló tún kù tí ẹ máa ní lò gégé bí babaláwo? Gégé bí babaláwo, ẹ máa ní lò nńkan bí ikin tàbí bí iyèròsùn.
- Awo Alámurin:** Emi kí í lo ikin. Olókun ni mo máa ní lò.
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Ẹ máa ní lo olókun. "Ókèè", Olókun yín dà. Ẹ bí Olókun yín ní kinní bí ẹrindínlógún yẹn?
- Awo Alámurin:** Hẹ.
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** "Good".
- Awo Alámurin:** Bí ní ba wí fọgbọ lọgbọ ní gbọ.
Bí ní ba wí fọgbà lọgbà ní gbà.
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Baba, àyájó-ifá tó já sí bí aróbi ní a fẹ kí ẹ fún wa bóyá bí méjì àbí méta.
- Awo Alámurin:** Bí èyí tí èniyàn a rónà.
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Bẹẹ ní.
- Awo Alámurin:** Wọn a lọ wá ọwọ igán, àti ẹsẹ àwòdì
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Igán, kín ni igán?
- Awo Alámurin:** Aşa ni.
- A. Ọpẹ̀fẹ̀yítímí:** Hà hà, àşà!

Awo Alámurin: Ló ba ní Lágbájá yíí, nńkan tó ęe yíí, kí wọn ó pariwo lè é lóri kí wọn bà lè mu. Tí wọn bá fẹ pe ọrò fún, tí wọn bá fẹ fí ęépè fún un wọn á ní:

Lágbájá yíí, mímú la ó mú un.

Mímú la ní mu ẹran ọbè.

Ẹran ọbè kì í bọ, ko ní í bọ.

Tí igán ba tí gbe adie, ęe ní wọn ní wú mọ ọn.

5 Tí àwòdì bá tí gbé adie, ęe ní wọn ní wú mọ ọn.

Àtọkúnrin àtobínrin ní wọn ní wú mọ ọjà

Pé kí wọn ó mú Lágbájá kó tó ęe nńkan mífiran.

A. Ọpéfèyítimí: Baba, kí ní iyàtò láààrín àyájọ àti ọfọ?

Awo Alámurin: Àyájọ ohùn ẹnu; oògùn ètùtù tí wọn ní jó.

9(b)

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ọ̀wò

Abená-ìmò: Awo Súlè Ọ̀bánù̀yìn (16-2-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Baba, ẹ̀ jò ọ́ kí ni orúko yín?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: I am Chief Sàlòkun Súlè Ọ̀bánù̀yìn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Chief Sàlòkun Súlè Ọ̀bánù̀yìn.

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Ọ̀bánù̀yìn.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ọ̀bánù̀yìn. Ẹ̀ jò ọ́ sa, ilú ibo ní ẹ̀ ní gbé yíí?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Ilú Ọ̀wò.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Han an, omọ bíbí ilẹ̀ yíí ní yin?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Omọ bíbí ilú Ọ̀wò ní mo wà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àdúgbò wo ní ti yin l'Ọ̀wò?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Àrálépo street.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àrálépo, àdúgbò àrálépo. Ẹ̀ seun sà, kín ní ohun tí ẹ̀ gbé síwájú wa yíí, kí ẹ̀ pè é?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Àwo Ifá.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àwo Ifá. Ẹ̀ jò ọ́ sà, kín ni àwọn baba wa ní pè ní àyájó?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Àyájó ní pe ìsòro, ki èniyàn rí ìsòro, kó pe nńkan lójó yẹn, kó dẹ̀ rí bẹ̀ẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ jò ọ́ sà, irú àyájó wo ni ẹ̀ mò tí ẹ̀ fẹ̀ pè fún wa, baba?

Awo Ọ̀bánù̀yìn: Àyájó tí mo le pè fún yin ní pe ká mú òjò dání. Ó ní gbólóhùn méta tí wọn a pè tí òjò yẹn a dẹ̀ fi dáké.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ jò ọ́ sà, ẹ̀ bá wa pè é.

Awo Obánùyin: Ọgbágbá, ọgbágbá, ọgbágbá.

Ọgbèyègbeyè, ọgbèyègbeyè, ọgbèyègbeyè.

Núgbájinkarè, núgbáyinkarè, núgbàjinkarè. A lè pè é lèèmèta mèta, á jé ọ̀nà mèsàn-án. Tò bá dè nawọ sí ibè yẹn, ọ̀jò yẹn a dè dá.

A. Ọ̀péfèyítímí: Ẹ seun ga-an. Ẹ jòọ̀ sà, a ní fẹ̀ àyájọ̀-ifá mǐràn yàtò sí tòjò yẹn.

Awo Obánùyin: Nísìn yíí, àpẹ̀rẹ̀ kan wà níbi, tí ẹ̀ rí i *“physically”*. Ẹ̀tù nìyí, tí a bá gbá a nísìn yíí, a dè wọ̀lé, tí mo bá fi síbí yíí. Àpẹ̀rẹ̀ kan tí mo fẹ̀ ẹ̀ fún yín nìyẹn. Eléyíí tí àjẹ̀ ba ní ba ènìyàn jà. Tí wọ̀n bá tí lò ó yẹn, bí wọ̀n ẹ̀ ní lò ó ní eléyíí. Ẹ̀ rí i pé ó wà níbí nísìn yíí, a á pè é lórúkọ kó wọ̀lé, kó wọ̀lé, ko wọ̀lé lèèmèta.

A. Ọ̀péfèyítímí: Ẹ seun sà. Ẹ jòọ̀ sà, kín ní iyàtò láààrin ọ̀fò àti àyájọ̀? Ẹ jòó.

Awo Obánùyin: Ọ̀fò, ó ẹ̀ pàtàkì nígbà mìí tí ènìyàn ba ní lọ oko ọ̀dẹ̀. Tí nńkan bá le, àyájọ̀ ní wọ̀n a lò fún un irú ẹ̀jò tàbí iró ọ̀jò.

A. Ọ̀péfèyítímí: Ẹ jòọ̀ sà, kín ní iyàtò láààrin àyájọ̀-ifá àti oògùn?

Awo Obánùyin: Àyájọ̀-ifá, ẹ̀ni tó ba ní dífa, o lè má mọ̀ oògùn. Ẹ̀ni tó ba mọ̀ oògùn, ó lè má mọ̀ ifá á dá. Emi bá yíí, mo mọ̀ oògùn, n ò mọ̀ ifá dá, *“but”* mo ní awo Ifá.

A. Ọ̀péfèyítímí: Sà, a gbọ̀ pé àwọ̀n olóògùn ló máa ní pọ̀fò?

Awo Qbànùyìn: Àwọn olóògùn ló máa ní ọfọ. Odù ifá inú rẹ ni wọn tí mú oògùn jáde wá.

A. Ọpẹfẹyítimí: È jòò sà, nígbà tó jẹ olóògùn ni yín, ẹ máa ní ẹ eégún. Kín ní orúkọ eégún yín.

Awo Qbànùyìn: Ayétibò.

A. Ọpẹfẹyítimí: Torí pé ẹ jẹ olóògùn, baba tèmi tó máa ní gbé eégún, òun náà lóògùn. Tí ẹ ba jẹ olóògùn, ó yẹ kí ẹ lè mọ ọfọ bí méjì tí ẹ lè fún wa,

Awo Qbànùyìn: Nísin yíí, ewé kan wà tí wọn ní pé ní ésofẹ ní Ọwọ, tí wọn bá fẹ ló ó fún àyájọ, ọfọ tí wọn máa ní sọ ní pé:

Òkété tí ẹ ba tí kọ walẹ.

Ọwọ ẹ tò fi í ka wọlé.

Ọjọ yẹn nńkan bá yíí bá yíí ní mo fẹ ẹ.

Lágbája bá yíí, kó má le,

5 Ẹ nńkan bá yíí pẹlú mí.

Ọwọ tí òkété bá fi walẹ,

Ọwọ náà ní í fi ká wọlé.

Ohun ní àşẹ òkété.

A. Ọpẹfẹyítimí: Àşẹ òkété?

Awo Qbànùyìn: Àşẹ òkété, ó wà ní ìrù ẹ o. Ọwọ ẹ tó fi dí ọnà ilé rẹ yẹn, ọwọ ẹ náà ní a fi tú u padà. *Anything* tó bá ti jẹ pé nńkan búburú ni, á tún fọwọ ẹ tú u padà sẹyin.

A. Ọpẹfẹyítimí: Àşẹ òkété!

Awo Obánùyin: Aṣẹ òkété.

A. Ọpéfèyítimí: Torí èdè yín yẹn gan-an ni mo fẹ kí ẹ sọ ọ. Torí èdè yín yẹn. Ọun ní o fi hàn pé Ọwọ ní mo wá bá a yín. Ẹ jòó, kí ẹ mò pé ó fà á tí wọn ba ní sọ pé, “Èlà rò wá, Èlà rò wa”, bóyá tí wọn bá fẹ pàyájó.

Awo Obánùyin: Ọpòlọpò ọfọ yìí, èmi ò mò ọn. Èmi kì í sáàbàá pọfò

A. Ọpéfèyítimí: Ọkèé.

Awo Obánùyin: Inú ní tèmí à.

A. Ọpéfèyítimí: Inú ni tiyín wà?

Awo Obánùyin: Han.

A. Ọpéfèyítimí: Ẹ sẹ é gan –an. Inú mi dùn púpòpúpò láìjẹ pé a tí sọ fún yín tẹlẹ. Ẹ sẹ gan an. Ọloun á jẹ ká rí yín bá pé.

Àbò Oko Ìwádíí: Èka-èdè Ìgbómìnà**Abẹnà-imò: Akínléyẹ Ifáyẹmí (18-2-2008)****A. Ọpẹfẹyítimí:** Àbọrú aboyè o, baba.**Awo Ifáyẹmí:** Àíkú.**A. Ọpẹfẹyítimí:** Ayò Ọpẹfẹyítimí ni orúkọò mi. Mo jẹ ọkan lára àwọn olùkọni tó ní kọ ẹkọ Yorùbá ni Ọbáfẹmi Awólọwò University, Ilé-Ife.**Awo Ifáyẹmí:** Orí yín ò ní í dàrú.**A. Ọpẹfẹyítimí:** Ááşẹ sà. Torí pé ilú mò ọn ká ni yín, a tún máa ní gbádùn ètò kan tí ẹ máa ní şẹ ni Orísun F.M. lórí ọpọn Ifá. Èyí wà lára idí tí a fi wá yín wá, a fẹ kẹe laní lóyẹ, kẹ şàlàyé fún wa, kín ni wọn ní pè ní àyájọ-ifá.**Awo Ifáyẹmí:** Ẹ şẹ olóòtú. Àlò, àbò yín, Ifá ó jẹẹ kó máa dáa.**A. Ọpẹfẹyítimí:** Áşẹ sà.**Awo Ifáyẹmí:** Àwọn tó nilé ayé ó dúró tiyín. Gbogbo bí ẹ ti ní kọ ọmọ lẹkọọ káàkiri ayé yíí, ọmọ tiyín náà ò yàn, yóò yanjú.

Olódùmarè ò ní í ba tiyín jẹ.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ááşẹ sà.**Awo Ifáyẹmí:** Àyájọ, ó dàbí nńkan tí àwọn baba wa ní pè ní Ìrántí ọjó.

Àyájọ ni ọjó wí pé, ọjó wo ní wọn tẹ ilú ibi báyií? Àyájọ ni ọjó wo ni àwọn baba wa debí báyií? Ká tó wa lọ síbi Àyájọ nínú Ọrúnmilá.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹ jọò sa, kín ni ìyàtò láàárin àyájọ-ifá àti oògùn?

Awo Ifáyemí:

È ẹun, òògùn - a ó rí i pe àwọn baba wa máa ní sọ pé: Orí ní ó níjọ gbogbo, ẹlédàá ẹni ní. Wọn a ní "Sarı́ māmà saàgùn, òògùn ló ní ijọ kan ìponjú, orí ló níjọ gbogbo". È rí i wí pé nígbà ìwásẹ̀, nígbà tí Ọ̀rúnmilà wáyé, ká sòrò bẹ̀ẹ̀, kó rí bẹ̀ẹ̀ ni tirẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí:

È ẹun gan-an. È jọọ kábíyèsí, ẹ jọọ sà. Àyájọ-ífa yí àti ohun tí wọn ní pé ni ọfọ, kí ní ibatan àti pé kí ni ìyàtọ?

Awo Ifáyemí:

Ọ̀rúnmilà ló ní àyájọ-ífa ní ọwọ. Nínú òògùn ni wọn ti yọ ọfọ jade ní kùkurú èdè. Ìrántí ohun tó ẹlẹ̀ ni àyájọ. Gégé bí n tí ẹ wí, ká ni ọ̀ràn kan ní bẹ̀ tó jẹ̀ wí pé wọn mọ̀mọ̀ dá bá a, kò mọ̀wọ̀ kò mesẹ̀, ó kàn mọ̀mọ̀ rìn bọ̀ sí àsìkò ni:

Àyájọ Atúbí Ejó

Ọ̀rúnmilà ló hu tó.

Èmí náà lùfójugbe sitá ìrètẹ̀.

Wọn ní kin ní, wọn ní ọ̀ṣu ní.

Wọn ní tí tí ọ̀dún, wọn ní a máa hù.

5 Ọ̀rúnmilà ní yóò hù tó.

Èmí náà ni lùfólúgbè nílé ìrètẹ̀.

Wọn ní kí ní?

Ó ní àgbado ni.

Ó ní tí tí ọ̀rún yóò yọ.

10 Ọ̀rúnmilà ní yóò hù tó.

Èmi náà ní lúfólúgbè nílẹ̀ ìrẹ̀tẹ̀.

Wọn ní kìn ní?

Ó ní ata ni.

Wọn ní ikàn ní, wọn ní ilá ní.

15 Wọn ní tífí ọ̀rún yóò yọ.

Ọ̀rúnmilà wá ni ó hù tó.

Wọn ní kìn ní?

Wọn ní ọ̀ràn ni.

Ọ̀rúnmilà wá ní kí wọn ó pa èyun dà.

20 Wọn ní kí Ọ̀rúnmilà kó pa ibi dà.

Wọn ní àfire ní kí Ifá máa sọ.

Ọ̀rúnmilà kí a tí a ẹ̀e é?

Wọn ní kí wọn lọ rẹ̀e wá ata tí wọn sun níná,

Ó ní kí wọn lọ rẹ̀e wá àgbàdo tí wọn sun níná,

25 Ó ní kí wọn lọ rẹ̀e wá ikàn tí wọn sun níná.

Aláàré amúdé Ọ̀rúnmilà.

Ìgbà náà ní Ọ̀rúnmilà ní òbíni.

Èmi náà ní kìn ní?

Mo pawọ̀ dà sí i.

30 O ní ẹ̀ bá mò pé,

Ilá tí wọn bá ti sun níná ò gbọdò hù.

Ata tí wọn bá ti sun níná ò gbọdò hù.

Ejijó àgbàdò ò gbọdò hù.

Njẹ ta ni ó fobi òní nù?

35 Afobi-fòràn,

Ọrúnmilà ní ó fobi òní nù.

Afobi-fòràn.

A máa n fi eléyí fobi lónà ibẹun. Ibi tí à tí rí nńkan pé kí èèyàn fi fobi ní ọna ibẹun. Ọrúnmilà wi báun, ó fi tí.

Ọrúnmilà ni:

Gbígbo logbo òkété.

Ẹ sọmí dà, kí ẹ mọ solojò rere nù.

Olojò rere là á pajé.

Olojò rere là á paya.

5 Olojò rere là á pọkọ.

A díá fỌrúnmilà òpitàn.

Nijó tí wọn ò fàlejò méta,

Wọ silé barà mi Elésín-oyé.

Ifá òlókun ayọlólówó.

10 Gbígbo logbo òkété.

Ẹ sọmí dà,

Kẹ mọ baà dami sólojò rere láa.

Olojò rere là á pajé.

15 Olojò rere là á pọmọ.

Olojò rere là á pọkọ.

A díá fún Òníkílá tí í ẹ̀ se yèyè Ọ̀rúnmilá.

Eléyíí tí ó bí Èjìogbè ti inú wá.

Àyàmọ̀ tó bá ẹ̀se báun ni kọ̀ layé rí.

20 Ẹ̀sin la ó máa gùn sawo.

Ọ̀nà kan nù-un lónà bẹun.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ jòọ̀ sá, ọ̀gangan odù wo lẹ̀ tí rí èyí?

Awo Ifáyemí: Èjìogbè niyí. Ifá kan ní bẹ̀ nínú àyájọ̀ tí wọn ní pè ní Ìwòrì-ọ̀-rẹ̀kú.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Eégún ọ̀ gbọ̀dọ̀ na babaláwo, babaláwo náà kò gbọ̀dọ̀ fojú di Eégún.

Awo Ifáyemí: Kò gbọ̀dọ̀ tọ̀ eégún ní, kí í ẹ̀se pé kò gbọ̀dọ̀ fojú di eégún.

Ìwòrì ọ̀ rẹ̀kú.

Eégún ọ̀ gbọ̀dọ̀ na babaláwo.

Eégún tó bá na babaláwo.

Ìsẹ̀ ẹ̀ rẹ̀ a pọ̀ pọ̀ pọ̀.

5 Ìyà oko rẹ̀ a dàsìngbà.

A díá fún Olúwòrì.

Tí ó máa rẹkú.

Tí ó máa rẹkú ká.

Nígbà wo lo dawo?

10 Àwa la sọ ọ dawo.

Nígbà wo lo dáwó?

Ó ní bẹríbẹ lewé kókò ó bẹ.

Pèé báyií lewé kókò ó fáya.

Pèrẹ kásọ orí rẹ ó ya!

Ìyun-ùn jẹ pé bi eégún kan bá kojá àyè rẹ, tó bá na babaláwo ní ọ̀nà bẹun nù un. Nígbà miì, àyàjọ kan ní bẹ nínú Ifá kan. Ìwòriwotu. Ọ̀rúnmilà ní "Ọ̀rọ̀pòtò niyùn". Sẹ ẹ mò pé àwá ọ̀ fí gbogbo ara kọ àyàjọ? Sùgbọ̀n awo kí í kéré káwo má nì in Èsù nínú.

Ọ̀rúnmilà wojú Ọ̀rọ̀pòtò niyùn.

Èmí náà wojú Oomitòkí aya Ọ̀lọ̀fin.

Wọ̀n ní kó fẹ̀ Igúnnugún,

Ó ní orí Igún pá!

5 Ọ̀rúnmilà ní ó dọ̀rí Oomitòkí aya Ọ̀lọ̀fin.

Wọ̀n ní kó fẹ̀ Àkàlà̀mà̀gbò,

Ó lọ̀ yọ̀ gbègbè lọ̀rùn!

Ọ̀rúnmilà ní ó dỌ̀rọ̀pòtòniyùn.

Wọ̀n ní ó fẹ̀ Tèntèré.

10 Ó ní ó sẹ̀ bààmú̀ ìdí sùnsuru!

Wọ̀n ní kó fẹ̀ Ọ̀rúnmilà.

Ó ní Ọ̀rúnmilà sara dúdú fafaa-fa!

Ìgbà yìí ní Ọ̀rúnmilà ba nàdí òsùn sókè.

Ó ní ilé ò gbà á, ònà ò gbà á,

15 Ọ̀un ni í tààràgbáá.

Ó ní akésè ẹyẹ kí í rí orí igi dúo sí.

Ó ní ẹ̀mì kí í sunlé ànà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Kí ni ìtumò "akésè ẹyẹ"?

Olóyè Ifáyẹmí: Akésè, ẹyẹ tí ó ké lésè.

Tí obìnrin bá kọ babaláwo, ní wọn máa ní ọ̀làyé bàun fún un. Pé bí ó tí n tí ilé kan dékan ní yòò má tilé keji dé síkeji.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ jọ́ sà, baba, kí lò dé tí wọn fi máa n pe "Ẹ̀là rọ wá", "Ẹ̀là rọ wá", kí ni "Ẹ̀là" tí jé?

Olóyè Ifáyẹmí: Ẹ̀là, ọ̀mọ Ọ̀yígí. Ara un tí a ní sọ nu ùn. Sẹ ẹ rí i, nínú odù-ilfá, odù kọ̀ọkan, ẹ̀dá kọ̀ọkan tí Olódùmarè rán wáyé ní. Sẹ ẹ rí i, tí ẹ bá wá dénú Ifá kan tí wọn ní pè ní Ẹ̀ka-saa.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀ka-sàá? Ó yé mi sà,

Olóyè Ifáyẹmí: Ibẹ gan-an ní Ọ̀rúnmilà tí ọ̀làyé Ẹ̀là tí í jé ọ̀mọ Ọ̀yígí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Baba, báwo ló ẹ sọ ọ ná?

Olóyè Ifáyẹmí: Mò ní bọ, ẹ jé kí ní ọ̀làyé rẹ délẹ ná. Ọ̀un ni ó fí sọ ọ̀mọ

Ẹ̀là tí i ẹ ọ̀mọ Ọ̀yígí. Ẹ ri wí pé tí wọn ba ní kí Ẹ̀là un lẹ,

Ọ̀rúnmilà tú lónà bẹun ní pé òun ò ní baba, sùgbón ó ní

iyá. Ewé ifá ni Ọ̀rúnmilà ẹ̀se fún iyá rẹ̀ nígbà tó bí i. Nígbà tí yóò wá lọ, ó sọ̀rọ̀ fún un ní, ló fi bínú gòkè lọ ọ̀run. Ẹ̀sẹ̀ ẹ̀ gbọ̀ báun. Ọ̀un ni wọ̀n n̄ pè ní Ẹ̀là ọ̀mọ̀ àìkú. Tí wọ̀n bá ní kí ní wọ̀n n̄ pè ní Ọ̀yígí? Ọ̀yígíyigí ọ̀ta kan ní bẹ̀ nínú omi tí wọ̀n fi í rí Ẹ̀sù. Kí í ga sí i, kẹ̀ é kúrú sí i, kẹ̀ é tobí sí i. Tí wọ̀n bá sọ̀ pé:

Ẹ̀là ọ̀mọ̀ Ọ̀yígí,

Ẹ̀là ọ̀mọ̀ àìkú.

Ọ̀un ni. Ẹ̀gbọ̀n nígbà tó di pé kí ní irú Ẹ̀là ta ní sọ̀ báyií, gégé bí ìbèrè tẹ̀ bèrè léèkan, ọ̀un náà kẹ̀ é jáwé, ọ̀un náà kẹ̀ é wagbò. Ohun tó bá tí fi ẹ̀nu sọ̀, bẹ̀ẹ̀ ló máa ní rí.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: Ẹ̀ ẹ̀seun sà. Nígbà tí a ba ní pe “Ẹ̀là rọ̀ wá”, awá rọ̀ pé bóyá Ẹ̀là yẹn ló ní fún àyájọ̀-ifá yẹn ní agbára tàbí n̄nkan bi àṣẹ̀ ní.

Olóyè Ifáyemí: Ìgbàgbọ̀ tí àwa babaláwo ní pé bọ̀ tí wa ló wà. Pé bí a bá pé ọ̀un, àṣẹ̀ ẹ̀nu rẹ̀ yóò jáde ní. Kí í ẹ̀se pé ọ̀un gan-an ní yóò rọ̀ balẹ̀. Àṣẹ̀ tí ní bẹ̀ lẹ̀nu rẹ̀. Nígbà tó sì jẹ̀ pé kò kú, tí ò sì níbi tí wọ̀n sin ín sí, àṣẹ̀ ẹ̀nu rẹ̀ ó sí jáde.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítimí: “Ókèé”, Ẹ̀ ẹ̀seun. Nígbà tí ò tí ku, tí ò níbi tí wọ̀n sin ín si yẹn, àṣẹ̀ rẹ̀ ó máa wà nítòsí tí wọ̀n bá tí ní pè é.

Olóyè Ifáyemí: Ẹ̀ rí tí babaláwo máa pé é lẹ̀mẹ̀ta Ẹ̀là rọ̀ wá, Ẹ̀là rọ̀ wá, Ẹ̀là rọ̀ wa”.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ẹe inú gbogbo àyájọ ní wọn tí ní pè é àbí kò kan dandán?

Olóyè Ifáyemí: Ẹlà rò wá, ẹlà rò wá kò jẹ nńkan mii jù ibà lọ. Ibà aláşekù.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ibà aláşekù? Ẹni tó ẹe é rí.

Olóyè Ifáyemí: Ẹni tó ẹe é ire

A. Ọpẹfẹyítimí: Baba, ẹ jòó sà, kó tó di pé a ní lọ, irú àşẹ wo ní ẹyin babaláwo ní tó fi jẹ pé nńkan tiyin máa ní rinlẹ, ó sì máa ní jinlẹ, ó sì màa ní ní àfokàntẹ ju tàwọn olóògùn?

Olóyè Ifáyemí: Oògùn nńkan ò tó, oògùn ló nijọ kan ipónjú, ẹbo ló nijọ gbogbo. Emí ò lóògùn, Ifá ni mo gbọkànlé, bàbá awúrelà. Ifá jẹ, ó jewé lọ.

Àbò Oko Ìwádìí: Èka-èdè Ìgbómìnà

Abẹ̀nà-ìmò: Awo Aárònì Omítúndé (14-3-2008)

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Kí ni orúkọ yín baba?

Awo Omítúndé: Orúkọ mi? Àbíso mí àbí tí oyè àbí tẹ̀wo?

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Gbogbo rẹ̀ sà. Eléyí tẹ̀ bá lè fún wa ní, ìbáà se toyè, ìbáà se orúkọ ti yín.

Awo Omítúndé: Orúkọ mi pọ̀. Èkínní, Àrònì Àyàndá.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Aárònì?

Awo Omítúndé: Aárònì Omítúndé.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Oyè tẹ̀ jẹ̀ baba?

Awo Omítúndé: Ọ̀lówá Omítúndé.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Tílú ibo sà?

Awo Omítúndé: Ìlú Ìsànlùsin.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ìsànlùsin.

Awo Omítúndé: Han.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Hàn hán-àn. Ìsànlùsin - È jòọ̀ sà èdè Ìgbómìnà lẹ̀ ní sọ níbj sà?

Awo Omítúndé: Ọ̀un náà kò lẹ̀ gbọ̀ lẹ̀nu mi?

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: È jòọ̀ sà, àwọn kan ni ìyàtò wà láààrin àyàjọ̀ -ifá àti ọ̀fò, baba, se lóòótó ni?

Awo Omítúndé: Ó wà, àmọ̀ díèdìè ló yà sí ara wọ̀n. Àyàjọ́-ífá, ó yàtò fún ọ̀fọ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Báwo sà?

Awo Omítúndé: Tí ọ̀fọ̀,

Agbe kí í sorí kokoko kó gbádé korí.

Àgùnfon kí í sọ̀rùn lẹ̀lẹ̀lẹ̀ kó gbé ọ̀wo kọ̀rùn.

Eléyíí, ọ̀fọ̀ ní.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àyàjọ́-ífá ní kó sà?

Awo Omítúndé: Àyàjọ́-fá? Àyàjọ́-ífá, èyí tó sọ̀tàn díèdìè ní, ó yàtò sí ara wọ̀n.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ó ní sọ̀tàn.

Awo Omítúndé: Ó yàtò díèdìè. Èyí tí ò ní bèrè yíí, Ifá ní bẹ ní ọ̀nàkọ̀nà ibi ẹ̀ bá tẹ̀ ẹ̀ sí ní.

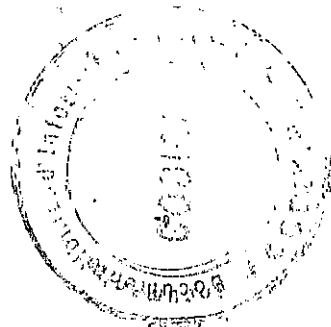
A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ó yé mi. Şùgbọ̀n kí nì ìyàtò láààrin àyàjọ́-ífá àti ọ̀ògùn?

Awo Omítúndé: Toògùn, á sẹ̀sẹ̀ mẹnụ lé toògùn. Toògùn ò tí sí níbè tẹ̀lẹ̀. Ẹ̀ ní fẹ̀ ọ̀ògùn náà.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Irọ́ ó. À ní fẹ̀ ìyàtò láààrin méjèèjì ní o.

Awo Omítúndé: Ó yàtò síra wọ̀n. Ká jáwé, ká lẹ̀ ọ̀, ká sù ú tàbí ká já a, ká jó o, ká fí ataare sí i. Şé ẹ̀ mò pé ìyàtò wà ní bẹ̀. Abi ẹ̀ mò?

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ó yé mi sà.

Awo Omítúndé: Oògùn, lóríṣíríṣíí là á ẹ se oògùn. Oògùn míi wa, gbéré là á sín, oògùn míi wa, à á fí sari ni. Oògùn míi wà múmu là á mu ún. Lóríṣíríṣíí loògùn wà.

A. Ọpẹfẹyítímí: Ó yé mi sà.

Awo Omítúndé: Lóríṣíríṣíí náà ni àyàjọ-ifá. Tí àyàjọ-ifá, ọ̀tò, toògùn ọ̀tò.

A. Ọpẹfẹyítímí: Ẹsikíṣà, ẹ ẹ rí lóríṣíríṣíí tẹe sọ yẹn ló ran mí létí ǹnkankan tán fi kọ wa wí pé àyàjọ afare wà, àyàjọ atúbi wà, àyàjọ àbilù wà. Ọ̀nà m̀eta tí wọn pín in sí fún wa niyẹn. Ẹ jọ̀ sà, ẹ ẹ lè fún wa ní àyàjọ afare kan.

Awo Omítúndé: Àyàjọ afare yíí, ó dà gégé bí ẹnì tóún wá àwùrè. Ọ̀un náà ní a ní pè ní afare.

A. Ọpẹfẹyítímí: Bẹ̀e ní, àdàpè ní

Awo Omítúndé: N ó fún ọ níkaṅ. N ó si tún fí ràn ọ lówó.

Ojúmó è é mò kí sésé funfun ma sèè funfun.

Sésé funfun,

Sé funfun owó fún mi lóníí.

Sé funfun aṣọ fún mi lóníí.

5 Lówó ẹnì tó mò mí.

Lówó ẹnì tí ọ̀ mò mí.

Lówó ẹnì dúdú.

Lówó ẹnì pupa.

Sé funfun chun rere fún mí lóníí.

10 Lówó ẹnì tó wà nitòsí.

Lówó ẹnì tó wà ní jinnà réré.

Sésé funfun,

Sé funfun gbogbo ohun rere,

Tó dára fún mí lóníí.

15 Gbogbo ohun rere ilé ayé yí,
Fà á fún mi lóníí.

Yòò sì rí bẹ̀ẹ̀. Bí o bá rántí gbólòhùn tí mo wí náà, bí o ní ǹh̀kankan tó fẹ̀ ẹ̀, é ẹ̀ diẹ̀ rí bẹ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Àsẹ, àsẹ. Ẹ̀ ẹ̀ seun sà.

Awo Omítúndé: Kí ló tún kù.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ a ti rí àwúre bẹ̀yẹ̀n, atúbí ríkó? Ibí ìyíówù ó lè jẹ̀.

Awo Omítúndé: Ẹ̀ ẹ̀ le gba tinú àgbà tán!

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ó d́́a sà. Ẹ̀yọ̀ kan ti tó sà.

Awo Omítúndé: Atúbí, bí èyàn bá wà, ẹ̀lòmíí, ó le máa bínú ẹ̀ni, ẹ̀lòmíí, ó le máa sà sí ẹ̀ni. Wọ̀n sì le ni àwọ̀n ó pà á. Abí nkọ̀ lo wí?

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ọ̀un ni, ọ̀un ni sà.

Awo Omítúndé: Bí o bá t t́́ŕaí, ó wà agẹ̀mọ̀, (odidí agẹ̀mọ̀), ọ̀kọ̀ kan ataare, ó di jíjọ̀, bí ẹ̀ bá jọ̀ o tán, ó wàá lọ pọ̀ ọ̀ mó ọ̀sẹ̀ dúdú. Ní ẹ̀kọ̀ọ̀kan ni lílò rẹ̀, kí í ẹ̀ ọ̀pọ̀ igbà. Ijọ̀ tó bá wù ọ̀, o le lò ọ̀. Bo bá lò ọ̀ lóníí, ijọ̀ mèsàn-án, ó sí n ẹ̀sẹ̀ lọ.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ wíwẹ̀ ni baba?

Awo Omítúndé: Bó ọ̀ kàn wẹ̀, bí o tọ̀ bínín sí ọ̀wọ̀ tí o fomi sí í, tó fí para bá yíí, kó máa lọ ibí ọ̀ ǹ lọ ni. Ajé è é jẹ̀ agẹ̀mọ̀.

A. Ọ̀pẹ̀fẹ̀yítímí: Ajé kè é jẹ̀ agẹ̀mọ̀!

Awo Omítúndé: Olóògùn ikà èé sí í sà sí agẹ̀mọ̀, kó fa kíkú ni, àbí ó jẹ̀ ǹh̀kan rẹ̀ lánáá? Bí wọ̀n sà sí kò ní ràn án. Bí wọ̀n sà sí

ọ, kò ní í ràn ọ. Bí wọn sì sà sí mí náà, kò ní í ràn mí.
Gbogbo èyin tó dúró náà, bí wọn sà sí yin náà, kò ní
ràn yin.

A. Ọpẹfẹyítimí: È jọọ sà, ẹ ibi tí àyàjọ yẹn tàbí ọfọ yẹn mọ náà niyẹn?
Pé, a ì í sà sí alágẹmọ. Ibi tó mò náà niyẹn

Awo Omítúndé: Hun-un. Bí wọn bá ní sà sí ọ, kó má ràn ọ, tiẹ niyẹn.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ká tó máa lẹ, a ti rí àwúre kan, a ti rí atúbì kan, ẹ jọọ sà
irú òde òní, bóyá ẹnìkan jí mọtò ènìyàn lẹ àbí wọn jí
“Handset” èyàn lẹ, tí wọn wá ní bẹ yin pẹ baba, ẹ ràn
wá lẹwọ nípa àyàjọ àbílù kan ni, bóyá kí àṣírí ẹnì yẹn fi
tú.

Awo Omítúndé: Déédé náà ni. Bí ènìyàn bá wà, tó bá jí nńkan ẹnì tǎn,
ṣe mò pé ohunkohun ta bá ṣe sí i, fàájì ni, fàájì ni.
Àgbélèpòtá kì í ṣe oògùn ikà.

A. Ọpẹfẹyítimí: Rará.

Awo Omítúndé: Èni ó bá ṣe ibi, yóò má tẹle náà ni. Tí àbílù yẹn, odidi
eyelé lẹ ẹ wáá, tí ẹ bá wá eyelé ún, ó níṣé o.

A. Ọpẹfẹyítimí: Ó níṣé?

Awo Omítúndé: Torí jìjọ lẹ ẹ jó o. Tí ẹ bá jó odidi eyelé un àti ataare, tí o
bá ti jó o tan, o lẹ ọ pọ mọ ọṣẹ dúdú. O rẹ é mú un
pamọ síbì kan, torí ojọ gbogbo kó lẹ ẹ lò ó. Tí ènìyàn bá
ṣebí tàbí ohunkóhun, o lẹ tọ níbẹ tàbí kó mú díẹ banu.
Ohunkóhun tó bá wù ọ, ló bá ènìyàn sọ. Ohunkóhun tó
ba ti sọ, yóò rí bẹẹ.

A. Òpẹ̀fẹ̀yítímí: Ẹ̀ ẹ̀ ẹ̀ ẹ̀ gan-an ní. Ọ̀lọ̀run a jẹ̀ kí àgbà yin ó dalẹ̀. Torí ẹ̀ pé, a ọ̀ sọ̀ pé a ní ẹ̀, ẹ̀ sì dá wa lóhùn. Inú wa dùn o. Ọ̀lọ̀run á lóra ẹ̀mí yín, ẹ̀ ẹ̀ ẹ̀ gan-an.

CODESRIA - LIBRARY